

Hedendaagsche oeffenende heekunde

<https://hdl.handle.net/1874/210378>

Eene v. sl. is eene tegenwoordige uitbreiding
van al de manden eener slagader
in opzetting van bloed in de
zelve.

Eene onvol. sl. is eene tegenwoordige
uitbreiding van de art. men bij
manden eener slagader

HEDENDAAGSCHE
OEFFENENDE
HEELKUNDE.

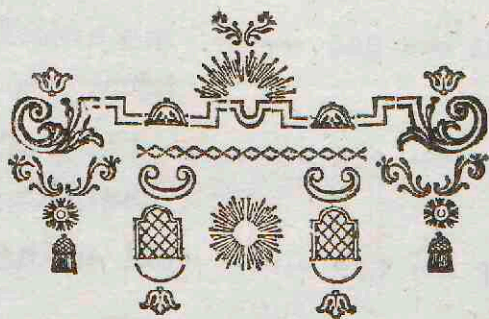
DOOR

DAVID VAN GESSCHER.

Heelmeester te Amsterdam, Lid van de Hollandsche Maatschappye der Weetenschappen te Haarlem, van het Zeeuwsch Genootschap der Weetenschappen te Vlissingen, en van het Provinciaal Utrechtsche Genootschap van Konsten en Weetenschappen.

MET PLATEN.

TWEEDE DEEL.

TE AMSTERDAM,
BY de Wed: J A N D Ó L L,

MDCCLXXXII

R E G I S T E R

D E R

L E E R S T U K K E N .

IN DIT TWEEDE DEEL.

I.	Leerstuk der Huidziekten,	Bladz.	1 tot	80.
II.	—————	Oogziekten,	—————	81 — 168.
III.	—————	Oorziekten,	—————	169 — 203.
IV.	—————	Tandziekten,	—————	204 — 228.
V.	—————	Ziekten van den Pisweg.	—————	229 — 262.
VI.	—————	Geregtelyke Heelkunde.	—————	263 — 346.
	Beschryving der Aangepreezen Hulp- middelen.	—————	347 —	360.
	Verklaaring der Afbeeldingen.	—————	361 —	366.

VERBE.

V E R B E T E R D E

ZINHINDERENDE

D R U K F E I L E N .

Blad.	§.	Regel	Voor	Lees.
39.		21.	§ 1805	§ 1895.
—		27.	§ 1899	§ 1896.
77.	233.	2.	anders de	anders dan de:
78.	239.	2.	He	Het.
116.	2146.	3.	var	van.
119.	2160.	3.	ik	in.
128.		2.	over.	voor.
129.	2193.	3.	bevinden	bevind.
183.	2309.	7.	tigt	tig.
—	2391.	2.	het hetzelfde	hetzelfde.
198.		2.	DERDE	TWEEDE.
198.	2445.	2.	wedergalmdend.	wedergalmend.
222.	2529.	1.	§ 2517.	§ 2527.

I N V O U D
De Huidzichten in 't algemeen.
Hoofdstuk. De algemeene oorzaken der Huidzichten.
Huidzichten.
De Huidzichten in 't algemeen.
Hoofdstuk. De algemeene oorzaken der Huidzichten.
Huidzichten.
De Huidzichten in 't algemeen.
Hoofdstuk. De algemeene oorzaken der Huidzichten.
Huidzichten.

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

E R S T E L E E R S T U K .

•
V E R H A N D E L I N G

D E R

H U I D Z I E K T E N .

II. DEEL.

A

IN.

I N H O U D.

De Huidziekten in 't algemeen.

I LID. *De eigenlyk dus genaamde Huidziekten.*

I HOOFDDEEL. *De algemeene veranderde hoedaanigbeeden van het Huidweefzel.*

De te groote dikte van de Huid.

Deszelfs dunheid en overmaatige gevoeligheid.

— *Droogheid.*

— *Rimpeligheid.*

— *Verflapping.*

De bruine Huid.

— *geele Huid.*

— *bleeke Huid.*

— *gevlekte Huid.*

— *zwarte Huid.*

— *Ganzen Huid.*

2. HOOFDDEEL. *De Huidwonden.*

De versche Ontvelling.

— *Steek.*

— *Snede.*

— *Beet.*

— *Steek der Dieren.*

3. HOOFDDEEL. *De Huidzweeren.*

De etterende Ontvelling.

— *Smerting.*

— *Barsten.*

— *Zweeren.*

4. HOOFD-

4 HOOFDDEEL. *De Puisten.*

- De Etterpuist.*
- *Nagtplant.*
- *Nagtblyn.*
- *Kwaadaartige Neuspuist.*
- *Kinderpokjes.*
- *onwaare Pokjes.*
- *Schurft.*
- *Vinnen.*
- *Smeerpuisten.*
- *Zweetpuisten.*

5 HOOFDDEEL. *De Blynen.*

- De Waterblaasjes.*
- *Blynuitslag.*
- *Krystalblaazen der Teeldeelen.*
- *Gordelroos.*

6 HOOFDDEEL. *De Knobbels.*

- De harde Knobbels.*
- *Hongaarsche knobbels.*
- *Ontsteken knobbel.*
- *Olifants huid.*

7 HOOFDDEEL. *De Huiduitwasfen.*

- De Wratten.*
- *Hoornen.*
- *Epian.*
- *Taws.*
- *Vyguitwasfen.*

8 HOOFDDEEL. *De Verëeltingen.*

I N H O U D.

Het Eelt.

— *Lidteken.*

De Lykdoorn.

— *eeltagtige knobbels der Teeldeelen.*

9 HOOFDDEEL. *De Vlekken.*

De Zomersproeten.

Het Stip.

De Streep.

— *De Moederulek.*

— *Leverulek.*

— *Rozedrup.*

— *roode Vlek.*

— *blauwe Vlek.*

— *verstorven Vlek.*

— *Scheurbuikige Vlek.*

— *Pokkige Vlek.*

— *Doodulek.*

— *Blutsulekken.*

— *Kankeragtige Vlek.*

10. HOOFDDEEL. *De Vlekäartige Ziekten.*

De Netelzugt.

— *Scharlaken uitslag.*

— *Mazelen.*

— *witte Lazerije.*

— *zwarte Lazerije.*

11 HOOFDDEEL. *De Korsten.*

De Korst.

— *Roof.*

I N H O U D.

De Berg.

- *Melkkorst der Kinderen.*
- ——— *der Kraamvrouwen.*
- *Zeerhoofdigheid.*
- *Lazerije der Grieken.*
- ——— *Fooden.*
- *Kin - Lazerije.*

12. HOOFDDEEL. *De Schubben.*

De Huidzemeling.

- *Hoofdschurft.*
- *Zemel - lazerije.*
- *Vischschubben lazerije.*

13. HOOFDDEEL. *Het Uitslag.*

Het eenvoudig Uitslag.

- *Gierst Uitslag.*
- *voortlopend Uitslag.*
- *invreetend Uitslag.*

14 HOOFDDEEL. *De Huidinsecten.*

De algemeene Luizeziekte.

- *Luizeziekte des Hoofds.*
- ——— *der Wenkbrauwen en Ooghairen.*
- *Luizeziekte der Schaamdeelen.*
- *algemeene Huid wurmzugt.*
- *byzondere wurmzugt.*

Het gemeen Luischgezwel.

- *Hondsluisch gezwel.*
- *Amerikaansche Vloogezwel.*

De Guineesche Worm.

I N H O U D.

2 LID. *De Ziekten der Hairen*

- De Veelbairigheid.*
- *Dunbairigheid.*
- *Uitvalling der Hairen.*
- *Kaalhoofdigheid.*
- *Grysheid.*
- *Poolfche vlegt.*
- *Hairsplyting.*

3 LID. *De Nagelziekten.*

- De witte Nagelvlek.*
- *blauwe Nagelvlek.*
- *weekheid der Nagels.*
- *ruuwheid der Nagels.*
- *Nagelsplyting.*
- *Zydelyke ingroeijing der Nagels.*
- Het Nagelvel.*
- *Nagelzeer.*
- *afvallen der Nagels.*

HEDENDAAGSCHE

BYZONDERE OEFFENENDE

HEELKUNDE.

EERSTE LEERSTUK.

VERHANDELING DER HUIDZIEKTEN.

I. HOOFDDEEL.

De Huidziekten in het algemeen.

§ 1754.

HUIDZIEKTEN, noeme ik alle veranderingen van de natuurlyke hoedanigheden des Huidweefzels, van welk eenen aart dezelve ook zyn mogen. Morbi Cutanii.

§ 1755.

Door de *natuurlyke boedaanigheden van het Huidweefzel*, verftaa ik deszelfs onafgebrooken Aanëenvolging, Kleur, Effenheid, Zagtheid, Taaiheid, Rekbaarheid, en dergelyken.

§ 1756.

De Ziekten der Hairen en der Nagels, deelen welke eene onmiddelyke betrek-

8 HEDENDAAGSCHE BYZONDERE

trekking hebben tot het Huidweefzel, behooren egter ook tot dit Geslagt van Ziektens, uit hoofde inzonderheid deezer betrekking, en om dat dezelve van te weinig aanbelang zyn, om daar van eene afzonderlyke Beschryving te geeven.

§ 1757.

Sommige deezer Ziekten zyn Geneeskundig, en gegrond op eene Zieklyke gesteldtheid der Vogten; anderen daarentegen zyn Heelkundig, en afhanglyk van verscheidenerlye oorzaaken. De eersten breiden zig meestäl uit over de gantsche oppervlakte van het Lighaam; de laasten bepaalen zig inzonderheid tot het een of ander gedeelte van het Huidweefzel.

§ 1758.

Veelen der algemeene Huidziekten hebben die hoedaanigheid, dat ze of door aanraaking, of op eene andere wyze, van het eene Lighaam overgaan tot het andere, of liever zig daar aan mede deelen. Sommige der plaatslyke Huidziekten bevinden zig in dezelfde omstandigheid.

§ 1759.

De duuring deezer Ziekten is verschillend: dusdaanig ook is haare oorsprong en uitkomst. In 't algemeen kan men 'er van zeggen, datze of haastig of zeer langzaam afloopen; erflyk zyn of verkreegen; en of al of niet kunnen geneezen worden.

§ 1760.

Veele Heelkundigen, hebben op deeze en de voorige byzonderheden grond, de verdeeling dier Ziektens, in *algemeene* en *byzondere*; in *befmetlyke* en *niet befmetlyke*; in *inwendige* en *uitwendige*; in *haastige* en *langduurige*; in *aangeboorne* en *toevallige*; en in *geneesbaare* en *ongeneeslyke*.

§ 1761.

Deeze Verdeeling zeker heeft haare waarde: zy heeft egter ook haare gebreken. De beste schynd, die berust op de verschydenheid der Deelen van het Huidweefzel welke zy inneemen; of liever, op de veranderingen van dit Weefzel zelve, en die van haare voortbrenzels.

§ 1762.

§ 1762.

Wy zullen deeze Verdeeling opvolgen, en ingevolge van dezelve, dit Leerstuk splitsen in drie Leden. Het eerste Lid zal bevatten de *eigenlyk dus genaamde Huidziekten*; het tweede die *der Hairen*, het derde die *der Nagelen*. Elk deezer Leden zal zoo veele Hoofd- en Onderdeelingen insluiten, als met de welbeweezen verschillende natuur deezer Ziekten overeenkomt.

E E R S T E L I D .

De eigenlyk dus genaamde Huidziekten.

Morbi proprie dicti cutanei.

§ 1763.

Door deezen versta ik bepaaldelyk, de gebrekkige hoedanigheden van de Opperhuid, van het Netwys Lighaam van MALPIGHIUS, en der Huid, zonder eenige agt te slaan op die van het Vetsvlies.

§ 1764.

De algemeene veranderde hoedanigheden van het Huidweefzel, de Huidwonden, de Huidzwæren, de Puisten, de Blynen, de Knobbels, de Huiduitwaschen, de Verëeltingen, de Vlekken, de Vlekäartige Ziekten, de Korsten, de Schilfers, het Uitslag, en de Huidinsecten, zyn de voornaame hoofdsoorten derzelve, en zullen dienvolgens de onderwerpen uitmaaken van even zo veele Hoofddeelen.

I. H O O F T D E E L .

De algemeene veranderde hoedanigheden van het Huidweefzel.

§ 1765.

ALGEMEENE VERANDERDE HOEDANIGHEDEN VAN HET HUIDWEEFZEL, noeme ik dezulken, welke betreklyk zyn tot deszelfs geheele, of byna geheele uitgestrektheid; en zyne Dikte, Zagtheid, Spanning, effenheid, en Kleur, betreffen.

Mutate proprietates generales cutis.

II. D E E L .

B

§ 1766

§ 1766.

Tot de Rangschikking van deesen behooren, de *te groote dikte van de Huid*, deszelfs *dunheid, droogte, rimpeligheid*, en *verslapping*; gelyk ook, de *bruine, geele, bleeke, gevleete, zwarte*, en *Ganzen-Huid*: veranderingen allen, welken wy onmiddelyk, onder haare eigen Opschriften verklaren zullen.

*Nimia cras-
sitas cutis.*

De te groote dikte van de Huid.

§ 1767.

De Huid, die om zagt en buigbaar te zyn, eene bepaalde dikte moet hebben, wordt somwylen dikker dan met deese hoedanigheden bestaanbaar is, en verandert als in eene drooge en ruuwe lederagtige Zelfstandigheid, welke de Lighaams-beweeving verhindert, de Doorwaaszeming vernierigt, Vogtsverzamlingen van allerlei aart voortbrengt, en oneindig veele Ziekten doet gebooren worden.

§ 1768.

Deese verandering geschied, of schieelyk, of langzaam; dat is, om my met de Ouden uit te drukken, by wyze van *Vloeiing*, of van *Ophooping*.

§ 1769.

Het eerste geval heeft meestal plaats by Ryzigers, die, van den Drank beftooven, hunnen roes uitlaapen in de open Lucht, zonder eenige gemaakte voorzorgen. Het tweede is afhanglyk van verscheiden, en niet wel bepaalbare Oorzaaken.

§ 1770.

Het aanweezen der Ziekte, in 't algemeen, blykt uit het Gezigt en Gevoel: Dat der eerste oorzaak, uit het verhaal des Lyders of van anderen. Dat der tweede, uit de heerschende gesteltheit van gene, en de ongesteltheden, waaraan hy voormaalen onderhevig geweest is.

§ 1771.

De behandeling des eerste Gevals, bestaat enkel in het doen eener ruime Aderhating, en het opvolgend gebruik van verkoelende Buikzuiverende, en van der-

dergelyke en flapmaakende Geneesmiddelen; gelyk ook van weekmaakende Damp- of andere Baden, welke ongelukkig, by ons maar al te zeldzaam in deeze en andere Ziekten gebeezeit worden.

§ 1772.

In het laatste geval, de oorzaak bekend zynde, moet men de Geneeswys regelen overeenkomstig met deeze; en, waar zulks geene plaats heeft, zig bedienen van dezelfde Hulpmiddelen.

*De te groote dunheid van de Huid.**Nimia tenuitas cutis.*

§ 1773.

Dit gebrek, het tegengestelde van het voorige, is altoos aangeboren, en gaat verzeld van eene zeer groote Gevoeligheid.

§ 1774.

Men kent hetzelfde, aan de fynheid, blankheid, en doorschynenheid van het Huidweefzel; aan eene ligt gestoorde Doorwaaszeming; en aan verscheiden onpaslykheden hier van afhingende; gevoegd by het verschynen van verscheydenerleije gekleurde Vlekken, of gezwollen, by gelegenheid zelfs der geringste uiterlyke aandoeningen, of van Hartstogtlyke bewegingen.

§ 1775.

Geene der Hulpmiddelen, door zeer groote Genees- en Heelkundigen ter verbetering deczer Dunhuidigheid en Teergevoeligheid aangewend, hebben immer beantwoord aan het oogmerk. Eene vroegtydige en aanhoudende harde Levenswys zelfs, anderzints zoo geschikt om de Huid te verdikken en het Gevoel te verstoppen, is daarömtrent van geen de minste uitwerking.

*De droogheid der Huid.**Siccitas cutis.*

§ 1776.

De DROOGHEID DER HUID, uit het gevoel alleen kenbaar, is of een toeval van eenigerleije heete Ziekte; of het gevolg des Ouderdoms, van Slaap-

loosheid, van het bestendig verblyf in eene drooge en heete Lugtfreek, van de werking der Zomerwarmte, van Voedcloosheid, en wat dergelyke meer zyn.

§ 1777.

Doorgaans gaat dezelve gepaart met eene zemelagtige affschilfering der Opperhuid. Altoos moetze behandeld worden, door Middelen, tegengesteld aan haare Oorzaak; en in 't algemeen, door verdunnende, weekmakende, Verzagtende, en Voedende Geneesmiddelen en Spyzen. Het Leven in eene gemaatigde en vogtige Lugtfreek, als zulks mooglyk is; en het vermyden van alles wat het Lighaam kan uitputten, of de Vogten verdikken, en de zagte Deelen doen inkrimpen, is in dit geval van de uiterste noodzaaklykheid. Uitwendig is niets van eenige nuttigheid, ten zy mischien het dikmaalig gebruik van weekmakende Dampbaden.

De rimpeligheid der Huid.

§ 1778.

*Rugositas
cutis.*

DE RIMPELICHEID DER HUID, hangt meetsäl af van deszelfs droogheid; en eischt, voor zoo veelze herstelbaar is, gelyke Hulpmiddelen. Ik zegge, voor zoo veelze herstelbaar is; om dat die welke door Ouderdom, Teering en dergelyke wordt voortgebracht, geheel geene Geneezing toelaat, en dus ook geene Hulpmiddelen noodig heeft. Het Bad van MESSALINA, of liever dat der Romynsche Hoeren; een Bad naamlyk van Ezelinnen melk, is in de eerste deezer gevallen, van de voortreflykste uitwerking.

De verslapping der Huid.

§ 1779.

*Laxitas
cutis.*

DOOR VERSLAPPING DER HUID versta ik die aangebooren of toevallige veerkragtlooze gesteltheit derzelve, welke de Wyc in de Vaten van dit weefzel doet ophoopen, en Bleekkleurigheid, lymrige Doorwaaszeming, en Zwellingen veroorzaakt.

§ 1780.

§ 1780.

Kinderen, van zwakke Ouders gebooren, zyn deeze ongesteltheit zeer onderhevig. Jonge Lieden, weekelyk opgevoed, gelyk ook dezulken welke tot de vrouwelyke Kunne behooren, en haare Maandelyksche zuiveringen, of niet, of gebreklyk hebben, ondergaan dezelve meer, en in eenen hooger graad, dan zy die een hard Leven leiden, en by wien deeze Ontlastingen in behoorlyke hoeveelheid, op haaren tyd te voorschyn komen en agtervolgen.

§ 1781.

Het opruimen der van elders bekende oorzaaken, de mooglykheid daarvan ondersteld zynde; eene meer harde dan weelderige Opvoeding; sterke Lighaams beweegingen in de opene Lucht by allerleije gesteltheden van het Weder; eene drooge Eetregel; en het gebruik van vlugge Loogzoutige Geneesmiddelen inwendig; van koude Baden, speceryächtige Berookingen, en drooge Wryvingen, uitwendig; zyn in dit geval de meest voornaame Hulpmiddelen.

*De bruine Huid.**Fuscedo cutis.*

§ 1782.

De Huid is bruin uit Geboorte, of wordt zulks door de werking der Zonnestraalen, door Ouderdom, of door eenigerleije Ziekten. Het eerste geval heeft plaats by dezulken, die uit de vermenging van een Moor met een Blanke zyn voortgeteeld: het tweede, by de bewooners van heete Lugtstreeken, by de Boeren, de Zeelieden, en met één woord, by alle, die het meeste gedeelte van hun Leven in de opene Lucht doorbrengen: het derde is betreklyk tot meest alle oude Menschen zonder onderscheid, maar vooräl tot de zoodaanige, die eene harde Levenswys gehadt hebben: het laaste ziet men by veelen, die de Kinderziekte in eenen hoogen graad hebben doorgestaan, by *Melancholici*, en anderen.

§ 1783.

Van hoedaanig eene oorzaak deeze miskleurigheid ook mooge afhangen, zy is meest altoos onöverwinbaar, zelfs door de hoogst geroemde Huidzuiverende hulpmiddelen. By Droefgeestige egter, verdwyndze dikmaalen van zelve, 't

zy onmiddelyk, 't zy lang na het einde der Droefgeestigheid, die niet altoos, gelyk het vooroordeel wil, op eene gebrekkige Verbeeldingskracht gegrond is.

Flavida cutis.

De geele Huid.

§ 1784.

Deeze, eigen aan sommige Volkeren, is somwylen toevallig, en alsdan meestal afhanglyk van Gal, methet Bloed omgevoerd, en gedrongen in de Huidvaten.

§ 1785.

Het eerste geval, kan nauwlyks als eene Ziekte beschouwd worden: het laatste is een verschynzel der Geelzugt, van dewelke het hier de plaats niet is te spreken.

Pallor cutis.

De bleeke Huid.

§ 1786.

De BLEEKHEID DER HUID, vooral van die des Aangezigts, is doorgaans afhanglyk van Koude, van Gemoedsbeweelingen, van Flauwtens, van Koortsagtige aanvallen, van Bloedverlies, van eene wateragtige of slymige ongesteltheit der Vogten, gelyk ook van zwavelagtige en rotte dierlyke Uitwaazemingen.

§ 1787.

Derzelver verbetering derhalven, is voor geene algemeene bepalingen vatbaar, maar moet, naar het verschil der oorzaken, op verschillende wyzen beproefd worden. In verscheiden Geneeskundige Saamenstelzels, vind men hier omtrent de noodige aanwyzingen.

Cutis variegata.

De gevlekte Huid.

§ 1788.

Deeze is aangebooren of toevallig, algemeen of byzonder. De laaste behoort tot de Klasse der Huidvlekken, welke wy vervolgens beschryven zullen. De eerste is eigen aan zeker foort van *Tartaaren*: de tweede hangt af van verscheidenerlei koortsagtige Ziekten met Uitslag.

§ 1789.

§ 1789.

De natuurlyk gevlekte Huid, kan door geene Konst veranderd worden. De toevallige, verbeterd meestäl van zelve, 't zy te gelyk met, 't zy eenigen tyd na de Ziekte, van dewelke zy afhangt.

*De zwarte Huid.**Cutis nigra.*

§ 1790.

De Huid is zwart uit de natuur, gelyk by de *Mooren*; of toevallig, als in het geval der zwarte Geelzugt, eener hooggaande Scheurbuik, of in dat eener algemeene Branding, inzonderheid door ontstoooken Buskruid.

§ 1791.

In het laatste geval alleen is ze voor eene Heelkundige hulp vatbaar, en moet dezelve behandeld worden, met Verzagtende, Weekmaakende, en pynstillende Hulpmiddelen.

*De Ganzen Huid.**Cutis anserina.*

§ 1792.

Schielyke veranderingen van Warmte in Koude, Koortsägtige aanvallen, en dergelyken, veröorzaaken eene krampägtige saamentrekking van het Huidweefzel, onmiddelyk gevolgt van ontallyk veele, zeer kleine en bleeke Peukels, niet ongelyk aan die der Huid van ontpluimde Ganzen; welke in het eerste geval, door allerlei verwarmining van het Lighaam; in het laatste, door deeze, en Bevogtigende, Verflappende, en zagteylyk Doorwaaszemende Middelen, gelyk ook door de hitte der Koorts zelve, wederom verdwynen.

§ 1793.

Sommige Menschen is dusdanig eene Huid natuurlyk, 't zy met betrekking tot het gantsche Lighaam, 't zy met opzigt tot deeze of gene van deszelfs deelen. Voor dit geval, dat inzonderheid de Vrouwen mishaglyk is, en haar inderdaad geene bevalligheid byzet, is geen Hulpmiddel.

II. H O O F T D E E L.

De Huidwonden.

§ 1794.

Vulnera cutanea. **H**UIDWONDEN noeme ik hier ter plaatze, allerleije versche scheidung des geheels van het Huidweefzel alleenlyk, hoedaanig dezelve ook zyn mooge.

§ 1795.

De *Ontvelling*, de *Steek*, de *Snede*, de *Beet*, en de *Steek der Dieren*, zyn de ondergeschikte foorten van deezen.

De Ontvelling.

§ 1796.

Excoriatio. **ONTVELLING**, is eene affchaving der Opperhuid, met of zonder bloeding; en afhanglyk van eene schielyk werkende Oorzaak, gelyk sterke Wryvingen, krabbing, en dergelyken.

§ 1797.

Dit, in schyn ligt geneesbaar Gebrek, verschaft somwylen veel moeite aan den Heelmeester, inzonderheid als het plaats grypt by volsappige Menschen, by dezulken die eene scherpte der Vogten hebben, gelyk ook, aan den rug van den Neus, aan het roode der Lippen, aan den voor-rand der Scheenbeenderen, aan het Kniegewrigt, aan den top des Elboogs, en aan de Gewrigten der Vingeren of Teenen.

§ 1798.

Deszelfs algemeene Behandeling bestaat in het aanwenden van verkoelende en droogende Plaatsmiddelen, in welk eene gedaante zulks ook zyn mooge. De byzondere moet opzigtelyk zyn tot de plaats welke de Ontvelling inneemt, en de gesteltheit van den Lyder. Drukking moet altoos vermyd worden, en by

byzonderlyk in die van den rug des Neus, van de Scheenen, en van alle verheven deelen der Gewrigten.

De Steek.

§ 1799.

STEEK, betekent hier ter plaatze eene stipwyze belediging van het Huid- *Punctura.* weefzel alleen, afhanglyk van een scherp gepunt hard Lighaam, van eene Doorn by voorbeeld, een Vischgraat, een Speld, eene Naalde, en dergelyke.

§ 1800.

Deeze is meestäl van zeer weinig aanbelang, en wordt door de Natuur zelve, als in weinig oogenblikken geneezen. In ongezonde Lighaamen egter, maaktze dikmaalen Ontsteking en verzwearing. Hetzelfde gebeurd als de punt van het kwetsend Lighaam afbreekt, in de Huid agterblyft, en niet schielyk wordt weggenoomen. Eene Huidzenuw by ongeluk getroffen zynde, verschynen doorgaans zeer gevaarlyke toevallen, en moet men de behandeling der Zenuwwonden § 108. beschreeven, in alle haare Deelen opvolgen.

De Snede.

§ 1801.

SNEDE stelt eene lynwyze scheidung des geheels, vergezeld van Bloedvliet, *Scisura.* en afhanglyk van de werking eens Mes, eener Schaar, en in 't algemeen van alle dusgenaamde scherpsnedige Lighaamen.

§ 1802.

In het tegenwoordig geval, bepaald zig deeze scheidung alleen tot de Huid, welkers dikte zy ten deele, of geheel, in eene zekere uitgestrektheid inneemt.

§ 1803.

Deeze belediging, algemeen genoomen, is van zeer weinig aanbelang, en wordt in de eerste omstandigheid geneezen door de Natuur alleen, zonder eenige medehulp; en ook, door het aanwenden van veelerlei onverschillige,

gemeenzaame, of zelfs belaglyke Middelen. In de tweede, wordt hier toe vereischt de Drooge heging, gedaan inzonderheid met de *Engelsche Complesster*.

§ 1804.

Het zoogenaamde verschil der Snede, door de meeste Heelmeesters gesteld, naar datze of door een Mes, of door eene Schaar is aangebragt, heeft geen den minsten invloed op derzelve natuur en behandeling; mits naamlyk dat het laast-gemelde Werktuig wel scherp, en overeenkomstig de regelen der Werktuigkunde gemaakt is. Deeze aanmerking meende ik hier in het voorbygaan te moeten maaken, ter wegneeming inzonderheid van het vooroordeel tegen het gebruik der Schaaren in sommige Heelkundige Konstbewerkingen, vooräl in dezulken, welkers uitvoering anderzints gemaklyker geschied door deeze, dan door het Snymes.

Morfus.

De Beet.

§ 1805.

De Beet, van Menschen zoo wel, als der Dieren, hoe gering dezelve ook schynen mooge, is altoos verzeld van Kneuzing en Verscheuring; verwekt somwylen gevaarlyke Toevallen; en moet steeds behandeld worden, eerst met Verkoelende, naderhand met zagte Dragtmiddelen.

§ 1806.

Hoedaanig de verschynzelen en gevolgen zyn der *dolle Hondsbeet*, en op welk eene wyze deszelfs behandeling moet worden ingerigt, is in het *Leerstuk der Wonden*, van § 83. tot § 91. aangewezen. Alles derhalven wat we hier ter plaatse zeggen van de Beet in 't algemeen, moet bepaaldelyk verstaan worden van de *eenvoudige*, dat is te zeggen van die, waar by geenig dierlyk Gif, het Wondje is ingedrukt.

*De Steek der Dieren.**Urtus animalium.*

§ 1807.

Verscheidenerlei gekorven Diertjes, hunnen Angel stekende in de Huid, maaken daarin een Wondje, op zig zelfs van zeer weinig aanbelang, maar doorgaans gevolgt, van Hette, Jeukte, Roodheid, Zwelling, en dergelyken.

§ 1808.

By sommige deezer Steken, verdwynen de gemelde Verschynzelen in zeer weinig oogenblikken van zelve. By anderen geschied zulks ligtelyk door het gebruik van Azyn en Water, met linnen doeken koud omgeslagen.

§ 1809.

De Steek der Italiaansche Spin, die eerst Pyn, naderhand eene loodverwige Zwelling, Slaaprigheid en Benauwtheid veroorzaakt; eischt ter haarer geneezing, zweectdryvende Hulpmiddelen; en geenzints, gelyk het vooroordeel wil, alleen de Speelkunde, dusdaanig ingerigt, dat men den Lyder als verpligte tot eenen Dans, welke uit hoofde zyner aanhoudenheid, hem het Zweet, van alle kanten, en als met geweld uitperst.

§ 1810.

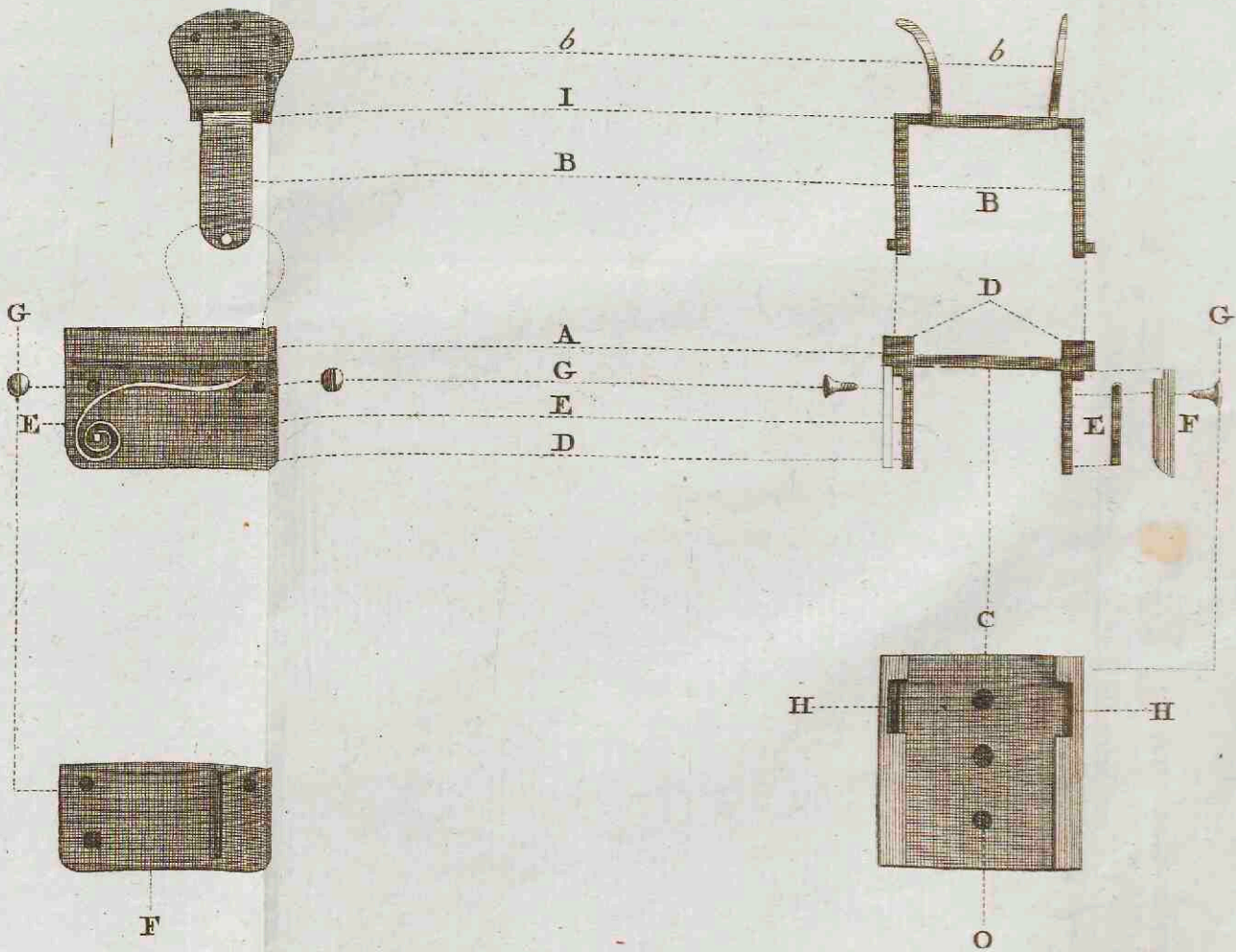
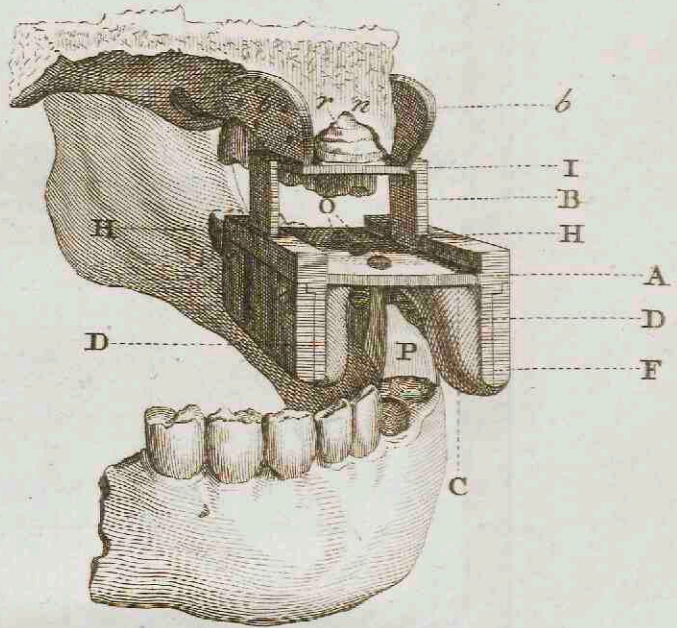
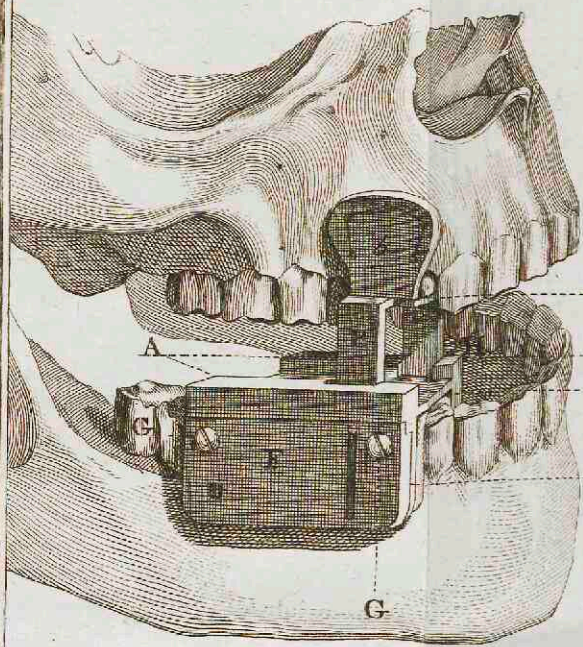
Dezelfde byzonderheden voor het overige, welke ik aangaande de Steek in 't algemeen, § 1800. hebbe aangemerkt, moet men ook in agt neemen omtrent de Steek der gekorven Diertjes, als ten deezen opzigte volmaakt gelyk zynde aan elkanderen.

III. H O O F T D E E L.

*Ulcerata cutanea.**De Huidzweeren.*

§ 1811.

De algemeene beschryving eener Zweer, is § 257. gegeven. *Huidzweeren* zyn, die alleen de zelfstandigheid van het Huidweefzel aantasten, en

een grooter of kleiner gedeelte van deszelfs dikte, op eene plaats alleenlyk, of op verscheiden plaatzen tevens, doen verërteren.

§ 1812.

De *Etterende Ontvelling*, de *Smerting*, de *Barsten*, en de *eigenlyk dus genaamde Huidzweeren*, zyn de ondergeschikte Soorten van deezzen.

*Excoriatio
purulenta.*

De Etterende Ontvelling.

§ 1813.

Deeze is, eene geheele of gedeeltelyke berooving der Opperhuid, met uitvloeijing van Etter, of van eenig Etterächtig Vogt.

§ 1814.

Het eerste geval is zeer zeldzaam, en zoo veel ik weete door niemand aangemerkt. Ik hebbe hetzelve eens gezien by een Kind van 8 Maanden, uit Jonge en zeer gezonde Ouders gebooren. Als tot een Geraamte vermagerd, stierf het na eenig Tydverloop, in weerwil van veelerlei aangewende Hulpmiddelen, en de best mooglyke oppassing.

§ 1815.

Het laaste is somwylen het gevolg der versche Ontvelling, § 1796. beschreeven; en somwylen dat der werking van Blynmaakende middelen; van scherpe Zelfstandigheden uitwendig aangelegt; en van eene scherpte der Vogten.

§ 1816.

In dit geval, algemeen genoomen, dienen verzagtende, verkoelende, en droogende Plaatsmiddelen, in de gedaante inzonderheid van Zalven, Pleisters, of Omslagen. In dat der laaste oorzaak, moet men by deezze voegen, het gebruik van veranderende Geneesmiddelen, zoo veel mooglyk zy tegengesteld aan de van elders bekende natuur der Scherpthe.

Fig. 1.

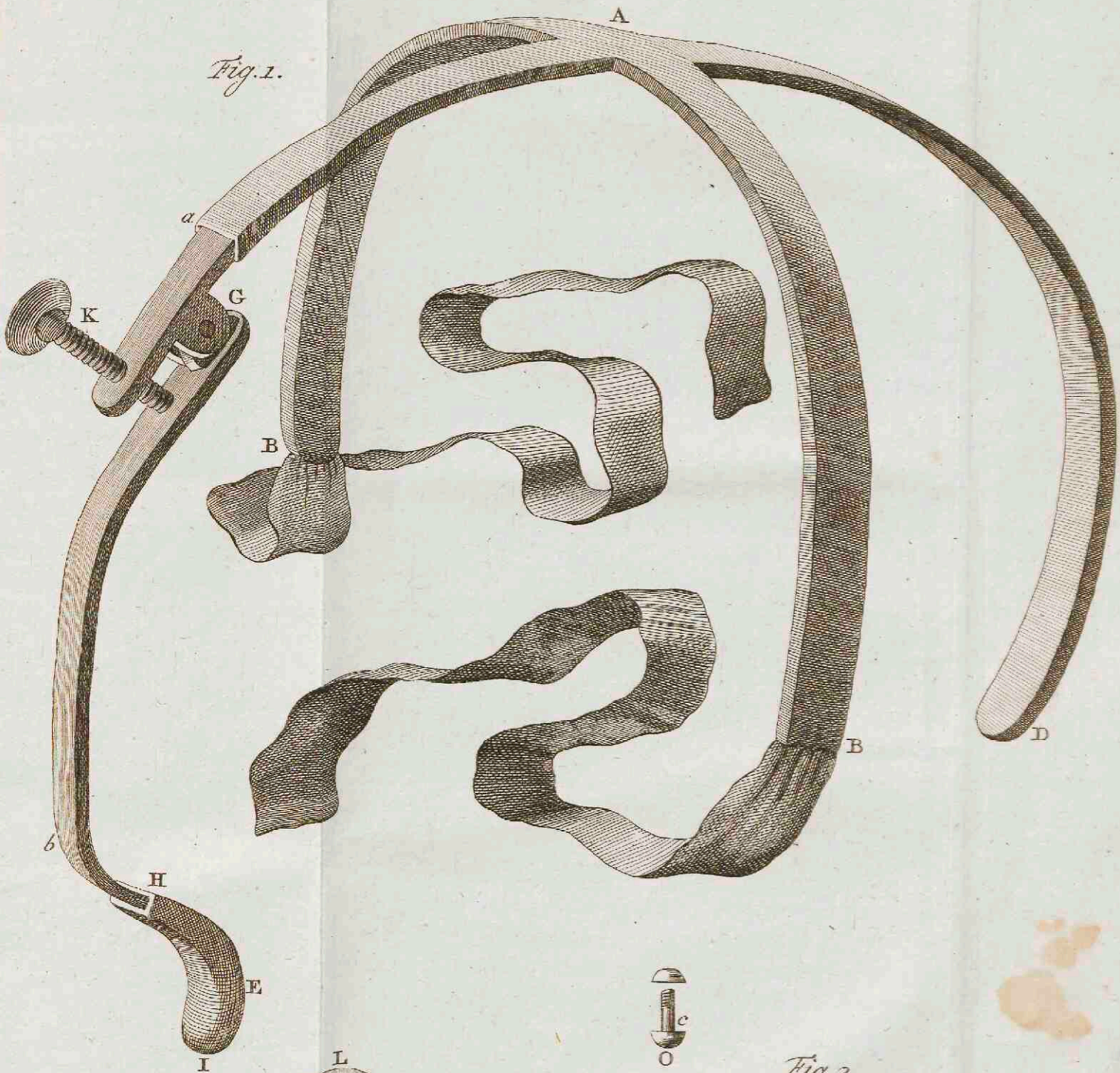
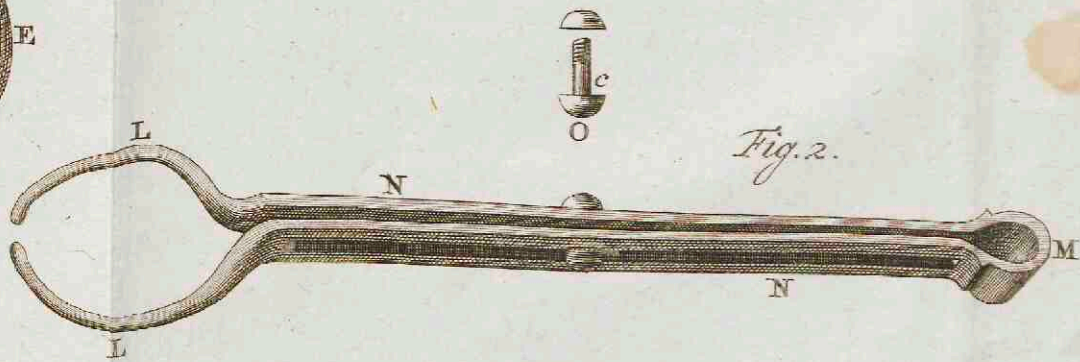

Fig. 2.

De Smerting.

§ 1817.

SMERTING is eene roode, vogtige, en oppervlakkige zweering der Huid, *Intertrigo*, vooral aan de Teeldeelen, in den Oxel, de Liesfchen, en agter de Ooren.

§ 1818.

Scherp Zweet, fcherpe Pis, en eene Kropzeerige Vogtsverbastering, zyn derzelver gewoone oorzaaken.

§ 1819.

In de twee eerste gevallen wordt de Geneezing ligtelyk verkreegen door dikmaalige verschooning, en het gebruik van den *Loodbalzem*. In het laatste geval, moet de vloeijing eerst zagtelyk onderhouden worden door de *Cacao-boter*, en vervolgens gestuit, door denzelfden Balzem, of het opstrooijen van fyne opflorpemde en droogende Poeijers. Dikmaalen herhaalde Buikzuiveringen, en het toedienen van veränderende Geneesmiddelen, koomen in deeze zelfde omstandigheden, in aanmerking.

De Barsten.

§ 1820.

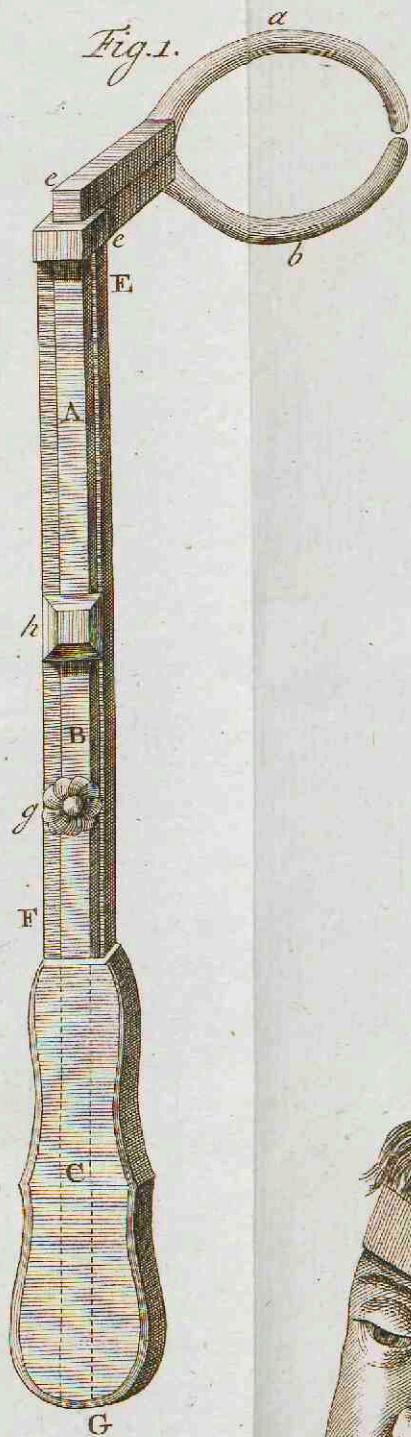
BARSTEN worden genoemd, zekere streepwyze, 't zy drooge, 't zy vogtige *Rhagades*, Splytingen der Opperhuid alleen, of van de Huid tevens, waar ter plaatze ook voortkoomende.

§ 1821.

Eene koude Lucht, fcherpe zelfstandigheden aan de Huid toegepast, fcherpte der Vogten, en zekere werktuiglyke Beleedigingen, zyn derzelver gewoone en meest vermoogende oorzaaken.

§ 1822.

Haare Geneezing moet inzonderheid naar het verschil van deezen worden ingerigt, en is voor geene algemeene bepaalingen vatbaar. De plaats der Barstelve, maakt ten deezen opzigte, aanmerklyke veränderingen.

§ 1823.

Algemeen genoomen, zyn verzagtede en eenigzints droogende Aanlegzels, de beste. De gewoone pynlykheid deezer schynbaar ligte Gebreken, maakt het gebruik der eerste noodzaaklyk. Dat der laatste wordt inzonderheid aangewezen door de byzynde Vogtsöntlasting.

§ 1824.

In het byzonder, moet in de barsten der Lippen, afhanglyk van Koude, of van eenige andere plaatslyk werkende Oorzaak, gebruik gemaakt worden van den *Lipbalzem*, welke ik ter zyner plaatze beschryven zal. In die der Vingeren of Teenen, door de eerste oorzaak voortgebracht, van een Mengzel, saamgesteld uit *Laurier Olie*, *Venetiaansche Terpentyn*, en een weinig *Kamfer*. En eindelyk, in dezulke die afhangen van eene scherpte der Vogten, vooräl van het Venusgif, en aan de natuurlyke Deelen, of de Tepels van zoogende Vrouwen plaats grypen, van de bereidzelen des Kwikzilvers, gegeeven zoo wel in - als uitwendig.

De eigenlyk dus genaamde Huidzweeren.

Ulcera cutanea propria dilla.

§ 1825.

Deeze, die of de waare Huid zelve, of derzelve uitbreiding in den Mond, het verhemelte, en dergelyke inneemen, hangen altoos af, van eene algemeene Ziekte, en zyn dienvolgens, meer onderwerpen der Genees- dan Heelkunde.

§ 1826.

De laatste egter, kan ter Geneezing derzelve veel toebrenge; en wel, in het eerste geval, dat merendeels van eene Scheurbuikige, of Venerische scherpte der Vogten voortkomt, door het gebruik dier hulpmiddelen, welke wy § 332 en 342. hebben aangewezen; in het laatste, dat meestäl behoord tot de *Spruw*, door het aanwenden van den *Geest van Koperrood* of van *Zeezout*, genoeg verzagt door de *Roozenboonig*, of *Syroop van Violen*.

§ 1827.

Een zeer byzonder soort deezer Zweeren, grypt veelmaalen plaats aan het voor-

voortste gedeelte van den omtrek des Kniegewrigts. Deeze, die ik nimmer gezien hebbe dan by schynbaar gezonde Vrouwen van middelbaaren Ouderdom, hebben eenen kleinen omtrek, maar zyn veel in getal. Zy bepaalen zig by een gedeelte van de dikte des Huidweefzels, of dringen door tot in het Vetsvlies. Sommige derzelve hebbe ik geneezen door den *Geest van Koperrood*, in de hoeveelheid van één Dragma vermengd met een Once *Weegbree Water*; anderen, door eene oplossing van eene halve Once *Levendige Kwik*, in een gelyk gedeelte van de zeer sterke *Salpeter Geest*, en vermengd met zes Oncen *Water*, waar van ik tien, twintig, of dertig Druppelen verëenigde met een Once *Roozenhoonig*, en door middel van een Pinceel, of Plukzelkwastje, twee of drie maalen daags liet aanbrenge. Altoos hebbe ik een welsluitend Verband doen aanleggen, en de ontstekenächtige gesteltheit der Huid, in de tusschen ruimten der Zweeren, beteugeld, door dit Verband aanhoudend te doen bevestigen, met eene sterke smelting van de Loodzuiker in gemeen Water, of met eene verslapte Azyn van Goudglit. Buikzuiverende middelen, van tyd tot tyd gegeven, en het dagelyks gebruik van een *afkookzel der Sarsaparille Wortel*, hebben my altoos toegescheenen, de geneezing zeer te begunstigen.

IV. H O O F T D E E L.

De Puisten.

§ 1828.

PUISTEN, noeme ik allerlei kleine, roode, geelverwige, of andersints gekleurde verhevenheden, waar ter plaatze ook, aan de buitenste oppervlakte van het Huidweefzel voortkoomende. *Pustulae*

§ 1829.

Soorten derzelve zyn, de *Etterpuist*, de *Nagtplant*, de *Nagtblyn*, de *Hondsblaar*, de *kwaadäartige Neuspuit*, de *Kinderpokjes*, de *onwaare Pokjes*, de *Schurft*, de *Vinnen*, de *Smeerpuisten*, de *Zweetpuisten*, en dergelyken. *De*

De Etterpuist.

§ 1830.

Pustula.

De ETTERPUIST, is een klein, hard, rood, ontsteken, en eenigzints pynlyk Gezwelletje, in zyn toppunt bezet met een Etterblaasje.

§ 1831.

Dit ligt gebrek, eischt in de meeste gevallen geenerlei Hulpmiddel: de Natuur zelve, doet binnen weinig Dagen het Blaasje open bersten, de Etter uitvloeijen, en het Zweertje opdroogen. Sommige Menschen egter, by uitstek daar aan onderhevig, krygen verscheiden derzelve te gelyk; en in dit geval is het goed, dat men gebruik maake van eene koele Eetregel, gelyk ook van Buikzuiverende en verdunnende Geneesmiddelen.

De Nagtplant.

§ 1832.

Planta nocturna.

NAGTPLANT, betekent by AVICENNA, eene witte en groote Puist, die inzonderheid des Nagts uitermaaten pynlyk is, lang aanhoud, een zeer scherp Vogt doet uitvloeijen, en den Lyder op eene jammerlyke wyze afmat.

§ 1833.

Deeze puist, die by ons zeer zeldzaam gezien wordt, bestaat meestal op zig zelfs; somwylen egter, zyn 'er verscheiden te gelyk aanwezig. In de laatste omstandigheid, zyn de pynen onverdraaglyk, en kan de geneezing nauwlyks verkreegen worden.

§ 1834.

De beste Behandeling bestaat in het toedienen van verflappende, verzagende, en Pynstillende Hulpmiddelen, zoo uit- als inwendig. Herhaalde Buikzuiveringen, en het gebruik van zeer zagte Voedzelen, zyn van de uiterste noodzaaklykheid.

§ 1835.

De Nagtblyn.

§ 1835.

De NAGTBLYN, als we de Ouden gelooven zullen, is eene zeer pynlyke ^{*Epinyctis,*} ^{*vel Jera noc-*} ^{*turna.*} puist, nauwlyks grooter dan een Boon, en welks woede des Nagts inzonderheid zoo hevig is, dat geen Mensch het zoude kunnen uithouden, wanneer 'er verscheiden tevens tegenwoordig waren.

§ 1836.

Gelyk ik dit Gebrek nimmer gezien hebbe, en het mischien niet dan in zeer heete Lugtstreeken plaats grypt, is het my onmooglyk te bepaalen, hoedaanig deszelfs behandeling moet worden ingerigt. CELSUS gebied de onthouding van scherpe Voedzelen, eene matige Eetregel, en Lighaams beweegingen. De groene *Coriander*, versch aangelegt, is by hem een zeer vermoogend Hulpmiddel. PAULUS AEGINETA, en CRIBASIUS, bedienden zig vooräl van de *Linzen*, de *Sylbium* en *Sanguinaria*.

*De Hondsblaar.**Thermine*
thos.

§ 1837.

Deeze wordt van ORIBASIUS, die haar zeer wydloopig beschreeven heeft, beschouwd als eene zwartgroene Puist, van een zeer slegten aart, maar niet doodelyk.

§ 1838.

By ons, wordt dezelve, in het gemeene Leven, nimmer waargenoomen. De Wet, of liever de Magt, in het nabuurig Engeland, zal, vreeze ik, verscheiden onzer ongelukkige Landgenooten daar aan onderwerpen, uit hoofde der vogtigheid, en van de schadelyke Lucht der Gevangenisfen, in welke zy zyn opgeslooten.

§ 1839.

De beste geneeswyze, schynd de Bederfweerende. Men onderwerpe derhalven den Lyder, aan het gebruik van versche Groenten als Spyzen; van de

uitgeperste Sappen der tegenscheurbuikige Planten, en van den Koortsbast, als Geneesmiddel; en van het Afkookzel des laatstgenoemden Bast, als een aanlegzel. Eene maatige Lighaams beweging, in eene opene en zuivere Lucht, moet als zulks zyn kan, nimmer verzuimd worden.

De Kwaadäärtige Neuspuist.

§ 1840.

Onder deezen Naam, begrype ik een schynbaar gering Puistje, op den rug des Neus plaats grypende. Deszelfs gewoone verschynzelen zyn, roodheid, jeukte, ontvelling, en eene opvolgende Zweer, die, schoon niet pynlyk, egter van tyd tot tyd in omtrek toeneemd, van een eenigzints hard en verheven randje omboord wordt, en welks grond, dan eens effen en glanzig, dan eens met kleine hopen bezet is.

§ 1841.

In den gantschen loop myner Konstoeffening, is my dit gebrek flegts tweemaal voorgekoomen. In beide gevallen, waren de Lyders schynbaar gezond, en zelfs van eene sterke gesteltheit. Weêrstreevig aan veelerlei Hulpmidde-len, zoo ik my verbeelde met oordeel aangewend, en moede van beproeving, besloot ik eindelyk tot eene onverschillige behandeling, de aanleg naamlyk van het *Emplastrum devesivum Caruleum*. Dit Hulpmiddel, ik weet niet door welk een vermoogen, bewerkte in eenen zeer korten tyd, tot myne groote verwondering de Geneezing, en wel eene Geneezing, die zoo bestendig als schielyk was. Myne zeer kundige Konstgenoot, de Heer HUSSEM, een zelfde geval behandelende, heeft hetzelfde waargenoomen.

De Kinderpokjes.

§ 1842.

De behandeling van deeze behoord inzonderheit tot den taak der Geneesheeren. De Heelmeester egter, moetze kunnen onderscheiden van andere Huidziekten, en het is alleen om die reeden, dat we derzelver eigen kenmerken, hier ter plaatze moeten mededeelen.

§ 1843.

§ 1843.

De waare en regelmaatige Kinderpokjes, tot dewelken we ons enkel bepalen, kondigen zig doorgaans aan, door Hoofd- en Lendenpynen; gelyk ook, door Walging, Braking, eene koortsagtige Ongefteltheit, en fomwylen Stui- pen, fttaande het verloop van omtrent vier Dagen. Na deeze verfehynzelen, koomen 'er eerst in het Aangezigt en aan de Handen, vervolgens ook aan de overige deelen des Lighaams, 't zy enkele, 't zy meer of min faamenloopen- de roode Stippen, met vermindering der voorige Toevallen, en het waarneet men eener zeer byzondere en niet wel befchryfbaare Reuk, uit den Mond der Zieke. Ten zesden Dage, na genoeg, worden deeze Stippen meer verhee- ven, met Etter opgevuld, en krygen de grootte eener Linze. Van den agt- ften, tot den elfden Dag, wordenze zoo groot als Erwtten, en verliezenze haa- re voorige vlakte. De Koorts toeneemende, zwelt het Aangezigt op, 'er komt eenige Keelontfteking, de Oogen worden eenigzints ontfteken, en de Pokken verliezen haaren rooden en kringwyzen omtrek. Staande den loop ein- delyk der volgende vier Dagen, worden de rype en geelverwige Pokjes ge- deeltelyk droog, gedeeltelyk berftenze, en veranderen in Rooven, welke, of van zelfs afvallen, of door de Zieken worden afgekrabt, met agterlaating van roode Vlekken, welke fomwylen zeer lang aanhouden, en van meer of min diepe Pokpetten.

De onwaare Pokjes.

§ 1844.

ONWAARE POKJES zyn, die eenige gelykheid hebben met de voorige, *Varicella.* maar doorgaans zonder merklyke Koorts te voorschyn koomen, in den tyd van 8 Dagen afloopen, en noch Pokpetten noch Naaden agterlaaten.

§ 1245.

Somwylen zyn dezelve algemeen doorgaande; dikmaalen volgenze op de waa- re Pokjes, of zyn de voorloopers van deeze; zeldzaam vind men beiden ver- mengt met elkanderen.

§ 1846.

Derzelver foorten, oorzaaken, kenmerken, en behandeling, vind men in verscheiden Geneeskundige Werken beschreeven.

*De Schurft.**Scabies.*

§ 1847.

Onder deezen Naam begrypt men zekere kleine, en sterk jeukende Puistjes, welke zig doorgaans eerst vertoonen tuschen de Vingeren, en vervolgens aan de binnenzijde van het Gewrigt der Voorhand, in den vouw des Elboogs, in de Knieholte, aan de binnen en buitenzijde van het gewrigt des Voorvoets, op het voorste gedeelte van de Borst, en langs de gantsche oppervlakte van het Lighaam, het Aangezigt alleen uitgezondert.

§ 1848.

Deszelfs oorzaak of oorzaaken, zyn by my niet bepaalbaar. Het schynt eger, dat dezelve enkel plaatslyk werken, en geenerlei zieklyke gesteltheit der Vogten onderstellen. Deszelfs ligt verkrygbaare Geneezing, door het aanwenden alleen van uiterlyke Hulpmiddelen, schynd my toe, dit gevoelen op eene genoeg voldoende wyze, te bevestigen.

§ 1849.

Ik ontkenne intuschen niet, dat 'er somwylet gevallen plaats grypen, waarin dergelyke Middelen geene uitwerking altoos hebben, en men verpligt is tot het toedienen van vogtverbeterende Geneesmiddelen. Dan, deeze gevallen zyn niet zeer gemeenzaam, en merendeels gegrond op de veroudering des Gebreks; of op eenige andere, en voltrekt toevallige omstandigheden.

§ 1850.

De behandeling derhalven, is in alle gewoone gevallen bepaald, by het besfryken der aangedaane Deelen met *de Schurft Zalf van PRINGLE*, of met die *van LIND*, welker saamenstelling wy ter zyner plaatze zullen mededeelen. In saamengefelde gevallen daarentegen; gelyk ook, als dit gebrek door veroudering de hoedaanigheid der Vogten op deeze of gene wyze verandert heeft, is het noodig, dat

dat men tevens gebruik maake van vogtverbeterende Geneesmiddelen, 't zy algemeene, 't zy byzondere; alle Ooftvrugten verbiede; en eene verzagtede Eetregel aanpryze.

§ 1851.

Eene byzonderheid, van my dikmaalen waargenoomen, is, dat als 'er Verzweeringen koomen in de Borsten, of elders, de Schurft verdwynd zoo lang die Verzweeringen stand houden, en weder te voorschyn koomt, zoo haast dezelve geneezen zyn. Dit verschynzel dunkt my, begunstigt niet zeer het gevoelen derzulken, welke het verblyf van zekere gekorven Dierjes onder de Opperhuid, als de oorzaak der Schurftpuistjes aanmerken.

De Vinnen.

§ 1852.

VINNEN zyn kleine, roode, harde, niet jeukende, en onpynlyke Puistjes; hier en daar verspreid door het Aangezigt, vooral van aankoomende Jongelingen.

§ 1853.

Ze worden geneezen, of door de Natuur zelve, of door het toedienen van *Vari.* Buikzuiverende en verdunnende Geneesmiddelen, terwyl men dikmaalen daags het Aangezigt met zout Water afwasche.

*De Smeerpuiſten.**Grutum, seu Crinones.*

§ 1854.

Deeze ziet men zeldzaam anders dan in het Aangezigt: ze zyn klein, hard, wit, en bevatten in zig een dergelyk gekleurde vetagtige Stof, die, voor een gedeelte uitwaards geperst, en aan de Lucht bloot gestelt, zwart, en van het gemeen beschouwd wordt als een Wormtje.

§ 1855.

Het uitdrukken der Stof, zoo even gemeld, is de eenige Geneeswyze deezes meer mishaaglyke dan aanmerklyke Puistjes.

De Zweetpuisten.

§ 1856.

Sudamina.

De ZWETPUISTEN zyn rood of wit. Beiden koomen te voorschyn door Warmte, en verdwynen door Koude. Zelden eischtenze eenig Hulpmiddel, anders dan eene koele Levenswys, en dikmaalige Huidzuiveringen. Menschen, wiens Vogten met eenigerlei scherpte bedekt zyn, krygen dezelve meer dan anderen.

V. H O O F T D E E L.

De Blynen.

§ 1857.

Vesiculae.

Blaaswyze en doorschynende verheffingen der Opperhuid, van een kleiner of grooter omtrek, met een Wateragtig Vogt opgevuld, draagen den naam van BLYNEN.

§ 1858.

Oneindig byna is het getal der oorzaaken van deezen, en dus ook dat van derzelve foorten. Men kan nogthans haar gevoeglyk brengen, tot de *Waterblaasjes*, de *Blynuitslag*, de *Krystalgezwellen der Teeldeelen*, en de *Gordelroos*.

De Waterblaasjes.

§ 1859.

Fblyttena.

De WATERBLAASJES hebbe ik nimmer gezien dan aan de randen der Oogleden, en in het Bindvlies des Oogbals. By gelegenheid van de Beschryving der Oogziekten, zal ik dezelve nader aanwyzen.

De Blyn-witflag.

§ 1860.

Door deeze verstaat men strikt genoomen, zekere fchielyk voortkoomende *Pemphigus* kleine Blynen, verspreid byna over de gantsche oppervlakte des Lighaams, zonder eenige blykbaare voorafgaande oorzaak; en in een ruimer zin, de *Koorts-âgtige Blynen*, de *Blynen door het aanrauken van de tweehoofdige Slang veroorzaakt*, gelyk ook die, welke aan de *Beenen van zeer Vette Menschen*, en staande de *behandeling van sommige Beenbreuken* te voorschyn koomen.

§ 1861.

Het eerste soort deezer Ziekten, dat ik flegts tweemaal hebbe waargenoomen, geneest somwylen van zelve, en doorgaans, door het gebruik van verkoelende Geneesmiddelen, zoo ontlastende, als veranderende. Verwaarloosd, of terug gedreeven zynde, verwekt het niet zelden, eene ontsteking der Hersenen, hevige Oogontstekingen, en meer andere gevaarlyke Toevallen.

§ 1862.

Het tweede soort, bespeurd men inzonderheid by Rotkoortsen; gaat dikmaalen over tot Versterving; en vordert het zeer sterk gebruik van den Koortsbast, vereenigt met dat der Mynstoflyke zuuren, zoo in als uitwendig. Het openen der Blynen, ter ontlasting der ingeslooten rottstof, is voordeelig.

§ 1863.

Voor het derde soort, dat hier te Lande niet, in *Brasliën* al bekend is, kenne ik genig, 't zy algemeen, 't zy soortelyk Hulpmiddel. Men beweerd datze niet verdwynd, dan na een tyd verloop van drie Maanden.

§ 1864.

Het laatste soort wordt geneezen door het openen der Blynen, en de uiterlyke aanwending van droogende Hulpmiddelen; onder welken de *zalf van SCHLIGTING* in het voorig Deel beschreeven, het *Water van GOULARD*, het *Kalkwater*, en eene met water verslapte *Azyn van Goudglit*, uitmunten.

*De Kryстал blaazen der Teeldeelen.**Vesiculae
crystallinae
genitalium.*

§ 1865.

Hier door verstaat men, zekere, met Water gevulde opzwellingen der Voorhuid, van de Lippen der Schamelheid, en van de Voorhuid des Kittelaars, of van de Schede der Lyfmoeder, afhankelijk van eene Venerifche oorzaak.

§ 1866.

Ze worden geneezen door het in- en uitwendig gebruik van Kwikmiddelen, 't zy met, 't zy zonder ontlasting van het ingeslooten Vogt. Somwylen ontstaan uit dezelve zeer rotte en kwaadaartige Verzweeringen, die eene groote verwoesting aanrigten, en nauwlyks voor eenige hulp vatbaar zyn.

§ 1867.

Met deezen moeten niet vermengd worden, de waterägtige opzwellingen der Voorhuid, of van de Vrouwlyke Schaamlippen, afhankelijk fomwylen van eene vernauwing in het eerste, en van Zwangerheid, in de laatste der gemelde Deelen.

De Gordelroos

§ 1868.

Zona ignea.

De GORDELROOS is eene verzaamling van kleine, 't zy afzonderlyke, 't zy faamenvloeiende donkerroode en blaaswyze Puistjes, die eenen roosägtigen omtrek hebben, sterk jeuken, in haar toppunt ligtelyk overgaan tot Versterking, en de Borst, de Buik, of eenig ander Deel, by wyze eener Gordel omringen.

§ 1869.

Eene Galägtige scherpte, met het Bloed vermengd, is deszelfs waarfchynlyke oorzaak. De Geneezing hebbenwe § 547. gezegd dat gelyk was aan die van het Springvuur, § 546. aangewezen. Om alle herhaalingen, zoo veel mooglyk zy te vermyden, ben ik verpligt, den Lezer derwaards te verwyzen.

§ 1870.

VI. H O O F T D E E L.

De Knobbels.

§ 1870.

KNOBBELS worden genoemd, zekere verhardingen in het Huidweefzel of *Tubercult.* den Vetrok, grooter dan Puisten, zelden miskleurig, en in 't algemeen, meer voel- dan zichtbaar.

§ 1871.

Derzelver ondergeschikte soorten zyn, de *harde Knobbels*, de *Hongaarsche Knobbel*, de *Ontsteken Knobbel*, en de *Olifantsbuid*.

De harde Knobbel.

§ 1872.

Harde Knobbel, dus genoemd om den weêrstand welke zy' bied aan een drukkenden Vinger, heeft doorgaans haare zitplaats in de Huidklieren, is on- *Tuberculose* *scyrrosifum.* pynlyk, bepaald binnen eenen kleinen omtrek, en in kleur gelyk aan de natuurlijke kleur der Bekleedzelen.

§ 1873.

Sommige deezer Knobbels blyven onveränderd hetzelfde, gedurende den geheelen Leeftyd; anderen besluiten in zig een verhoolen Kankermet, en ont- äarten, vroeg of laat, in een waare Kanker. De eersten kan men den naam geeven van *goedäartige*, de laatste die van *kwaadäartige*. Beiden grypen meestäl plaats, in de Lippen, in eenig ander gedeelte van het Aangezigt, en aan de uiterlyke, zoo Manlyke als Vrouwlyke Teeldeelen.

§ 1874.

Van hoedaanig eenen aart dezelve ook zyn moogen, erkennen ze geenerlei geneezing, om dat deeze onnoodig is in het eerste, en onmooglyk in het laas-

te geval. Die van het Aangezicht egter, buiten de bepaaling der Lippen, schynen hieromtrent eenige uitzondering toe te laten; vermits ik hebbe waargenoomen, dat somwylen eene ruime uitsnyding hier van, de geneezing voor altoos besliste, en DARAN hetzelfde verzeekerd van de Branding.

De Hongaarscht knobbel.

§ 1875.

*Tuberculi
pannonicae.*

De *Hongaarsche Knobbels* zyn klein, en verschynen aan de Slaapen, op den Rug, in den Nek, aan den Hals, en aan de Armen. Ze worden voorgedaan van vermoeitheid en Walging. Haare geneezing verkrygt men best door het gebruik van zweetdryvende Geneesmiddelen, en de wryving met Knoplook en Azyn.

Phygethon.

De ontstoken knobbel.

§ 1876.

Deeze is minder verheeven dan breed, en draagt op zyn toppunt als een foort van Puistje. De pyn en spanning, daar mede verbonden, zyn doorgaans grooter dan met haare blykbaare uitgebreidheid bestaanbaar schynd. Ze heeft in 't algemeen langzaame vorderingen, veretterd weinig, is somwylen vergezeld van Koorts, en wordt het meest waargenoomen aan de Neusvleugels, den Rug, in de Lieschen, en aan den Aars, alwaarze ligtelyk onttaart in een Pypzweer.

§ 1877.

Meestäl is dezelve gegrond op eene kwaade gesteltheit der Vogten, welkers natuur het bezwaarlyk is te bepaalen. Haare behandeling eischt ontlastende en veranderende Geneesmiddelen, gelyk ook weekmaakende, en veretterende Aanlegzels. De Oplosfing, van sommige in haar eerste Tydperk aangepreezen, kan maar zeer zeldzaam bewerkt worden, en is somwylen zelfs nadeelig.

*De Olifants Huid.**Elephantia-
sis.*

§ 1878.

Deeze affchuwlyke, langduurige, en meestendeels doodelyke Ziekte, is byzonder eigen aan *Egypte*, en wordt by ons nimmer in haare volle kracht waargenoomen.

§ 1879.

Meestäl begint dezelve eerst aan het Voorhoofd, welks Huid alsdan droog, ruuw, barstig, en met kleine Knobbels bezet wordt: somwylen egter, bespeurd men deeze verschynzelen allereerst aan het buitenste gedeelte der Voorarmen, en aan de Gewrigten der Knieën, Handen, en Voeten. De Lyders, in dit Tydperk, zyn vadzig, slaperig, hebben een harden Stoelgang, een flinkenden Adem, en eene wel ligte, dog gebreklyke Spysverteering. De Pis daarënboven is troebel, wit, en eenigzints gelyk aan die der Dieren.

§ 1880.

In het vervolg, dat is, by de toeneeming der Ziekte, koomen 'er van tyd tot tyd meerder knobbels, die alle eene ruuwe oppervlakte hebben, en welkers tuschenruimten, even als de Huid eens Olifants, barstig zyn. De Aderlyke bloedvaten van het Huidweefzel, worden knoopagtig verwyd; de Huid des Hoofds, wordt hoe langer hoe barstiger; de Hairen vallen uit; de knobbels van het Aangezigt worden hard, puntig, en krygen een groenen om- trek; de Pols, schoon gelyk, is klein, langzaam, en nauwlyks merkbaar; de Stoelgang eindelyk, wordt galagtig; de Tong bezet met groote en vuile knobbels; en het gantsche Vetvlies somwylen, is gelyk aan dat van een garstig Varken. Als de Ziekte begonnen is aan de Ledemaaten, zegt *ARETÆUS*, komt 'er aan de einden der Vingeren een voortknaagend uitflag, en gaan de Nagels, eerst barstig geworden, verlooren.

§ 1881.

De hoogste graad derzelver, wordt aangewezen, door eenen allengkens vermeerderden aanwasch der voorige verschynzelen; door affchuwlyke, onheel-

baare, dan eens vloeijende, dan eens drooge Zweeren; en door het afvallen van den Neus, de Vingeren, de Teenen, de Handen, of de Voeten.

§ 1882.

De oorzaken, wat men hier van ook zeggen mooge, zyn onbepaalbaar. In het eerste Tydperk steld men de Geneezing mooglyk: in de twee laatste tydperken is de Ziekte doodelyk. De meest goedgekeurde behandeling bestaat in het inwendig gebruik van ontlastende en verdunnende geneesmiddelen; in het doen eener Aderlaating by wyze van voorbereiding; en in het aanwenden van weekmaakende en zuiverende Plaatsmiddelen, in de gedaante van Smeeringen; Wasfingen, Baden, en dergelyken. Eene zeer reine Levenswys, een zachte Eetregel, en de onthouding vooräl van Varkensvleesch, wordt als zeer voordelig geoordeeld.

§ 1883.

Met de beschreeven Ziekte, heeft niet veel overëenkomst de *Elephantiasis* der Arabieren, als welke zig onder eene gantsch andere gedaante voordoet. AVICENNA beschryft ze als eene aderspattige Ziekte der Beenen, door dewelke deeze Deelen in haaren omtrek dermaaten vergroot worden, datze aan den omtrek der Dyën gelyk zyn, en deeze zelfs overtreffen. De *Olifantsziekte* der Grieken, wordt van hem onder den naam van *Lazerijs* beschreeven.

VII. H O O F T D E E L.

De Huiduitwasfen.

§ 1884.

Verhevenheden van verschillenden aart, en in een kleiner of grooter aantal, binnen een zeer bepaalden omtrek boven het vlak der Huid opreizende, en oorspronglyk uit deszelfs eigen zelfstandigheid, worden *Huiduitwasfen* genoemd.

§ 1885.

*Excrescen-
tia cutanea.*

§ 1885.

De *Wratten*, de *Hoornen*, de *Eeltagtige Vleeschuitwasfen der Schaamdeelen*, de *Lepian*, de *Tarvs*, en de *Vyguitwasfen*, behooren alle tot deezen.

De *Wratten*.

§ 1886.

WRATTEN, zyn kleine, harde, dan eens effene, dan eens ruuwe, fomwylen ongevoelige, fomwylen pynlyke, meestal onschadelyke, in enkele gevallen gevaarlyke, en altoos zeer mishaaglyke Uitwasfen van het Huidweefzel, doorgaans plaats grypende aan de *Handen*, veelmaalen ook in het *Aangezigt*, en zeldzaam aan de overige deelen des *Lighaams*. *Verruca:*

§ 1887.

Van deeze verfcheidenheden is afhanglyk, de verdeeling der *Wratten* in *eenvoudige*, *hangende*, *diepe*, *Koordagtige*, *Mier*, *Melk*, en *Kanker-Wratten*. Soorten allen, welken het zeer noodzaaklyk is, dat wy ieder in het byzonder, met een weinig meer gezetheid aanwyzen, uit hoofde der veelvuldige mislagen, welke ten opzichte haarer onderscheiding en behandeling, daaglyks begaan worden.

§ 1888.

De *EENVOUDIGE WRAT* is plat, of ten minsten niet zeer verheven, onpynlyk, effen, in hoogte gelyk aan de uitgestrektheid haarer grondvlakte, en bestaat uit verscheiden op een liggende plaatjes, die, alsze afzonderlyk behouwd worden, wit en glanzig zyn. Deeze, de gemeenzaamste van allen, wordt te moeilyker geneezen, naar maate ze platter is. Dikmaalen herhaalde aanraakingen met het *sap van Schelkruid*, den *Helschen Steen*, de *Spiesglasboter*, en de *Bytende Kamferolie*, bewerken best haare geneezing. Alsze by een zelfde Voorwerp, in een groot aantal tevens tegenwoordig zyn, bediend men zig met veel voordeel van de *Ezelinnen Melk*, twee maalen daags toegediend; gelyk ook van *Melkbaden*, door *CÆLSUS* reeds aangepreezen. *Verruca simplex.*

§ 1889.

*Verruca pen-
siliq.*

De HANGENDE WRAT verschilt weinig van de voorige; haare grond egter is veel dunner dan haar Lighaam; men ziet ze meer in het Aangezigt, vooral aan de Oogleden, dan op andere plaatzen van het Lighaam. Ze wordt geneezen door dezelfde plaatsmiddelen, of door Afbinding.

§ 1890.

*Verruca pro-
funda.*

De DIEPE WRAT, die met een diepe wortel vast zit, uitwendig niet zeer verheeven is, eene ruuwe oppervlakte heeft, en dan eens jeukte dan eens pyn verwekt; wordt, alsze aan wryving is bloot gestelt, somwylen vry hard, ontsteken, miskleurig, en zweerend; en geeft in het laatste geval, een dun scherp vogt uit, dat eenen zekeren trap van kwaadaartigheid aanwyst. Deeze, by tyds onder de behandeling gebragt, geneest men best, en ik mag wel zeggen onfeilbaar. door ze dagelyks eenige reizen te bestryken, met de wel geconcentreerde Geest van Zeezout.

§ 1891.

*Acrochor-
dons.*

De KOORDAGTIGE WRAT, dus genoemd, of om datze hangt aan een koordagtig Steeltje, of om datze van buiten als een verzaamling schynd van zeer dunne afgesneden Koordjes, is hard, eeltagtig, ruuw, van eene langronde gedaante, zelden grooter dan een Boon, en heeft dezelfde kleur als de Huid. Van deeze beweerd CELSUS, datze somwylen verdwynd van zelve. Ik hebbe my altoos genoodzaakt gevonden, tot het gebruik van denzelfden voorgemelden Geest, hoe dikmaalen, en in welk een Tydperk, dezelve ook onder myne behandeling gebragt is.

§ 1892.

Myrmecia.

De MIERWRAT is hard, zwartagtig, knobbelig, heeft een breeder grond dan einde, en verwekt by de affnyding eene Pyn, niet ongelyk aan die van den steek der Mieren. CELSUS voegt hier nog by, datze zeldzaamer Bloed laat uitvloeijen dan de *Acrothymion*, dat is te zeggen, de diepe Wrat. Hetzelfde Hulpmiddel, door ons in de twee voorige gevallen aangepreezen, wordt ook in dit geval met veel voordeel aangewend.

§ 1893.

§ 1893.

MELKWRATTEN hebbe ik nooit gezien dan aan het Aangezicht van jonge Kinderen, en van Aankoomelingen; ze zyn wit, meer of min verheven, van buiten hier en daar besproeid met zeer fyne Bloedvaatjes, en hebben dan eens eene effen, dan eens eene ongelyke oppervlakte. De Natuur zelve bewerkt doorgaans de geneezing van deeze, langs den weg van Verzweering: in sommige gevallen egter, is men verpligt haar te verteeren door een zagt Bytmiddel, in Verëtering te doen vallen door den *Geest van het Ammoniaksout*, of weg te neemen met het Snymes. Een Melkagtig Vogt, dat somwylen de dikte krygt van Brije, in deeze Wratten opgeflooten, heeft haar den naam doen verkrygen van Melkwratten.

*Verruca
Lactea.*

§ 1894.

De KANKER - of liever KWADAARTIGE WRAT, is rood of loodverwig, pynlyk, en op haar oppervlakte bezet met meer of min verwyde Bloedvaten. Men bespeurd dezelve meest in het Aangezicht, alwaarze dikmaalen zeer groote verwoestingen aanrigt. In den beginne is ze somwylen geneesbaar, somwylen niet. Veroudert, en in een staat van woede zynde, kanze door niets geholpen worden. Het Snymes en Brandyzer, zyn in de eerste omstandigheid de eenige Hulpmiddelen.

*Verruca can-
crofa, seu
Maligna.**De Hoornen.*

§ 1805.

De beschryving van deezen is reeds gegeven van § 771, tot 774. ingeslooten. Ik meende dezelve hier ter plaatze te moeten optellen, om datze zowel, en zelfs meer behooren tot de Klasse der Huiduitwasfen, dan tot die der Gezwellen.

*Cornua.**De Epian.*

§ 1899.

Deeze ziekte, die by ons niet bekend, maar in *America* gemeenzaam is, en men gevoeglyk den naam kan geeven van *Sponslazerije*, begint doorgaans met eene onzuivere zweer aan de kuit, uit welke een Uitwas voortspruit, niet

On-

ongelyk in kleur en grootte aan de Moerbezie; en meer gehegt aan de Huid, dan aan den grond der Zweer zelve. Zy vervolgt met het verschynen van veele andere uitwasfen, overal verspreid; met eene ruuwheid der Handpalmen en Voetzoolen; met Beenbederf, Beenknobbels, Gewrigtsverstyving, en Nagtpynen. Niet behoorlyk behandeld wordende, verwektze eindelyk uitteering, en eene doodelyke Spysloop.

§ 1897.

Deszelfs geneezing wordt verkreegen, door het gebruik van weekmaakende Baden, en verdunnende Geneesmiddelen by wyze van voorbereiding; gelyk ook door het toedienen van Kwikmiddelen, zoo in-als uitwendig.

§ 1898.

Hoeveel overeenkomst in dit alles doorstraald met de Venusziekte, is 'er nothans een groot verschil tusfchen beiden. Zy naamlyk, die eens van deeze Ziekte geneezen zyn, blyven voor altoos bevryd van dezelve, hoe zeer zy zig ook bloot stellen aan de besmetting, die doorgaans geschied langs den weg van Byflaap.

De Tarws.

§ 1899.

Dit is eene Ziekte, zoo eigen aan *Guinea*, dat men 'er zelden eenig Inwooner zal aantreffen, die dezelve niet heeft doorgestaan. Byzonderlyk egter, bespeurd men haar by Jongelingen.

§ 1900.

Derzelver verschynzelen, zyn in den beginne van zeer weinig aanbelang, en bestaan hoofdzaaklyk, in kleine, vlakke, afzonderlyke, en allengskens in omtrek toeneemende Vlekken; welke eindelyk veranderen in Puisten. In het vervolg egter, worden dezelve aanmerklyker, zoo door toeneeming van het aantal deezer Puisten, die alle een sponsagtig Vleesch insluiten; als door derzelver ontäarting in Zweeren; het doorschynend of wit worden der Hairen; en eene bykoomende Teering.

§ 1901.

§ 1901.

Haare voortplanting geschied op gelyke wyze als die der voorbeschreeven Ziekte. De Schaamdeelen, de Oxels, en het Aangezigt, worden het meest daar van aangegrepen. Derzelver geneezing berust, even als die der *Epian*, op het in- en uitwendig gebruik van Kwikberydzels, na dat men altoorens zig bediend heeft van verdunnende Geneesmiddelen. De Melkkuur, is in deezen, zoo wel als in veele andere Huidziekten, met een groot verval van Levenskrachten gepaart, niet slegts voordeelig, maar noodzaaklyk.

De Vyguutwasfen.

§ 1902.

De VYGUITWASSEN, dus genaamd naa hunne gedaante, zyn dan eens *Ficus*, seu *Sycosis*. flap en zagt, dan eens vast en hard. Somwylen zynze aangebooren, somwylen Toevallig. Altoos hebbenze een dun beginzel, en een langrond, meer of min verheeven Lighaam.

§ 1903.

De aangebooren Vyguutwasfen, bespeurd men onverschillig op alle plaatzen van het Lighaam; de toevallige, inzonderheid aan de Schaamdeelen. De laaften ontspruiten meestäl uit Venusmet; dog zyn ook somwylen van eenen Kankerägtigen aart, en ten hoogsten gevaarlyk.

§ 1904.

Het aangebooren foort deezer Gebreken, kan door afbinding of wegfnyding geneezen worden: die op Venusmet gegrond zyn, eischen daarenboven het gebruik van Kwikmiddelen: de Kankerägtige zyn voor geenelei geneezing vatbaar, maar moeten slegts onderhoudend behandelt worden.

§ 1905.

Met de beschreeven Uitwasfen koomen over een, de zoogenaamde HAANE-*Cristæ* *Tynus*. KAMMEN, gelyk ook het TYMUITWAS der Schaamdeelen, als welken daar van niet verschillen dan in gedaante.

VIII. H O O F T D E E L.

De Verëeltingen.

§ 1906.

Callositas.

Eene bepaalde, bleeke, ongevoelige, en plaatswyze verdikking der Opperhuid alleen, of van het Huidweefzel tevens, wordt VEREELTING genoemd.

§ 1907.

Het *Eelt* in het algemeen, het *Lidteken*, de *Lykdoorens*, en de *Eeltächtige knobbels der Teeldeelen*, behooren alle tot deeze.

Het Eelt.

§ 1908.

Callus.

De Natuur van het **EELT** is zoo aanstonds beschreeven. Deszelfs meest gewoone zitplaatzen zyn, de top des Elboogs, de Handpalmen, de uiteinden der Vingeren, het voorste gedeelte van het Kniegewrigt, de Voetzoolen, en de Gewrigten der Teenen. Aanhoudende drukking, veelvuldige wryvingen, en het dikmaalg behandelen van Mynstoflyke zuuren, doen hetzelfde doorgaans gebooren worden. De geneezing wordt verkreegen, door eene voorzigtig gedaane plaatswyze afsnyding, en het opvolgend gebruik van weekmaakende Middelen; maar bezwaarlyk, indien niet tevens de voortbrengende oorzaaken kunnen weggenoomen worden.

Het Lidteken.

§ 1909.

Cicatrix.

Dit wordt ten onregte gebragt tot de Klasse der Huidziekten, en nog meer tot die der Verëeltingen, vermits het nog het een is nog het ander. Ik hebbe er geene melding van gemaakt dan om te voldoen aan de gewoonte.

De Lykdoorns.

§ 1910.

LYKDOORNS worden genoemd, zekere kleine, ronde, harde, en fom- *Clav.* wylen zeer pynlyke Verëeltingen aan eenig gedeelte der Voeten, in welkers middenpunt eene nog hardere Kern is opgeslooten.

§ 1911.

Te korte, te enge, of anderzints kwalyk gemaakte Schoenen, zyn derzelver oorzaaken. Ze worden op gelyke wyze geneezen als het Eelt, en ook door den scherpen Geest van Zeezout, en de Spaansche Vliëgen pleister; de eerste met een Pinseel aangebragt, de laaste gelegd alleen op de Lykdoorn in de opening van eene hier na doorsneden, en den omtrek dekkende Kleefpleister. Alsze, gelyk fomwylen gebeurd, onder de Nagels haare zitplaats hebben, moet men deeze, zoo veel zulks noodig zy, met de Schaar wegneemen, om de aangepreezen Middelen, onmiddelyk op de Lykdoorn te kunnen toepassen. Deszelfs plaatswyze affnyding eischt voorzigtigheid: 'er zyn naamlyk voorbeelden, dat dezelve, te diep gedaan zynde, zeer zwaare Ontstekingen, Verfterving, Stuiptrekkingen, en den Dood zelve veroorzaakt heeft.

De Eeltägtige Knobbels der Teeldeelen.

§ 1912.

Deeze, die dan eens aan het Oog zyn bloot gesteld, dan eens in de Zelfstandigheid van deeze of gene dier Deelen verhoolen zitten, en in dit geval, alleen door het Gevoel kunnen gekend worden, geneezen niet, dan door dagelyks herhaalde Smeeringen met de *Kwikzalf*, en de algemeene behandeling der Venusziekte, van dewelke zy altoos afhangen.

IX. H O O F T D E E L.

De Vlekken.

§ 1913.

Maculae.

VLEKKEN zyn verscheidenerlei gekleurde, binnen eenen zekeren omtrek bepaalde, en meer of min algemeene veranderingen van de verw des Huidweefzels, zonder eenige merklyke verhevenheid.

§ 1914.

Tot dezelve behooren de *Zomersproeten*, het *Stip*, de *Streep*, de *Moeder-
vlek*, de *Levervlek*, de *Roozedrup*, de *roode Vlek*, de *blauwe Vlek*, de *Ver-
storven Vlek*, de *Scheurbuikige Vlek*, de *Pokkige Vlek*, de *Doodvlek*, de *Kan-
keragtige Vlek*, en de *Blutslekken*.

*De Zomersproeten.**Lentiginos.*

§ 1915.

Kleine, geelverwige, of braine Vlekken, in het Aangezicht, en aan de Ar-
men van Vrouwen vooräl voorkomende, en welke des Zomers dikmaalen, des
Winters zeldzaam gezien worden, noemt men *Zomersproeten*.

§ 1916.

Zeer blanke en roodhairige Menschen, zyn dezelve meer onderhevig dan an-
dere. Zy, die in de open Lucht leven, en vooräl in warme Landen, onder-
vinden dezelve dikmaaler, en in een grooter aantal, dan die zig bevinden in
tegengestelde omstandigheden.

§ 1917.

Buiten de Winterkoude, die dezelve doorgaans doet verdwynen, erkennen-
ze geenerlei soortelyke Hulpmiddelen. Verdunnende Geneesmiddelen egter,
en het waschen der aangedaane Deelen met het *zuiverend water van HART-*

MAN,

MAN, of met eene smelting van *wit Koperrood* in Water, zyn veelmaalen nuttig bevonden.

Het Stip.

Stigma.

§ 1918.

Dus noemd men een zeer klein rood Vlekje, of een verzaamling van zeer veele dergelyke Vlekjes, in het Aangezicht en elders plaats grypende.

§ 1919.

Sommige deezer Vlekjes zyn aangebooren, andere toevallig. De eerste blyven het gantsche Leven door aanwezig, en zyn ongeneesbaar. De laatste verschynen dikmaalen plotsling door sterk Hoesten of Braaken, en verdwynen van zelve; somwylen zynze het gevolg van Scheurbuik, of van opgestopte Maandstonden, en eischen de wegneeming, of immers de verbetering deezer Ziekten.

De Streep.

§ 1920.

STREEP betekend eene lange smalle en roode of loodverwige Vlek, dan *Vibena* eens niet, dan eens al, van eenen ontsteken aart.

§ 1921.

De niet ontstekene zyn afhankelijk van Geeszeling, van Scheurbuik, of van Rotkoorts. Het eerste soort wordt geneezen door oplosfende Middelen: de twee laatste soorten volgen het Lot der Ziekten van welkenze afhangen, en vorderen geene byzondere Hulpmiddelen.

§ 1922.

De ontsteken Streep ziet men zeldzaam dan aan de Ledemaaten; wordt meestal veroorzaakt door een beslooten Verzweering aan een der Vingeren; door Zenuw-kwetsing; en door het onvoorzigtig affnyden van een Lykdoorn. Altoos is dezelve een gevaarlyk voorteken, om datze niet flegts eene naderende zeer zwaare Ontsteking, maar zelfs, eene alvernielende Versterving, aan-

kondigt. In het eerste geval wordtze geneezen, door het opsnijden der Verweering, en het volgend gebruik van weekmaakende Pappen. In de twee laatste gevallen, moet de behandeling der Zenuwwonden § 108. beschreeven, in alle haare deelen in agt genoomen worden.

De Moedervlek.

§ 1923.

Nevus *ma-* De MOEDERVLEK is van alle aangebooren Gebreken mischien de gemeen-
fervus. zaamste, en dat gene, waarömtrent de grillige verbeeldingskracht der menigte, het meest werkzaam is. Van een gering, en verschillend gekleurd Vlekje, dat onmiddelyk na de geboorte aanwezig is, breidze zig allengskens uit in om- trek, en krygt somwylen eene vry groote uitgestrektheid. In de meeste geval- len heeftze een effen oppervlakte; in enkele egter, wordtze door den tyd peu- kelig, en schyndze als eene verzaamling te zyn van zeer veele kleine, en zagte Vleeschgezwellen. Sommige derzelve eindelyk, veranderen geheelyk in dit soort van Gezwellen; andere, met het Voorwerp waar by ze huisvesten, ver- ouderende, blyven goedäartig, en begroeijen met Hairen; of ontäarten in ee- ne allerverderflykste Kanker.

§ 1924.

De eenvoudige en waare Moedervlek, waar by geen de minste verheven- heid bespeurd wordt, is zeer bezwaarlyk te geneezen, en vooräl wanneer des- zelfs uitgebreidheid eenigzints aanmerklyk is. Het *Bytmiddel van VOGEL*, aangelegt op eene wyze als ik hier na by gelegenheid van deszelfs Beschryving zal aantoonen, schynd hier toe van eene byzondere uitwerking.

§ 1925.

De peukelige Moedervlek eischt de behandeling van het Vleeschgezwel, § 769. beschreeven. Voor de Kankerächtige, die gelukkig zeer zeldzaam is, kenne ik geenig Hulpmiddel.

De Levervlek.

§ 1926.

De LEVERVLEK is bruin, plat, onpynlyk, en bepaald binnen eenen *Ephelia*. grooter of kleiner omtrek. Dan eens bestaatze op zig zelfs, dan eens zyn 'er verscheiden dergelyke Vlekken, by een zelfde Voorwerp, ter gelyker Tyd aanwezig. Altoos zynze afhanglyk van de werking der Zonnestraalen, van Zwangerheid, van Leverziekten, of van eene opstopping der Maandelyksche zuiveringen by Vrouwen, van den vloed der Ambeijen by Mannen. De bruine Vlekken aan de Dyen en Beenen van hun, die geduurende den Winter zig te zeer aan den indruk van het Vuur bloot stellen; gelyk ook, dergelyk gekleurde Lidtekens van voorgaande Zweeren aan deeze Deelen; worden insgelyks, hoewel zeer oneigen, daar onder betrokken.

§ 1927.

De Vlekken van het eerste soort, verdwynen van zelve, hoewel op eene langzaam wyze, na het ophouden der werking van derzelve oorzaak. Die van het tweede doen zulks schieylyker, en byna onmiddelyk na de Verlossing. Die van het derde en vierde soort eindelyk, zyn doorgaans hardnekkig, en moeten door een Geneeskundig bestier, dat buiten de paalen vald van ons bestek, geholpen worden.

De Roozedrup.

§ 1928.

De ROOZEDRUP is eene ziekte van het Aangezigt, byzonderlyk eigen aan *Gutta serena* dezulke die in de kragt zyn van hun Leven, en misbruik maaken van geest-ryke Dranken, of onderhevig zyn aan eene opstopping van gewoone Bloeds-*cea* ontlastingen, aan eene verstoping der Ingewanden, en dergelyken.

§ 1929.

Doorgaans begint dezelve met zeer kleine, en nauwlyks merkbaare roode Vlekken, die van tyd tot tyd affchilferen. Deeze Vlekken verbreiden zig vervolgens in den omtrek, worden eenigzints verheven, en neemen eindelyk som-tyds

tyds het gantsche Aangezigt in, de Slaapen en Lippen alleen uitgezondert. Altoos bestaan dezelve uit verwyde Bloedvaten, niet merkbaar dan met behulp van Vergrootglazen. De Neus en het Voorhoofd worden by uitstek daar van aangegreepen, en krygen niet zelden eene zeer afzienlyke miskleurigheid.

§ 1930.

Het wegneemen der Oorzaaken, zulks mooglyk zynde, is in alle gevallen deezer Ziekte de voornaame aanwyzing ter geneezing. Deszelfs algemeene behandeling bestaat in het langduurig gebruik van ontlastende, verdunnende, en verkoelende Geneesmiddelen; gepaart met den aanleg van weekmakende Stovingen, bettingen, en Pomaden. De Eetregel moet schraal en verdunnend zyn. Alle verhittende Dranken moeten zorgvuldig vermeid worden.

*Erythema.**De roode Vlek.*

§ 1931.

Deeze, welks Kleur uit den naam zelve kenbaar is, bestaat altoos op zichzelf, heeft doorgaans eene merklyke uitgebreidheid, dog verspreid zig niet gelyk de Roos, over de gantsche oppervlakte van het Deel.

§ 1932.

De werking der Zonnestraalen en van het Vuur, eene zeer koude Lucht, lang aanhoudende drukking of wryving, scherpe Plaatsmiddelen, de steek der gekorven Dieren, zyn de voornaamste haarer oorzaaken.

§ 1933.

Ze wordt geneezen, door verzagtende, verkoelende, en oplosfende Aanlegzels, na dat men de oorzaak van dewelke zy afhangt, altoorens heeft weggenoomen. By zeer zieke, zwakke, en steeds bedlegerige Menschen, die by uitstek voor dezelve vatbaar zyn, wordtze dikmaalen verhoed door eene zeer zachte ligging, en het vroegtydig besmeeren der Deelen welke meest aan drukking zyn bloot gesteld, met een Mengzel van Eiwit en Brandewyn.

*De blauwe Vlek.**Schynoma.*

§ 1934.

Deeze, door uitgestort Bloed gemaakt, is altoos afhankelijk van Kneuzing, van eene kwalyk gedaane Aderlaating, van het zoogenaamd Doorliggen, en van eene opstopping der aan zekere tyden verbonden Bloedsontlastingen, 't zy by Mannen, 't zy by Vrouwen.

§ 1935.

In de twee eerste gevallen, de gemeenzaamste van allen, verkrygt men de geneezing gemaklyk door het aanwenden van oplosfende Stovingen, saamen-gefteld uit gelyke deelen *Azyn*, *Water*, en *Brandewyn*; of van deezen, vermengd met een weinig *Ammoniakzout*. Het derde geval is eene beginnende plaatslyke Verfterving, die door eene veranderde ligging van den Zieke, en het gebruik van prikkelende Hulpmiddelen uitwendig, van verterkende inwendig, moet beteugeld worden. In het laaste diend in het algemeen de Aderlaating, en in het byzonder de toediening van Geneesmiddelen, tegengefteld aan de bekende of vermoedelyke oorzaak der gefchoorde Bloedsontlasting.

De verstorven Vlek.

§ 1936.

Macula gangranae
ja.

De VERSTORVEN VLEK, de voorlooper, of liever het begin eener eigenlyk dus genaamde Verfterving, is loodverwig of zwart, ongevoelig, dan eens zagt, dan eens hard, en altoos van een zeer flegte voorbeduiding.

§ 1937.

By zeer oude Menschen, gelyk ook in Kwaadäärtige en Rotkoortfen, is ze hoogst gevaarlyk, en wordt meestäl gevolgt van den Dood. Het in- en uitwendig gebruik van opwekkende en bederfweerende Geneesmiddelen, vooräl van de bereidzelen des Koortsbast, vermengd met Mynstoflyke zuuren, komt in dit geval inzonderheid in aanmerking.

*Macula
serena.*

De Scheurbuikige Vlek.

§ 1938.

Deeze, die byna nooit op zig zelfs bestaat, is dan eens bruin dan eens loodverwig. Haare grootte is verskillend; men kan hetzelfde zeggen van haare gedaante. Ze wordt het meest gezien aan de Beenen; de overige deelen egter zyn daar van niet uitgeslooten. Gewoonlyk gaatze gepaart met verscheiden andere verschynzelen van Scheurbuik; en met eene meer of min aderspattige verwyding der omliggende Huidvaten. Een lang aanhoudend gebruik van tegen-scheurbuikige Geneesmiddelen; dat van Voedzelen, genoomen inzonderheid uit het ryk der Gewassen; eene meer dan gewoone Lighaamsbeweeging; en Wasfingen met een door Water verslapt Liemoensap, of van één deel *Geest van Koperrood*, en tien deelen Water, zyn haare voornaamste Hulpmiddelen. Zulke deezer Vlekken die in de nabyheid der Enklauwen voortkoomen, ont-äarten veeläl, in zeer moeilijke, pynlyke, en nauwlyks geneesbaare Huidzweeren.

De pokkige Vlek.

§ 1939.

*Macula ve-
nerica.*

POKKIGE VLEKKEN zyn hard, droog, rond, eenigzints verheven, omboord met een wit schilferächtig randje, verzeld van verscheiden andere kenmerken van een aanwezig Pokkmet, en geplaatst inzonderheid aan het Voorhoofd, aan de Borst, en aan de Ledemaaten.

§ 1940.

Gelyk deeze Vlekken eene volledige Venusziekte aanwyzen, is het gebruik der meest vermoogende Kwikmiddelen, tot het begin van Kwyling voorgezetz, en verscheiden reizen herhaald, noodzaaklyk. Uiterlyk dienen van tyd tot tyd gedaane Berringen met een eenigzints verslapt *Water van FERNELIUS*, of Smeeringen met de *witte Kwikaals*, welke ik ter zyner plaatze beschryven zal.

De Doodvlek.

§ 1941.

*Malum
mortuum.*

Deeze is aangeboren of toevallig, en in beide gevallen van geen het minste aanbelang. Doorgaans bestaatze op zig zelfs, somwylen egter zyn 'er by een zelfde Voorwerp, twee, drie, of meerder, op verre afftanden van elkander geplaatst, tegenwoordig. Binnen eenen kleinen omtrek bepaald, is haare kleur, dan eens bruin, dan eens zwartagtig. Altoos is ze ongevoelig, dor, en lang aanhoudend. De aangeboren zelfs blyft het gantsche Leven door aanwezig. Het verdigtzelen lievend Gemeen, hegt aan de van zelfs gebeurende verdwyning van deeze, de nakende Dood van hem by wien dezelve plaats grypt. Haare geneezing, zeer zeldzaam begeerd, nimmer noodzaaklyk, eischt altoos de werking van een zagt Bytmiddel.

*De Blutsvlekken.**Petechie.*

§ 1942.

DE BLUTSVLEKKEN, zyn altoos afhanglyk van een zeker foort van Koorts, en uit dien hoofde geene onderwerpen der Heelkunde. Een Heelmeester egter, moet dezelve kennen, en hierom is het noodig aantemerkten, datze zyn, of goedhartig, of kwaadhartig: dat de eerste onderscheiden worden van de Vloobeeten, met dewelke ze anderzints veel overeenkomst hebben, door dienze in haar middenpunt verfteken zyn van het kenmerk eener Steek, en lang aanhouden; van de scheurbuikige Vlekken, door eene byzynde kwaadhartige Koorts, en de tegelagtige roodheid der Tong: dat de laatste purperkleurig, loodverwig, of zwart zyn, en gepaart gaan met een zoo evenge- melde koorts, en een groot verval van Levenskragten.

*De kankeragtige Vlek.**Macula
cancerosa.*

§ 1943.

Deeze behoord doorgaans tot de Klasse der Moedervlekken § 1923. beschreeven. Zy draagt alle kenmerken eener woedende Kanker, en is voor geenerlei

geneezing vatbaar. Aan de Onderlip van een bejaard Zeeman hebbe ik dezelve eens waargenoomen.

X. H O O F T D E E L.

De Vlekäartige Ziekten.

§ 1944.

Morbi maculosis.

VLEKAARTIGE ZIEKTEN noeme ik dezulken, welke, van hoedaanig eenen aart zy ook zyn moogen, met eenige, 't zy verheeven, 't zy platte Vlekken, gepaart gaan.

§ 1945.

De *Netelzugt*, het *Scharlaken uitslag*, de *Mäzelen*, de *witte en zwarte Lazerije* zyn de voornaamste van deezen.

De Netelzugt.

§ 1946.

Urticaria.

Door **NETELZUGT** verstaat men zekere kleine, roode, eenigzints verhevene, jeukende en brandende Vlekken, die van een gering Koortsje vergezeld zyn, een goed gedeelte van de oppervlakte des Lighaams inneemen; en meer door koude te voorschyn koomen, dan door Warmte. Deszelfs behandeling is geheel Geneeskundig, en valdt niet binnen de paalen van myn bestek.

Het Scharlaken Uitslag.

§ 1947.

Scarlatina.

Het **SCHARLAKEN UITSLAG** bestaat uit vry groote, breede, roode, en zeer jeukende Vlekken, die opdroogende, schilferswys afvallen, en altoos vergezeld zyn van Koorts. Omtrent zyne behandeling kan men verscheiden Geneeskundige Werken raadpleegen.

*De Mazelen.**Morbilla.*

§ 1948.

Deeze zyn zoo gemeenzaam, dat men maar zeer weinige, indien eenige Menschen zal aantreffen, die dezelve niet hebben doorgestaan. Zy worden voorgedaan van de gewoone verschynzelen eener Zinkingagtige Ziekte, en tekenen met Vlekken, niet ongelyk aan die van het scharlaken Uitslag, hoewelze eenigzints kleiner zyn. In de vroege Jeugd wordenze het meest waargenoomen; Volwassene egter, die dezelve nog niet gehad hebben, krygenze ligtelyk, en byna zeker, zoo dra ze zig aan de besmetting bloot stellen. Gelyk de Heelkunde niet dan toewallig iets met haare behandeling te doen heeft, zal ik my over deeze niet uitlaten, maar beroepen op de Schriften der Geneesheeren, die in een groot aantal dezelve insluiten.

De witte Lazerij.

§ 1949.

DE WITTE LAZERIJE, die in *Arabie* meer dan in *Europa* gemeenzaam *Alphosa* is, bestaat dan eens uit witte Vlekken die een weinig beneden de oppervlakte der Huid zyn ingedrukt, zonder eenige verandering der Hairen; dan eens uit Vlekken van eene gelyke kleur, maar die dieper in het Huidweefzel indringen, en eene witwording der Hairen veroorzaaken. De eerste geeft men den naam van *eenvoudige witte Lazerij*; aan de tweede kan men dien van *Wubairige* toeëigenen. Beiden verwekken veelal, inzonderheid des Nagts, eene ondraaglyke Jeukte; en laaten, als ze zweeragtig worden, een weinig wit, of geelverwig, en somtylen zelfs een groenagtig Vogt uitvloeijen.

§ 1950.

Deeze afschuwlyke Ziekte, is somtyds gegrond op eene ontäarting der Vogten, welkers natuur als nog onbekend is, en het zeer moeilyk zyn zal, te ontwikkelen: somtyds berust dezelve op een veröuderd, en veranderd Poksinet. Altoos is dezelve zeer moeilyk te geneezen; en eischt in het eerste geval gelyksoortige Hulpmiddelen als we in de volgende Onderdeeling ter behandeling der *zwarte Lazerij* zullen voordraagen: in het laatste dienen vooräl *Kwikmiddelen*.

gegeeven in zulk eene maate, dat 'er eene vry sterke Kwyling door veröorzaakt worde. Het gebruik van Voedzelen, in alle opzigten zagt en ligt verterbaar; gelyk ook eene vermeerderde Lighaams-beweeging voor zoo veel zulks zyn kan, zyn voordeelig niet alleen, maar noodzaaklyk.

De zwarte Lazerije.

§ 1951.

Melas.

Deeze verschild alleen daar in van de voorige, dat door veroudering, verwaarloozing, of eenige andere oorzaak, de Vlekken zwart worden, de Zwieren van deeze gedekt, dieper in vreeten, de Jeukte vermindert, en de Been: deren zelfs bedorven worden.

§ 1952.

De behandeling, in de laatste soort van witte Lazerije § 1950. aangepreezen, is in deeze schadelyk, om datze altoos verzeld gaat van eene rotte ongesteltheit der Vogten. Zagte Buikzuiveringen, veriche en bederfweerende Voedzelen, tegen scheurbuikige Geneesmiddelen, de Koortsbast, en het leven in eene zuivere en drooge Lucht, heeft men dikmaalen gezien dat uitmuntende diensten gedaan hebben. Uitwendig bediend men zig met vrugt van Zwavelagtige Baden, gelyk ook van een sterk *Afkookzel des Koortsbast* bedield met den *Geest van Koperrood*. Somwylen is de Ziekte ongeneeslyk, en sterft den Lyder aan eene algemeene rotziekte. By ons wordt dezelve zeldzaam gezien dan in Gevangenhuizen die zeer slegt geschikt, en waarin eene groote menigte Menschen gelyktydig opgeslooten zyn; by de *Arabieren* is ze even als de witte Lazerije, vry gemeenzaam.

XI. H O O F T D E E L.

De Korsten.

Crustas.

§ 1953.

Alle, 't zy algemeene, 't zy byzondere veranderingen van de Opperhuid alleen, of van het Huidweefzel tevens, in een hard, droog, en ongevoelig Lighaam, van eene grooter of kleiner uitgebreidheid, worden *Korsten* genaamd.

§ 1954.

Tot de rangschikking van deeze behooren, de *Korst* zelfs, de *Roof*, de *Berg*, de *Melkkorst der Kinderen*, de *Melkkorst der Kraamvrouwen*, de *Zeerhoofdigheid*, de *Lazerije der Gricken*, die *der Fooden*, en de *Kinlazerije*.

De Korst.

Crustas.

§ 1955.

De beschrijving van deeze is § 1953. gegeven. Ik moet daar slegts meer bepaaldelyk byvoegen, datze alleen de Opperhuid aantast, en het gevolg is eener kwalyk geneezen Verzweering, van het Schurftmet, der Kinderziekte, en dergelyke. Altoos scheidze zig af van zelve, of kan, na voorgaande beting met lauw water, of het aanleggen eener weekmaakende Zalf of Pap, met de Vingeren of eenig heekundig Werktuig worden weggenoomen.

De Roof.

§ 1956.

De *Roof*, is een cenigzints vogtig, dog ook somwylen een zeer droog, en bruin of zwart Lighaam, de Huid zelve in een meer of min bepaalden omtrek inneemende, en die van deeze niet afscheid dan langs den weg van verettering.

Erbare.

§ 1957.

§ 1957.

Ze is gemeen in de Branding, de Kool, in geschooten Wonden, en in de drooge Versterfing. Zekere Bytmiddelen daarenboven, om deeze of gene reeden aangelegt, doen dezelve in eene willekeurige dikte, dat is te zeggen, in eene dikte, evenreedig aan haar bekend vermoogen, voortkoomen.

§ 1958.

Haare wegneeming eischt altoos weekmaakende Aanlegzels. De inkervingen, van fommige zoo hooglyk aangepreezen, zyn maar zeer zeldzaam noodzaaklyk.

De Berg.

§ 1959.

*Crusta ca-
pitis neu-
rorum.*

DE BERG, eene Ziekte, alleen eigen aan jongebooren Kinderen, bestaat in een drooge, meestäl witte, somtyds dikke, somtyds dunnere Korst, die het geheele bovenste gedeelte van het Hoofd inneemt, en wel korter, zelden langer dan een Jaar, stand houdt.

§ 1960.

Zagte Buikzuiverende hulpmiddelen, van tyd tot tyd gegeven, en dikmaale zuiveringen van het Hoofd, door middel eener eenigzints stevige Schuijer, bepaalen het geheel beloop haarer behandeling.

*Crusta lae
sea infantis.*

De Melkkorst der Kinderen.

§ 1961.

Dit afzienlyk, meer dan gevaarlyk Gebrek, by ons best bekend onder den naam van *Dauwworm*, bepaald zig doorgaans by Zuigelingen aan de Wangen, dog neemt ook somwylen in, het agterste gedeelte van het Hoofd, de Ooren, de Kin, de Hals, en verscheiden andere Deelen.

§ 1962.

Het begint altoos met zeer veel kleine, aaneenhangende, eerst witte, en vervolgens geele Blynen, uit welke, als ze doorbreeken, een taai Vogt vloed, dat

dat op de oppervlakte der Huid een witte of geele Korst vormd, die dan eens droog, dan eens vogtig is, en vergezeld wordt van Jeukte, Slaaploosheid, verstopte Afgang, en dergelyken.

§ 1963.

Dit Gebrek is veelyds zeer moeilyk te geneezen, en veroorzaakt, als het onvoorzigtig met sterk droogende Middelen behandeld wordt, veelerlei zeer gevaarlyke Toevallen. Deszelfs beste, althans veiligste geneeswyze, bestaat daarin, dat men het Kind doe opvoeden door eene Min, die jong, gezond, meer Mager dan vet is, en welke men onderwerpt aan eene, indien niet schraale, ten minsten niet ruime of vette Eetregel. Uitwendig, is eene dikmaal daaglyks herhaalde betting met eene zauragtige Melkroom, voordeelig. Het Kind zelve, moet van tyd tot tyd, een zagt Buikzuiverend Middel gegeeven worden. By gemeene of behoeflige Liedten, waar deeze behandeling in alle haare deelen, niet wel kan plaats grypen, behoord men de Moeder te verbieden het gebruik van Bier en van Melkspyzen, en moet men haar nu en dan een Buikzuiverend Middel doen toedienen.

*De Melkkorst der Kraamvrouwen.**Crusta lactea puerperæ.*

§ 1964.

Deeze Ziekte is vry zeldzaam, en afhanglyk van een kwalyk gesteld Zog; gevoerd naar de vaten van het Huidweefzel. Men onderscheid dezelve in twee foorten.

§ 1965.

Die van het eerste foort, begint doorgaans niet voor den derden of vierden Dag na de Verlossing. Na eene koortsagtige hitte, gebeurd 'er eene zwelling van de Huid, en word dezelve hard en lederagtig. Eene ligte roos, somwylen overgaande tot kleine Waterblaasjes, verspreid zig langs de oppervlakte van deeze. Na verloop van vier of zeven Dagen, de Roos verdwynende, wordt de Huid ruuw en barstig, en verschynen 'er somwylen Puisten, met een wateragtig Vogt gevuld, en meestäl veranderende in dunne Korsten, die des Nagts inzonderheid sterk jeuken; vergezeld gaan van Walging en eene

moeilyke Spysverteering; en dikmaalen gevolgt worden van eene zwellling der Beenen, Hoest, Uitteering, en den Dood.

§ 1966.

Die der tweede foort, maakt wel oppervlakkige, dog tevens breede en korstägige Zweeren. Zy neemt haaren oorsprong met een grooter of kleiner aantal van waare Melkpuisten, die eene ondraagelyke jeukte veroorzaaken. Toeneemende, vermindert de jeukte zeker, maar krygt de Ziekte een afschuwlyk aanzien; de huid, in de tuschenruimten der Puisten wordt rood; erkómt eene verschriklyke Stank, Walging, en Flauwten; de korsten dringen diep in het Huidweefzel; en de Zieke vervalde eindelyk, in eene Sluipkoorts, en Teering. Als deeze foort plaatslyk is, gelyk fomwylen gebeurd, en de Oogleden, de Oogen, de Kin, of de Wangen by voorkeur aantast, geeft ze ligt vermoeden tot een aanweezig Poksnet, schoonze nimmer deeld in de natuur van deeze.

§ 1967.

Beide foorten hebben gemeen met elkanderen, datze dan eens verdwynen gedeeltelyk of in het geheel; dan eens, weder van nieuws af, te voorschyn koomen. Altoos egter, wordt de wederinstorting van eenen koortsägigen aanval voorafgegaan. Nimmer moet men de geneezing vertrouwen, dan na eene langduurige regelmaatige behandeling, en wanneer door wryving, de natuurlyke kleur der Huid geheel niet, of althans voor zeer weinig oogenblikken verandert wordt.

§ 1968.

De behandeling is geheel Geneeskundig, en bestaat in eene werkzaame Levenswys, eene openende en Loogzoute Eetregel, en het toedienen van verdunnende, doorwaaszemende, en zagtelyk buikzuiverende Geneesmiddelen. Deeze geëindigt zynde, moet men de zeer verzwakte Levenskragten doen opwakkeren, door het gebruik van den *Koortsbast* en *Staalbereidzels*; terwyl men den verarmden staat der Vogten tragt te verbeteren, door zachte, en van alle scherpte ontbloote Voedzelen, dikmaalen, dog in eene kleine hoeveelheid tevens genoomen.

Het Hoofdzeer.

§ 1969.

Het HOOFDZEER, eene Ziekte meer van Kinderen, dan van Volwasfenen, be-
 staat uit aschgrauwe, of grocnägtige Korsten, die dan eens dikker dan eens dun-
 ner zyn, het gehairde deel des Hoofds, en het bovenste gedeelte van het Voor-
 hoofd, gedeeltelyk of geheel inneemen; eene rotte zuurägtige flank versprei-
 den; sterk jeuken; en fomwylen droog zyn, fomwylen een weinig vogt onder
 zig befluiten, niet ongelyk aan bedorven Hoonig.

Tinea capitis.

§ 1970.

Hoedaanig de oorzaak deezer affchuwlyke Ziekte ook zyn mooge (want
 zulks kan met geen de minste zeekerheid bepaald worden) vind men haar meer
 by Behoefstige dan by Vermoogende; meer by Kinderen wiens Lighaamlyke
 opvoeding verwaarloosd wordt, dan by dezulken, welke al de voordeelen genie-
 ten van deeze, geregeld naar de beste voorschriften der Geneesheeren. Zy is,
 wat ook sommige hier tegen moogen inbrengen, uit haaren eigen aart besmet-
 lyk; dog gaat bezwaarlyker over van jongere tot oudere Voorwerpen, dan
 van oudere tot jongere. De reden hier van moet waarfchynlyk gezogt worden
 in eene onvoorzigtige overbrenging van het Hoofddekzel (de eenige weg mis-
 fchien langs welke deeze besmetting plaats grypt) die dikmaalen gefchied van
 grooter tot kleiner, zeldzaam van kleiner tot grooter Kinderen.

§ 1971.

De gewoone en meest goedgekeurde geneswys, bestaat in dikmaalige
 Buikzuiveringen, het gebruik der Houtdranken met Kwik bedeed; het af-
 snyden der Hairen, het losweken der Korsten met de *Jenever Zalf*, of de
Zalf voor de Zeerhoofdigheid; het uittrekken der hairen door een aangelegde
Pepleister; en de wasfing van het nu onthairde Hoofd met een *Afkookzel der*
Nieswortel.

§ 1972.

Deeze behandeling berust op de onderftelling, dat het Hoofdzeer altoos
 gegrond is op eene ongeftheltheit der Vogten, of ten minften, door deeze on-
 derhouden wordt. Ik moet met leedweezen bekennen, dat ik dezelve, door

gezag misleid, lang hebbe aangekleefd; en ze zeeker nog zoude aankleeven tot merklyk nadeel myner Lyderen, indien niet de eenvoudige, en altoos beflissende geneeswyze van zekeren Jood hier ter Stede, my overtuigd hadt, dat het een enkel plaatslyk Gebrek was, 't gene niet dan toevallig, de hoedaanigheid der Vogten veranderde. Vier myner Lyders naamlyk, langen tyd vrugtloos op die wyze, en door veelerlei zoogenaamde soortelyke Hulpmiddelen, op het voorstel der beroemdste Mannen behandeld, werden door hem geneezen, alleen door eene inderdaad zeer handige uittrekking der Hairen, en het opvolgend gebruik eener Smeering, welks saamenstelling my, uit hoofde zyner geheimhouding, geheel onbekend is. Een verbaazend aantal van dergelyke ongelukkige, door hem, in een Godshuis van zekere nabuurige Stad, op dezelfde wyze geneezen, en my van naby bekend, versterken my nog meer in dit denkbeeld. Ik bekeme, dat hy voor en na de behandeling gebruik maakte van eene Aderlaating; maar deeze, zoo het my toefchynd, geschied meer uit Staatkunde, dan uit noodzaaklykheid.

Lepra graecorum.

De Laserije der Grieken.

§ 1973.

Dus noemt men zekere wratagtige, dikke, roode, en sterk jeukende Knobbels, van stee tot stee verspreid over het Aangezigt, de Handen, en langs de gantsche oppervlakte van het Lighaam. Ze zyn in haar toppunt bedekt met een vaste Schilfer, die allengskens in grootte toeneemt, en welkers aflagting eene geringe Bloedvliet veroorzaakt. De grond, door deeze Schilfer gedekt, is rood, en heeft alzints eene zeer gezonde gedaante.

§ 1974.

De Ouden genazen deeze Ziekte, alleen door het gebruik van uitwendige Hulpmiddelen; door *lauwe Baden* by voorbeeld, door de *Nieswortel*, de *Kalk*, de *Zwavel*, en het *Nitrum*, voorgegaan flegts van eene Aderlaating. Het middel van ARCHIGINES daarenboven, saamengefelt uit *Spaansch groen*, *Rinsebe barst*, *Wierook*, en *Azyn*, was by hun in een groot aanzien. De Hedendaagfchen, schoon voor het uitwendige dezelfde of soortgelyke Middelen behouden hebbende, bedienen zig tevens, inwendig, van *Slange soupou*, van de

de *Kamfer*, de *Scheerling*, en de *Aquila alba*. Of deeze verandering, als eene verbetering moet beschouwd worden, kan ik, by gebrek van genoegzame ondervinding, niet bepaalen.

De Lazerije der Jooden.

*Leprosæ
deorum.*

§ 1975.

Deeze, van den beroemden MEAD beschouwd als een soort van withairige Lazerije, en in de Heilige Schrift, als van vierderlei aart beschreeven, is thans, zoo veel ik weete, niet meer aanwezig, en verdiend dus geene byzondere opheldering.

De Kin-lazerije.

§ 1976.

De KIN-LAZERIJE, van PLINIUS beschreeven als eene nieuwe Ziekte, uit *Asie* te *Rome* gebragt door PERUSINUS, wordt thans niet meer waargenoomen, en hadt zeer veel overeenkomst met het voortëetend Uitflag. De Kin niet alleen, maar ook de overige deelen van het Aangezigt, de Hals, en de Schouderen, werden van dezelve aangegrepen. Zy was niet pynlyk, niet gevaarlyk, maar zoo afzienlyk, dat de Lyders meer den Dood begeerden dan het Leven. Ze werdt behandeld op de wyze der Olifants Ziekte, of van de Lazerije der Grieken.

XII. H O O F T D E E L.

De Schubben.

§ 1977.

SCHUBBEN noeme ik alle plaatwyze, 't zy groote 't zy kleinere affschilferingen der Opperhuid, zo plaatslyke, als algemeene. *Squarrosæ*

H 3.

§ 1978.

§ 1978.

De *Huidzemeling*, de *Hoofdschurft*, de *Zemel-lazerije*, en de *Visfchubben Lazerije*, zyn de voornaamste foorten van deezen.

*Quifuratio.**De Huidzemelinge*

§ 1979.

Hier door verftaat men eene affchilfering der Opperhuid, by wyze van Zemelen.

§ 1980.

Dit gebrek bestaat zeldzaam op zig zelfs; maar is een bestendig toeval van de verfchillende foorten van Uitslag, gelyk ook van de *Zemel-lazerije*, en moet even gelyk deeze behandeld worden.

De Hoofdschurft.

§ 1981.

Scabies capitis.

De HOOFDSCHURFT behoort tot de *Achores*, of tot de *Favi* der Ouden, dat foorten zyn van deeze, en alleen daarin van elkanderen verfchillen, dat de openingen welke we ftraks zullen aanwyzen, in de laafte foort grooter zyn dan in de eerfte.

§ 1982.

De Ziekte, algemeen genoomen, bestaat in veele etterende, kleine, en langduurige Huidzweeren, zonder eenige merklyke byzynde zwelling. Deeze Zweeren, in haaren grond bezet met veele kleine openingen, laaten een flymerig, etterächtig, en verfchillend gekleurd Vogt, uitvloeijen; blyven veele Jaaren aanhouden; veroorzaaken dikmaalen, fchoon niet altoos, eene uitvalling der Hairen; en worden in haare oppervlakte gedekt, dan eens van geele, dan eens van grauwe Schilfers. Het gehairde deel des Hoofds, is de plaats welke zy inneemen. Ze zyn altoos fcheidend; afhanglyk van eene ongeftetheid der Vogten; vooräl eigen aan Kinderen; en uitermaaten gevaarlyk, alsze onvoorzigtig, om eene fchielyke geneezing te verkrygen, met fterk droogende

de en saamentrekkende Middelen behandelt worden. Alsze zeer verouderen, of verwaarloosd worden, verwekkenze een ondraaglyke Stank; Bleekkleurigheid; Slaaploosheid; bederf der Bekkeneelsbeenderen; Sluipkoortzen; en eene algemeene vermagering des Lighaams. Eene groote veelheid Hoofdhuizen, is in deeze zelfde omstandigheden, zeer gemeenzaam.

§ 1983.

Haare beste Geneeswyze bestaat in eene spaarzaame Eetregel; eene Eetregel, tevens ligt, niet geestryk, zagt, en een weinig voedend. By deeze moet men voegen, het gebruik van Buikzuiverende, en zuurtemperende Geneesmiddelen; terwyl het Hoofd maatig gedekt gehouden, dikmaalen gezuiverd wordt; en men de Zweeren behandelt op de wyze der Ouden, met *Honigwater*, met de *versche bladeren van Eerenprys*, of met een *Afkookzel der Bardanum, Lappathum, en Fumaria*. Als de uitvloeijing van Vogt groot is, en de kragten hier door zeer verzwakt worden, kan men met veel vrugt gebruik maaken van het zoogenaamde *tweede Kalkwater*, vermengd met *Honig*.

§ 1984.

Eene terug gedreeven Hoofdschurft eischt het toedienen van doorwaaszemende Geneesmiddelen, en den aanleg van *Spaansebe vliegenpleisters*, of van *Moskert pappen*, over de gantsche uitgestrektheid van het gehairde deel des Hoofds.

De Zemel-lazerije.

§ 1985.

De ZEMEL-LAZERIJE bestaat uit veele roode, drooge, harde, ruuwe, en sterk jeukende Vlekken, die een zeker Vogt doorzweeten, en in haar oppervlakte gedekt worden met zeer dunne, witte, en ligt afscheidbaare Schubben. Deze Vlekken, beginnen doorgaans in het Aangezicht of aan den Hals, en verspreiden zig allengskens over de gantsche oppervlakte van het Lighaam. Het aflagten der Schubben, welke haare oppervlakte dekken, verwekt meestal, eene geringe Bloedvliet. Alsze de Vingeren inneemen, veroorzaakenze niet zelden eene bederving en afvalling der Nagelen.

§ 1986.

§ 1986.

De oorzaak deezer Ziekte, kan in de meest voorkomende gevallen, by geene mooglykheid bepaald worden. Somwylen egter, moet dezelve gezogt worden in de Scheurbuik, het Pokfmet, de Lazerije, of de Olifants ziekte.

§ 1987.

Haare geneezing, uit hoofde der langduurigheid altoos verdrietig, is my in vier gevallen, de eenige welke ik behandeld hebbe, bestendig gelukt door dikmailige Buikzuiveringen; het gebruik der *Houtdranken met Kwik* bedeed; en het betten der aangedaane Deelen, met een Middel, welkers saamenstelling ik hier na, onder den naam van *Kwikwasching*, zal aanwyzen. Alle myne Lyders egter, 't gene mischien eenige opmerking verdiend, waren vermoogende Lieden; leefden uit dien hoofde opulent; en genooten anderzints, eene schynbaare, dog wankelende gezondheid. Ik hebbe om deeze reeden, haar tevens onderworpen aan eene schraale Eetregel, en eene meer werkzaame Levenswyze. Het gebruik van Ooftvrugten, my toeschynende in alle Huidzickten nadeelig te zyn, hebbe ik haar striktelyk verboden.

Lechtbiofis.

De Vischschubben Lazerije.

§ 1988.

In deeze, die in *Asie* meer dan by ons voorkomt, is de Huid op verscheiden plaatzen van het Lighaam, bedekt met drooge en witte Schilfers, welke even als Vischschubben, voor een gedeelte over elkander liggen. Als we LETT-
som gelooven moogen, wordt ze door een *Afkookzel van den binnensten bast des Ulmenbooms* geneezen.

XIII. H O O F T D E E L.

Het Uitslag.

§ 1989.

UITSLAG wordt genoemd, eene vlekswyze, en meer of min uitgebreide verzaamling van jeukende Puistjes, veelal zonder, somwylen met, eene nevensgaande, of opvolgende Zweering. *Herpes.*

§ 1990.

Oneindig byna is het getal der Huidziekten, door de meeste Schryvers gebragt tot de rangschikking van deeze. Alle egter kunnen gevoeglyk beslooten worden binnen de paalen, door GALENUS daar aan gesteld, en betrokken, tot het *Gierst-Uitslag*, het *voortkruipend Uitslag*, en het *invreetend Uitslag*; met byvoeging slegts van het *eenvoudig*.

Het eenvoudig Uitslag.

§ 1991.

Het **EENVOUDIG UITSLAG** bestaat uit veele nauwlyks merkbaare, roode, en jeukende Puistjes, die dan eens verdwynen, dan eens wederkoomen; doorgaans haare eerste zitplaats blijven inhouden; zig althans niet ver uitbreiden; en by wyze van een zemelächtig Stof opdroogen. *Herpes sim-plex.*

§ 1992.

By jonge Kinderen, en aankoomlingen, bespeurd men hetzelfde meerder dan by Bejaarden. By de eersten ook, is het van zeer weinig aanbelang, en wordt alleen door den Tyd, en eene veranderde Levenswys geneezen. By de laaften verschynd het meestal in het Voorjaar, verdwynd staande de Zomer, en hernieuwd zig, in den Herfst of de Winter. Verkoelende Buikzuiveringen, dergelyke Geneesmiddelen, en eene met *Water verslapte Geest van Koperrood*, by wyze van Wasfing toegediend, maaken het geheel beslag zyner behandeling.

§ 1993.

Als zoo veele ondergeschikte foorten van dit Uitslag, moet men beschouwen de *Hals* en *Knieband*, die beiden af hangen van eene te groote fluiting, of de scherpe verw van zekere, onder gelyke naamen bekende deelen der Kleeding; en geholpen worden, alleen door een losser aanlegging, of de verandering van deezen. Geestlyken, die met Smalt geverwde Kraagen draagen, zyn aan de eerste foort by uitstek onderhevig,

*Herpes mis-
haris.*

Het Gierstuitslag.

§ 1994.

Wat by de Ouden GIERSTUITSLAG genoemd werdt, is twyfelagtig. De Hedendaagschen verstaan 'er door zekere kleine Waterblaasjes, geplaatst op eenen roosagtigen grond, vervuld met onzuivere en somtyds zelfs bloederige Wye, die meer eene brandende Pyn dan Jeukte veroorzaaken, en doorgaans by haare voortkomst van eene heete Koorts verzeld worden.

§ 1995.

Men geneest dezelve, door verdunnende en verkoelende Geneesmiddelen; gelyk ook door verslappende, verzagtende, en eenigzints verkoelende Stovingen. Saamentrekkende Aanlegzels, door veele in deeze Ziekte aangepreezen, zyn schadelyk, en veroorzaaken somwylen Verëteringen, en Verstikkingen in het Vetylies. Als 'er, gelyk somtyds gebeurd, naa het merendeels verdwynen van het Uitslag, sommige hier en daar verspreide Puistjes agterblyven, moet men de behandeling volgen, welke we in het voortkruipend Uitslag zullen aanpryzen, dog daar nevens altoos bedagt zyn op de oorspronglyke ontstekenagtige aart deezer Ziekte.

*Herpes ser-
pens.*

Het voortlopend Uitslag.

§ 1996.

Het VOORTLOPEND UITSLAG, verschilt daarin byzonderlyk van het eenvoudig, dat het zig van tyd tot tyd verder uitbreid, en deszelfs roode eerste omtrek van Kleur veranderd en ruuw wordt, terwyl 'er weder eene nieuwe

roode rand te voorschyn komt om de voorige. By deeze soort, is minder pyn dan by het *Gierstuitflag*: de Warmte van het Bedde egter, doet dezelve somtyds sterker jeuken; vooral wanneer ze plaats grypt aan den Bilnaad, of eenige der uiterlyke Teeldeelē.

§ 1997.

De geneezing van dit Gebrek berust inzonderheid op het gebruik van dikmaal herhaalde Buikzuiverende, en vogtverbeterende Geneesmiddelen; terwyl men deszelfs voortgang beteugeld, door de *roode Kwikzalf*, welke ik hier na beschryven zal; of door een *Askookzel van den witten Nieswortel*.

Het invreetend Uitflag.

§ 1998.

Het INVREETEND UITSLAG, is dan eens met, dan eens zonder, eenige *Herpes excor-* blykbaare Blyntjes. Altoos dringt het meer of minder diep in de zelfstandigheid *dens.* van het Huidweefzel, by wyze van vloeiende, stinkende, en immer grooter wordende Zweeren; veelyds vergezeld van Huidbarsten en Korsten; en doorgaans van ondraaglyke Jeukte, of zeer hevige, schoon van tyd tot tyd afwisselende Pynen.

§ 1999.

Deszelfs verschillende trappen van woede, bepaalen het verschillend gevaar 't welk zy insluit, niet minder dan de verscheidenheid van Naamen, door sommige daar aan gegeven, tot merklyke bezwaaring van het Geheugen, zonder eenig nut in de Konstoeffening.

§ 2000.

Zyne geneezing, altoos bezwaarlyk, somtyds onmooglyk, heeft men enkele reizen verkreegen door het in- en uitwendig gebruik van het *Vitrioolzuur*. Meestäl egter, zyn hier toe noodig, eene zachte en gezonde Eetregel, afleidende Ontlastingen van allerlei aart, de met *Kwik bedeelde Houtdranken*, en Aanlegzels, inzonderheid gemaakt uit de *nedergedrupte Wynsteenolie*, of eenige der scherpe soorten van *Kwikbereidzels*.

§ 2001.

In ongeneeslyke gevallen van deezen aart, moet men op alle mooglyke wyzen tragten, zoo door het leenigen der Pynen, als door het zuiver houden der Zweeren, het Leven draaglyk te maaken voor den Lyder. Deeze gevallen, ongelukkig niet zeer zeldzaam, zyn mischien nergens gevaarlyker dan in het Aangezigt, en vooräl in den omtrek der Oogen, waarze dikmaalen zeer groote verwoestingen aanrigten.

XIV. H O O F T D E E L.

*De Huidinsecten.**Insecta cutanea.*

§ 2002.

Verscheidenerlei gekorven Dieren, neemen hun verblyf, op, in, of onder het Huidweefzel, 't zy plaatslyk, 't zy algemeen; en veröorzaaken veele, en zeer onderscheiden Toevallen. De voornaamste van deezen, als Heelkundige Ziekten beschouwd, zyn de *algemeene Luizeziekte*, de *Luizeziekte des Hoofds*, die der *Wenkbraauwen*, of *Oogbairen*, en der *Schaamdeelen*, de *algemeene Wurmzugt der Huid*, de *plaatslyke Wurmzugt*, het *gemeen Luisgezwel*, het *Hondsluisgezwel*, het *Amerikaansche Vloogezwel*, en de *Guineesche Worm*; Ziekten allen, welkers natuur en behandeling, wy, onder even zoo veele Opschriften zullen aanwyzen.

*De algemeene Luizeziekte.**Phthyrasis generalis.*

§ 2003.

In deeze, wordt de gantsche oppervlakte van het Lighaam, of immers deszelfs grootste gedeelte, te gelyk met de Klederen, gedekt als met een Korst van Luizen, en is de Lyder tevens, doorgaans miskleurig, en heeft een ongezond aanzien.

§ 2004.

§ 2004.

Behoeftige Lieden, Menfchen in Gevangeniffen opgeflooten, dezulke welke een doorgaand gebruik maaken van flegte Voedzelen, of een morfig Leven leiden, gelyk ook zy die onderhevig zyn aan Kwaadfappigheid, moet men als de meest gemeenzaame onderwerpen deezer Ziekte aanmerken.

§ 2005.

Algemeen genoomen is dezelve niet zeer gevaarlyk, en wordtze geneezen, na voorgaande genoegzaame reinigingen van allerlei aart, door eene zinlyke Levenswys, goede Eetregel, vogtverbeterende Geneesmiddelen, beftrooiingen met het *Luizekruid*, Wasfingen met een *Afkoekzel* of *Aftekzel van Tabak*, en door befmeeringen met de *Kwikzalf*, of de *Spiekölie*.

§ 2006.

Datze egter, niet altoos gelyk is aan zig zelve, maar wel eens doodelyke gevolgen hebbe konne, bewyzen de Voorbeelden van *PHERICIDES*, *OLYNTHIUS*, *CALLISTHENES*, *MUTIUS*, *PLATO*, en *PHILIPPUS* de tweede Neêrlands Dwingeland, die alle Slagtoffers geweest zyn van haare woede.

*De Luizeziekte des Hoofds.**Phthyriasis capitis.*

§ 2007.

Deeze heeft dikmaalen plaats by Kinderen, van Vermoogende zoo wel als van Armen. De Hairen in dit geval, zyn bezet met Néeten, en niet zelden het Hoofd met Schurft, of eenige andere Huidziekte. Veelvuldig Kammen, als zulks zyn kan, en beftrooiingen met het ftraks gemelde *Luizekruid*, of met *Hairpoeder*, genoomen uit eene Doos in dewelke men een weinig *levendige Kwik* heeft doen vloeijen; beflist doorgaans den dood der Luizen, en met deeze, de geneezing der Ziekte.

HEDENDAAGSCHE BYZONDERE

De Luizeziekte der Wenkbrauwen en Ooghairen.

*Phthyrasis
supercilio-
rum & ci-
liarum.*

§ 2008.

Hier van zal gesproken worden, by gelegenheid van de beschryving der Oogziekten, als byzonderlyk behoorende tot deeze.

De Luizeziekte der Schaamdeelen.

*Phthyrasis
pubis.*

§ 2009.

Deeze bestaat in eene verzaamling van zekere byzondere Luizen, na haare gedaante **PLATLUIZEN** genoemd, nestelende tusfchen de Hairen waar mede de Schaamdeelen begroeid zyn, en zelfs in het Huidweefzel deezer Deelen. Men geneest dezelve gemaklyk, als men een weinig *levendige Kwik* en *Keukenzout*, zeer nauwkeurig vermengt met eene zekere hoeveelheid *Varkens reuzel*; met dit mengzel besmeerd een stukje *Jugtleder*; en dit Leder op deeze of gene wyze bepaald tegen het lydend Deel.

*Helminthia-
sis univerfa-
lis.*

De algemeene Huidwurmzugt.

§ 2010.

De **HUIDWURMZUGT**, die men zegt dat eigen is aan de bewooners van *Martinique*, *Westphalen*, *Zevenbergen*, en aan de *Acridophagi*, bestaat uit een groot aantal van wormwyze Maden, welke over het gantsche Lighaam verspreid zyn; zig eenen weg baanen tot in het Vervlies; dit Vlies geheel, het Vleesch gedeeltelyk verteeren, en eene wel langzaame, dog verschriklyke Dood veroorzaaken. Haare behandeling wordt bepaald, tot het in- en uitwendig gebruik van *Kwikmiddelen*.

De byzondere Wurmzugt.

*Helmin-
thias parti-
ularis.*

§ 2011.

Deeze is meest betreklyk tot de Neusholten, de Gehoorwegen, het Tandvleesch, de Endeldarm, de Vrouwlyke Teeldeelen, en de Manlyke Pisweg. Zelden is in de meeste deezer Deelen eene waare Wurmziekte; meestal zyn het

Het verscheidenerlei soorten van Insecten, Duizendbeenen zelfs niet uitgezondert, welke dezelve uitmaaken. Die van den Neus is doorgaans afhankelijk van het rieken van Bloemen. Hoedaanig ze in de overige Deelen voortkomt, kan niet wel bepaald worden. Het inspuiten, of instrooijen van bittere Hulpmid- den, bewerkt den meesten tyd de Geneezing.

Het gemeene Luisgezweel.

*Malis pedi-
cularis com-
munis.*

§ 2012.

Dit heeft men, hoewel zeldzaam, gezien aan het Hoofd en Aangezigt. Het vertoond zig by wyze eener Blyn, die als ze wordt opgesneden, eene groote veelheid Luizen aanbied. Men geneest dezelve, na de opfnyding, door eenen met Water genoeg verslaptten *Geest van Koperrood*, met het *Wondwater van THEDEN*, en dergelyken.

Het Hondsluis gezweel.

§ 2013.

Het HONDSLUISEGEZWEEL, dat ik tweemaal gezien hebbe, begon in bei- de gevallen met een klein jeukend Puistje, en groeide allengskens aan tot de grootte eener Koffyboon. De Luis daarin bevat, baande zig zelfs een weg naar buiten, hadt na genoeg eene zelfde grootte, en leefde, de een drie, de ander omtrent vyf Dagen. Zy by wien het plaats greep, waren aanzienlyke Vrouwen, buitenspoorig verzot op haare Schoothondjes. By de eene was het geplaatst op den Venusberg, by de andere aan het linker zydelyke gedeelte van den Buik. Beide genazen zonder eenig Hulpmiddel.

*Malis a pu-
lice canides.*

Het Americaansche Vloogezweel.

§ 2014.

*Malis a pu-
lice america-
na.*

Dit zegt men, dat merendeels geplaatst is aan de Beenen van Ryzigers. Het bevat een eerst nauwlyks merkbaar Insect, 't welk in weinig Dagen de grootte krygt van eene Erwt, en alles tot op het Been toe doorknaagd. Somwylen, voegt men 'er by, wordt het gantsche Been, van dergelyke Insecten, van dusdanige Gezwellen, aangegrepen.

§ 2015.

§ 2015.

In het eerste geval beweerd men, dat het Insect dagelyks met een mesje, trapswyze moet los gemaakt, en de plaats die het beslagen heeft, met *Tabaksasche* bestrooid worden. In het laatste pryst men aan de *Pikolie* met linnen Doeken, by wyze eener omslag aangelegt. Ik voor my ben van gedagten, dat men altoos moet gebruik maaken van het laaft gemelde Hulpmiddel (onderfeld dat deszelfs vermoogen zeeker zy) om dat het eene tegenzeglykheid influit, gebruik te maaken van het altoos pynlyk Snymes in ligte Gebreken, als men in zwaardere, met eene zagte behandeling voldoen kan.

De Guineesche Worm.

§ 2016.

Dracuncu. De zoogenaamde GUINEESCHE WORM, een Waterinsect, eigen aan de meeste gedeelten der *Westindiën*, dringd dikmaalen in de Huid derzulken, welke zig, vooräl in stilstaande Wateren Baden, en verkrygt, in het Vetvlies allengskens aangroeiende, somwylen eene verbaazende lengte.

§ 2017.

De Beenen en den Balzak, zyn de Deelen in dewelken zy inzonderheid huisvest. Veeläl neemt zy haaren weg langs de tuschenruimten der Spieren, dog slingert zig ook somwylen om de Beenderen. Dan eens is 'er niet meer dan een, dan eens zyn 'er verscheiden, by een zelfde Voorwerp aanwezig. Als ze zig eenen weg wil baanen naar buiten, komt 'er eene roodheid in de Bekleedzelen, Zwelling, en Koorts. Het toppunt des Gezwels, vertoond vervolgens een zwartächtig Blaasje dat na eenig klein tydverloop doorbreekt, en een gedeelte van den Worm doet te voorschyn koomen.

§ 2018.

De beste, om niet te zeggen, de eenige Geneeswys van dit Gebrek, bestaat daar in, dat men het Gezwel, zoo lang hetzelve nog beslooten is, dekke met een *weekmaakende Pap*: dat men de Worm, naar gelang zy uit de geöpende Zwelling te voorschyn treed, dagelyks meer en meer, dog altoos met veel voorzigtigheid, om haare afbreeking te verhoeden, om een dun stokje, een
vast

vast pleister rolletje, of een gedeelte van een waschkaarsje, als opwinde: dat men eindelyk, dezelve geheel buiten gebragt zynde, de nablyvende Zweer op de gewoone wyze toeheele.

§ 2019.

Deeze behandeling egter, berust geheel op de onderstelling, dat de Worm zig ophoud in het Vetylies, of onmiddelyk onder de Huid, of in de tusfchenruimten der meest oppervlakkig liggende Spieren. Als dezelve dieper is ingedrongen, en vooräl, wanneerze zig geflingerd heeft om het Been, verwektze doorgaans zeer aanmerklyke Verzweeringen, die verpligten tot het doen van infnydingen, en maar zeer zeldzaam toelaaten dat men haar anders dan by gedeelten, en zoo goed of kwaad zulks mooglyk zy, opruime.

T W E E D E L I D .

*De Ziekten der Hairen.**Morbi pili-
rum.*

§ 2020.

Het getal van deezen is niet groot. Alle kunnen gebragt worden tot de *Veelbairigheid*, de *Dunbairigheid*, de *uitvalling der Hairen*, de *Kaalhoofdigheid*, de *Poolsche vlegt*, de *Grysheid*, en de *Hairsplyting*.

*De Veelbairigheid.**Hirsuties.*

§ 2021.

Alle Deelen van het Lighaam zyn natuurlyk bezet met Hairen, de Handpalmen, de Voetzoolen, en de manlyke Roede alleen uitgezondert. Op de meeste plaatzen egter, zyn dezelve kort, fyn, en nauwlyks merkbaar. Dit bepaald voor een gedeelte de algemeene schoonheid des Lighaams, vooräl by de Vrouwen, die niet weinig verminderd word, wanneer of fommige of alle Deelen, begroeijen met Hairen die lang, dik, hard, of met één woord, zeer

blykbaar zyn, en dat geval daar stellen, welk men byzonderlyk den naam geeft van *Veelhairigheid*.

§ 2022.

Dit Gebrek, of laat ik liever zeggen, deeze Wangestalte, want dien naam verdiend het by uitstek, is somwylen aangeboren, somwylen niet. De eerste verbeterd veelmaalen, of wordt geheel weggenoomen, door eene onbegrypelyke Natuurswerking staande de groeiing van het Lighaam; en blyft zelden voor altoos aanwezig. De laatste, 't zy ze algemeen zy of plaatslyk, vordert altoos het bewerken van de uitvalling der Hairen door den *zoeten Zoutgeest*, met Kladpapier aangelegt; door een Mengzel van gelyke deelen *Levendige Kalk* en gemeen *Hairpoeder*, by wyze van bestrooiing gebruikt; of door besmeeringen met eene Zalf, saamgesteld uit dezelfde *Kalk*, het *Operment*, en *Hoonig*.

*Kerastia.**De Dunhairigheid.*

§ 2023.

Hier door verstaat men, minder eene fynheid, dan ylheid der Hairen, vooral met betrekking tot het Hoofd. Het beste middel ter verbetering van dezelve, is eene dikmaal herhaalde afscheering, en de schuijering des Hoofds met een stevige en korthairige Schuijer, tot de Huid begint rood te worden voortgezet.

*Alopecia.**De uitvalling der Hairen.*

§ 2024.

Deeze is doorgaans gegrond op Ouderdom; een zorglyk Leven; een hoogen graad van Scheurbuik; de Teering; eenigerlei andere zwaare, 't zy haastige, 't zy langduurige Ziekten; en op deeze of geene plaatslyke Hoofdziekten.

§ 2025.

De Natuur zelve is in sommige deezer gevallen de bewerkster der geneezing, dat is van de hergroeiing der Hairen. In andere is en zy, en de Kunst geheel werkeloos, wat men ook ten voordeele der laatste immer beweerd hebbe.

De

De Kaalhoofdigheid.

§ 2026.

De KAALHOOFDIGHEID, het gevolg van de uitvalling der Hairen, be- *Calvities* rust op dezelfde beginzelen als deeze, en kan dus ook door de Natuur, al of niet geneezen worden. Als we de Waarneemers gelooven moogen, is ze somwylen erflyk, hoe vreemd zulks ook in den eersten opslag schynen mooge.

De Grysheid.

§ 2027.

De GRYSHEID is eigen aan den Ouderdom, vreemd aan de Jeugd, zeld- *Canities* zaam in eenen middelbaaren Leeftyd, verheelbaar wel door zekere Kunstguppen, maar in eenen volstrekten zin, ongeneeslyk.

De Poolfche vlegt.

§ 2028.

De POOLSCHE VLEGT is eene ziekte, waarin de Hoofdhairen dermaaten *Plica Polonica* ontiaarten, datze bloed ftorten by de affnyding; en dusdanig, fchoon op ver- fchillende wyzen, verwarren, datze by geene mooglykheid kunnen ontwikkelt worden.

§ 2029.

Zeldzaam befpeurd men dezelve in andere Landen, dan in *Poolen*, *Rusland*, en *Tartarije*, alwaar ze vry gemeenzaam is, vooräl onder de Jooden. Uit haaren eigen aart befinetlyk zynde, wordtze voortgeplant door den Byflaap, en het verwifelend gebruik der gewoone Hoofddekzels. Haare oorzaak is onbekend haare geneezing altoos bezwaarlyk, en in de meeste gevallen onmooglyk. Doorgaans wordtze voor gegaan van onlydelyke Hoofdpynen, Koorts, fluipädagogige Beweegingen, Ylhoofdigheid, Razernije, Gezigtsverduftering, Oorzuizingen, Doofheid, Oogöntftekingen, verkeerde Eetlust, zwelling der Gewrigten, en eene zeer ftekende Pyn ter plaatze van het Borstbeen. By haare voortkomst verdwynen alle deeze verfchynzelen, dikmaalen in eenen

enkelen Nagt, en onder het uitpersen van een taai en overvloedig Zweet. Best wordtze geholpen, als men haar langen tyd overlaat aan zig zelve, of de plaatslyke uitdryving der finetstof begunstige, door dikmaal herhaalde Stovingen van het Hoofd met een warm afkookzel van de *Lycopodium* en *Branca ursina*, gelyk ook, door het inwendig gebruik van dezelfde Geneesmiddelen, onder welk eene gedaante zulks ook zyn mooge. De Aderlaating, Buikzuivering, en alle andere ontlastende Hulpmiddelen zyn schadelyk, en moeten nimmer gebeezigd worden. Door het afscheeren der Hairen egter, 't gene ik onbeoordeeld laate, zeggen TRIOEN en MIKAN, zeer wel geslaagd te zyn; in gevallen zelfs, waarin veele andere middelen vrugtloos waren aangevend.

Fistula capillorum.

De Hairsplyting.

§ 2030.

Deeze is van weinig aanbelang, neemt de geheele lengte der Hairen in, of alleen een gedeelte, is dikmaalen het gevolg eener heete Ziekte, en wordt meer geneezen door de Natuur, dan door de Konst.

D E R D E L I D.

Morbi unguium.

De Nagelsiekten.

§ 2031.

De Nagels hebben hunne eigen Ziekten, die, hoe gering ze meestäl ook schynen moogen, in sommige gevallen egter, uitermaaten belemmerend en verdrietig zyn.

§ 2032.

Als de voornaamste van deezen moet men beschouwen, de witte Nagel-*plek*, de blauwe Nagel-*plek*, de weekheid der Nagels, derzelve Ruuwheid, Splyting, en Zydelyke ingrocijng; gelyk ook het Nagelvel, Nagelzeer, en de Afvalling der Nagels.

De

*De witte Nagelolek.**Selene.*

§ 2033.

Dus noemd men eene meer of min uitgebreide witte Vlek, in of onder de Nagels, anders de halfmaanschwyze in de nabyheid der Wortels, die by sommige Menschen natuurlyk is.

§ 2034.

Somwylen ontstaat dezelve uit een droog bederf des Nagels; somwylen uit eene verzaamling van Etter onder denzelven. In het eerste geval, waar altoos eene zekere afstand gevonden wordt tuschen de bedorven en nog gezonde plaatjes welke den Nagel saamenstellen, moet men de eersten, door middel van een stukje glas, of eenig scherp werktuig, tot op de laaften wegschraben, en daar by wel in agt neemen, dat zulks geschiede behoudens alle mooglyke gelykheid van de buitenste oppervlakte des Nagels. In het tweede, bediend men zig van eene zelfde bewerking, voortgezet tot aan de verblyfplaats des Etters.

*De blauwe Nagelolek.**Eccbymoma unguis.*

§ 2035.

Deeze is meestal afhanglyk van Bloed onder den Nagel uitgeffort, en het gewoon gevolg eener Kneuzing. Men geneest dezelve door oplossende Stovingen, Baden, en dergelyken.

*De weekheid der Nagels.**Mollities unguium.*

§ 2036.

De Nagels worden weeker dan ze zyn moeten, en zelfs buigbaar, in het Nagelzeer inzonderheid, en de Bleekzugt. In het laaste geval dienen Staalmidde- len; in het eerste moet men het op de behandeling van het Nagelzeer, die we straks zullen opgeeven, laten afloopen.

Scabrities
ungulium.*De ruuwheid der Nagels.*

§ 2037.

Door deeze verstaat men eene gedeeltelyke of geheele onëffenheid van derzelver oppervlakte, gegrond op een droog bederf van haare zelfstandigheid. Een arbeidzaam Leven, en zekere inwendige Ziekten, zyn dezelve gewoone oorzaken. Alle Heelkundige hulp in dit gebrek, bestaat enkel in het aanwenden van weekmaakende Plaatsmiddelen.

De Nagelsplyting.

§ 2038.

Fisura un-
guinum.

De Nagelsplyting, die zig zelve verklaard, is of droog, of bloedig. De eerste is eigen aan de Venusziekte, en de Lazerije: de laaste afhanglyk van allerlei snydende of scheurende Werktuigen. Haare behandeling moet geregeld worden naar het verschil der oorzaken, en is voor geene algemeene beschryving vatbaar.

Arstura
unguis.*De zydeleyke ingroeijing der Nagels.*

§ 2039.

Deeze, doorgaans afhanglyk van kwalyk gemaakte Schoenen, veroorzaakt yeeltyds lastige verzweeringen, weelige uitgroeiingen, en dergelyken. Het wegfnyden van den ingegroeiden Nagelhoek; het gebruik van ruime, althans niet zeer korte Schoenen; en de drooging der Zweer op de gewoone wyze, bewerken altoos de geneezing. Ter voorbehoeding wordt zeer wel aangepreezen, eene agterwaards gekeerde halfmaanswyze uitsnyding van het middendeel der Nagels. derzelver hoeken onaangeraakt blyvende; om dat dus doende, de Schoenen en Muilen, hoe ook gemaakt, geene werking altoos oeffenen ten nadeelen.

Pterigium
unguis.*Het Nagelvel.*

§ 2040.

Het NAGELVEL wordt gemaakt door de Opperhuid, te ver over den wor-

tel

tel des Nagels voorwaards uitgebreid; en moet door een stomp Mesje eerst los gemaakt, en vervolgens terug geschooven worden.

Het Nagelzeer.

§ 2041.

Het NAGELZEER, is droog of vogtig. Het eerste komt overëen met de ruuwheid der Nagels, § 2037. beschreeven. Het laatste, maakt de Nagels zagt en rimpelig, met ontlasting van een dun en eenigzints scherp Vogt. Het is een vry gemeen toeval der Venusziekte, van zekere soorten der Lazerte, en van dergelyke meer of min algemeene Huidziekten. Deszelfs behandeling, voor zoo veel het Geneeskundige betreft, moet naar het verschil der oorzaken, verschillend geregeld worden. Uiterlyk pryst men in alle gevallen aan, eene omslag van den *Kamfergeest* verzaadigd met *Mastik*. Of deeze waarlyk zoo nuttig is als men voorwend, zal ik niet op my neemen te bepalen.

Tinea unguinum.

De afvalling der Nagels.

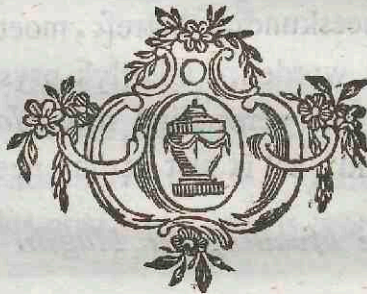
§ 2042.

De Nagels vallen af, naa eene voorgaande Verzweering, of ingevolge zekere Algemeene Huidziekten. De moesägtige zelfstandigheid, onder dezelve gelegen, in dit geval bloot gesteld voor allerlei beledigingen, maakt hetzelve vry pynlyk, en uit dien hoofde meerder lastig dan het gevaarlyk is. Men moet de oppervlakte deezer zelfstandigheid doen opdroogen met het een of ander Hulpmiddel, en vervolgens beschermen door een dun plaatje Was, waaraan men eene Nagelwyze gedaante gegeven heeft. Somwylen, schoon mischien zeer zeldzaam, is dit Gebrek het gevolg van zekere inderdaad geringe Huidzweeren, welke aan het Gewrigt des Voorarms beginnen, allengskens naar de Hand voortloopen, en eindelyk de toppen der Vingeren inneemen. Ik zegge, *mischien zeer zeldzaam*, om dat ik het in den gantschen loop myner Konstoeffening niet meer dan eens gezien, en nimmer by eenig Schryver aangetroffen hebbe. In het geval van my waargenoomen, dat by eene anderzints gezonde Meid van omtrent 30 Jaaren plaats hadt, geschiedde de voortkomst der gemelde zweeren, by wyze van opvolging, dat is te zeggen, dat als de eerste

Lapsus unguinum.

ver-

verschynende geneezen waren, 'er weder anderen, beneden deezen zig opdedden. Inwendig is in dit geval niets gegeven dan de *Zwavelbloemen*; uitwendig niets aangelegt dan de *blauwe Beschermpleister*. Zoo draa de Nagels van alle Vingeren der beide Handen waren afgevallen, en niet eerder, verkreeg men de geneezing. Dat in dit zelfde geval, de Handpalmen en het binnenste der Vingeren welgesteld bleeven, verdiend mooglyk eenige opmerking.

I N H O U D I N G
HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

TWEEDE LEERSTUK.

VERHANDELING

DER

OOGZIEKTEN.

II. DEEL.

L

IN-

I N H O U D.

De Oogziekten in het algemeen.

1. HOOFDDEEL. *De Ziekten, eigen aan elk der saamenstellende Deelen van het Oog.*

1 KLASSE. *De Ziekten der Wenkbrauwen.*

De uitvalling der Wenkbrauwen.

— *Luizeziekte der Wenkbrauwen.*

2 KLASSE. *De Ziekten der Oogleden.*

Het Gerstengraan der Oogleden.

— *Zugtgezwel der Oogleden.*

— *Luchtgezwel der Oogleden.*

— *Vleeschgezwel der Oogleden.*

— *Knoestgezwel der Oogleden.*

— *Kreeftgezwel der Oogleden.*

De Beursgezwellen der Oogleden.

— *Wratten der Oogleden.*

— *Hoorn der Oogleden.*

— *Pladarotes.*

De Ontsteking der Oogleden.

— *Ontvellende ontsteking van derzelver randen.*

— *Bloedvlek der Oogleden.*

— *Kool der Oogleden.*

— *Pypzweer der Oogleden.*

— *saamengroeiing der Oogleden.*

— *Schurft der Oogleden.*

— *stuiptogtige beving der Oogleden.*

I N H O U D.

De nederhanging van het bovenste Ooglid.

— *Omkeering der Oogleden naar buiten.*

— *Omkeering der Oogleden naar binnen.*

Het Haazen oog.

3 KLASSE. *De Ziekten der Oogbairen.*

De wanvormige schikking der Oogbairen.

— *Uitvalling der Oogbairen.*

4 KLASSE. *De Ziekten van den binnensten Ooghoek.*

Het vleeschagtig uitwas des grooten Oogboeks.

De vermindering van het Traanbeuveltje.

— *Nagel.*

Het Ettergezwel van den grooten Ooghoek.

De Breuk des Traanzaks.

— *Pypzweer van den grooten Ooghoek.*

— *Traanpypzweer.*

— *Verstopping, toefluiting, en Verwyding der Traanflippen.*

— *Verteering des Oogboeks.*

5 KLASSE. *De Ziekten, afhanglyk van de gebrekkige hoeveelheid en boedaanigheid van het Traanvogt.*

De droogheid der Oogen.

— *Traanvloed.*

— *Onzuiverheid van den binnensten Ooghoek.*

De Bloederige Traanvloed.

6 KLASSE. *De Ziekten van den Oogbal.*

De Oogpyn.

— *Oogöntsteking.*

I N H O U D.

De Bloedvlek.

— *Waterblaasjes van het Bindvlies.*

— *Aderspatten van hetzelfde Vlies.*

— *Etterblaasjes.*

— *Vleeschgraantjes.*

— *Kool.*

— *Verzweering in den witten Oogrok.*

— *Verduistering van het Hoornvlies.*

— *Vlekken van het Hoornvlies.*

Het Druifgezwel.

— *Ettergezwel des Hoornvlies.*

De Zweeren van het Hoornvlies.

— *Pypzweer des Hoornvlies.*

— *Vermindering des Oogbals.*

— *Uitvalling des Oogbals.*

Het Ofsenöog.

De Kanker des Oogbals.

— *Kramp des Oogbals.*

— *tegenwillige beweging van den Oogbal.*

7 KLASSE. *De Ziekten des Oogappels.*

De verwyding des Oogappels.

— *vernauwing des Oogappels.*

— *sluiting des Oogappels.*

— *aangroeiing van het Druivenvlies.*

— *uitvalling van het Druivenvlies.*

— *wanvormige gedaante des Oogappels.*

I N H O U D.

De stuipägtige beweging van het Druivenvlies.

— *Onbeweeglykheid des Oogappels.*

8 KLASSE. *De Ziekten van het Waterägtig vogt.*

De Oogwaterzugt.

Het Bloedöog.

— *Melküog.*

De troebelheid van het Waterägtig vogt.

— *uitvloeiing van dit Vogt.*

9 KLASSE. *De Ziekten van het Krystal.*

De Staar.

— *vergrooting des Krystals.*

— *uitvalling des Krystals.*

10. KLASSE. *De Ziekten van het Glasvogt.*

Deszelfs Verduistering.

— *Smelting.*

— *Uitvloeiing.*

2. HOOFDDEEL. *De Ziekten des Gezigts.*

Het Zwak - Gezigt.

— *Kort - gezigt.*

— *Ver - gezigt.*

— *Scheelzien.*

— *Scheefzien.*

— *Dubbel - zien.*

— *Half - gezigt.*

— *Nevelägtig - gezigt.*

— *Ongedaantig - gezigt.*

I N H O U D.

- De zwarte Staar.
- Dagblindheid.
- Nagtblindheid.
- Lichtschuwing.
- Blindheid.

HEDENDAAGSCHE

BYZONDERE OEFFENENDE

HEELKUNDE.

TWEEDE LEERSTUK.

VERHANDELING DER OOGZIEKTEN.

De Oogziekten in het algemeen.

§ 2043.

OOGZIEKTEN, noemd' men alle Gebreken, zoo van de Oogen zelve, *Morbi oculorum.* als der Deelen welke deeze van rondsomme bepaalen, het Beengestel alleen uitgezonderd.

§ 2044.

Sommige deezer Ziekten kan men beschouwen als *gemeene*, andere als *eigens*. Beiden zal ik onverschillig, voor zoo veel myn bestek zulks vordert, in deeze Verhandeling besluiten; en eerst spreken van die *welke behooren tot elk der saamenstellende Deelen van het Oog*, in den ruimsten zin genoomen; dan van de zulken, welke byzonder betreklyk zyn tot de wyze van zien, dat is, met andere woorden, *tot het Gezigt zelve*.

H. HOORT.

I. H O O F T D E E L.

De Ziekten, eigen aan elk der saamenstellende Deelen van het Oog.

§ 2045.

Tot deze behooren, de *Ziekten der Wenkbrauwen*, der *Oogleden*, der *Ooghairen*, des *binnensten Oogboeks*, van het *Traanvogt*, des *Oogbals*, des *Oogapfels*, van het *Wateragtig Vogt*, des *Krystals*, en van het *Glasvogt*. Een gelijk getal van *Onderdeelingen*, zal de *byzondere Beschryving* bevatten der tot nog toe bekende soorten van een ieder deezer Geslagten, en wel, onder zoo veele *Opschriften*, als haare, meer weezenlyke, dan schyndbare *verscheidenheden*, vorderen.

I. K L A S S E.

*Morbi super-
ciliarum.*

De Ziekten der Wenkbrauwen.

§ 2046.

De *Wenkbrauwen* gaan verloren door *uitvalling*, of zyn de *verblyfplaats* van zekere *Luizen*. Zie daar de *eenige Ziekten*, welke ten haare opzigte in *aanmerking* koomen.

*Defluvi-
um supercilio-
rum.*

De uitvalling der Wenkbrauwen.

§ 2047.

Deeze is doorgaans een *toeval der Venusziekte*, *Lazerije*, *Olifants-Ziekte*, *Scheurbuik*, *Teering*, *Hoofdzeer*, en dergelyke. Als de *Hairbollen* tevens verloren gaan is ze *onherstelbaar*. In de *tegengefelde omftandigheid*, doet de *Natuur* haar weder van *nieuws uitgroeijen*.

De

*De Luizeziekte der Wenkbrauwen.**Plithyriasis
supercilio-
rum.*

§ 2048.

Hier door verstaat men eene nesteling van Platluizen in dezelve, 't zy op zig zelfs, 't zy in gemeenschap met eene algemeene Luizeziekte. Zy is meer eigen aan Kinderen dan aan Volwasfenen, en meestendeels gegrond op morsigheid, gulzigheid, en het gebruik van slegte Voedzelen. Het beste Hulpmiddel is eene Smeering, bereid uit de *roode neêrgeflagen Kwik* en *Varkensreuzel*.

2. *K L A S S E.**De Ziekten der Oogleden.**Morbi pal-
pebrarum.*

§ 2049.

De Oogleden zyn onderworpen aan verscheiden Ziekten, van dewelke de eene meerder, de andere minder, het Gezigt benadeelen. De voornaamsten derzelve zyn het *Garstengraan*, het *Zugtgezwel*, het *Luchtgezwel*, het *Vleeschgezwel*, het *Knoestgezwel*, het *Kreeftgezwel*, de *Beursgezwellen*, de *Wratten*, de *Hoorn*, de *Pladarotes*, de *Ontsteking*, de *ontvellende Ontsteking haarer randen*, de *Bloedvlek*, de *Kool*, de *Pypzweer*, haare *onderlinge Saamengroeiing*, de *Schurft*, haare *Stuipagtige beving*, de *nederhanging van het bovenste Ooglid*, de *omkeering der Oogleden naar buiten*, de *omkeering derzelve naar binnen*, en het zoogenaamde *Haazenoog*.

*Het Garstengraan der Oogleden.**Hordeolum.*

§ 2050.

Onder deezen naam begrype ik alle die Gezwelletjes welke een gedeelte der Oogleden inneemen, en merendeels uit eene verstopping der Myboomiaansche Klierbeursjes voortkoomen. Ik onderscheide dezelve in drie soorten.

§ 2051.

Het eerste foort is het *gemeen Garstengraan*, de *Criibe* der *Grieken*; een langwerpig onbeweeglyk Gezwelletje aan den rand der Oogleden, vergezeld met Jeukte, Pyn, Ontsteking, of Verzweering, na dat men het aantreft in deeze of gene zyner verschillende Tydperken. Men vind Menschen die by niustek aan hetzelfde onderhevig zyn, en by deezen eindigt het doorgaans spoediger dan by anderen. De Ouden beproefden deszelfs geneezing door verzagende en ettermaakende Hulpmiddelen, door warm Brood by voorbeeld, warme Was, Vygen, en de *Gumm. sagapeni* in Azyn opgelost. Als het zeer diep lag, en niet schielyk genoeg doorbrak, snedenze het open met een Lancet, om eenen uitgang te geeven aan het ingeslooten Vogt. Deeze behandeling wordt als nog voor de beste gehouden, en eischt althans geenerlei verandering. AETIUS schynd het, dat dit kleine gebrek, naar DEMOSTHENUS, met den naam van *Abscesus Palpebrarum* bestempeld heeft.

§ 2052.

Het tweede foort, is het *Hagelwys Garstengraan*, de *Chalaza*, *Chalazion*, en *Chalazosis* der *Grieken*. Men verstaat hier door een hard, beweeglyk, en doorschynend Gezwelletje, ter zelfder plaatze; dat meermaalen eene witte en Melkagtige, dog ook somwylen eene steenagtige Stof in zig bevat, en in het laatste geval, van GALENUS *Lithiastis* genoemd wordt. Men geneest hetzelfde, als het uitwendig ligt, door den *Bytsteen*, op eene voorzigtige wyze aangebragt; en inwendig geplaatst zynde, door de Wegsnyding, na dat men alvorens het Ooglid heeft omgekeerd.

§ 2053.

Het derde foort eindelyk, is het *Waterblaas gelykend Garstengraan*, by GALENUS, en P. AEGINETA, *Aquula*, by CELSUS *Vesica* geheeten, en gelykelyk beschreeven, als eene vermeerdering van Vet in het bovenste Ooglid, dat is te zeggen, als eene *Lypoma*. Wy verstaan 'er door een Garstengraan dat de gedaante heeft van een Waterblaasje, by Kinderen veelal met eene witte stof, maar by Bejaarden, met een helder Water is opgevuld. Dikmaalen bespeurd men hetzelfde aan de zyde van den grooten Ooghoek, alwaar het doorgaans de grootte heeft van eene Erwt, en eene ligte Traanvloed

ver-

veroorzaakt. Ten opzichte haarer behandeling verschilt het niet van die der voorige soort; en somwylen zelfs geneest het gemaklyk, na dat men deszelfs top met eene kleine Schaar heeft afgesneden.

Het Zugtgezwel der Oogleden.

§ 2054.

Het ZUGTGEZWEL DER OOGLEDEN, verschilt ten opzichte zyner kenmerken, oorzaken, en behandeling, zeer weinig van dat der overige Deelen. In de meeste gevallen word het voorgegaan of vergezeld, van eene ongesteltheid der Vogten, of Waterzugt; en in deeze omstandigheden, kan het niet dan door een Geneeskundig bestier geholpen worden. Als het enkel plaatslyk is, gelyk somwylen gebeurd, bewerkt men deszelfs geneezing inzonderheid, door versterkende en oplosfende Hulpmiddelen, waar men in hardnekkige gevallen byvoegd eenige kleine Inkervingen, gedaan in het meest hellend gedeelte der Zwelling.

Oedema palpebrarum.

§ 2055.

Zeer aanmerklyke Gezwellen van deezen aart, worden veelmaalen gevolgt van eene rotte ontbinding des aangedaane Deels, die niet zelden deszelfs gantsche vernieling naar zig sleept. Deeze ontäarting, van sommige onder den naam van *Mydosis* en *Mydosis* beschreeven, moet men ten spoedigsten te keer gaan door het inwendig gebruik van den *Koortsbast*, terwyl het Ooglid zelve, na de noodige Inkervingen gedaan zyn, met versterkende, en bederfweerende Middelen behandeld wordt.

Het Luchtgezwel der Oogleden.

Empysem palpebrarum.

§ 2056.

Dit bestaat mischien nimmer op zig zelfs, maar is altoos een toeval van de algemeene Windzugt, van het Luchtgezwel des Hoofds, en dergelyken. Het wordt gekend, beoordeeld, en behandeld, op dezelfde wyze als het algemeene Luchtgezwel, § 302. en vervolgens, beschreeven.

Het Vleeschgezwel der Oogleden.

§ 2057.

Sarcoma palpebrarum.

Het VLEESCHGEZWELDER OOGLEDEN bied dezelfde verschynzelen aan, en wordt op gelyke wyze geneezen, als dat der andere Deelen, met behoorlyke toezigt egter op het nabyliggend Oog. Men vergelyke hier mede de algemeene Beschryving van het Vleeschgezwel, van §. 765 tot 770 ingeflooten.

*Scirrhus palpebrarum.**Het Knoestgezwel der Oogleden.*

§ 2058.

Van dit gebrek moet ik hetzelfde zeggen, 't gene ik van § 605 tot § 611. omtrent de Knoestgezwellen in het algemeen hebbe aangemerkt, als gene byzonderheden van eenig aanbelang insluitende.

*Cancer palpebrarum.**Het Kreeftgezwel der Oogleden.*

§ 2059.

Dit is meestal betreklyk tot den rang der Kankerwratten § 1894. beschreeven, en dus aan dezelfde verschydenheden onderworpen ten opzichte zyner behandeling. Somwylen egter, ontspruit het uit het voorbeschreeven Knoestgezwel, en valdt geheellyk in de termen der Kanker, welks Beschryving ik van §. 612 tot § 618. gegeven hebbe.

*Tumores cystici palpebrarum.**De Beursgezwellen der Oogleden.*

§ 2060.

Van alle Beursgezwellen, zyn 'er geene die betrekking hebben tot de Oogleden, dan het *Papgezwel*, het *Honiggezwel*, het *Vetgezwel*, en het *Spekgezwel*; de twee laasten tot deeze rangschikking betrokken zynde, ingevolge het meest algemeen gevoelen, en om zoo veel mooglyk zy ons te onthouden van noodlooze Onderdeelingen, niet, om datze waarlyk tot dezelve behooren.

§ 2061.

§ 2061.

Deeze Gezwellen verschynen hier ter plaatze, of aan de binnenste, of aan de buitenste oppervlakte. In het eerste geval, vooral wanneerze groot zyn en het bovenste Ooglid inneemen, verwekkenze niet zelden eene verdrietige Oogontsteking, en kunnen zelfs den Oogbal naar buiten dryven; of als ze in het onderste plaats grypen, een *Entropium* veroorzaaken. In het laatste, verhinderenze, ten opzichte van het bovenste Ooglid, deszelfs opligting; en ten aanzien van het onderste, doenze hetzelfde binnenwaards omkeeren.

§ 2062.

Haare Geneezing kan niet dan door eenig Heelkundig Handwerk verkreegen worden. In het Leerstuk der Konstbewerkingen, zullen wy hetzelfde, in alle zyne byzonderheden voordraagen.

De Wratten der Oogleden.

*Verruca
palpebra-
rum.*

§ 2063.

De verschillende Natuur en behandeling der Wratten, is in de Verhandeling der Huidziekten, van § 1886 tot § 1894., aangewezen. Alles wat betrekking heeft tot de Wratten der Oogleden, komt daar mede volkoomen overeen, en verdiend derhalven geene byzondere oplettenheid, anders, dan dat die der binnenste oppervlakte, na dat men alvorens het Ooglid heeft omgekeerd, voorzigtiglyk moeten weggesneden, en niet met verteerende Middelen behandeld worden. De nabyheid en aangelegenheid van het Oog, bepaald alleen deeze byzonderheid.

De Hoorn der Oogleden.

*Cornua pal-
pebrarum.*

§ 2064.

Dit Gebrek, dat by de *Arabieren* taamlyk gemeen, maar by ons zeer zeldzaam is, tast voornaamlyk de buitenste oppervlakte aan der Oogleden, en verschild in geenendeele van de Hoornen in het algemeen, van § 771 tot § 774. beschreeven. *JACOBÆUS* heeft zulk een uitwas gezien aan het linker Ooglid eener Vrouw van vyftig Jaaren, krulswyze naar beneden hangende.

De Pladarotes.

§ 2065.

Pladarotes, worden van GALENUS genaamd, zekere verouderde, zagte, en vleeschkleurige Gezwelletjes aan den binnenkant der Oogleden, die noch eenig merklyk ongemak, noch zwaarte veroorzaaken. AVICENNA zegt, dat 'er groen en zwartäugig Bloed moet uitvloeijen, en GUILLENEAU, datze overeenkomstig zyn met den aart der Vleeschgezwellen. Ik voor my, bekenne openhartig, dezelve natuur niet te begrypen. Misschien zyn ze niet dan een soort van Aderspatten, welken allengskens een bloederig Vogt laten uitvloeijen. In deezen zin, zoudenze zeer wel overeenkoomen met de *Aderspatten der Oogleden* van AETIUS; door M. JEAN, onder den Naam van *kwaadäartige*, beschreeven.

§ 2066.

De Beroemde Hoogleeraar CAMPER, als myn geheugen my niet bedriegt, heeft dezelve meermaalen geneezen door eene diepe branding, en opvolgende drooge Plukzel verbanden. Anderen behandelenze alleenlyk met saamentrekkende Hulpmiddelen, meer om derzelve voortgang zoo veel mooglyk zy te beteugelen, dan wel, om eene volkoomen geneezing uit te werken. Gelyk ik zelve haar nimmer gezien hebbe, kan ik niet bepaalen welk deezer verschillende behandelingen men verkiezen moet.

De ontsteking der Oogleden.

§ 2067.

*Inflammati
palpebra-
rum.*

De ONTSTEKING DER OOGLEDEN verschilt in geenig opzigt van die der overige Deelen, dan door haare ligte overgang tot den Oogbal, inzonderheid als ze meer de binnenste dan de buitenste oppervlakte deezer Deelen inneemt. Haare behandeling kan ontleend worden uit die der Ontsteking in het algemeen, van § 456 tot § 459. beschreeven.

De ontvellende Ontsteking van den rand der Oogleden.

§ 2068.

*Suppuratio
marginum
palpebrarum.*

In deeze Ziekte is de rand der Oogleden, uit hoofde eener te groote verdikking van het Smeer der Myboomiaansche kliertjes, ontsteken, gezwollen, en laat niet zelden een waterächtig Bloed uitvloeijen.

§ 2069.

Doorgaans is deeze Ontsteking vergezeld van zeer veele kleine Zweeren, nauwlyks anders dan met behulp van Vergrootglazen zichtbaar. De verschillende hoedanigheden van den dragt deezer Zweerijes, bepaald die van deeze op zulk eene stellige wyze, dat men daar uit alleen een onbedrieglyk besluit ten haaren opzigte trekken konne. Hoe meer naamlyk deeze Dragt afwykt van de natuurlyke hoedanigheid der Stof in voorgemelde Smeerkliertjes afgescheiden, hoe erger is den staat dier Verzweeringen, en hoe minder zy zulks doet, hoe beter. Als ze klonterig, vezelächtig, wankleurig, en schubächtig is, heeft men alle reeden om te vermoeden, dat 'er eene gencigtheid is tot Verrotting. In dit geval zelfs, gaat niet zelden het vliezig bedekzel van het boogwyze Kraakbeen verlooren, en gebeurt 'er in dit kraakbeen een bederf, welke zeer bezwaarlyk te geneezen is.

§ 2070.

In alle andere omstandigheden deezer Ziekte, is de geneezing insgelyks aan veele verdrietlykheden onderworpen. Doorgaans spuit 'er uit voort, eene onaangenaame roode Verzweering van den gantschen rand des Ooglids welke zy inneemt; somwylen verzeld met omkeering en saamengroeiing deezer randen. Eene aanhoudende vloeijing van scherpe *tebor* geduurende het Leven, is daarenboven, als een vry gemeen gevolg aantemerken.

§ 2071.

De Geneezing is tweeledig; dat is te zeggen, of van de ontsteking, of van de Veröttering. In het eerste geval wordt dezelve bewerkt, eerst door weekmaakende, en naderhand door saamentrekkende en versterkende Hulpmiddelen. In het laatste, door BOERHAVE als byna ongeneeslyk aangemerkt, vooral wanneer het bekleed-

zel

zel des boogwyze Kraakbeen tevens beleedigt is, voorziet men in het gebrek der natuurlyke Lym, zoo gemeen in deeze omftandigheid, door een mengzel van wit Wasch, overgehaalde Wasch-olie, en verfche Boter, van alle aanhangend zuur wel gezuiverd; terwyl men het bederf des Kraakbeens paalen fteld, en doet affcheiden, door eene ontbinding van de *Levendige Kwik* in den *Salpeter geest* 'er op eene voorzigtige wyze, met een Pinceel aan te brengen.

*Ecchymoma
palpebrarum.*

De Bloedvlek der Oogleden.

§ 2072.

Omtrent deeze moet men alles aanmerken wat ik gezegt hebbe van de Bloedvlek in het algemeen, § 677 en 678. met byvoeging egter, datze niet altoos afhangd van eene beleediging der Oogleden zelve, maar fomwylen ook, van eene kneuzing der Bekleedzelen van het Hoofd met uitftorting, van Scheurbuik, van eene opftopping der Maandelyksche zuiveringen by Vrouwen, van Zwangerheid, en dergelyke.

*Carbunculus
palpebrarum.*

De Kool der Oogleden.

§ 2073.

Dit Gebrek, van veele der Ouden onder den naam van *Anthracoſis* beſchreeven, begint doorgaans met een gering, ontſteken, en zeer brandend Gezwelletje, niet ongelyk aan het gemeen Garstengraan. In het vervolg, allengskens grooter wordende, neemt het wel haast het meeste gedeelte in van het Ooglid; deszelfs toppunt wordt met eene doode Korst bezet; en het Ooglid niet alleen, maar ook de Oorklieren, vervallen beiden in ontſteking, fomwylen gevolgd van aanmerklyke Verzweeringen.

§ 2074.

Deszeifs geneezing is aan zeer veel moeilykheden onderworpen, en wordt in gevallen van eenig aanbelang, zelden verkreegen zonder een nablyvend Haazenöog. De beste behandeling beftaat in het doen van herhaalde Aderlaatingen; het toedienen van verkoelende dog werkzaame Buikzuiverende Hulpmiddelen; de aanleg eener Pap, bereid uit het *Lynmeel*, en de *Kamillebloemen*,
ge-

gekookt in *witte Wyn*, met byvoeging van een zeker gedeelte *Azyn*, en *Keuzenzout*; het inkerven der doode *Korst* die 'er gemaakt wordt, tot in het gezonde; de bewerking der scheiding van deeze, door eene voorzigtige aanbren-
ging van den *Terpentyn Geest*; en het aanleggen van *Hegtplysters* ter verhoeding der inkorting van het *Ooglid*, op eene wyze welke ik by gelegenheid der beschryving van het *Hazenöog* zal voordraagen.

De Pypzweer der Oogleden.

Fistula palpebrarum.

§ 2075.

De *Ettergezwellen* der *Oogleden*, aan zig zelve overgelaaten, of niet behoorlyk behandeld zynde, ontäarten somwylen in *Pypzweeren*, welke op gelijke wyze als die van andere *Deelen*, door ons voormalen beschreeven, moeten behandeld worden. Somwylen zyn deeze betreklyk tot den rand der *Oogleden*, en het gevolg van derzelve ontvellende *Ontsteking*. In dit geval berustente doorgaans op een bederf des boogwyze *Kraakbeen*, en eischen de geneeswyze § 2071. ter scheiding van dit bederf aangepreezen.

De onderlinge saamengroeiing der Oogleden.

Ancyloblepharon.

§ 2076.

De *Oogleden*, natuurlyk van een gescheiden, verëenigen zig somwylen met elkanderen, somwylen met het een of ander gedeelte van den *Oogbal*. Beide deeze gevallen, zyn doorgaans het gevolg van eenige kwalyk behandelde *Verzweering* aan den rand of de binnenste oppervlakte der *Oogleden*. Eene speeling der *Natuur* egter, de *Brandingen*, en dergelyken, kunnen dezelve op gelijke wyze voortbrengen.

§ 2077.

Hoedaanig ook de oorzaken deezer *Ziekte* zyn mooge, zeldzaam bevat ze de gantsche uitgestrektheid van den rand der *Oogleden*, of cenig zeer aanmerklyk gedeelte van den *Oogbal*. In de meeste gevallen is de verëeniging onvolkoomen, en belemmerd wel, maar vernietigt geenzints het *Gezigt*.

§ 2078.

Haare Geneezing is niet verkrygbaar dan door eene voorzigtige vaneenschyding der saamengegroeide Deelen met het Snymes; eene behandeling, welke wy in alle haare byzonderheden, in het Leerstuk der Heelkundige Konstbewerkingen zullen voordraagen.

Scabies palpebrarum.

De schurft der Oogleden.

§ 2079.

Deeze Ziekte wordt van GALENUS in vier byzondere soorten onderscheiden, en beschreeven onder de Naamen van *Pforophthalmia*, *Trachoma*, *Sycosis*, en *Tylosis*. De *Xerophthalmia* egter van CELSUS, en de *Phthyrasis*, kunnen in zeker opzigt hier toe ook gebragt worden.

§ 2080.

Pforophthalmia betekend eene schurftziekte der Oogleden met Jeukte, en eene groote toevloed van Traanen. In de *Trachoma* is de binnenste oppervlakte der Oogleden, die rood en Jeukend is, bezet met veele kleine verhevenheden, niet ongelyk aan Gierstkorlen. De *Sycosis* wordt beschreeven als eene verharding van de binnenste oppervlakte der Oogleden, met barsten en kloven niet alleen, maar ook met heuveltjes, gelyk aan Vyggraantjes. De *Tylosis*, is eene verharding der Oogleden, vergezeld van zweertjes en kloven. In de *Xerophthalmia*, is nog zwellling, nog vloeijing, maar zyn de Oogen rood, jeukend, en eenigzints pynlyk; klevende tevens de Oogleden des Nagts aan elkander, door den uitvloed van een zeer dik en slymägtig Vogt. In de *Phthyrasis* eindelyk, bespeurd men veele kleine en platte Luizen, zittende in de tuschenruimten der Oogharen, aan den rand der met schurft bezette Oogleden.

§ 2081.

Alle deeze soorten van *Pfora*, schoon door de Ouden op verschillende wyzen behandeld, kunnen op dezelfde wyze geneezen worden. Men bepaale zig derhalven hierin, tot het dagelyks gebruik van zagte, dog *mercuriale Buikzuiveringen*: men regele de Levenswys des Lyders, naar de verschillende gesteldheid

heid zyns Lighaams, zoo wel als naar den byzonderen aart der Middelen welke men aanwend; men bestryke eindelyk de Oogleden oplettend met eene Zalf, saamgesteld uit tien of meerder Greinen zeer fyn gewreeven *roode neêrgeslagen Kwik*, en eene halve Once *Roozezalf*, daar men op het laast der behandeling, een weinig *Aluin* kan byvoegen. Eene Etterdragt aan den Arm; Blaardragten in den Nek; en *Epispastica* op het Hoofd; als de Ziekte afhanglyk is van teruggedreeven *Tinea*, *Achores*, of *Favi*, moeten intusfchien geenzints verzuimd worden. De *zoete Kwik*, in den tusschentyd der Buikzuiveringen, 's Avonds in de hoeveelheid van één of twee Greinen gegeven, voldoet by uitstek. In de *Tylofsis* egter, is het somwylen noodzaaklyk, in de binnenste oppervlakte der Oogleden, met het Lancet eenige kleine inkervingen te doen, om de werking van het voorgeschreeven Plaatsmiddel, die anderzints gebrekkig zyn zoude, zoo veel mooglyk zy, te begunstigen.

De sluipagtige beving der Oogleden.

§ 2082.

Deeze Ziekte, van sommigen OOGWENKING genoemd, is inzonderheid *Nittitatio* betreklyk tot het bovenste Ooglid, en wordt meest gezien by Menschen, aan eenigerlei Zenuwziekte onderhevig. Zy bestaat, in eene tegenwillige, onpynlyke, en zeer snelle op en nedertrekking deezes Ooglids, en is somwylen, schoon zeldzaam, dus sterk en aanhoudend, dat de Oogleden byna gantschelyk geslooten worden.

§ 2083.

Haare verschillende omstandigheden, zoo wel als de verscheidenheid der oorzaken van dewelke ze afhangt, bepalen alleen de behandeling, van dewelke men zig ter haarer geneezinge bedienen moet. In 't algemeen, zyn het overvloedig drinken van Melkwijze en dun Vleeschnat, de koude Baden, dikmaal herhaalde Klysteeren, de aanleg van Drukdoeken met koud Water Brandewyn en de Staalwateren doordrongen, gelyk ook wasfingen met het *Eau de la Reine*, of het Aftrekzel van *Saly*, de beste Hulpmiddelen. In zeer sterke, of hardnekkige gevallen van deezen aart, kan men naa het voorbeeld van MOREAU, die zulks met eenen gewenschten uitflag gedaan heeft, de takspreidings

gen van de Voorhoofdszenuw, onmiddelyk na haaren uitgang door het boven oogkuilsche gat, en beneden den opgetrokken Wenkbrauw, dwersch, en met eene stevige Hand doorfnyden.

*Blepharopto-
sis.*

De nederhanging van het bovenste Ooglid.

§ 2084.

Deeze is betreklyk, of alleen tot het Huidweefzel, of tot de opligtende Spier van dit Ooglid. In het eerste geval, dat de waare *Phalangosis* is der Grieken, keerd de rand van het nederhangend Ooglid dermaaten binnenwaards, dat de Oogbal dikmaal beschadigd wordt door de Oogharen. In het laaste, waaraan men byzonderlyk den naam gegeven heeft van *Atoniatonblepharon*, blyft de rand van het Ooglid onveränderd dezelfde, gelyk ook de Oogharen. In beide gevallen zonder onderscheid, is het Oog of geheel, of ten naasten by geslooten, en kan hetzelfde niet geopent worden, dan door het nederhangend Ooglid op te ligten met de Vingers.

§ 2085.

De nederhanging des bovenste Ooglids, gemaakt door verslapping van de zelfstandigheid des Huidweefzels, is van verscheidenerlei oorzaaken afhankelijk, en meer of min moeilyk te overwinnen. Somwylen naanlyk, is 'er eene te groote aanwasch van de Huid en Vetrok, reeds by de geboorte bestaande, en zeer dikmaalen, zoo niet altoos herstelbaar. In hevige Oogöntstekingen; in Zinkingagtige vloeijingen op het Ooglid; in de *Pfora* en dergelyken, wordt somtyds het Oog geheel daar door geslooten, en geneest de *Phalangosis*, tevens met de Ziekte van dewelke zy het gevolg is. Na de *Pfora* egter, blyft dikwyls voor altoos eene opzwellling der Oogleden aanwezig.

§ 2086.

In dat soort deezer Ziekte, welk berust op eene verlamming der opligtende Spier van hetzelfde Ooglid, zyn de Beroerte, kwalyk behandelde of teruggedreeven *Tinea*, en zwaare Kneuzingen, de meest voornaame, althans gemeenzaame oorzaaken. Somwylen ontspruit ze ook uit geschoorde Bloedvloeijingen

gen aan eenen zekeren tyd bepaald, van welk eenen aart deeze ook zyn moogen, maar vooräl van die der Maandstonden, en Ambijen.

§ 2087.

De Geneezing in alle gevallen, is gegrond op het verschil der aangewezenen soorten, en van derzelver oorzaken; deezen met de meest mooglyke gezetheid onderzocht zynde. In 't kort kan men 'er van zeggen, dat de aangebooren herstelbaar is door eene Konstbewerking, van dewelke wy ter zyner plaatze spreken zullen: dat, die afhangt van Oogöntsteking, de gewoone Hulpmiddelen vordert deezer Ziekte: dat, in Zinkingächtige vloeijingen, moet gebruik gemaakt worden van Blaardragten op een naastgelegen Deel aangelegt, en van doorwaaszemende Geneesmiddelen: dat, alsze door *Pjara* veröorzaakt wordt, allerlei Ontlastingen, en tevens Kwikmiddelen noodzaaklyk zyn: dat men in die, welke het gevolg zyn van Beroerte, zig bedienen moet van de Aderlaating, van sterke Purgeermiddelen, en van een Blaardragt gelegd ter dier plaatze waar de Voorhoofdszenuw naar buiten gaat; terwyl het beleedigd Deel zelve wordt bloot gesteld aan den waaszem eens Afkookzel van *Tbym*, *Roosmaryn*, *Salie*, *roode Roozen*, en dergelyken, in *Wyn*: dat, als *Tinea* is voorafgegaan, door deeze of gene oorzaak terug gedreeven, eene groote Blaardragt op het Hoofd moet gelegd worden, en inwendig gegeeven *Mercuriale Purgeermiddelen*, de *Houtdranken* met *Kwik* bedeed, of eenig ander veranderend en Vogtverbeterend Geneesmiddel: dat eindelyk, als het gebrek het gevolg is eener Kneuzing, de enkele wryving van het Ooglid met Geestryke Vogten, met de *overgebaalde Brandewyn* by voorbeeld, en dergelyken, meer dan eens de Geneezing heeft doen stand grypen.

*De omkeering der Oogleden naar buiten.**Entropium.*

§ 2088.

De omkeering der Oogleden naar buiten, is afhanglyk van Ouderdom, eene te groote wegsnyding van de zelfstandigheid der Oogleden, derzelver Branding, Gezwellen zittende aan haare binnenzyde, de *Madarosis*, *Exophthalmia*, en *Encanthis*; gelyk ook van eene uitbreiding des Bindvlies in eene vogtige Oogöntsteking.

§ 2089.

De verscheidenheid deezer oorzaaken, zoo wel als de verschillende trap der omkeering, bepaalen gelykelyk de voorzegging en behandeling. In 't algemeen nogthans is het waar, dat de Ziekte ten opzichte der laaste byzonderheid, zeer bezwaarlyk is, en van verscheiden moeilyke toevallen kan gevolgt worden.

§ 2090.

Met betrekking tot de Geneeswyze, kan ik niet anders aanmerken, dan dat dezelve merendeels behoort tot het stuk der Kunstbewerkingen, waar van het hier de plaats niet is te spreken; en dat, als de Ziekte afhangt van Ouderdom, van Branding, of van eene groote wegfnyding des Huidweefzels; men dezelve als volstrekt ongeneeslyk beschouwen moet.

*De omkeering der Oogleden naar binnen.**Entropium.*

§ 2091.

Deeze Ziekte, het tegengestelde der voorige, wordt meestäl veröorzaakt door eene inkorting van het binnenste Vlies der Oogleden; door eenig Gezwel aan derzelve buitenste oppervlakte; en door een uitgebreid Lidteken in het voorgemeld Bekleedzel, na eene voorafgaande Verzweering.

§ 2092.

Altoos gaat dezelve vergezeld van eenen binnenwaardschen stand der Oogharen, en eene ligte ontsteking des Oogbals, van de wryving deezer afhankelijk.

§ 2093.

De geneezing in het eerste en laaste geval, eischt eene Kunstbewerking welke wy naderhand beschryven zullen; en in het tweede, de wegneeming des Gezwels welk het Ooglid doet omkeeren.

Het Haazenöog.

§ 2094.

Het HAAZENÖOG steld een volstrekt onvermoogen om de Oogleden naar *Lagophthalmus* willekeur te kunnen sluiten, en is of Natuurlyk, of Toevallig. ^{mus.}

§ 2095.

Het *natuurlyk Haazenöog*, bestaat altoos by de Geboorte, en is gegrond op eene onvolkoomen en onherstelbaare vorming der Oogleden. Het toevallig hangt af, van eene kramptrekking der opligtende Spier van het bovenste Ooglid; van eene verlamming der kringswyze Spier van beide Oogleden; van een Osfenoog; van een Gezwel in het bovenste gedeelte des Oogkuils, 't zy hetzelfde betreklyk is tot het Beengestel, of tot het Vet daar ter plaatze in eene groote veelheid tegenwoordig; van een zeer saamengetrokken Lidteken in één der Oogleden; en eindelyk, van eene ligging der Kinderen, indervoegen, datze met den top des Hoofds gekeerd zyn naar het Dagligt, en dit niet beschouwen kunnen, zonder het bovenste Ooglid zeer sterk op te ligten.

§ 2096.

In gevolge de verschillende natuur der oorzaaken van het laatste soort deezer Ziekte, is dezelve meer of min moeilyk te herstellen; somwylen zelfs, geheel ongeneesbaar. De volgende byzonderheden, moet men hier omtrent sfiptelyk in agt neemen.

§ 2097.

Als het Haazenöog afhanglyk is van eene krampagtige inkorting der opligtende Spier van het bovenste Ooglid, een geval, 't welk men vooräl by Hysterique Vrouwen, by Miltzugtige, en by dezulke die wormen in den Darmbuis hebben, aantrest; zyn het gebruik van nederzettende, of wormdruyvende Geneesmiddelen, door den Mond ingenoomen, noodzaaklyk. Utwendig moet men zig bedienen van verflappende en verdoovende Plaatsmiddelen, in de gedaante inzonderheid van Stovingen en Pappen.

§ 2098.

§ 2098.

Indien de oorzaak deezer Ziekte berust op eene verlamming der kringwyze Spier van beide Oogleden, 't gene ik bekenne dat moeilyk te onderscheiden, en mischien niet dan door het afzyn der verschynzelen van alle andere aangewezen soorten, kenbaar is; behoord men zig te bedienen van opwekkende, versterkende, en Zenuwmiddelen, zoo in- als uitwendig. Het trekken van vonken uit de Oogleden, door middel der Electrizeer Machine, met alle mooglyke voorzigtigheid gedaan, schynd my toe, in dit geval zeer veel te belooven.

§ 2099.

Als de Ziekte waar van we spreken, het gevolg is van een Osfenöog, moet men de behandeling volgen welke ik by gelegenheid der beschryving van deeze Ziekte, naar maate der verschillende oorzaaken van deeze, zal voordraagen;

§ 2100.

Wanneer een Beengezwel van eenig gedeelte des Oogkuils daar van de oorzaak is, moet men dezelve als ongeneeslyk beschouwen, om dat daar toe den toegang der Handen verboden is. Het is geenzints hetzelfde met de zwellen van het Vetvlies den Oogkuil vervullende, vermits deeze somwylen door het Mes kunnen weggenoomen worden.

§ 2101.

In het geval der inkorting van één der Oogleden, door een ingekrompen Lidteken veröorzaakt, is alle Heelkundige hulp, hoedaanig dezelve ook zyn mooge, nutloos.

§ 2102.

Als het Gebrek eindelyk afhangt van eene kwaade ligging der Kinderen, moet men deeze verbeteren, door dezelve dermaaten te regelen, datze regstreeks zien naar het Daglicht.

§ 2103.

Een zeer zeldzaam soort deezer Ziekte, is oorspronglyk uit eene tegennaatuurlyke strakheid van de Huid des bovenste Ooglids, zonder eenige nevensgaande

de ongesteltheit van deszelfs oplitende Spier. In dit geval wordt gemeenlyk, even als in dat welk afhangt van een zeer ingekrompen Lidteken, het doen van één of meer insnydingen, naar de lengte van het Deel uitgestrekt, en van een gehouden door Kleefpleisters, gelegd boven en onder dezelve, aangepreezen. Een beroemd Heelmeester egter beweerd, dat deeze behandeling geen het minste nut altoos insluit, en het Ooglid in alle gevallen, weder even zeer imkrimpt.

3. K L A S S E.

De Ziekten der Ooghairen.

Morbi ciliarum.

§ 2104.

De Ooghairen, die den rand der Oogleden inneemen, zyn fomwylen dus kwalyk geplaatst, datze meer naar binnen zien dan naar buiten; fomwylen, haaren stand onveranderd blyvende, gaanze verlooren door uitvalling. In beide gevallen, hoe gering deeze Hairen anders ook schynen moogen, wordt de Oogbal op verscheidenerlei wyzen beleedigd, en ondergaat dezelve dikmaalen zeer aanmerklyke ongesteltheden.

De wanvormige Jcbikking der Ooghairen.

Positio deformis ciliarum.

§ 2105.

Deeze behoord, of tot den binnenwaardschen stand derzelve, onafhànglyk van eenig ander gebrek der Oogleden; of tot haare verdubbeling.

§ 2106.

Het eerste geval, door de Grieken *Trichiasis* genoemd, is dan eens afhànglyk van eene byzondere rigting der Huidöpeningen welke de Ooghairen doorlaaten; dan eens, van eenigerhanden Lidtekens aan den rand der Oogleden.

§ 2107.

Het tweede, dat inderdaad zeer zeldzaam is, en den naam draagt van *Distichia*, of *Distichiasis*, moet men alleen als eene speeling der Natuur aanmerken.

§ 2108.

De Geneezing van beide deeze Gebreken, berust inzonderheid op de uitroeiing dier Hairen welken bepaaldelyk de Oogbal beschadigen, en het beletten van derzelve hergroeiing.

§ 2109.

De operatie van GUERIN, door AEGINETA reeds, hoewel eenigzints gebrekkig voorgesteld, schynd my toe dat aan de een en ander deezer aanwyzingen best beantwoord. In het Leerstuk der Heelkundige Konstbewerkingen, zal ik dezelve in alle haare byzonderheden voordragen.

*Defluviun
siliorum.*

De uitvalling der Ooghairen.

§ 2110.

Deeze ziekte wordt van sommige *Madarosis* en *Milphosis*, van anderen *Prilosis* geheeten, en beschreeven als eene uitvalling der Ooghairen, veroorzaakt door eene toevloeiing van scherpe Vogten. Zy is niet zelden het gevolg eener verkeerde behandeling der *Achores*, *Favi*, *Herpetes*, en dergelyken. Haare gewoone uitwerkzelen zyn, eene groote verzwakking des Gezigts, en aanëenlyming der Oogleden. By Scheurbuikige, en die met Venusziekte besmet zyn, wordtze dikmaalen waargenoomen.

§ 2111.

Mercuriale Purgatiën, de Houtdranken met Kwik bedeed, *Epispastica* op het Hoofd aangelegt, en dergelyken, naar eisch der byzondere omstandigheden uitgekooren, zyn de meest voornaame Geneesmiddelen welken men in dit geval kan toedienen. Het beste Plaatsmiddel is de *roode Oogzalf*, welke ik ten einde deezes Deels beschryven zal.

4. K L A S S E.

*De Ziekten van den binnensten Ooghoek.*Marbi can-
thi majoris
oculi.

§ 2112.

De binnenhoek der Oogleden heeft zyne byzondere Ziekten, sommige van welken een zeer nadeeligen indruk maaken op het Gezigt. Het vleeschagtig uitwas van dezen Hoek, de vermindering van het Traanheuveltje, de Nagel, het Ettergezwel dezes Hoeks, deszelfs Pypzweer, de Breuk des Traanzaks, de Traan-pypzweer, de verstopping, toesluiting, en verwyding der Traanstippen en van de Traanbuizen, en de verteering des Ooghoeks, behooren inzonderheid tot deeze.

Het Vleeschagtig uitwas van den grooten Ooghoek.

Encanthis

§ 2113.

Deeze Ziekte bestaat somwylen op zig zelfs; somwylen is ze het gevolg eener kwalijk behandelde Nagel. Men onderscheid dezelve gemeenlyk in twee soorten, een goedartige, en kwaadartige.

§ 2114.

De goedartige is dun, slap, onpynlyk, zagt, rood, en geneesbaar door Plaatsmiddelen. De kwaadartige integendeel, is hard, loodkleurig, ongelijk, pynlyk, en kan door geene Konst geholpen worden.

§ 2115.

Ter geneezing van heteerste soort dienen inzonderheid de *Oleum Vitrioli*, de *Oleum Antimonii glaciale*, en de scherpe Geest des Zeezouts, met zeer veel voorzigtigheid door een Pinseel aangebragt. Als deszelfs grond dun, of immers niet zeer breed is, kan men het ook, of door binding, of door affhyding, wegneemen. Beslaat het de gantsche uitgebreidheid van den Traanheuvel, zoo

kan

kan de een nog ander deezer Konstbewerkingen geschieden, zonder nablyvend Traanöog.

§ 2116.

Het tweede soort laat niet toe dan eene onderhoudende Geneeswyze, alleen bestaande in het gebruik van verkoelende, en eenigzints saamentrekkende Hulpmiddelen.

Rhyas.

De vermindering van het Traanbeuveltje.

§ 2117.

Dit Gebrek, het tegengestelde van het vorige, is meestäl afhankelijk van Verzweeringen, Brandingen, de uitvloeiing eener scherpe Etter uit eene byzinde Traan-pypzweer, en de Konstbewerking van het straks beschreeven Uitwas, van den Nagel, en dergelyken.

§ 2118.

Agtervolgens de kragt deezer oorzaken, verschild de Ziekte zelve in trappen, en kan of al of niet verbeterd worden. Verzagtende, droogende, zuiverende, of saamentrekkende Middelen, naar den aart des gevals, en de verscheidenheid der oorzaken geregeld, bepaalen het geheel beslag haarer behandeling.

De Nagel.

§ 2119.

Rhygium.

De NAGEL, een zeker soort van Uitwas, is van drieërlei aart, en van even zoo veele plaatzen oorspronglyk. De gemeenste soort is de *Vliezige*, dus genoemd om haare kleur en dunheid. Minder gemeen is de *Vetächtige*, waaraan men dien naam gegeven heeft uit hoofde haarer wit- en broosheid. De zeldzaamste is de *Aderspattige*, van sommige onder den naam van *Panniculus*, van de *Arabieren* onder dien van *Sebel* beschreeven. De meest gewoone oorsprong is de groote, de minder gewoone de kleine Ooghoek, en de zeldzaamste, alle andere stippen van den omtrek des Oogbals.

§ 2120.

§ 2120.

Zoo verschillend als dit Gebrek is in soorten, zoo verschillend zyn deezen ook in hunne gevolgen en vatbaarheid tot geneezing. Alles watze met elkan- deren gemeen hebben, bestaat ten opzigte van het eerste daar in, dat, wan- neerze zig over de *Cornea* uitspreiden, zy gelykerhand het Gezigt vernietigen; en met betrekking tot het laatste, datze bezwaarlyk anders dan door een Heel- kundig handwerk, waar van het hier de plaats niet is, te spreekken, genee- zen worden. Voor het overige is het eerste soort minst, het tweede meer- der gevaarlyk, en het derde het haglykste nog van allen.

§ 2121.

Als deeze Uitwasfen kwaadäartig zyn, en uit dien hoofde, gelyk dikmaalen gebeurd, geene Operatie, of het gebruik van verteerende Middelen, van som- mige aangepreczen, toelaaten; moetenze alleenlyk met verkoelende, zagtylk faamentrekkende, en pynstillende Middelen, behandeld worden. Men oor- deeld hier van, uit derzelve pynlykheid, jeukte, miskleurigheid, uitzetting der Bloedvaten, byzynde Traanvloed, Korsten, Zweeren, Ontsteking, dui- terheid des Hoornvlies, zwelling der Oogleden, en dergelyken. Dat soort, welk wy gezegt hebben dat van de *Arabieren* onder den naam van *Sebel* be- schreeven is, vind men meestäl in deeze omftandigheden.

*Het Ettergezwel van den grooten Ooghoek.**Anchylopsi.*

§ 2122.

Dus noemen AEGINETA, ACTUARIUS, en GORRÆUS, eene bepaal- de verzaamling van Etter tusfchen den Neus en grooten Ooghoek. Anderen, hoewel ten onregten, betrekken hier toe, alle Gezwellen des grooten Oog- hoeks, van welk eenen aart deeze ook zyn moogen.

§ 2123.

In den eerften zin is de Ziekte tweeledig, zoo ten opzigte van haare zitplaats, als gevolgen en behandeling. Die van het eerste soort is bepaald tot het Vet- wies; die van het tweede, tot de eigen zelfftandigheid van den Traanzak.

§ 2124.

In het eerste geval is de zwelling oppervlakkig, bestaat van den beginne af een gedeelte der Oogleden, de Huid is rood en ontsteken, de Traanen volgen eerst den weg der Natuur maar vloeijen vervolgens over de Wangen, en het Gezwel verheft zig somwylen tot zoo verre, dat deszelfs toppunt in een zelfde vlak valt met den rug van den Neus.

§ 2125.

In het tweede geval ligt de oorsprong des Gezwels dieper; de Oogleden hebben, of geheel geen, of althans weinig aandeel in hetzelfde; de Huid verandert niet van kleur dan toevallig, en na de Ziekte eenige Dagen bestaat heeft; de gewoone loop der Traanen wordt terstond onderschept; de hoogte der Zwelling is doorgaans minder dan in het eerste geval; en de Pyn, doet zig tevens gevoelen in de overëenstemmende Neusholte.

§ 2126.

Het eerste soort ontbloot somwylen den Traanzak; somwylen doet het zulks niet, en blyft door zynen geheelen loop bepaald aan het deezen Zak dekkend Vetvlies. Het tweede soort gaat altoos gepaart met dergelyk eene ontblooting; en niet zelden zelfs met een bederf des Nagelbeens. Beide soorten, aan zig zelve overgelaaten, kunnen naar buiten doorbreken, dog de eerste gemaklyker dan de laaste. De Etter van het tweede soort, baand zig veelmaalen een weg, langs de Neusholte en Traanstippen; hetzelfde, hoewel zeer zeldzaam, kan ook gebeuren ten opzigte van die des eerste. Het Beenbederf eindelyk, zoo gemeen aan het tweede soort, is zulks veel minder aan het eerste, en kan by deeze doorgaans, door eene regelmaatige behandeling verhoed worden.

§ 2127.

De een zoo wel als de ander deezer gevallen, moet men in den beginne tegengaan door de algemeene Middelen; gelyk ook, door verkoelende, flapmaakende, en oplosfende Aanlegzels. Wanneer deeze van geene uitwerking zyn, en het Gezwel neigt tot Veröttering, moet hetzelfde by tyds geöpent, en de ingeslooten Etter ontlast worden. Dat deeze opening, in de *Anchylops* van het

het eerste soort, moet geschieden door eene insnyding die weinig uitgebreidheid heeft; en in die van het tweede, met deszelfs langste middellyn moet overeenstemmen, is iets, 't gene ik niet voorby kan hier aantemerken.

§ 2128.

De verbanden welke na het openen deezer Gezwollen te passe koomen, zyn verschillend. Die van het eerste soort kunnen nauwlyks te eenvoudig zyn, en behoeven enkel te bestaan uit droog Plukzel en eene Kleefpleister, overdekt met eene driekante drukdoek, en het *Eenöogig verband*. Die der tweede soort zyn dikmaalen zeer saamengeiteld; vorderen al de oplettenheid des Helmeesters; en moeten algemeen genoomen, gelyk zyn aan die des Traanfistels. Wanneer egter de Traanzak niet zeer ontäart is, de Traan- en Neusbuizen onverändert zyn, en het Nagelbeentje niet beschädigt is, kunnenze geheel gelyk zyn aan de voorigen, en verdienen dezelve geene byzondere opmerking.

De Pypzweer van den grooten Ooghoek.

§ 2129.

*Fistula
canthi majoris
oculi.*

Deeze, het gevolg alleen van het voorige Gebrek, is doorgaans van geen groot aanbelang, mits dat de Traanzak zelve niet is aangedaan, nog het Nagelbeen bedorven door het lang verblyf des Etters in de holte van het Gezwel, voor en aléer men het geöpent, of de Natuur deszelfs doorbraak bewerkt heeft.

§ 2130.

Meer dan eens hebbe ik deszelfs geneezing verkreegen door eene weläangelegde drukking van de wanden des Etterboezems naar de zyde van den Traanzak, met vrylaating van de opening des Pypzweers, om geene opsluiting van Etter, hoe gering ook, te veröorzaaken. In verouderde en zeer saamgestelde gevallen egter, hoedaanig dezülke zyn welke ik zoo aanstonds hebbe aangevoerd, is deeze behandeling van geen de minste uitwerking, en zyn de insnydingen onmybaar. Ik ben zelfs van gedagten, dat dezelve altoos den Traanzak moeten insluiten, en uitgestrektheid genoeg bevatten, om, wat 'er ook mooge plaats hebben in deezen zak, de noodige hulp daar aan te kunnen toebrengen.

De

Hernia lacrymalis.

De Breuk des Traanzaks.

§ 2131.

Onder deezen naam verstaat men eene verzaamling van het Traanvogt in den Traanzak; welke hier door, in meer of minder graad uitzet, en een Gezwel maakt in den grooten Ooghoek, dat de natuurlyke kleur heeft der Bekleedzellen, verzeld is van Traanvloed, door drukking verdwynd, en alsdan zyn ingehouden Vogt, dat somwylen de bedrieglyke gedaante heeft van Etter, door de Traanstippen of den Neusbuis, en zeldzaam door beiden te gelyk, laat uitvloeijen.

§ 2132.

De algemeene oorzaak deezer ophooping is, of eene verslapping des Traanzaks, of eene verstopping van den Neusbuis. Tot de meer byzondere behooren, de verdikking van het Traanvogt, de zwelling van de zelfstandigheid des Traanzaks of van den vliezigen Neusbuis, de toevallige aanëengroeiing van de wanden deezer Buis, de Beenknobbels van het Kaakbeen, of van eenig ander beendeel in de nabyheid dier Buis, de Neusprop, de verëeltheden en Lidtekens van den Neusbuis ingevolge der Kinderziekte, en dergelyke.

§ 2133.

Na de verscheidenheid deezer oorzaaken, is de Ziekte meer of min hardnekkig, en kan, of geheel niet, of met meer of minder moeite geneezen worden. De gelukkigste geneezing zelfs, wordt doorgaans gevolgt van eenen tegenwilligen Traanvloed, die het gantsche Leven by blyft.

§ 2134.

Sommige hebben voorgesteld, om de geneezing deezer Ziekte te beproeven door Plaatsmiddelen; anderen door Drukking; de meeste egter door een Heelkundig handwerk.

§ 2135.

De eerste wyze voldoet byna nimmer aan het oogmerk, en verdiend dus gee-

ne byzondere Opmerking. De laaste behoord tot het Leerstuk der Heelkundige Konstbewerkingen, waar van het hier de plaats niet is te spreken.

§ 2136.

De tweede wyze, de Drukking naamlyk, die inderdaad fomwylen geslaagd is, en om deeze reden altoos in de eerste plaats behoord beproefd te worden, geschied best door het *druktuig van PLATNER*, en ook eenigzints, dog gebreklyker, door het aanleggen van trapswyze drukdoekjes, gesteund van het *Eenöogig verband*. In geringe gevallen zelfs, en vooräl by Kinderen, verrigt men dezelve alleen met den top der Vingeren, eenige ryzen daags herhaald, om alle opvulling des Traanzaks te voorkoomen, en om dien Zak in de mooglykheid te stellen, tot het herkrygen zyner verlooren Veerkragt.

De verstopping, toefluiting, vernietiging, en verzweering der Traanflippen, en Traanbuizen.

§ 2137.

Deeze Ziekten schynen van de Ouden niet gekend te zyn. Men vind 'er althans geen spoor van in de Schriften, welke wy van hun in handen hebben. HEISTER, (men vergeeve my deeze kleine uitflap,) spreekt alleenlyk van de toedrukking der Traanflippen door een byliggend Gezwel, en van de aanëengroeiing deezer Deelen, ingevolge van Verbranding, Verzweering, en dergelyken. GUERIN en PETIT hebben 'er bygevoegd, de Toefluiting, Verwyding, en Pypzweer der Traanbuizen; en het zyn deezen inzonderheid, van dewelken wy de beschryving der zoo even gemelde Ziekten zullen overneemen.

§ 2138.

De Traanflippen, en Traanbuizen, kunnen verftopt zyn, vernietigt, of verzworen. Alsze verftopt zyn, vloeijen de Traanen over de Wangen; om datze haaren gewoonen weg niet kunnen volgen. Gelyk het oogmerk in dit geval moet zyn, om de verftopping deezer Buisjes op te ruimen, kan zulks gefchieden met het *Stylet van ANEL*, agtervolgt van de noodige inftuipingen.

§ 2139.

§ 2139.

Deeze behandeling is nutloos in de gantsche toefluiting en vernietiging deezer Deelen, afhanglyk van een gebrekkig maakzel, of van verouderde Lidtekens. Als de Traanbuizen egter alleen geflooten zyn, en 'er een kenmerk is overgebleeven van de plaats haarer opening, is het fomwylen mooglyk dezelve te openen met een *fcherp Stylet*, in dikte evenreedig aan de kleinheid der openingen welken moeten gemaakt worden. De loop der Traanen door deezen nieuwen weg, is vervolgens genoeg om haare herëeniging te beletten.

§ 2140.

Wanneer de holte der Traanbuizen gantschelyk vernietigt is, en men by geene mooglykheid dezelve kan doorbooren; moet men door eene infnyding in den Traanzak, eenen konstigen weg maaken, die de plaats vervult der Traanstippen. In deeze infnyding, gedaan in het binnenfte van den grooten Ooghoek, ter zyden den Traanheuvel, plaatst men eene *Seton* van twee of vier Garen draaden, om de faamengroeiing te beletten van derzelve randen.

§ 2141.

De verzwearing deezer Deelen, geeft gemeenlyk weinig Etter; en deeze heeft meestäl de gedaante van de gewoone dragt der Oogen, of van eene roomächtige Vloeistof. Zy geneest gemaklyk, na eenige balzemächtige inspuitingen. Deeze Verzwearingen, niet behoorlyk behandeld, of verwaarloosd wordende, gaan ligtelyk over tot Pypzweeren, die niet geneezen, dan door het openen van den Neusbuis, op eene wyze welke wy naderhand zullen voordraagen.

De verteering des grooten Ooghoeks.

§ 2142.

Peribrosis.

De VERTEERING DES GROOTEN OOGHOEKS, geschied altoos door verzwearing, en inzonderheid door eene Pypzweer van deezen Hoek, by Menschen wier Vogten met eenigerhande fcherpte bedeed zyn, of als deeze Pypzweer gepaart gaat met een bederf des Nagelbeens. De kwaadäartige *Encars*

ibis

this, gelyk ook de vernietiging van den Traanheuvel door eene scherpte der Traanen, en zekere ontvellende ontsteking van den rand der Oogleden, moet men als zoo veele andere oorzaken deezer Ziekte aanmerken.

§ 2143.

Derzelver geneezing is altoos twyffelächtig, en berust geheelyk op die der Gebreken welke haar voortbrengen. De laatste onmooglyk zynde, kan ook de eerste niet verkreegen worden. Uit het gene wy hieromtrent, in verscheiden voorgaande Onderdeelingen gezegt hebben, kan men de behandeling, in deeze Ziekte noodzaaklyk, opmaaken.

5. K L A S S E.

De Ziekten, afhanglyk van de gebrekkige hoeveelheid, en boedanigheid van het Traanvoegt.

§ 2144.

Het Traanvoegt, welks natuur en hoeveelheid wy onderstellen, dat uit de Natuurkundige beschouwing van ons Lighaam bekend is, ondergaat in beide opzigten aanmerklyke veränderingen; veränderingen, welke al de oplettenheid verdienen des Heelmeesters.

§ 2145.

De Ziekten hier uit voortspruitende, zyn inzonderheid, de *droogheid der Oogen*, de *Traanvloed*, de *onzuiverheid van den binnensten Ooghoek*, en de *bloedige Traanvloed*, het voornaame Onderwerp van even zoo veele naastvolgende Onderdeelingen.

De droogheid der Oogen.

§ 2146.

Scheroma.

DE DROOGHEID DER OOGEN onderfeld eene verminderde afscheiding van het Traanvogt, en is meestal afhankelijk van Oogontsteking, van Koorts, van eene zwelling der Traanklier, en van een zeer groot verval van Levenskrachten. Ze wordt doorgaans gevolgd van dofheid, troebelheid, en rimpeghheid van het Hoornvlies, en door deeze, van eene vermindering des Gezigts, of van Blindheid.

§ 2147.

Somwylen is dezelve al, somwylen niet geneeslyk. De verschillende natuur der opgetelde oorzaken, bepaald inzonderheid deeze verscheidenheid. Haare behandeling in de drie eerste gevallen, bestaat voornaamlyk in het gebruik van verkoelende, verdunnende, bevogtigende, of openende Genees- en Heelmiddelen: in het laatste geval, onderfeld dat hetzelfde geen voorteken is eener kort aanstaanden Dood, gelyk dikmaalen waar is, in dat van voedende en ligt verteerbaare Spyzen, als ook van dergelyke en opwekkende Geneesmiddelen.

*Fluxus lacrymalis.**De Traanvloed.*

§ 2148.

DE TRAAINVLOED, beschouwd als eene Ziekte tegengefeld aan de vorige, wordt van zeker hedendaagsch Heelmeester *Epiphora* genoemd, schoon dit woord by GALENUS enkel beteekend, eene vogtige Oogontsteking,

§ 2149.

Dan eens is dezelve oorspronglyk uit eene vermeerderde afscheiding van het Traanvogt; dan eens uit deszelfs belette opneeming en ontlasting door de Traanwegen. Altoos derhalven, moet men ze meer als eene toevallige, dan als eene eigenlydige Ziekte beschouwen, en derzelver behandeling ontleenen uit die der Gebreken, welke tot deeze vermeerderde afscheiding, of belette opneeming van het Traanvogt, gelegenheid geeven; Gebreken, welke van ons reeds gedeeltelyk beschreeven zyn; en gedeeltelyk nog zullen beschreeven worden.

De

De onzuiverheid van den binnensten Ooghoek.

Lemostris.

§ 2150.

Hier door verstaat men eene verzaamling van taaije Slym, of van een etter-
 ägtig Vogt in deezen Hoek, aangebragt door de Myboomiaanfche smeerklier-
 tjes der Oogleden, en meestäl voorkoomende onmiddelyk na den Slaap, by hun
 die eene drooge en zandächtige Landstreek doorreizen, gelyk ook in veele al-
 gemeene, 't zy haastige, 't zy langduurige Ziekten.

§ 2151.

De geneezing van dit nauwlyks noemenswaardig Gebrek, eischt niet anders
 dan het waschen der Oogen met gemeen Water.

*De bloedige Traanvloed.*Lacrymatio
sanguinea.

§ 2152.

Traanvloed, betekend eene vermeerderde ontlasting der Traanen; dat is
 van een waterächtig Vogt, afgescheiden inzonderheid door de Traanklier, en
 de zeer fyne einden der Slagaderen, verspreid door het binnenste bekleedzel
 der Oogleden.

§ 2153.

Zoo gemeenzaam deeze zy, zoo zeldzaam is de bloedige, dus genoemd,
 uit hoofde der vermenging van het Traanvogt met Bloed; of, om dat 'er niets
 dan zuiver Bloed wordt uitgeworpen:

§ 2154.

Dit geval nogthans, bespeurd men somwylen by Vrouwen, aan eene opstöp-
 ping der Maandstonden onderhevig; en ook, hoewel minder dikmaalen, in
 eenen grooten trap van Scheurbuik.

§ 2155.

In de eerste omstandigheid, sluit de herstelling der Maandelyksche ontlasting,
 de geneezing in deezer Ziekte. In de laatste moet dezelve beproefd worden;

door het toedienen van regenscheurbuikige, versterkende, en bloedverdikkende Hulpmiddelen. In beide omstandigheden derhalven, is de behandeling meer Genees- dan Heelkundig; en valdt dezelve geheel buiten de paalen van ons bestek.

6. K L A S S E.

De Ziekten van den Oogbal.

*Morbi bulbi
scularis.*

§ 2156.

De Oogbal, dat is dat gedeelte van het Oog, 't welk inzonderheid binnen de bepaaling des Oogkuils begreepen, uit verscheidenerlei Vliezen saamengefeld, van eene kegelwyze gedaante is, en de eigenlyk dus genoemde Oogvogten insluit; ondergaat somwylen veele en zeer verschillende veranderingen, de meeste van welken eenen zeer nadeeligen indruk maaken op het Gezigt.

§ 2157.

Tot deeze kan men inzonderheid betrekken, de Oogpyn, de Oogontsteking, de Bloedvlek, de Waterblaasjes van het Bindvlies, de Aderspatten van het zelfde Vlies, de Etterblaasjes, de Vleeschgraantjes, de Kool, de Zweeren van het Bindvlies, de Verduistering van het Hoornvlies, de Vlekken van dit Vlies, deszelfs Ettergezwel, Zweeren, en Pypzweeren, het Druifgezwel, de vermindering des Oogbals, de uitvalling deszelve, zyne Kramp, tegenwillige Beweeging, en Kanker, gelyk ook het zoogenaamde Osfenöog.

De Oogpyn.

§ 2158.

*Ophtalmo-
dinia.*

De OOGPYN, bestaat nimmer op zig zelfs, maar is altyd een toeval van eenige andere Ziekte des Oogbals, 't zy blykbaare, 't zy verhoolen. Zy is dan eens jeukend, dan eens stekend, en somwylen brandend, of drukkend.

Dit

Dit verschil wordt bepaald door de verschillende natuur haarer voortbrengende oorzaken, en den onderscheiden aart der aangedaane deelen van den Oogbal. Derzelve behandeling berust op die der Ziekten waarvan ze afhangt, welke by gelegenheid der beschryving van deezen, door ons van flec tot flec zal worden voorgedraagen.

De Oogontsteking.

Opthalmia

§ 2159.

Wat Ontsteking is, hebbenwe § 450. aangewezen. Wanneer deeze Ziekte de saamenstellende deelen van den Oogbal inneemt, 't zy geheel 't zy gedeeltelyk, geeft men aan dezelve den naam van *Oogontsteking*, en verstaat hier door bepaaldelyk, eene roode, heete, en pynlyke spanning van dit Deel, somtyds al, somtyds niet verzeld van eene zwelling des Bindvlies, of van Traanvloed; maar meestal van eene koortzige, zoo roosagtige, als ontstekene ongesteltheid.

§ 2160.

De Oogontsteking, om alle meer fyne dan nuttige onderscheidingen met stilzwygen voorby te gaan, wordt best verdeeld in eene *geringe* en *zwaare*; in eene *drooge* en *vogtige*; gelyk ook ik een *uitwendige* en *inwendige*.

§ 2161.

Alle deeze soorten hebben met elkanderen gemeen, datze gelykelyk afhangen, dan eens van uit- dan eens van inwendige oorzaken; datze bestendig vergezeld zyn van eene brandende Pyn, die in een sterk Licht toe- in een zwak Licht afneemt; datze het vermoogen van Zien, in een grooter of kleiner maate wegneemen; datze meestal eindigen langs den weg van oplossing, somwylen egter, langs dien van verëtering; dat deeze uitkomsten plaats grypen in een korter of langer tydverloop, dat is te zeggen, of haastig, of langzaam; datze doorgaans behooren tot de Klasse der eigenlydige, dikmaalen tot die der toevallige Ziekten; datze eindelyk, hebbelyk zyn aan sommige Menschen, en by anderen verschynen op zekere bepaalde Tyden.

§ 2162.

§ 2162.

Haare verscheidenheden berusten voornaamlyk op haaren aart; op de oorzaaken van welke ze afhangen; en op de verschillende gesteltheit van het Voorwerp, in hetwelke zy plaats grypen. De volgende byzonderheden, moeten ten opzichte van dit alles, met de meest mooglyke zorgvuldigheid in agt genomen worden.

§ 2163.

Taraxis.

De *geringe Oogontsteking* tast een gedeelte aan van het Bindvlies der Oogen; heeft eene ligt roode kleur; is weinig pynlyk; niet verzeld van Koorts; eenigzints van Traanvloed; en afhanglyk van veelvuldig Leezen, het beschouwen van zeer kleine Voorwerpen met Vergrootglazen, eene zeer koude of heete Lucht, uitdampingen van eenen scherpen aart, een fyn stof in de Oogen toevallig ingedrongen, gelyk ook van eene plaatslyke verflapping der watervoevende Vaten van het voorgeseld Vlies, ingevolge eener voorgaande kneuzing, of van eenige andere oorzaaken. Deszelfs geneezing wordt ligtelyk verkreegen; en meestal alleen door het vermyden of wegneemen der oorzaaken welke haar voortbrengen, en het gebruik van een verkoelend, en zagt samentrekkend Oogwater, van de *Oogzalf van Sloane*, en dergelyke.

§ 2164.

Chemosis.

De *zwaare Oogontsteking*, breid zig uit, niet slegts over den gantschen Oogbal, maar ook over de binnenste oppervlakte der Oogleden. Het Bindvlies in dit geval, heeft eene hoogroode kleur, en is dermaate gezwollen, dat het Hoornvlies als in een diepe holte gedooken ligt, en de Oogleden zig vertoonen als of ze buitenwaards waren omgekeerd. Altoos is deeze Ontsteking vergezeld van eene zeer hevige Oogpyn, Koorts, en Slaaploosheid. Doorgaans is 'er eene verduistering by van het Hoornvlies, gepaart met roodheid. Zeldzaam eindigt dezelve door oplossing; meermaalen door veröttering. Het werktuiglyke des Oogs eindelyk, wordt in het laaste geval geheellyk bedorven, met of zonder eene openbarfing des Hoornvlies, en uitvloeijing der Oogvogten; of 'er blyven na, niet geneeslyk Vlekken, en ondoorschynheden van het Hoornvlies; *Staphylomata*; Aderspatten van het witte Vlies der Oogen;

gen; zweeren van het Hoornvlies; en verscheiden andere, het Gezigt vernielende Gebreken.

§ 2165.

Ter geneezing van dit Gebrek worden vry algemeen aangepreezen, herhaalde en sterke Aderlaatingen; Bloedzuigers, aangelegt boven de Oogknul, of aan den grooten Ooghoek; drooge of bloedige Koppen in den Nek; waterdrijvende, en met Kwik bedeelde Purgeermiddelen; verkoelende, verdunnende, en pynstillende Geneesmiddelen; lauwe Voetbaden; Blaar- en Etterdragten, inzonderheid geplaatst in den Nek; verzagtende en oplofende Aanlegzels in de gedaante van Dampbaden, Wasfingen, Stovingen, Zalven, of Pappen; gelyk ook, als het geval zeer hardnekkig is, en alle deeze middelen weêrstand bied, het schrappen des Bindvlies op de wyze van WOOLHAUZE, of het doen van Inkervingen in hetzelfde, met eenigerlei fcherp gepunt en welfnydend Werktuig.

§ 2166.

Deeze behandeling, hoe vermoogend ze ook fchynen mooge, is zulks dikwyls zeer weinig, en moet nimmer onbepaald gevolgt worden. De Aderlating naamlyk, tot bezwymens toe zelfs voortgezet, geeft niet dan eene kortduurende verligting, en hebbe ik nooit van weezenlyk nut gevonden dan by bloedryke gestellen. Van de Bloedzuigers, en het Koppen moet ik hetzelfde zeggen; tchoon dezelve my fomwylen meer voldaan hebben dan de Aderlating. De met Kwik bedeelde waterdrijvende Purgeermiddelen, stoutelyk en by herhaaling toegediend; de Blaar- en Etterdragten, langen tyd vloeyend gehouden; gelyk ook de aangewezen veranderende en pynstillende Geneesmiddelen, niet fpaarzaam gegeven; zyn van betere uitwerking, en verdienen byna in alle gevallen zonder onderfcheid, onze goedkeuring. De Voetbaden, en verzagten- de of oplofende Dampbaden, Stovingen en Pappen, op het Oog zelve toegepast, kunnen fomwylen met nut gebruikt worden, maar moet men niet befchouwen als befliffend. De Kunstbewerking van WOOLHAUZE eindelyk, hoewel veelmaalen met voordeel gedaan, is van minder uitwerking dan het wegneemen van een gedeelte des uitgezette Bindvlies, door GUERIN aangepreezen; en zo wel de een als ander, zyn zeer zeldzaam noodzaaklyk, als men

van den beginne af, behoudens de van my goedgekeurde deelen der behandeling, flottelyk in het Oog brenge, een meer of min groote hoeveelheid van de *roode Oogzalf*, welkers saamenstelling en gebruik, ik ter zyner plaatze zal aanwyzen.

*Ophthalmia
sicca.*

§ 2167.

De *drooge Oogontsteking* behoord veeltyds tot het soort der geringe, en heeft tot een onderscheidend kenmerk, het niet bestaan van eenige Traanvloed. In dit geval diend inzonderheid de zoo evengemelde Oogzalf, zwakker bereid, en in kleiner hoeveelheid gebruikt dan in het voorige. De Traanvloed naamlyk, hier door verwekt, en die men mischien meer als het gevolg dan als de oorzaak van de oplossing der Ontsteking moet aanmerken, wordt nooit spoediger en met meer zekerheid bewerkt dan door dit Hulpmiddel.

*Ophthalmia
humida.*

§ 2168.

De *vogtige Oogontsteking* is doorgaans afhankelijk van eene zinkingagtige Vloeiing; altoos verzeld van Traanvloed; en moet behandeld worden, met afleidende, vooräl met doorwaaszemende, buikzuiverende, en blynmaakende Hulpmiddelen; gelyk ook als zoo veele plaatsmiddelen, met de *Zalf van SLOANE*; met eene smelting van tien Greinen *wit Koperrood* in vier of zes Oncen *wegebree Water*; met eene meer of min sterke oplossing der *Loodsuiker* in hetzelfde of gemeen *Water*; of, met het *Water van GOULARD*, eene genoeg verflapte *Goudglit Azyn*, en dergelyken.

*Ophthalmia
externa.*

§ 2169.

De *uitwendige Oogontsteking*, behoord altoos tot deeze of gene der reeds beschreevenen, en moet naar deeze gekend, beoordeeld, en geneezen worden. Dat we afzonderlyk van dezelve spreken, geschied meer om te voldoen aan de orde der Beschryving, dan uit noodzaaklykheid; hoewel men mischien niet zoo wel een denkbeeld zoude kunnen maaken van de volgende Ontsteking, indien men niet wist, dat de tegenwoordige zulk eene betekend, die in de buitenste oppervlakte des Oogbals zichtbaar is.

§ 2170.

§ 2170.

Opthalmia
interna.

De *inwendige Oogontsteking* bestaat fomtyds op zig zelfs, fomtyds in gemeenschap met de *Cheemosis*. In beide omstandigheden is ze uitermaaten gevaarlyk; en verdoorzaakt niet zelden een Etterdoog, een sluiting des Oogäppels, eene aanengroeiing van den Regenboog en het Hoornvlies, een Staar, en meer andere het Gezigt bedervende of vernielende gebreken. Zy wordt gekend, in het eene geval zoo wel als in het andere, aan eene ontsteken roodheid des Regenboogs; aan de vernauwing van den Ooglipfel; aan eene zeer zwaare, 't zy drukkende 't zy kloppende Pyn in den grond van het Oog; en, aan eene ondraaglyke vermeerdering deezer by de minste Invalling van Lichtstraalen. Haare behandeling moet naar die der *Cheemosis* geregeld, en van den beginne af in al haar kracht aangelegd worden; alle tydverzuim naamlyk in deeze Ziekte, is een onherstelbaar verlies voor den Lyder, en aan de zyde des Heelmeester onverschoonlyk.

§ 2171.

In alle beschreeven soorten van Oogontsteking, wordt de geneezing merklyk begunstigd, en is het zelfs volstrekt noodzaaklyk, dat men den Zieke onderwerpe aan eene koele, en meer of min strenge Eetregel; en tevens, dat men verbiede het zoogenaamde Nagtbraken, het Leezen, het Schryven, de By-slaap, en de blootstelling der Oogen, aan den indruk van het Vuur, van den Rook, en van het Natuurlyk- of Konstlicht.

§ 2172.

Hoe veel egter, elk deezer byzonderheden op zig zelfs, en alle in 't gemeen, ter geneezing der Oogontstekingen uitwerken, moet men zig dezelve geenziens verbeelden, als alles in te sluiten wat hier toe in elk voorkoomend geval, onbepaald welk, vereischt wordt. Dus doende waarlyk, zoude men zig schuldig maaken aan zeer veele, en gevaarlyke mislagen. Het is met de Oogontsteking gelegen als met alle andere Heelkundige ziekten. Deeze te wecten, hangt af van zeer onderscheiden oorzaaken, welken men met de grootste zorgvuldigheid moet tragten te ontdekken; en, gevonden zynde, alle op haare wyze moeten weg genoomen worden.

§ 2173.

Deeze oorzaaken, om my alleen te bepaalen tot dezulken welken het gemeenzaamst voorkoomen, zyn het Venusfmet; eene kropzeerige ongesteltheit der Vogten; de Schurft; het Hoofdzeer; en het verblyf van eenig vreemd Lighaam tusfchen de Oogleden en den Oogbal; of in de zelfftandigheid van het laastgenoemde Deel.

§ 2174.

De Oogöntfteking, afhanglyk van de eerste oorzaak, is meestäl het gevolg eens opgestopte Druipers; fomwylen egter het toeval van eene gevestigde Venusziekte; en wordt in het eerste geval (zeldzaam kenbaar dan door de eigen bekentenis des Lyders) geneezen langs den weg van inënting deezes Gebreks waar van wy by eene andere gelegenheid spreekten zullen; in het laaste, dat men uit de bekende verschynzelen der Venusziekte, hier mede altoos in eenen meerderen of minderen graad gepaart gaande, afleid; door het gebruik der meergemelde *roode Oogzalf*, gelyk ook van dat der Houtdranken, vermengd in de hoeveelheid van een pint voor elken Dag, met zes, agt, tien, of twaalf druppelen, der Kwik ontbinding; § 1827. beschreeven, of van eenig ander beproefd Kwikmiddel, toegediend tot 'er zig een ligt beginzel van Kwyling openbaard, en hervat meer of minder dikmaalen, naar de omftandigheden zylks vorderen.

§ 2175.

De *Kropzeerige Oogöntfteking* wordt inzonderheid gekend aan de nevensgaande Kliergezwellen van verscheide Deelen, en zekere zeer kleine Zweertjes van den rand der Oogleden: ze wordt geneezen met de *roode Oogzalf*, dog niet zonder medehulp van openende, afleidende, en het vogtgestel verbeterende Geneesmiddelen.

§ 2176.

De Oogöntfteking, afhanglyk van teruggedreeven Schurft of Hoofdzeer; eischt het gebruik van zweerdryvende Geneesmiddelen, en van *Epispastica* met betrekking tot die Deelen, door deeze Ziekten voormaalen ingenoomen.

§ 2177.

§ 2177.

Dat foort eindelyk deezer Ontsteking, welk veroorzaakt wordt door eenig vreemd Lighaam, bevat tusfchen de Oogleden en den Oogbal, of gedrongen in de zelfftandigheid van het laastgemelde Deel; kan niet geneezen worden, dan door deszelfs opruiming. Ten deezen opzigte, is het niet mooglyk, eenige altoos voldoende behandeling vast te stellen; om dat den aart deezer Lighaamen verschillend is, en men dezelve, overeenkomstig hier mede, dan eens op deeze, dan eens op geene wyze, moet wegneemen. Een onderscheidend Oordeel, een vindingryke Geest, en eene niet zeer gemeene Handigheid, karakterizeeren in dit geval, den besten Heelmeester.

*De Bloedvlek des Bindvlies.**Eccymosis conjunctivæ.*

§ 2178.

Deeze bestaat in eene uitstorting van Bloed in dit Vlies, die fomwylen rood, fomwylen loodkleurig is; deszelfs uitgestrektheid voor een gedeelte of geheel inneemt; en veroorzaakt wordt, door Kneuzing, Braking, Hoesten, en verscheiden andere, de Oogen beleedigende vermoogens.

§ 2179.

Dit gebrek is dan eens gering, dan eens aanzienlyk. In het laaste geval is het bezwaarlyker te geneezen dan in het eerste, en vordert van den beginne af alle mooglyke Konsthulp. Deszelfs beste Geneeswys bestaat in het doen van één of meer Aderlatingen; in het toedienen van verkoelende Purgeermiddelen; in het houden eener koele en verdunnende Eetregel; en in het aanleggen van werkzaame, hoewel niet heete oplosfende Plaatsmiddelen.

De Waterblaasjes van het Bindvlies

§ 2180.

De *Waterblaasjes van het Bindvlies* hebben doorgaans eene geringe uitgebreidheid; zyn fomwylen pynlyk, fomwylen niet; en vertoonen zig of in het wit der Oogen, of in het Hoornvlies. In het laaste geval, inzonderheid alsze meer of min in den As van het Gezigt vallen, zynze zeer belemmerend; in

Pblyctena.

alle andere gevallen zyn ze zulks veel minder. De pynlyke zyn meestlil ver- zeld van een ontsteken Onttrek, waar naar toe zig eenige verwyde en met Bloed gevulde Vaatjes uitstrekken. Veelen derzelve kan men geneezen, alleen door de meergemelde *roode Oogzalf*; sommige egter weêrslreeven hardnekkig dit, en alle andere Hulpmiddelen, en moeten met een kleine holstaande Schaar worden weggesneden. Dezulken die door eenige verwyde Vaten besproeid worden, eischen niet zelden de doorsnyding van deezē.

*Vartes con-
junctivæ.*

De Aderspatten van het Bindvlies.

§ 2181.

Dus worden genoemd, zekere knoopagtige, verwyde, en met Bloed gevulde Vaatjes van dit Vlies, verspreid over het voorste gedeelte des Oogbals.

§ 2182.

Zy zyn of eenvoudig, en op zig zelfs bestaande; of saamengesteld, en ver- bonden met eenige andere Oogziekte. Die van het eerste soort, zyn veellil het gevolg eener voorgaande Oogontsteking, en worden door saamentrekkende Middelen geneezen. Die van het tweede soort bespeurd men dikmaalen by den Oognagel, en eischen eene dwersche doorsnede van het verwyde Vat, gevolgd van het gebruik der straks genoemde, en opdroogende Hulpmiddelen. Als deezē, gelyk somtyds gebeurd, pynlyk zyn, eene zwarte kleur hebben, en als eene vleeschagtige zelfstandigheid aanbieden, voorspellen ze eene kort aanstaande Oogkanker; en zyn door geene Konst geneesbaar.

*Pustula
conjunctivæ.*

De Etterblaasjes van het Bindvlies.

§ 2183.

Deeze hebben veel overeenkomst met de Waterblaasjes § 2180. beschreeven; en kunnen, na de nevensgaande Ontsteking verdreeven is, op gelyke wyze, en ook door eene smelting van den *Onderaardschen Steen*, geneezen worden. Dat deezē Blaasjes geen Water, maar Etter in zig bevatten, is na genoeg het eenig verschil tuschen hun, en voorgemelde Waterblaasjes.

*De Vleeschgraanjes des Bindvlies.*Caruncula
conjunctiva.

§ 2184.

Dit zyn niet anders dan kleine, zachte, en roode Uitwasfchen van dit Vlies, fomtyds al, fomtyds niet verzeld van eenig ander Ooggebrek, en geneeslyk in beide gevallen, door eene voorzigtige aanraaking met den *Onderaardschen Steen*, of de *Spiesglasboter*.

*De Kool des Oogbals.*Carbunculus
bulbi ocularis.

§ 2185.

De *Kool des Oogbals*, die gelukkig niet dikmaalen voorkomt, begint doorgaans met een klein, brandend, en donkerrood Gezwel in het wit der Oogen of aan het Hoornvlies, dat vervolgens ontäart in eene doode Korst, en den meesten tyd het Oog doet vallen in Verfterving.

§ 2186.

Deszelfs behandeling berust op die der Kool in het algemeen, § 474. aangeveezen; zoo veel noodig zy gelyk gemaakt aan de byzondere Natuur van het Oog, en met de meest mooglyke gezetheid aangewend.

*De Zweeren van het Bindvlies.*Ulcera
conjunctiva.

§ 2187.

Deeze worden doorgaans veröorzaakt door Oogöntfteking, Etterblaasjes, of Wonden met verlies van zelfstandigheid; en zyn fomwylen gemaklyk, fomwylen moeilyk te geneezen. Het laaste is vooräl waar, als 'er by den Lyder eene Kropzeerige of Pokkige ongefteltheit der Vogten aanwezig is; als dezelve veel onderworpen is aan zinkingächtige Vloeiingen; en, wanneer de Zweeren zelve, onmiddelyk na haare verfchyning, niet terftond behoorlyk behandeld zyn. Haare beste geneeswyze, algemeen genoomen, beftaat in eene dikmaal herhaalde aanbrenghing van de *roode Oogzalf*, of van eene niet zeer fterke fmelting des *onderaardschen Steen*, van den *Goddelyken Steen*, en dergelyken. In het byzonder, moet men dezulken die met Pokfmet verbonden zyn, behan-

len met de Kwik oplossing hier voor beschreeven, of met die der *bytende opgebeven Kwik*, in kleine hoeveelheden vermengt met den *Roozenboonig*; intusfchen men inwendig gebruik maake van dezelfde, of van eenige andere Kwikbereidzels, en de Houtdranken. Het Kropzeerig foort deezer Zweeren eischt uitwendig het *Afkoekzel des Koortsbast* met *Aluin*; en inwendig, dat van denzelfden Bast, de *Scheerling*, en de *gestaalde Ammontakzout bloemen*.

*Obscuritas
cornea.*

De verduistering van het Hoornvlies.

§ 2188.

Het Hoornvlies, natuurlyk doorschynend, verliest dikmaalen deeze hoedaanigheid, en verhindert, of belet, den toegang der Lichtstraalen tot het Netvlies; 't welk of eene gedeeltelyke, of eene geheele Blindheid daar steld.

§ 2189.

De meest gewoone oorzaaken deezer verduistering, zyn de Oogöntsteking, onder den naam van *Chemosis* beschreeven; zekere scherpe zelfstandigheden, onvoorzigtig, of toevallig, in de Oogen gebragt; de byzondere ontsteking van het Hoornvlies; en eene, 't zy rauwe, 't zy scherpe ongesteltheit der Vogten.

§ 2190.

Na het verschil deezer oorzaaken, moet de geneezing eenigzints verschillend worden ingerigt, hoewel meer met betrekking tot de in- dan tot de uitwendige Behandeling. In 't algemeen wordt dezelve best verkreegen, door een dikmaal herhaald gebruik van met *Kwik* bedeelde *waterdryvende Purgeermiddelen*; door *Blaar- of Etterdragten*, geplaatst inzonderheid in den Nek, en langen tyd vloeyend gehouden; door veranderende, verdunnende, of oplosfende Gencesmiddelen, van aart als de *Scheerling*, de *Salpeter*, het *Glauberiaansch zout*, en de bereidzelen van het *Kwikzilver*; door de *roode Oogzalf*, verscheiden reizen daags gebragt binnen de bepaaling der Oogleden; door dikmaalige Badingen van het Oog, met eene waterige smelting van het *Ammoniak zout*, en die met water genoeg verflapte *nedergedrupte Wynsteen Olie*, of eenig ander vermoogend ontbindend Hulpmiddel; door afveegende zeer fyne *Oogpoeyers*, be-

reid

reid uit de *Aloe*, de *Borax*, de *zoete Kwik*, het *wit Koperrood*, de *Vitriolum martis*, en de *Kandyfuiker*, met behulp eener penneschaft in het Oog geblaa-zen; door de *Oogbalzem* eindelyk van de *Saint yves*; en de smelting des *onderaard-ſchen Steen*, van den *Goddelyken Steen*, of van den *Braakwynſteen*, in de hoe-veelheid van vier, zes, agt, of tien Greinen, vermengt met een Once Honig, en door een Pinfeel, met eene lugtige Hand, ſchielyk geſtreeken over het Hoorn- vlies. Ingevallye de laaſte deezer Hulpmiddelen, gelyk ſomwylen gebeurd, eene zwaare Pyn veröorzaaken; moet men het Oog, in de tuſſchentyden van derzelve aanwending, met lauwe Melk en Water, of met een *Afkookzel van den Heemſtwortel* baden.

De Vlekken van het Hoornvlies.

*Macula
cornea.*

§ 2191.

Deeze verſchillen hoofdzaaklyk daarin van de verduiſtering des Hoornvlies, datze niet dezelve gantsche uitgeſtrektheid, maar alleen een gedeelte daarvan inneemen.

§ 2192.

Doorgaans onderſcheid men dezelve in de *Nevelagtige*, de *Witte*, de *Pae- rekwyze*, en de *Boogwyze*; waar ſommige nog het *Lidteken* byvoegen. Dee-ze onderſcheiding egter, is van minder nut in de Konſtoeffening, danze be- zwaarend is voor het Geheugen, en verdiend dus niet dat men zig daar over, verder uitbreide. Genoeg is het als we weten, dat deeze Vlekken, dan eens dik, dan eens dun zyn; datze ſomwylen oppervlakkig, ſomwylen diep in de zelfſtandigheid zitten van het Hoornvlies; gelyk ook, datze verzelde kunnen gaan van eene geringe of zwaare Oogöntſteking; of het gevolg zyn van dee-ze, van eene rauwheid der Vogten, en dergelyken.

§ 2193.

Haare behandeling is gelyk aan die der verduiſtering van het Hoornvlies, § 2190. beſchreeven; en aangelegd dan eens zwakker, dan eens ſterker, naar de omſtandigheden waarin ze zig bevinden, zulks vorderen.

*Abcesfus
cornes.*

Het Ettergezwel des Hoornvlies.

§ 2194.

Het ETTERGEZWEL DES HOORNVLIES wordt gemaakt of haastig of langzaam. In het eerste geval voldoet het daarin opgehouden Vogt inderdaad aan alle hoedaanigheden des Etters, en wordt het gebrek verzeld van eene scherpe of kloppende Pyn, zig somwylen tot in de slaap des Hoofds uitbreidende; van Hette, van spanning, van roodheid, en van meer andere verschynzelen der Oogöntsteking. In het laaste, is de ingeslooten stof meestäl slymägtig; zyn de nevensgaande Toevallen van veel minder aanbelang; en verscheind het Gebrek somwylen op eene byna ongewaarwordelyke wyze.

§ 2195.

Van welk eenen aart dit Gezwel ook zyn mooge; altoos is hetzelfde betreklyk tot de eigen zelfstāndigheid van het Hoornvlies, welks saamenstellende plaatjes, daar door, of oppervlakkig, of in de diepte, meer of minder, en evenreedig aan de hoeveelheid van het verzameld Vogt, van elkander wyken. Eene belemmering, of geheele verhindering des Gezigts, is onafscheidelyk daar mede verbonden.

§ 2196.

Schoon men niet kan ontkennen, dat het Ettergezwel waar van we spreken, somwylen geneest langs den weg van opneeming (niet zoo als veele gewoon zyn te zeggen, van Oplosfing) gebeurd zulks egter niet zeer dikmaalen, en wordt de ingeslooten Etter, door de Natuur meestäl uitgestort in de voorste Oogkamer, of uitgeworpen naar buiten, ingevolge eener van zelfs plaats grypende verbreeking van de plaatjes des Hoornvlies.

§ 2197.

De behandeling intusfchen, vooräl wanneer men tydig genoeg geroepen wordt, moet altoos dermaaten worden aangelegt, datze het opneemen des Etters begunstigt. Herhaalde Buikzuiveringen, eene schraale Eetregel, de Ader-
laa-

laating, oplosfende Stovingen, eene met Kamfer bedeelde Appelpap, en de oplossing der *Borax* met wat *Suiker*, voldoen inzonderheid aan het Oogmerk.

§ 2198.

Zyn deeze van geen de minfte uitwerking, en vermeerdert de Etterverzaaming eerder, dan ze afneemt, moet men zig niet te lang daar mede ophouden, maar by tyds de Etter ontlasten door eene Konstbewerking, welke ik ter zyner plaatze zal voordraagen.

*De Zweeren van het Hoornvlies.*Ulcera cor-
nea.

§ 2199.

DE ZWEEREN VAN HET HOORNVLIES, bestaan op zig zelfs, of in gemeenschap met eene Pekkige of Kropzeerige ongesteltheit der Vogten. In beide gevallen zyn ze oppervlakkig of diep, en zuiver, spekkig, of bezet met een klein sponsagtig Uitwas.

§ 2200.

De Ouden onderscheidden dezelve in de *Helcydrion*, de *Coiloma*, de *Encauma*, de *Botryon*, de *Argema*, en meer anderen. De Hedendaagsche verwerpen met regt alle deeze onderscheidingen; als geen den minsten invloed hebbende op de praktikale Heelkunde.

§ 2201.

Alle door ons aangenoomen soorten deezer Zweeren, hangen af van dezelfde oorzaken, als de Zweeren van het Bindvlies § 2187. beschreeven; en moeten op gelyke wyze als deezen, en met dezelfde onderscheiding, behandeld worden. De eenigzints verschillende natuur naamlyk deezer beide Vliezen, maakt ten deezen opzigte, geene merklyke Verandering.

*Fistula cor;
nea.*

De Pypzweer des Hoornvlies.

§ 2203.

Door deeze verstaat men eene enge holle zweer, in verscheidenerlei rigtingen loopende tuschen de plaatjes van het Hoornvlies. Men onderscheid dezelve in twee soorten; een doorgaande naamlyk, en een niet doorgaande. De eerste breid zig uit tot in de voorste Oogkamer; doet het Watervogt van tyd tot tyd uitvloeijen; veroorzaakt eene rimpeligheid van het Hoornvlies; en brengt hier door, en door de vermindering van het natuurlyk bolrond dezes Vlies, een verward Gezigt te wege. De laaste, gaat verlooren in de zelfstandigheid zelfs van het Hoornvlies; verändert deszelfs natuurlyke gedaante of geheel niet, of zeer weinig; is niet verzeld van eene ontlasting des Watervogts; en verminderd wel, dog bederft niet geheelyk het Gezigt.

§ 2204.

De geneezing is in het eerste geval twyffelächtig, moeilyk, en somwylen zelfs onverkrygbaar: in het laaste is dezelve onderworpen aan veel minder zwaarigheden. In beide gevallen zonder onderscheid, bediend men zig ter bewerking deezer, of alleen, of na voorgaande verwyding van den ingang des Pypzweers met het Snymes, van eene niet zeer sterke smelting des *Koperroods*, en van den *onderaardschen Steen*, of van de *Spiesglasboter* met alle mooglyke voorzigtigheid door middel eens Pinceels aangebragt. Als 'er tevens eene blykbaare, 't zy Pokkige, 't zy Kropzeerige ongesteltheit der Vogten mede vergezeld gaat, gelyk veelmaalen waar is, behoord men deeze te keer te gaan, door het inwendig gebruik van zekere, meermaal gemelde soortelyke Geneesmiddelen.

Het Druifgezwel.

§ 2205.

Staphyloma. Het DRUIFGEZWEL is eene Ziekte, dan eens van het Hoornvlies, dan eens van den harten Oogrok, dan eens van beiden te gelyk.

§ 2206.

§ 2206.

Die van het Hoornvlies, op zig zelfs bestaande, bestaat dit Vlies gedeeltelyk of geheel; en is somwylen doorschynend, somwylen duister.

§ 2207.

Die van den harden Oogrok is blauw of loodkleurig, en bepaald zig altoos tot een gedeelte slegts van dit Vlies, inzonderheid tot dat, 't welk onmiddelyk grensd aan het Hoornvlies.

§ 2208.

Het *Druifgezwel des Hoornvlies*, wordt altoos gemaakt door eene verdikking van dit Vlies, afhanglyk van een ongelykäartig Vogt, dat tusfchen deszelfs plaatjes nedergelegt wordt, en deeze doet afwyken van elkanderen. Deszelfs doorschynenheid of duisterheid, wordt voornaamlyk bepaald, door de verschillende omftandigheden waarin zig dit Vogt bevind, dat is te zeggen, door zyne mindere of meerdere dikheid.

§ 2209.

Het *Druifgezwel des harden Oogroks*, wordt waarfchynlyk op dezelfde wyze voortgebracht; gelyk ook dat, welk behoord, gedeeltelyk tot dit Vlies, gedeeltelyk tot het Hoornvlies.

§ 2210.

Alle *Druifgezwellen* zonder onderscheid, hebben met elkanderen gemeen, datze veroorzaakt worden door Oogöntfeking, door eene zwaare kneuzing des Oogbals, en door nederzetting van de stof der Kinderziekte, of van het Kankergif; datze in de drie eerfte gevallen, en alle andere hier aan gelyk kunnen geneezen worden, en ongeneeslyk zyn in het laaste geval; dat haare geneezing nimmer gefchied met herftelling des Gezigts, nog zonder eenige nablyvende Wangefalte; datze van een zeer klein beginzel, tot eene groote en zelfs onbepaalbare uitgebreidheid, kunnen aanwasfchen; datze eindelyk, doorgaans verzeld gaan van Oogöntfeking, Pyn, Traanvløed, omkeering der Oogleden, en dergelyken.

§ 2211.

Onder zoo veelerlei behandelingen, als 'er door de Schryvers ter geneezing deezer Gezwellen zyn aangepreezen, is de langzaame verteering derzelve door het voorzigtig gebruik van de *Spiesglasboter*, de beste. Men besfrykt naamlyk, om den anderen Dag, met de punt van een zeer fyn Pinceel, even bevogtigt in dit middel, met eene lugtige Hand, de gantsche oppervlakte van het Druifgezwel; terwyl de Oogleden van een gehouden, en de Oogbal bepaald worden, met de Vingeren, of met den *Oogspiegel*; en wel in agt neemende om het Oog met lauwe zoete Melk af te wasfchen, zoo dra men bespeurd dat het aangebragte Hulpmiddel eenige merklyke Pyn veroorzaakt.

*Atrophia
bulbi ocula-
ris.*

De vermindering des Oogbals.

§ 2212.

De vermindering, dat is te zeggen, de verkleining des Oogbals, is doorgaans afhanglyk van eene uitvloeying des Watervogts door eene wonde van het Hoornvlies; van die der overige vogten, zoo wel als van dit, door Kneuzing of Verzweering; van eene drukking des Oogbals door eene groote aanwasch van Vet in de Oogkuil, of eenig byliggend langduurig Gezwel; of eindelijk, van eene verminderde affcheiding der Oogvogten, vooral van het Watervogt, door Ouderdom, Utdrooging, en Teering.

§ 2213.

De Geneezing van dit Gebrek, als het afhangt van de eerste oorzaak, wordt bewerkt door de Natuur zelve, onmiddelyk na de heeling der wonde van het Hoornvlies; van de derde en vierde, voor zoo veel het hier voor vatbaar is, door het bewerken eener algemeene vermagering des Lighaams, de wegneeming des Gezwels, of het gebruik van voedende Spyzen; en in 't algemeen, door eene behandeling, tegengefteld aan deeze oorzaaken. In dat, welk door de tweede oorzaak wordt voortgebragt, is geene Geneeswyze hoe ook genaamd, van eenige uitwerking; het geheel verlies des Oogbals zeeker; en moet dit laaste flegts vergoed worden door het gebruik van een Konstöog. Als eindelijk hetzelfde afhangt van Ouderdom, Utdrooging, of Teering, is het niet alleen

leen ongeneeslyk, maar kan het doorgaans ook niet te gemoet gekoomen worden, door voorgemeld Werktuig.

De uitvalling des Oogbals.

Ophthalmoplophos.

§ 2214.

Deeze steld eene nederzakking van dit Deel, buiten de natuurlyke bepaaling der Oogleden, of nederwaards of ter zyde, zonder eenige vergrooting deszelve.

§ 2215.

Als oorzaken van dit Gebrek moet men beschouwen, eene zeer zwaare kneuzing der Oogen; de verlamming der regte Oogspieren; en Gezwellen van allerlei aart, geplaatst in de Oogholten. Deszelfs natuurlyk uitwerkzel is eene gedeeltelyke of geheele Blindheid, ingevolge de verschillende trappen der uitrekking van de Gezigtzenuw.

§ 2216.

Omtrent de behandeling kan men niets algemeen vast stellen, vermits deeze moet geregeld worden naar het verschil der oorzaken. Dat intusfchen, welk afhangt van eene geweldige beleediging des Oogbals, is somwylen geneezen alleen door eene schieelyk gedaane herbrengeing van het Oog, in den Oogkuil, en het opvolgend gebruik, eerst van oplosfende, naderhand van versterkende Middelen.

De kramp des Oogbals.

§ 2217.

De KRAMP DES OOGBALS is eene tegenwillige en aanhoudende faamentrekking der Oogspieren, indervoegen, dat de Oogbal bestendig in eenen zelfden stand gevestigd blyft.

Tetanus bulbi.

§ 2218.

§ 2218.

Buiten het geval eener kwetzing van het Druivenvlies, hangt ze doorgaans af van oorzaken, gelyk aan die der Kramp in het algemeen, in verscheiden Geneeskundige Werken beschreeven; en moetze, overeenkomstig hier mede, dan eens op deeze, dan eens op geene wyze, geneezen worden. In het eerst gestelde geval, het eenige dat hier ter plaatze in aanmerking komt, dienen inzonderheid de Aderlating, verkoelende en pynstillende Geneesmiddelen, gelyk ook, dergelyke en verflappende Aanlegzels. Dikmaalen egter, als de kwetzing naamlyk gering is, verdwyndze in korten tyd van zelve, en zonder eenige de minste Konsthulp.

Hippoc.

De tegenwillige beweging des Oogbals.

§ 2219.

Door deeze verstaat men eene vaardige en sluipagtige heen en wedertrekking des Oogbals, met of zonder eene onregelmaatige beweging van den Oogäppel.

§ 2220.

Eene zekere, my als nog onbekende aangebooren ongesteltheid, vrees, in het Oog gevallen vreemde Lighaamen, Wormen in de eerste Wegen zig ophoudende, en veele andere, vooräl Zenuwziekten, geeven tot dit gebrek aanleiding.

§ 2221.

Dat der eerste oorzaak, beschouwe ik als ongeneeslyk; althans door eenig Heelkundig hulpmiddel. Dat der tweede ontmoet men dikmaalen by het doen van eenige Kunstbewerking aan de Oogen, en bedwaard somwylen door redeneering of verwyling; somwylen moet hetzelfde bedwongen worden door het bepaalen des Oogbals met den Oogspiegel. Dat der derde oorzaak geneest alleenlyk door het wegneemen der vreemde Lighaamen, in het Oog gevallen. Dat der vierde, en andere oorzaken, moet inzonderheid door een Geneeskundig bestier geholpen worden.

De

*De Kanker des Oogbals.**Carcinoma
bulbi.*

§ 2222.

DE KANKER DES OOGBALS, begint somwylen met een sponsächtig uitwasje aan het Bind- of Hoornvlies, dat van tyd tot tyd grooter wordt, en eindelyk het gantsche Oog inneemt. Somwylen neemt zy haaren aanvang met eene meer of min scherpe pyn des Oogbals, dit Deel voor het overige gezond schynende; en vervolgt met loodverwige en als vleezige Aderspatten van het Bindvlies; gelyk ook met eene zeer pynlyke, harde, en roode zwelling van den Oogbal.

§ 2223.

In beide gevallen berust dezelve op eene tot nog toe onbekende Vogtsverbastering; en is ze, in eenen volstrekten zin, ongeneeslyk.

Het Osfenöog.

§ 2224.

OSSENÖOG, noemt men eene zoo groote uitzetting van den gantschen Oogbal, dat deeze niet meer door de Oogleden bedekt wordt, maar, geheel ontbloomt, zig buiten derzelve bepaaling, voordoet.

§ 2225.

Dit Gebrek is nimmer eigenleidend, maar altoos een toeval van Oogöntsteking, van een Bloedöog, van een Etteröog, van de Oogwaterzugt, van de Kanker des Oogbals, en dergelyken. Deszelfs beoordeeling en behandeling derhalven, moet byzonderlyk uit die der zoo even gemelde Ziekten ontleend worden.

7. K L A S S E.

*Morbi pu-
pilla.**De Ziekten des Oogäppels.*

§ 2226.

De Oogäppel, waar door ik hier ter plaatze verftaa, niet flegts die ronde opening van het Druivenvlies door welke de Lichtftraalen naar binnen gaan, maar ook dit Vlies zelve; ondergaat verfcheiden ziekyke veranderingen, gewigtig genoeg allen, om met de uiterfte zorgvuldigheid befchouwd te worden. De voornaamfte van deeze, zyn de *verwyding des Oogäppels*, de *vernauwing des Oogäppels*, deszelfs *Sluiting*, de *aangroeijing van het Druivenvlies*, de *uitvoalling van dit Vlies*, de *wanvormige gedaante des Oogäppels*, de *ftuipagtige beweging van het Druivenvlies*, en de *onbeweeglykheid des Oogäppels*.

De verwyding des Oogäppels.

§ 2227.

Mydriasis.

De **VERWYDING DES OOGÄPPELS**, is kenbaar uit de meer dan gewoone grootte der opening van het Druivenvlies, in een fterk Licht zoo wel als in een zwak; en uit de onbeweeglykheid van dit Vlies als het Oog plotsling wordt bloot geteld aan eene groote invalling van Lichtftraalen.

§ 2228.

Deeze verwyding, is of natuurlyk, als in den Slaap; in eene duistere, of althans weinig verlichte plaats; of, wanneer eenig gegeven Voorwerp van zeer naby befchouwd wordt: of toevallig, als by zeer zwaare kneuzingen van den Oogbal; by den zwarten Staar; by het inwendig waterhoofd; by de Wurmziekte der eerste wegen; by het Etteröog; by de dwersche wonden des Druivenvlies; by de aangroeijing van dit Vlies met het Krystalbeursje of het Hoornvlies; by Krampagtige Ziekten; en by een zeer groot verval van Levenskrachten.

§ 2229.

Ingevolge het verschil en gewigt deezer Oorzaaken, is dezelve van meer of minder aanbelang; en of al, of niet geneeslyk. Kortelyk kan men 'er van zeggen, dat de natuurlyke van zelfs verdwynd, by het Ontwaaken; in eene lichte Plaats; en door het Voorwerp welk men beschouwd, meer te verwyderen van den Oogbal: dat die van kneuzing afhangt, somwylen geholpen wordt door het gebruik der algemeene, en plaatslyke, oplosfende Hulpmiddelen; en somwylen, als naamlyk het Druivenvlies hier door geheel werkeloos gemaakt is, voor altoos aanwezig blyft: dat by de zwarte Staar, de geneezing inzonderheid berust op die van deeze; en anders onmooglyk is: dat die door een inwendig Waterhoofd veroorzaakt wordt, naar deeze Ziekte voornaamlyk, moet beoordeeld en behandeld worden: dat men, in het geval eener Wurmziekte der eerste Wegen, deeze door een Geneeskundig beestier verhelpen moet: dat by die afhangt van een Etteröog, de ontlasting des Etters zoo dra mooglyk moet bevordert worden: dat als de oorzaak bestaat in eene dwersche wonde des Druivenvlies, de geneezing op geenerlei wyze kan bewerkt worden: dat men eindelyk als het Gebrek berust op eene aangroeiing van dit Vlies, aan het Krystal-beursje, of aan het Hoornvlies, de geneeswys der *Sinecchia* moet plaats geeven; en indien op krampäartige Ziekten, den toevlugt moet neemen tot de Geneeskunde. De verwyding des Oopäppels, gegrond op een groot verval van Levenskragten, is niet geneeslyk dan door het opwekken deezer; en dikmaalen een voorteken van eenen kort aanstaanden Dood.

*De vernauwing des Oogäppels.**Myofic.*

§ 2230.

In dit gebrek, het tegengestelde van het voorige, wordt de Oogäppel kleiner danze zyn moet, en verwyd zig niet in de duisternis. Doorgaans is het gegrond op eene aanhoudende beschouwing van zeer kleine Voorwerpen met of zonder Vergrootglazen; op eene krampächtige saamentrekking der kringwyze vezelen van den Regenboog; op eene verlamming van deszelfs regte vezelen; op eene inwendige Oogöntsteking; op een gebrek van het Watervogt; of op eene aangebooren kwaade gesteltheit van het Druivenvlies.

§ 2

§ 2231.

§ 2231.

Het nalaaten der beschouwingen in de eerste plaats gemeld, het gebruik van krampstillende Hulpmiddelen, de gewoone, zoo algemeene als byzondere behandeling der Verlamming, de te vooren beschreeven geneeswys der Oogöntsteking, en het opshyden des Druivenvlies op de wyze van CHESELDEN, in overëenkomst met de een en ander der opgetelde oorzaaken oordeelkundig aangewend, bewerken in alle daar voor vatbaare gevallen, de geneezing.

Synizesis.

De sluiting des Oogäppels.

§ 2232.

Hier door verstaat men eene gantsche vernietiging des Oogäppels door eene onderlinge aanëngroeiing van de binnenranden des Druivenvlies; en ook de sluiting deezer opening, door de agtergebleeven *Membrana pupillaris*.

§ 2233.

Het eerste soort deezer Ziekte, is veelal afhanglyk van eene ontsteking en verzwearing des Druivenvlies; en moet, als het werktuiglyke des Oogs niet al te veel geleden heeft, door eene Kunstbewerking welke ik naderhand beschryven zal, verholpen worden.

§ 2234.

Het laatste, dat van de Geboorte af aanwezig is, eischt dezelfde Kunstbewerking; die hier zelfs met veel meer hoop van goeden uitslag kan gedaan worden dan in de voorige gevallen.

De aangroeiing van het Druivenvlies.

§ 2235.

Synecchia.

DE AANGROEIING VAN HET DRUIVENVLIES, geschied of met het Hoornvlies, of met het Krystalbeursje, en is in beide gevallen het gevolg, dan eens van Oogöntsteking, dan eens van eene wonde des Oogbals, de vergrooting van het Krystal, of het uitvallen des Druivenvlies.

§ 2236.

§ 2236.

De verschillende omftandigheden waarin zig dit Gebrek bevind met opzigt tot zyne uitgebreidheid en ouderdom, bepaalen inzonderheid deszelfs mooglyke, onmooglyke, gemaklyke, of moeilyke geneesbaarheid, en den aart der Konstbewerking welke moet gedaan worden. By eene andere gelegenheid, zullenwe hieromtrent alle meest noodige voorschriften mededeelen.

*De uitvalling des Druivenvlies.**Profis iridis.*

§ 2237.

Deeze, meest altoos, hoewel ten onregte, gebragt tot de *Staphylomata*, beftaat in eene uitwyking van een gedeelte deezes Vlies, door eene wondé of verzweering des Hoornvlies, in de gedaante eener loodkleurige of zwarte verhevenheid, doorgaans verzeld van Oogöntfteking, en van eene rimpelige faamenvalling des Hoornvlies.

§ 2238.

De *Grieken*, byzonderlyk gezet op de benoeming der Oogziekten ingevolge haare minfte verfcheidenheden, gaven den Naam van *Myocephalum* aan dit Gebrek, als het in grootte, gedaante, en kleur, gelyk was aan den kop eener Vlieg; van *Staphyloma*, wanneer het met eene blauwe Druif eenige overëenkomst hadt; van *Melon*, als het de bepaaling der Oogleden te buiten ging; en van *Hilon*, wanneer het eeltächtig, en overëenkomstig was aan den kop van een Spyker.

§ 2239.

Alle deeze onderscheidingen egter zyn van weinig of geheel geen nut in de oeffenende Heelkunde, vermits deeze Ziekte, altoos op eene gelyke wyze moet behandeld worden. Men bepaale zig derhalven, in alle gevallen zonder onderscheid, tot het gebruik van faamentrekkende Hulpmiddelen; tot zagte drukkende Verbanden; of tot het voorzigtig aanwenden van den *Spiessglasboter* twee of driemaal daags, intusfchen men den vloed der Vogten naar de Oogen betengeld, door werkzaame, vooräl *Mercuriale Purgeermiddelen*, door *Blaardragten*, *Etterdragten*, en dergelyken.

*Deformitas
pupillæ.*

De wanvormige gedaante des Oogäppels.

§ 2240.

De natuurlyk ronde gedaante van dit Deel, veranderd in eene eironde, driekante, of eenige andere, behoord tot dit opschrift.

§ 2241.

Als meest gemeenzaame oorzaaken deezer Ziekte moet men beschouwen, de fplyting des Druivenvlies door een wonde of kneuzing, en deszelfs verëttende ontsteking.

§ 2242.

Haar onfylbaar gevolg is *Mydriasis*, dan eens met, dan eens zonder Blindheid van het beleedigd Oog. In alle gevallen is ze in een volstrekten zin, onheelbaar.

*Motus convulsivus ut
vca.*

De stuipagtige beweging van het Druivenvlies.

§ 2243.

Deeze, (eene tegenwillige saamentrekking en verslapping van dit Vlies, elkander beurtelings en by tuschenpoozen vervangend) bestaat zeldzaam op zig zelfs, dikmaalen in gemeenschap met eene dergelyke beweging des Oogbals, is afhanglyk van gelyke oorzaaken als deeze, en moet op dezelfde wyze behandeld worden.

*Immobilitas
pupillæ.*

De onbeweeglykheid des Oogäppels.

§ 2244.

In deeze Ziekte, die meer een toeval is der zwarte Staar, en van de aangroeiing des Druivenvlies, danze bestaat op zig zelve, behoud de Oogäppel in allerlei trappen van Licht dezelfde middenlyn, en bevind zig het Druivenvlies in een staat van Verlamming.

§ 2245.

§ 2245.

Derzelver geneezing, veelal onmooglyk, kan beproefd worden door versterkende en opwekkende Geneesmiddelen; door de *Electrisiteit*; door den damp van den *Geest des Ammoniakzouts* op eene zekere wyze tot het Oog bepaald; door de behandeling der *Amaurosis*; en door het losmaaken van het Druivenvlies; in overëenkomst met haare van elders bekende oorzaaken.

8. K L A S S E.

*De Ziekten van het Watervogt.**Morbi oculi
moris aquei.*

§ 2246.

Tot deeze behooren de *Oogwaterzugt*, het *Bloedöog*, het *Etteröog*, het *Melköog*, de *troebelheid van het Watervogt*, en *deszelfs uitvloeiing*. De volgende Opfchriften zullen een meer byzondere beschryving van elk deezer Ziekten insluiten.

De Oogwaterzugt.

§ 2247.

OOGWATERZUGT wordt genoemd eene uitzetting van den Oogbal, afhankelijk van eene te groote veelheid des Watervogts, van het Glasvogt, of van beide deeze Vogten te gelyk. *Hydrophthalmia.*

§ 2248.

Het eerste soort deezer Ziekte wordt gekend aan eene langzaame vergroo- ting des Oogbals; aan het meerder uitpuilen van het Hoornvlies; aan de vermeerdering van afstand tuschen dit Vlies en den Regenboog; aan de onweeglykheid des Oogäppels; en aan een verminderd Gezigt, of Blindheid. Het wordt somwylen geneezen, door waterdrievende Purgeermiddelen, door

Blaars

Blaardragten, door *Diuretica*, en door oplosfende Aanlegzels; fomwylen zyn alle deeze Hulpmiddelen nutloos, en moet het ingeslooten Vogt ontlast worden door eene infnyding in het Hoornvlies.

§ 2249.

Het tweede foort is kenbaar aan eene harder zwelling van den Oogbal; aan het minder uitpuilen van het Hoornvlies; aan de boogwyze voorwaards dryving des Regenboogs; aan de verwyding van den Oogappel; en aan de nevensgaande scheele Hoofdpynen. Dezelfde Hulpmiddelen in het voorige geval aangepreezen, koomen ook hier in aanmerking; en deeze van geene uitwerking zynde, moet het Oog geheel ontleedigd worden door eene infnyding.

§ 2250.

Het laaste foort heeft gemengde kenmerken, en eischt dezelfde behandeling als het tweede. Somwylen zelfs is in dit geval de uitsnyding van het Oog noodzaaklyk, om te verhoeden dat ook het andere van dezelfde Ziekte wordt aangetast.

Hypocæma.

Het Bloedvög.

§ 2251.

Hier door verstaat men eene uitstorting van Bloed in de zoogenaamde Oogkamers, veroorzaakt door eene kneuzing van den Oogbal, door Hoesten, Braaken en dergelyken.

§ 2252.

Dit Gebrek, kenbaar uit de roode kleur van het Watervogt, is fomtyds geneeslyk door de Aderlaating, Buikzuivering, verdunnende Geneesmiddelen, een schraale Eetregel, en oplosfende Stovingen: fomwylen integendeel weêrstaat het hardnekkig alle deeze Hulpmiddelen, en is men verpligt te besluiten tot het doen eener infnyding aan het onderste gedeelte van het Hoornvlies.

Het

*Het Etteröog.**Hypopion.*

§ 2253.

ETTERÖOG, betekend eene uitstorting van Etter in de voorste of agterste Oogkamer, of in beiden te gelyk, en deeze of gedeeltelyk of geheel inneemende.

§ 2254.

De inwendige Oogöntsteking, het Ettergezwel des Hoornvlies, en eene nederzetting van Etter, elders bereid, zyn de gewoone oorzaaken deezer Ziekte. Derzelver gevolgen zyn dikmaalen zeer beklaaglyk, en niets minder dan de gantsche vernieling van het Oog. Somwylen egter wordtze geneezen langs den weg van opneeming des Etters; somwylen, door de ontlasting deezer Vloeistof naar buiten, 't zy door eene van zelfs gebeurende doorbraak van het Hoornvlies (die intusfchen altoos het verlies des Gezigts naa zig sleept) 't zy door eene in dit Vlies gedaane insnyding.

§ 2255.

De opneeming des Etters, die men niet moet verwagten dan in geringe gevallen, is wel inzonderheid het werk van de Natuur, maar wordt nogthans begunstigt door afleidende en ontlastende Middelen van allerlei aart; gelyk ook door den aanleg van oplosfende Stovingen, of Pappen.

§ 2256.

Het ontlasten van dit Vogt door eene enkele insnyding van het Hoornvlies, doet in de meeste gevallen zeeker van deezen aart, de toevallen voor een meer of min uitgestrekt tydverloop ophouden, en bewerkt ook dikmaalen de Geneezing. Somwylen egter, is dezelve van weinig of geen uitwerking, en blyft de pyn, de ontsteking, en dergelyke aanhouden. In deeze omstandigheid is de gedeeltelyke of geheele wegneeming des Oogbals, het eenig Hulp-middel.

*Hypogalca.**Het Melkög.*

§ 2257.

Deeze naam wordt gegeven aan eene verzaamling van waare Melk, of van een Melkätig Vogt, in de meergemelde Oogkamers.

§ 2258.

Het eerste geval bespeurd men somwylen by Kraamvrouwen, aan eene zogs-verplaatsing onderhevig, en moet behandeld worden met afleidende Middelen, en oplosfende Aanlegzels.

§ 2259.

Het laaste is doorgaans het gevolg van de nederdrukking eener melkätige Staar, en verdwynd van zelve, of door gelyke Hulpmiddelen.

*Turbiditas
humoris a-
quei.**De troebelheid van het Watervogt.*

§ 2260.

Wat hier door verstaan, en hoedaanig zy gekend wordt, is van zelve blykbaar. Eene verzwearing van het Hoornvlies, de ontbinding van het nedergedrukte Kryстал, en eene slymige ongesteltheit der Vogten, zyn haare meest gewoone oorzaken. In de twee eerste gevallen geneestze somwylen van zelve; meestäl door oplosfende Stovingen, en herhaalde Buikzuiveringen. In het laaste geval moet den Lyder aan een Geneeskundig bestier overgegeeven worden.

*Effluvium
humoris a-
quei.**De uitvloeying van het Watervogt.*

§ 2261.

Deeze gebeurd niet dan door eene wonde of verzwearing van het Hoornvlies, veröorzaakt eene rimpelige nedervalling van hetzelfde, bederft voor het overige geenzints het Gezigt, en wordt hersteld, alleen door de Natuur, onmiddelyk na de geneezing der twee voorgemelde Gebreken.

9. K L A S S E .

*De Ziekten van het Krystal.**Morbi lentis
crystallina.*

§ 2262.

Het aantal van deezen is niet groot, en bepaald zig geheeltyk tot de *Staar*, de *vergrooting des Krystals*, en deszelfs *uitvalling*.

De Staar.

§ 2263.

De *STAAR*, algemeen genoomen, is eene verduistering van het Krystal, *Cataracta*, van deszelfs *Beursje*, of van beiden te gelyk.

§ 2264.

De eerste, de *KRYSTALSTAAR* naamlyk, kan men, opzigtelyk tot de *Praktyk*, onderscheiden, in eene *beginnende*, en *gevestigde*; in eene *eenvoudi-* *Cataracta
crystallina.*
ge, en *saamengestelde*; in eene *aangeboorne* en *toevallige*; in eene *Melkagtige*, *Kaasagtige*, en *harde*; gelyk ook, in eene *oorspronglyke*, en *volgende*.

§ 2265.

De tweede, of de *KRYSTALBEURS STAAR*, heeft geene weezentlyke *Cataracta
capsulae len-
tis.*
verscheidenheden, anders, dan datze somwylen de voorste, somwylen de ag-
terste helft van dit *Vlies* inneemt.

§ 2266.

De laatste, die men de *GEMENGDE* zoude kunnen noemen, heeft niets *Cataracta
mixta.*
byzonders, dan dat ze deeld in de verscheidenheden der twee voorige.

§ 2267.

Een *BEGINNENDE STAAR*, heeft geene zichtbaare kenmerken. Alles *Cataracta
incipiens.*
waar uit men tot haar bestaan besluiten kan, bestaat alleen in zekere beweegen-

de Vlekjes van verschillende gedaanten, welke den Lyder zegt waar te nemen; in eene zeer geringe Gezigtsverzwakking; en in een meer twyffelagtig, dan zeeker, wolkje, in den grond des Oogäppels.

§ 2268.

Cataracta confirmata.

De GEVESTIGDE STAAR wordt aangewezen, door eene gedeeltelyke of geheele Gezigtsverduistering vooräl in een sterk Licht, en door de verändering der natuurlyke kleur van den Oogäppel, in een witte, paerckleurige, zee groene, geele, eizerkleurige, of andere.

§ 2269.

Cataracta simplex.

Eene EENVOUDIGE STAAR bestaat op zig zelfs, en zonder eenige andere, zoo algemeene, als Oogziekten.

§ 2270.

Cataracta complicata.

De SAAMENGESTELDE wordt vergezeld van de zwarte Staar, van eene smelting des Glasvogts, van een vernauwing des Oogäppels, van eene saamengroeiing met de naastgelegen deelen des Oogbals, of, van eene trillende beweging van het Krystal.

§ 2271.

Cataracta nativa.

Een AANCEBOOREN STAAR bespeurd men onmiddelyk na de geboorte, en word meest altoos verzeld van eene zeer snelle tegenwillige beweging des Oogbals.

§ 2272.

Cataracta symptomati- ca.

Een TOEVÄLLIGE verschynd in alle tydperken van het Leven, ingevolge eener ontsteking van het Krystal, en deszelfs Beursje, of door de nederzetting eener scherpe stof in deeze Deelen; door het misbruik van geestryke Dranken; door scherpe Dampen van veelerlei aart; door eene schudding der Hersenen; door eene wonde of kneuzing des Oogbals; door het veelvuldig beschouwen van kleine, inzonderheid glanzige Voorwerpen; door een Slaaploos Leven; door de beleedigende werking der Zonnestraalen, van den Blikzom, of van het huislyk Vuur; door eene uitputting der Levenskrachten; en door het meer zonderling, dan waarlyk verklaarbaar medegevoel, dat 'er is, tusfchen beide Oogen.

§ 2273.

§ 2273.

De MELKAGTIGESTAAR, steld eene ontbinding van het Krystal, in een wit Melkagtig Vogt; en is kenbaar, aan eene verwyding of althans zeer geringe vernauwing des Oogäppels by de invalling van een sterk Licht; gelyk ook, aan deszelfs Melkagtige kleur, en de nadering van het Krystal tot het Druivenvlies.

Cataracta
lactea.

§ 2274.

Een KAASAGTIGESTAAR wordt die genoemd, waarin het Krystal zagt en tegelyk broos is. Deeze kan men niet kennen dan na het doen der Konstbewerking.

Cataracta
caseosa.

§ 2275.

In de HARDESTAAR verkleind het Krystal vogt, vermeerderd de afstand van dit tot het Druivenvlies, vernauwd de Oogäppel, en wordt de Regenboog meer of min onbeweeglyk.

Cataracta
dura.

§ 2276.

Omtrent de *Krystalbeurs*- en *gemengde Staaren*, kan men geen de minste kenmerken aanwyzten; de Kontsbewerking alleen, verzeekerd ons van derzelve aanwezig.

§ 2277.

Alle Staaren hebben met elkanderen gemeen, datze langzaam toeneemen; onpynlyk zyn; het Gezicht traspwys verminderen; en zig van het eene Oog mededeelen aan het andere, indien zulks niet by tyds door de geneezing der oorspronglyke Staar verhoed wordt.

§ 2278.

Haare behandeling is van tweeërlei aart, en betreklyk of tot de Oplossing, of tot de Wegneeming. Dit egter, moet inzonderheid verstaan worden van de Toevallige, vermits de Aangebooren, slegts vatbaar is voor de laatste Geneeswyze.

§ 2279.

De Oplossing, die maar zeer zeldzaam, en niet dan in beginnende Staaren mooglyk is, kan men in 't algemeen beproeven, door met *Kwik* bedeelde, en dikmaal herhaalde, *Purgeermiddelen*; door ontbindende, vooräl Loogzoutige *Geneesmiddelen*; door de *Kwikbereidzels*, vermengd met de *Houtdranken*, en toegediend tot 'er zig de beginzelen opdoen van Kwylvloed; door de *Snuifpoijers van KLEBER*; door *Blaar- en Etterdragten*, van verschillenden aart, en geplaatst in den Nek, of aan de Armen; door den Damp eindelyk, van den *Geest des Ammoniaakszouts*, voor eenen korten tyd, dog by herhaaling, aan het beleedigd Oog, of de beleedigde Oogen, toegepast.

§ 2280.

De wegneeming des Staars, geschied of door de verplaatzing van het *Krystal*, onder het *Glasvogt*; of door deszelfs ontlasting, ingevolge eener insnyding gedaan in het *Hoornvlies*. Van de een en ander zullen we spreken in het *Leerstuk der Heelkundige Konstbewerkingen*. Beiden worden verbooden, door eene nevensgaande zwarte *Staar*; gelyk ook, door eene *Glaucoma*, en de smelting van het *Glasvogt*.

De vergrooting des Krystals.

§ 2281.

*Accretio
lentic cry-
stallinae.*

DE VERGROOTING DES KRYSTALS is of aangeboren of toevallig: In beide gevallen veroorzaakt dezelve een kort *Gezigt*, en is in het eerste geval nimmer, in het laaste somwylen geneeslyk. Als we spreken van de *Ziekten des Gezichts zelve*, zullen we hierömtrent de meest voornaame byzonderheden voordraagen.

De uitvalling des Krystals.

*Prolapsus
lentic cry-
stallinae.*

§ 2282.

Het *Krystal* uit zyn *Beursje* geperst, valdt somwylen in de voorste *Oogkamer*, somwylen buiten de bepaaling des *Oogbals*.

§ 2283.

§ 2283.

Het eerste geval, waar by altoos de hoeveelheid van het Hoornvlies ongeschonden blyft, is afhanglyk van de nederdrukking des Staars; van een val op het Hoofd; van eene kneuzing des Oogbals; van eene verëtterende inwendige Oogöntsteking; en dergelyken. Deszelfs bestendige gevolgen zyn de vernauwing des Oogäppels, en een verwerd Gezigt: een dikmaalig gevolg is, eene zeer zwaare Oogöntsteking. Ter Geneezing wordt vereischt de wegname van het verplaatste Krystal, door eene insnyding in het Hoornvlies.

§ 2284.

Het tweede geval onderfeld eene wonde des Hoornvlies, en de verbreking van het Krystalbeursje. De gewoone behandeling der Oogwonden § 182 en 183. beschreeven, koomen hier in aanmerking.

10. K L A S S E .

*De Ziekten van het Glasvogt.**Morbi humo-
ris vitrei.*

§ 2285.

Tot deeze behooren als de voornaamsten; de *verduistering* van dit Vogt, deszelfs *smelting*, en *uitvloeiing*.

De verduistering des Glasvogts.

§ 2286.

De VERDUISTERING VAN HET GLASVOGT is gegrond op deszelfs *Glaucoma* verdikking, en wordt gekend aan eene loodkleurige ondoorschynende vlek in de diepte des Oogbals, tegen over den Oogäppel, en eene nevensgaande Blindheid.

§ 2287.

§ 2287.

Deszelfs geneezing, mischien mooglyk in den beginne, houd op zulks te zyn, zoo dra men voorgemelde verschynzelen waarneemd; en deeze alleen, zya ongelukkig dezulken, die ons verzeekeren van het bestaan deezer Ziekte.

Synchyfis.

De smelting van het Glasvogt.

§ 2288.

Deeze steld eene volstrekt niet geneeslyke ontbinding van dit Vogt, tot eene waterägtige dunheid; kenbaar uit zulk eene groote doorschynenheid van het gantsche binnenöog, dat men het Netvlies niet alleen, maar ook deszelfs Bloedvaten, door den Oogäppel, in den grond des Oogbals, ten duidelyksten onderscheiden kan.

*Prolapsus
humoris vi-
trei.*

De uitvalling des Glasvogts.

§ 2289.

Het uitvallen deezes Vogts, door eene wonde des Hoornvlies, of van den harden Oogrok, zyn de eenige gevallen welken onder deezen Naam begrepen worden. Men kan dezelve onderscheiden in eene gedeeltelyke of geheele. De eerste is van zeer weinig aanbelang, en wordt geneezen, door een matig fluitend Oogverband, van tyd tot tyd bevogtigt met verkoelende en eenigzints saamentrekkende Hulpmiddelen. De laaste is ongeneeslyk, en veröorzaakt altoos Blindheid.

II. H O O F T D E E L.

*De Ziekten des Gezichts.**Morbi vi-
sus.*

§ 2290.

De Ziekten des Gezichts, verftaa hier door de veränderde en vernietigde Werkingen van de voornaamfte deelen des Oogbals, zyn het *zwak Gezigt*, het *kort Gezigt*, het *Vergezigt*, het *Scheelzien*, het *Scheefzien*, het *Dubbelzien*, het *Halfgezigt*, het *Nevelägiig Gezigt*, het *Ongedaantig Gezigt*, het *verward Gezigt*, het *ingebeeld Gezigt*, de *zwarte Staar*, de *Dagblindheid*, de *Nagtblindheid*, de *Lichtfchurwing*, en de *Blindheid*. Zie hier eene meer gezette befchryving van elk deezer Ziekten in het byzonder.

*Het zwak Gezigt.**Amblyopia.*

§ 2291.

Een **ZWAK GEZIGT** wordt genoemd, wanneer het Oog, zonder eenig blykbaar gebrek in hetzelve, in het Voorwerp, in de Middenftof, of in het Licht, minder levendig en fcherp ziet dan natuurlyk.

§ 2292.

Als oorzaken van dit Gebrek koomen voornaamlyk in aanmerking, eene verminderde gevoeligheid van het Netvlies, eene te groote gevoeligheid van het Druivenvlies, en eene niet zichtbaare ontäarting van deeze of gene der Oogvogten.

§ 2293.

Hoedaanig deeze, in een gegeeven geval ook zyn moogen, altoos is het moeilik om dezelve te ontdekken; moeiliker nog, om haar weg te neemen; inzonderheid als ze allen, gelyk fomwylen gebeurd, faamenloopen, en de Lyder voor het overige fchynbaar gezond is.

§ 2294.

De geneezing derhalven moet meestal dermaaten worden aangelegt, datze inzonderheid beantwoord aan den eisch der twee eerstgemelde oorzaaken, die met één woord insluit, de versterking van het werktuiglyke der Oogen.

§ 2295.

Men verbiede dus den Lyder, altoos en zonder eenige bepaaling, een sterk Licht, zoo natuurlyk, als konstig; het beschouwen van kleine Voorwerpen, vooral met behulp van Vergrootglazen; dat van ver afstandige Voorwerpen door behulp van zoogenaamde Verrekkykers; het veelvuldig Leezen en Schryven; het Nagtbraaken; eene te dikmaalen herhaalde Byslaap; de Zelfsbesmetting; en meer andere verzwakkende oorzaaken. Men bediene zig daarenboven, van een bestendig verblyf in een eenigzints duister vertrek; van de dekking der Oogen met een groenkleurig Voorhangzel; van eenen in allen opzigten versterkenden Eetregel; van versterkende Geneesmiddelen, zoo inwendige als plaatslyke; van zeer vlakke en ligt groen gekleurde Brillglaazen; van de *Boylliaansche Gezigts buizen*; en dergelyken.

Het kort Gezigt.

§ 2296.

Myopia. Een KORT GEZIGT is, wanneer men een gegeven Voorwerp niet onderscheiden zien kan, dan binnen den afstand van 20, 9, 6, of 3 Duimen.

§ 2297.

Zulk een Gezigt is gegrond op eene verëeniging der Lichtstraalen in een zoogenaamd Brandpunt, voor het Netvlies; en afhanglyk van een te zeer verheven Hoornvlies; van de verlenging des Oogbals; van eene te groote digtheid des Hoornvlies, en der Oogvogten; van eene verwyding des Oogäppels; of van een te groot bolrond van de voorste helft des Krystals. Veelal gaat hetzelfde gepaart met een scheel, of ten minsten met een loens Gezigt.

§ 2298.

§ 2298.

Jonge Kinderen is dit Gezigt natuurlyk eigen: by deezen egter verbeterd hetzelve ongevoelig, en als trapswyze, naar evenreedigheid zy in grootte en Ouderdom toeneemen. In alle andere omftandigheden, en ook in deeze omftandigheid zelve, wanneer die door de Natuur alleen niet verholpen wordt, moet men gebruik maaken van Brillen, welkers Glazen, in zekere, niet wel bepaalbare, maar op de proef bestgekeurde maate, aan beide zyden eene holle oppervlakte hebben.

Het ver-Gezigt.

§ 2299.

Het VER-GEZIGT ftehd een onvermoogen om eenig voorwerp duidelyk te zien, ten zy hetzelve drie, vier, of meerder Voeten, van het Oog verwydert is. *Presbyopia.*

§ 2300.

Deszelfs naaste oorzaak is de vereeniging der Lichtftraalen in een Brandpunt, agter het Netvlies; afhanglyk van een te plat Hoornvlies, van een niet genoeg bolrond Kryftal, van eene te geringe doorfchynenheid van voormeld Vlies en der Oogvogten, van Ouderdom, en eindelyk van eene gewoonte om altoos ver aiftandige Voorwerpen te befchouwen met eene zekere gezetheid.

§ 2301.

Eene volkoomen geneezing van dit Gebrek is meest in alle gevallen onmooglyk. Deszelfs verhelping beftaat enkel in het gebruik van hol gefleepen Oogglazen.

*Het Scheelzien.**Strabismus.*

§ 2302.

Dit, inderdaad zeer mishaaglyk Gezigt, wordt gezegd plaats te hebben, wanneer by het befchouwen van eenig Voorwerp, het eene Oog naar boven, beneden, buitenwaards of binnenwaards, en het andere integendeel naar beneden, naar boven, naar binnen, of naar buiten ziet; gelyk ook, als beide

Oogen tevens naar eenen zelfden kant gekeerd staan: of met andere woorden, wanneer de Gezigtsasen van beide Oogen, niet evenwydig zyn aan elkanderen *Gezigtsas*, dit moet ik hier in 't voorbygaan aanmerken, noemt men die *Lyn*, welke uit het middenpunt des Oogäppels, door dat van het Hoornvlies, regtstreeks naar het Voorwerp gaat, en denkbeeldig, buiten het Oog, tot in het oneindige kan verlengd worden.

§. 2303.

Als zoo veel soorten dezes gebreks moet men beschouwen, de *saamenloopen-*
de Scheelheid, als naamlyk de *Lyder* met de Oogen naar elkanderen gekeerd,
 ziet; de *afwykende Scheelheid*, wanneer men, eenig Voorwerp beschouwende,
 de Oogen gelyktydig, zydwaards van elkander doet afwyken; en de *Scheelheid*
 van *ongelyke hoogte*, als het eene Oog gekeerd is naar een gegeven Voorwerp,
 intusfchen zig het andere, naar boven of beneden wend.

§. 2304.

Deszelfs naaste oorzaak bestaat altoos daar in, dat de Lichtstraalen van eenig Voorwerp afkomstig, in beide Oogen niet vallen op een zelfde punt van het Netvlies. De afgelegene oorzaaken zyn, de verschillende plaatsing van het gevoelpunt des Netvlies in het eene, vergeleeken met dat van het andere Oog; de niet regtlynige stand der Middenpunten van dit Vlies, en van het Hoornvlies; eene, inderdaad meer mooglyke dan bewezen schuinze plaatsing van het Kryстал; gelyk ook, een niet gelykreedig werkvermoogen in deeze of geene der tegen elkander overstaande Spieren van den Oogbal.

§. 2305.

De geneezing, in de drie eerste gevallen, is altoos, en zonder eenige bepaling, onmooglyk; zoo om dat men dezelve op geenerlei wyze kan onderscheiden van elkanderen, dan langs den weg van gisting, die doorgaans misleidend is; als, doordien we, noch voor de eene, noch voor de andere, eenig beproefd Hulpmiddel voor handen hebben. In het laaste geval, dat by Kinderen veelal berust op gewoonte en navolging of Stuiptrekkingen; en by Bejaarden, op eene voorgaande belediging des Oogbals; bediend men zig fomwylen met veel vrugt, van de *Boyliaansche Gezigtsbuizen*, gemaakt in het eerst, over-

een.

ëenkomstig met de wanvormigheid des Gezichts; en vervolgens zoo lang traps-
wyze verändert, tot de As van het Oog evenwydig wordt aan die deezer
Werktuigen. Eene groote oplettenheid aan de zyde des Heelmeesters; een
meer dan gemeen geduld en onderwerping aan die des Lyders, of van hun aan
wier gezag hy onderworpen is; beslifen ten deezen opzigte alles, en zyn van
eene volstrekte noodzaaklykheid.

Het Scheefzien.

Lusella.

§ 2306.

Als men met één Oog, wel duidelyk, dog zoo ziet, dat het Voorwerp en
de Gezichtsas, niet in een zelfde regte Lyn vallen; maar gedwongen is het
Voorwerp te keeren indervoegen, dat het zig schuins het Oog aanbied, wordt
zulks *Scheefzien*, of een *Scheef Gezigt*, geheeten.

§ 2307.

De oorzaaken van dit Gebrek zyn dezelfde als die van het voorige: men
kan egter hier nog byvoegen, de Vlekken van het Hoornvlies, vooräl in des-
zelfs midden; en eene zydelyke plaatzing des Oogäppels.

§ 2308.

Omtrent de Geneezing moet ik herhaalen 't gene ik gezegd hebbe van die
der Scheelöogigheid. Zy is naamlyk, de gevallen gelyk gesteld, even dus, of
mooglyk, of onmooglyk, en moet in de eerste omstandigheid, langs denzelf-
den weg beproeft worden. Als de Ziekte veröorzaakt wordt door een Vlek
van het Hoornvlies, is de wegneeming van deeze het eenig Geneesmiddel.

Het Dubbelzien.

§ 2309.

Dus noemd men dat gebrek van het Gezigt, 't welk een en hetzelfde Voor-
werp, twee of meermaalen afbeeld op het Netvlies.

§ 2310.

Deszelfs meest gemeene oorzaaken zyn, de Scheelöogigheid, eene aanhoudende drukking op eenig gedeelte van den Oogbal door een byliggend Gezwel, eene veelzydigheid van het Kryftal, een dubbele Oogäppel, de verplaatsing des Kryftals, deszelfs gedeeltelyke Verduistering, de Kortzigtigheid, en verscheiden soorten van Zenuwziekten.

§ 2311.

Zulk eene groote verscheidenheid van oorzaaken, begrypt men ligtelyk dat deeze Ziekte voltrekt onvatbaar maakt voor eene algemeene Geneeswyze. Men moet derhalven altoos haare behandeling regelen naar de van elders bekende natuur der Ziekte op welke zy gegrond is; en is de geneezing van deeze onmogelyk, moet men ook hetzelfde omtrent de haare vaststellen.

Het Halfgezicht.

§ 2312.

Hemiopfia.

Het HALFGEZIGT, dat meer een Toeval is van andere Oogziekten, dan eene Ziekte op zig zelve, bestaat daarin, dat men slegts een gedeelte kan zien van eenig Voorwerp, al het overige verlooren gaande.

§ 2313.

De Vlekken van het Hoornvlies, eene gedeeltelyke verduistering van het Kryftal, en een beginnende *Amaurosis*, zyn onder alle Oogziekten die genen, by dewelken dit Gebrek het meest wordt waargenoomen.

§ 2314.

Deszelfs geneezing berust geheelyk op die der Ziekte, waar van het afhangt, en moet uit de Beschryving van deeze ontleend worden.

Het nevelagtig Gezicht.

§ 2315.

Een NEVELAGTIG GEZIGT wordt dat genoemd, waar door men de Voorwerpen beschouwd als door een floers, of eenige andere dergelyke middenstof. *visus nebulosus.*

§ 2316.

Meestäl is hetzelfde een toeval van eene beginnende *Amaurosis* of Staar, van een Vlek in het Hoornvlies, van eene troebelheid des Watervogts, van een beginnende *Glaucoma*, en dergelyken.

§ 2317.

Deszelfs behandeling derhalven moet met die deezer Ziekte overëenkoomen, en eischt een voorgaand nauwkeurig onderzoek naar den byzonderen aart van deeze, en van derzelver oorzaaken.

*Het wandaantig Gezicht.**Metamorphopsia.*

§ 2318.

Dit Gezicht, zegt zeker beroemd Heelmeester, heeft plaats, wanneer men de Voorwerpen ziet onder eene andere dan haare waare gedaante; dat is te zeggen, in eene vermeerderde of verminderde grootte; in eenen omgekeerden stand, en dergelyken.

§ 2319.

Verscheidenerlei Oogziekten, onzuiverheden in de eerste Wegen, de Dronkenschap, aanvallen van Flauwten, heete Koortzen, Eilhoofdigheid, Dolheid, en dergelyken, zyn deszelfs meest gewoone oorzaaken.

§ 2320.

Zyne geneezing moet naar het verschil der oorzaaken verschillend geregeld worden, en duld geene algemeene aanwyzing.

Het

Het verward Gezigt.

§ 2321.

Visus confusus.

Het VERWARD GEZIGT ondersteld eene saamenvloeiing van verscheiden Beeldtenissen in het Oog, afhanglyk van eene gelyk sterke werking der schuinze en loodlynige Lichtstraalen op het Netvlies.

§ 2322.

Het eenig Hulpmiddel voor dit Gebrek, is het langduurig gebruik des *Gezigtbuis van BOYLE*, die ik ter zyner plaatze zal beschryven en afbeelden.

*Visus imaginatus.**Het ingebeeld Gezigt.*

§ 2323.

Hier door verstaat men het zien van zekere kleine Voorwerpen; van spinnekopspooten by voorbeeld, van vliegenvleugels, van een fyn netje, en dergelyke, zonder dat dezelve op dien tyd zig op eenigerlei wyze het Oog aanbieden.

§ 2324.

Dit Gezigt is gegrond op eene gedeeltelyke ongesteltheid van het Netvlies, en vooräl, op eenig verwyd vat van dit Vlies, 't zy Bloed- 't zy Watervoerend.

§ 2325.

De Vliezen van het Oog, en deszelfs Vogten, behouden daar by in alles haare natuurlyke hoedaanigheden; en 'er wordt, geenig hoe genaamd zichtbaar gebrek bespeurd in den Oogbal.

§ 2326.

Als het Oog in rust is, behouden de gezegde schynbaare Voorwerpen ook bestendig haare plaats: wordt dit bewoogen, zoo beweegen zig dezelve, als 't ware, tevens.

§ 2327.

§ 2327.

Dit verschynzel, gevoegd by de blykbaare welgesteltheit van het Oog, in allerlei andere opzigten, regeld inzonderheid de onderscheidende kenmerken des Gebreks waar van we spreeken.

§ 2328.

Deszelfs voorzegging wordt bepaald door zyne duuring; door de uitgestrektheid van den Vlek; gelyk ook, en wel byzonderlyk, door de plaats des Netvlies welk beleedigd is.

§ 2329.

Om over de laaste byzonderheden te oordeelen, is het noodig, dat men op eenen bekwaamen afstand voor het Oog of de Oogen des Lyders, plaatze eenig Voorwerp; dat men hem gebiede al zyne oplettenheid te vestigen op een enkel en willekeurig stip van dit Voorwerp; dat men hem eindelyk vraage, welk de grootte en gedaante is van het gene hy vermeend te zien, en welk eene plaats hetzelfde inneemt.

§ 2330.

De geneezing heeft veel overëenkomst met die der zwarte Staar, welke wy in het vervolg zullen aanwyzen; en is somwylen gelukt, alleen door den aanleg van koud Water. De Aderlaating, als men reeden heeft eene opvulling der Bloedvaten van het Netvlies te vermoeden; de Buikzuiveringen en Blaardragten als men eene verwyding ondersfeld van deszelfs Wyevaten; gelyk ook de *Snuifpoeders van KLEBER*, in de laaste omstandigheid; zyn in dit Gebrek de voornaamste Hulpmiddelen.

§ 2331.

Als zoo veel byzondere soorten van ingebeeld Gezigt, eenigzints verschilend van de voorbeschreevene, moet men aanmerken, het *Zien van Kleuren*, en ook dat van *Lichtstraalen*, *Vuurvonken*, of dergelyken.

§ 2332.

Het eerste ontdekt men veeltyds by Geelzugtige, in zekere koortsagtige Ziekten, by het Bloedöog, en als men de Oogen in het duister wryft met de Vingeren. Het laaste is afhankelijk van een slag op het Oog, van sommige Zenuwziekten, van het beschouwen van kleine Voorwerpen, van sterk Hoesten, Niezen, of Braaken; en wat dergelyken meer zyn.

§ 2333.

De behandeling van beiden, als ze niet, gelyk dikmaalen gebeurd, van zelfs verdwynen; moet in alle gevallen, met derzelver blykbaare oorzaken overëenkoomen, en erkend geene algemeene Voorschriften.

De zwarte Staar.

§ 2334.

Amaurosis. De zwarte Staar is eene Blindheid met heldere Oogen; dat is te zeggen met Oogen, waarin men van buiten, of geheel niets, of slegts eene verwyde en onbeweeglyke Oogäppel, waarneemdt.

§ 2335.

Deeze Ziekte, beschouwd als een toeval van andere algemeene Ziekten, is zeer gemeenzaam, en wordt duizend maalen geneezen, zonder dat men bepaaldelyk op haar denke. Zoo veele *Appoplectici* als immer haare gezondheid volkoomen weder gekreegen hebben, kunnen ten deezen opzigte strekken tot voorbeelden.

§ 2336.

Gantsch anders is het gelegen, wanneer ze bestaat op zig zelve, of ingevolge eens ongeneeslyk gebrek van den Oogbal, of des Oogkuils. In deeze omstandigheden naamlyk, wordtze zeer zeldzaam hersteld, en blyft meestal, vooräl altoos aanwezig.

§ 2337.

§ 2337.

De naaste oorzaak in deeze gevallen, de eenige waar van we hier ter plaatse spreken moeten; is al dat gene, het welk zonder of met, eenige plaatslyke en zichtbaare veranderingen van den Oogbal, of des Oogkuils, het vermoogen tot zien wegneemt.

§ 2338.

De afgelegen oorzaaken zyn, eene ophooping van Bloed in de vaten van het Netvlies des Gezigtzenuws, of der Hersenen; een inwendig Waterhoofd; eene zwakheid of onāandoenlykheid des Netvlies; Gezwollen der Gezigtzenuw; Vet of Spekgezwollen in de Oogholten; Beengezwollen van de saamenstellende deelen deezer Holten; fommige wonden der Wenkbrauwen; zekere Ziekten des Voorhoofdsboezem; en dergelyken.

§ 2339.

Als algemeene kenmerken moet men beschouwen, eene langzaame verzwakking van het Gezigt; het zien als 't ware dooreene Nevel, door een Spinneweb, door een Net, of door eenig gekleurd fyn Weefzel; de blyvende zwartheid van den Oogäppel; en eene van tyd tot tyd toeneemende, en eindelyk volflagen Blindheid, 't zy met 't zy zonder *Mydriasis*.

§ 2340.

De geneezing berust inzonderheid op de wegneeming der oorzaaken, de mooglykheid hier van ondersteld zynde. In de tegengestelde omstandigheid, moet men dan eens deeze, dan eens gene dier Hulpmiddelen beproeven, welke door veele Schryvers in deeze Ziekte zyn aangepreezen; en vooräl gebruik maaken, inwendig van de *Scheerling*, de *Nagtschade*, de *Swieteniaansche Kwikoplossing*, het *Aftrekzel van Spaansche Vliegen*, en *Waterdryvende Purgeermiddelen*; uitwendig van *Blaar- of Etterdragten*, van den *damp des vluggen Geest van het Ammoniakzout*, van de *Snuifpoeyers van KLEBER*, van de *Dippeliaansche Olie*, droppelwyze gebragt in de Oogen, van de *Electrisiteit*, en dergelyken.

De Dagblindheid.

§ 2341.

Nyctalopia. De DAGBLINDHEID steld een gedeeltelyk of geheel onvermoogen tot zien, staande den loop van den Dag, terwyl nothans des Avonds, en ook des Nagts, mits dat de Lugt eenigziants helder is, het Gezigt even zoo goed, en zelfs beter, de Voorwerpen onderscheid, als natuurlyk.

§ 2342.

Deeze Ziekte is afhankelijk van Oogontsteking, van een Vlek in het midden des Krystals, van eene te zeer verwyde en niet saamentrekbaare Oogäppel, van eene te groote gevoeligheid van het Net- of Druivenvlies, van een langduurig verblyf in eene duistere plaats, van eene aangebooren zwakheid der Oogen, en eindelyk van eene ontsteking der Hersenen.

§ 2343.

Derzelve behandeling kan tot geene algemeene regelen gebragt worden, omdat dezelve even zoo verschillend zyn moet, als de verscheidenheid is der oorzaken. Men kan dezelve voor een gedeelte ontleenen, uit die der Oogontsteking, des Staars, en der *Mydriasis*, na dat de nevensgaande verschynzelen het bestaan van deeze of gene dier Ziekten aanwyzen. Als het Gebrek gegrond is op eene te groote gevoeligheid van het Net- of Druivenvlies, moet men alles vermyden wat de Oogen op eenigerlei wyze vermoeijen kan, en gebruik maaken van versterkende, zoo in- als uitwendige Hulpmiddelen. Geeft het langduurig verblyf in duistere plaatsen, in Gevangenissen by voorbeeld, hier toe aanleiding, zoo wordt 'er niets anders vereischt dan de Oogen trapswyze aan het Licht te gewinnen. Is eene aangebooren zwakheid der Oogen, daar van de Oorzaak, zoo kan men wel gebruik maaken, van alles, wat dezelve versterken kan, maar moet men zig niet vleijen met de Geneezing. Als eindelyk de Ziekte afhangt van eene ontsteking der Hersenen, moetze vooraf, door een Geneeskundig bestier geholpen worden.

*De Nagtblindheid.**Hemeralo-
pia.*

§ 2344.

Hier door verstaat men dat gebrek des Gezigts, waar by den Lyder over Dag vry goed, in de Morgen- en Avond-schemering integendeel, bezwaarlyk, of geheel niet zien kan.

§ 2345.

Dészelfs meest gemeene oorzaak, als we Fournier gelooven moogen, bestaat in de ophooping eener verdikte Wye in de Vaten van het Netvlies, afhankelijk van eene belette Doorwaaszeming. De veelvuldige geneezingen, van hem bewerkt alleen door de Aderlaating, door Braakmiddelen, en door Blaardragten agter beide Ooren, bevestigen zeeker eenigermaaten dit Denkbeeld.

§ 2346.

Niet alle gevallen egter van dien aart, berusten op deeze oorzaak. Sommigen integendeel zyn gegrond op eene verëelting der Gezigtszenuwen, afhankelijk van Ouderdom; anderen, op eene beginnende *Amaurosis*, die we gezien hebben dat van verschillende oorzaaken kan afhangen. In de eerste omstandigheid is de Ziekte ongeneeslyk: in de laaste moetze behandeld worden op eene wyze, § 2139. aangewezen.

De Lichtschuwing.

§ 2347.

De LICHTSCHUWING, is niet anders dan eene te groote gevoeligheid der Oogen, op de invalling van het Dag- of Kaarslicht; afhankelijk van Oogontsteking, van eene verwyding des Oogäppels, van een langduurig verblyf in eene duistere plaats, van Watervrees, van eene heete Koorts, van zekere Zenuwziekten, en van meer andere, het Gezigt verzwakkende oorzaaken.

Photopsia.

§ 2348.

Derzelve geneezing, die dan eens al, dan eens niet, kan verkreegen wor-

den, wordt in 't algemeen bewerkt, door de Oogen op deeze of gene wyze te beveiligen voor de invalling van het Licht; in het byzonder, door eene Behandeling, tegengefeld aan haare van elders bekende oorzaak, en overëenkomstig met het gene wy hierömtrent, by verscheiden gelegenheden gezegd hebben.

Cecitas.

De Blindheid.

§ 2349.

In verscheiden Onderdeelingen van dit Leerstuk, hebbenwe de Ziekten beschreeven, welke, zoo lang ze aanwezig zyn, Blindheid veröorzaaken. Het is hier de plaats, om te spreken van de *Blindheid* zelve, dit woord genoomen in zyne meest mooglyke kragt, dat is, voor eene volstrekte, en ongeneeslyke berooving of ontbeering des Gezigts, in beide Oogen.

§ 2350.

Zulk eene Blindheid, heeft een byna onëindig getal van oorzaaken, zoo natuurlyke, als toevallige. De eerste, als we de aangebooren Staar uitzonderen, zyn ons meerendeels onbekend, om datze niet tekenen in het Leven, en na den Dood maar zeer zeldzaam onderzocht worden. De laaste bestaan voornaamlyk in eene onöplosbaare verduistering der Hoornvliezen, ingevolge eener verwaarloosde, of kwalyk behandelde Oogöntsteking; in dergelyke, en dikke Vlekken deezer Vliezen, geplaatst vooräl in den As van het Gezigt; in aanmerklyke Druifgezwollen derzelve; in de branding der Oogen, door ontsteken Buskruid, het huislyk Vuur, of den Blikzem; in de Wonden en Verzweeringen deezer Deelen, met uitvloeijing der Oogvogten; in de drukking der Gezigtzenuwen, door water bevat binnen de bepaaling der Bekkeneelsbeenderen, door eenigerlei andere Uitstorting, door Gezwollen, en dergelyken; in eene verdrooging dier Zenuwen door Ouderdom, of eenigerlei andere oorzaaken.

§ 2351.

Zoo veele zeldzaame, dog niet minder vermoogende oorzaaken, zyn, de weder-

der knaatzing der Zonnestraalen van eene zeer verlichte, drooge, en glanzige oppervlakte; en het verlies der Oogleden, door verrotting of afinyding. Het eerste geval grypt fomwylen plaats by dezulken die de zandige woestynen van *Arabie* doorreizen. Het laatste hebben de *Carthagers*, op eene zeer wreede wyze doen ondervinden aan den Roomschen Burgemeester *ATTILIUS REGULUS*, by hant Krygsgewangen.

§ 2352.

Gelyk wy § 2349. gezegd hebben, dat de Blindheid waar van we thans spreekken, ongeneeslyk is, schynd het eenigzints overtollig, dat we ons daar mede ophouden. Een Heelmeester egter, moet zoo wel ongeneeslyke Gebreken kennen, als geneeslyke, en het is hieröm inzonderheid, dat we dezelve beschreeven hebben.

Dat soort derzelve daaröbven 't welk gegrond is op eene gedeeltelyke of geheele vernieling van het werktuiglyke der Oogen, maakt tevens eene zeer merklyke misstand, en vordert om deeze reeden ook de hulp der Heelkunde voor zoo veel betreft het gebruik van Konstöogen.

§ 2354.

Men kan hetzelfde zeggen van de Blindheid veröorzaakt door aanmerklyke Druifgezwollen der Hoornvliezen; vermits deeze, schoon volstrekt ongeneeslyk, de behandeling eischt dier Gezwollen § 2211. beschreeven, zoo ter wegneeming der Wanstaltigheid hier van afhanglyk, als om te verhoeden, dat dezelve van aart verbasteren, en eene kwaade hoedaanigheid aanneemen.

§ 2355.

Hoedaanig men zig best kan beveiligen voor Blindheid, is niet gemaklyk te

be-

bepaalen, doordien dezelve, gelyk we gezien hebben, dikmaalen afhangt van oorzaaken, welke we of niet kennen, of geheel buiten onze magt zyn, om te verhoeden, te verbeteren, of weg te neemen. Gelyk egter een natuurlyk zwak Gezigt, hier toe dikmaalen aanleiding geeft, fchynd het niet ongevoeglyk, dat men in dit geval by tyds gebruik maake van Brillen, en alles vermyde wat de Oogen op eenigerlei wyze kan benadeelen. In § 2295. zyn de noodige voorzorgen hier omtrent aangewezen.

Gelyk wy § 2290. gezegd hebben, dat de Blindheid waar van we thans spreekten, ongeneeslyk is, fchynd het eenigzins overloof, dat we ons daar mede ophouden. Een Heelmeester egter, moet zoo wel ongeneeslyke ziekten kennen, als geneeslyke, en hier is hierom inzonderheid, dat we dezelve be-
 schreeven hebben.

Dat loort derzelver dancende, dat is op eens gebedelyke of gelyke verlichting van het werk van de Oogen, maakt tevens een zeer medelyke mistand, en vordert om deez teeden ook de hulp der fchuldige voor zoo veel beurt het gebruik van Koperogen.

§ 2294.

Men kan hetzelfde zeggen van de Blindheid verorzaakt door eenigzins onregelmatige werking der Hoornvliezen; vermits deez, fchynen volftrekt ongeneeslyk te zyn; de behandeling isicht hierin zwelven § 2291. befchreeven, zoo men weegzaam de Waarfchynheid hier van af wyllyk, als om te verhoeden, dat dezelven van aart verpooten, en eenige fterke noodzaamheid aanbrengen.

§ 2295.

Hoedanig men zig best kan beveiligen voor Blindheid, is hier gewaalyk te be-

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

DERDE LEERSTUK.

VERHANDELING

VAN DE

ZIEKTEN DER OOREN.

II. DEEL.

Y

IN.

I N H O U D.

De Ziekten der Ooren in het algemeen.

I LID. *De Ziekten van elk der Deelen welke het Oor saamenstellen.*

I. HOOFDDEEL. *De Ziekten van het Buitenoor.*

Deszelfs Wonden.

— *Ontwelling, Kneuzing, en Verzweering.*

— *Smarting.*

— *Wangestalte.*

— *Ontbeering.*

De enkele Breuk van deszelfs Kraakbeen.

Het Eelt aan den rand der Schelp.

2. HOOFDDEEL. *De Ziekten van den Gehoorweg.*

De Oorpyn.

— *Ontsteking van den Gehoorweg.*

Deszelfs Ettergezwel.

— *Zweeren.*

Het vleezig Uitwas van den Gehoorweg.

— *Beenbederf van deezen Weg.*

De gesloten Gehoorweg.

— *Verslopping van dien Weg door het Oorsmeer.*

Wreemde Lighaamen in den Gehoorweg opgesloten.

De dragt der Ooren.

— *Vernauwing van den Geboorweg.*

— *Verflapping en Zwelling van deszelfs Bekleedzel.*

— *niet natuurlyke strekking des Geboorwegs.*

3. HOOFDDEEL. *De Ziekten van het Trommelvlies.*

Deszelfs Verflapping.

— *Spanning.*

— *Ontsteking.*

— *Verdikking.*

— *Verharding.*

— *Verbreeking.*

4. HOOFDDEEL. *De Ziekten van het Binnenöör.*

De Ontsteking en Verzweering des Bekleedzels van den Trommel, des Doolhofs, en der cellen van het Mamwyze uitsteekzel des Slaapbeens.

— *Slymige opvulling van den Trommel, en des Eustachiaanschen Buis.*

— *Verstopping deezes Buis, door eene zwelling van deszelfs Bekleedzel.*

Het Beenbederf van eenig gedeelte des Geboortuigs.

I N H O U D.

5. HOOFDDEEL. *De Ziekten der Geboorzenuw.*

De werkloosheid deezer Zenuw.

2. LID. *De Ziekten van het Geboor.*

Het Wan Geboor.

— *Scherp Geboor.*

De Hardhoorigheid.

— *Doofheid.*

H E D E N D A A G S C H E

B Y Z O N D E R E O E F F E N E N D E

H E E L K U N D E.

D E R D E L E E R S T U K.

VERHANDELING VAN DE ZIEKTEN DER O O R E N.

De Ziekten der Ooren in het algemeen.

§ 2356.

OORZIEKTEN, noeme ik niet slegts, alle Gebreken welke het uitwendig, zichtbaar, en eigenlyk dus genaamd Oor aantasten; maar ook alle dezulke, welke het meer verhoelen Werktuig des Gehoors, dat is te zeggen, de Gehoorweg, het Trommelvlies, de Trommel, het Voorportaal, de Doolhof, de Cellen van het Mamwyze uitsteekzel des Slaapbeens, en de Eustachiaansche Buis, voor een grooter of kleiner gedeelte inneemen. *Morbi aurium.*

§ 2357.

Sommige deezer Ziekten zyn gemeene, andere eigene. De eersten breiden

zig uit tot verscheiden deezer Deelen te gelyk; de laasten bepaalen zig tot het een of ander derzelve in het afgetrokkene. De Beschryving van beiden zullen we besluiten in twee Leeden, zoo veel mooglyk zy onderdeeld, in overeenkomst met den verschillenden aart dier Ziekten, en de verscheidenheid der Deelen in dewelke zy plaats grypen.

E E R S T E L I D.

De Ziekten van elk der Deelen welke het Oor saamenstellen.

§ 2358.

Het Oor Ontleedkundig beschouwd, bestaat uit het Buitenoor, den Gehoorweg, het Trommelvlies, het Binnenoor, en de Gehoorzenuw. Alle deeze Deelen zyn onderhevig aan verscheidenerlei Ziekten, waar van sommige meer, andere minder, het Gehoor belemmeren, bederven, of zelfs vernietigen. De vyf volgende Hooftdeelen zullen eene gezette, en inderdaad meer ondervindelyke dan beschouwende Verklaring bevatten van elk deezer Ziekten in het byzonder.

I. H O O F T D E E L.

De Ziekten van het Buitenoor.

§ 2359.

*Morbi auris
externae*

Tot de Rangschikking van deezen behooren, deszelfs *Wonden, Ontveling, Kneuzing, Verzwearing, Smarting, Wangestalte, Ontbeering*, de *enkele breuk van deszelfs Kraakbeen*, en het *Eelt aan den rand der Schelp*, onderwerpen alle van even zoo veele Onderdeelingen.

De

*De Wonden van het Buitenoor.**Vulnera auris externae.*

§ 2360.

Omtrent deeze, hebbe ik § 186., reeds verscheiden byzonderheden aangewezen, Het gene ik 'er nu nog moet byvoegen bestaat daarin, dat de Ouden, in het hegten deezer Wonden, altoos, en met de grootste zorgvuldigheid het Kraakbeen vermeidden, uit vreeze zegt PARÉ, voor versleving: dat de Hedendaagsche, door de ondervinding geleerd, geene zwaarigheid hoe genaamd stellen in het doorsteken van dit Kraakbeen, vooral aan den omtrek, alwaar het en dun, en zegt is: dat de Verbanden moeten droog zyn, of uiterlyk bestaan uit zeer zachte en eenigzints balsemagtige Hulpmiddelen; dat men in alle gevallen waar eene hegting plaats grypt, de ruimte agter het Oor met eenige zachte stof gelyklyk moet opvullen, ter verhoeding eener nadeelige drukkings van het Deel tegen de zyde des Hoofds, by het aanleggen des Verbands, welk die hegting ondersteunen moet: dat men eindelyk, als het Buitenoor zoo ver is afgesneden, dat het niet dan voor een zeer klein gedeelte, en door de Huid alleen, nog met het Hoofd verbonden blyft; dit onāangezien, de hegting beproeven moet, en niet ligtvaardig besluiten tot de geheele afshyding, dewyl 'er verscheiden voorbeelden voor handen zyn van deszelfs weder aangroeiing.

*De Ontvelling, Kneuzing, en Verzwearing van het Buitenoor.**Excoriatio
Contusio, &
Exulceratio
auris externae.*

§ 2361.

Alle deeze Ziekten verschillen ten aanzien van haare Natuur, gevolgen, en Behandeling, zeer weinig van die, welke onder dezelfde benaamingen, aan eenige andere Deelen van het Lighaam voorkoomen, en bereids, voor zoo veel het algemeene betreft, van ons voormalen beschreeven zyn. De eenige byzonderheid zelfs, welke ten haaren opzichte in aanmerking komt, is het zilver houden van den Gehoorweg, met door eene zachte opvulling te beletten dat de uitvloeiende Etter, of welk ander Vogt zulks zyn mooge, daar in dringe. Vette Plaatsmiddelen daarenboven, moeten in elk deezer gevallen, met de meest mooglyke omzigtigheid vermeid worden.

*De Smarting des Buitenöors.**Incertrigo
auris exter-
na.*

§ 2362.

Dit Gebrek, meer eigen aan Kinderen dan aan Bejaarden, is oorspronglyk uit eene opvulling, en geringe verëtering der Smeerkliertjes, verspreid langs de gantsche oppervlakte van het Buitenöor, dog vooral langs de agterste; en geneest meestäl gemaklyk, alleen door dikmaalige wasfingen met zuiver Water, met eene zeer verflapte *Goudglit Azyn*, met het *Water van GOULARD*, of eenig ander Vogt van gelyken aart als deezen. Somwylen egter, en inzonderheid by Volwasfenen, weërstaat hetzelve hardnekkig alle deeze Hulpmiddelen, en yordert het gebruik van Kwikkereidzels, 't zy alleen uitwendig, 't zy tevens inwendig. Of men hierom geregtigt zy, om deeze foort van Smarting, altoos, en zonder eenige uitzondering, toe te fchryven aan eene venerifche ongesteltheit der Vogten, gelyk veeläl gedaan wordt, is by my zeer bedenkelyk.

*Deformitas
auris exter-
na.**De Wangefalte van het Buitenöor.*

§ 2363.

Behalven de Splyting der Oorlel, § 1649. beschreeven, is 'er eene Wangefalte van het Buitenöor, die vry wat invloed op het Gehoor heeft, en hierom van merkelyk meerder belang is dan deeze. Ik bedoele naamlyk, de te grootte platheid van dit Deel, 't zy uit de Natuur, 't zy uit kragt eener te sterke fluiting der Hoofddekzels, in de Kindsheid.

§ 2364.

Deeze Wangefalte, zou misfchien in de Jeugd verbeterd kunnen worden, door het Buitenöor op deeze of geene wyze, geduurende eenen langen tyd van het Hoofd eenigzints verwyderd te houden. By Bejaarden is ze onveränderlyk, en moet men het Stomp Gehoor, hier van afhanglyk, door het gebruik van een *Konstöor*, of iets anders, dat eene tregterwyze gedaante heeft, te gemeet koomen.

De Ontbeering van het Buitenoor.

§ 2365.

Dit, inderdaad zeer misfaltung gebrek, gaat altoos gepaart, of liever, veroorzaakt bestendig, eene mindere scherpte des Gehoors dan natuurlyk, welke, gelyk ik § 1548. gezegd hebbe, niet kan geholpen worden dan door het gebruik van een Konstoor. Tot deszelfs toevallige oorzaken, behooren inzonderheid de houwende treffing van scherpsnede Werktuigen, en zekere voortknaagende Zweeren aan den wortel des Buitenöors.

De enkele Breuk van het Kraakbeen des Buitenöors.

§ 2366.

*Fraçtura
simplex car-
tilaginis au-
ris externa.*

Hier door verftaa ik bepaaldelyk, eene verbreeking van dit Kraakbeen, zonder eenige byzynde Wond der Bekleedzelen.

§ 2367.

CELSUS is myns weetens de eenige die hier van gesproken heeft, en misfchien is het waar, dat hy zulks enkel doet ter voldoening aan zyne zoo gewoone en in alles doorstraalende nauwkeurigheid; niet, om dat hy dezelve immer heeft waargenoomen.

§ 2368.

Wat het geval hier omtrent ook zyn mooge, zeeker althans is het, dat ik by geenig Schryver daar van een voorbeeld hebbe aangetroffen, en ik alles stilzwygend zoude voorby gegaan zyn, indien ik niet dagt, dat de gezegdens van zulk een groot Man onze opmerking verdienden, dan zelfs, alsze niet strooken met onze Denkbeelden, die immers, met opzigt haarer waarde ten voordeeligste berekend, nooit meerder dan als waarschynlykheden gelden kunnen.

§ 2369.

De Behandeling, door CELSUS in dit Gebrek aangepreezen, en die ik niet voor by kan hier in te laschen, bestaat kortelyk, zoo draa de Veröttering tot stand gekoomen is, in het doen eener insnyding in de Bekleedzelen, aan de te-

gengestelde zyde van de Breuk des Kraakbeens; in eene halfmaanswyze wegsnyding dezes Kraakbeen; in den aanleg van zachte saamentrekkende Hulpmiddelen, ter stuiting van den Bloedvliet; in het opvolgend gebruik eener pleister verfteken van alle Vet; in het opvullen der ruimte agter het Oor met zachte Wol; en in het steunen van het Buitenoor door een Verband, dat niet te sterk wordt aangeslooren. Den derden Dag, daarenboven, gebied hy het Oor te stooven met warm Water, even als hy zulks voorschryft in de Breuk der Beenderen en Kraakbeenderen van den Neus; en vorderd, staande den tyd dat de Ontsteking aanhoud, eene strikte Eetregel.

Callus marginis concha.

Het Eelt aan den rand der Schelp.

§ 2370.

Dit wordt zeldzaam gezien dan by Menschen wier Ooren merkelyk buitenwaards gekeerd zyn, en aanhoudend bloot gesteld aan de drukking van zeer sluitende en eenigzins harde Hoofddekzels. Het wordt geneezen, alleen door het vermeiden der drukking, en het langduurig gebruik eener weckmakende Pleister. Dikmaalige dog voorzigtig gedaane bestrykingen met den *scherpen Geest des Zeezouts*, staande deezen zelfden aanleg, bekorten egter heel zeer de behandeling.

II. H O O F T D E E L.

De Ziekten van den Gehoorweg.

Morbi membranae auditivae.

§ 2371.

Deeze, voor zoo veel men daar van tot nog toe kan oordeelen, zyn bepaaldelyk, de Oorpyn, deszelfs *Ontsteking*, *Ettergezwel*, *Zweeren*, *Vleezig uitwas*, *Beenbederf*, *Sluiting*, *Verstopping door het Oorsmeer*; gelyk ook de *opsluiting van vreemde Ligbaamen in dezelve*, de *dragt der Ooren*, de *Vernauwing van dien Weg*, de *Verstopping en Zwelling van deszelfs Bekleedzel*, en *zyne niet natuurlyke strekking*.

§ 2372.

§ 2372.

Elk dier Ziekten, gelykze min of meer den toegang des Geluids belet tot het Binnenoor, is van het uiterst aanbelang; en moet hierom, door den Heelmeester nauwkeurig gekend, en met de grootste oplettenheid behandeld worden. Wy zullen alles, wat tot het een en ander de meeste betrekking heeft, en volstrekt niet kan ontbeerd worden, onder even zoo veele Opfchriften, als met het algemeen getal derzelve overëenkomt, voordraagen.

De Oorpyl.

§ 2373.

De OORPYL, een der fmertelykfte Pynen zeker van allen, heeft doorgaans ^{Otaigie} hare zitplaats in het binnenst Bekleedzel van den Gehoorweg, en verwekt dikmaalen Koorts, Slaaploosheid, Ylhoofdigheid, Stuiptrekkingen, en meer andere gevaarlyke Toevallen.

§ 2374.

Haare gemeenzaamfte oorzaaken zyn, eene zinkingagtige Vloeiing, Verftopping der Smeerkliertjes van voorgemeld Bekleedzel, deszelfs Ontsteking en Verzweering, de fcherpte van het Oorfmeer eenigen tyd in den Gehoorweg opgehouden, en verscheidenerlei vreemde, vooräl harde of fcherpe Lighaamen, in denzelfden Weg beslooten.

§ 2375.

De Oorpyl van het eerste foort, de eenige welke hier ter plaatze in aanmerking komt, wordt inzonderheid geneezen door de Aderlaating, het gebruik van zagte doorwaaszemende Geneesmiddelen, Blaardragten agter het Buitenoor of aan het zydelyke gedeelte van den Hals aangelegt, en door weekmaakende en verzagtende Stovingen, Dampbaden, of Pappen, aan het Oor zelve toegepast.

§ 2376.

De geneezing der overige foorten berust alleen op die der Gebreken van dewelke zy afhangen, waar van in het vervolg, by verscheiden gelegenheden zal gesproken worden.

*Inflammati-
o meatus au-
ditorii.*

De Ontsteking van den Gehoorweg.

§ 2377.

Deeze, die zig hier, gelyk elders, door pyn, hitte, roodheid, klopping, en eene koortsächtige Ongesteltheit aankondigt, is meestäl ten hoogsten verderfelyk voor het Gehoor, en moet zoo draa immer mooglyk zy, beteugeld worden door de Aderlaating, door herhaalde Buikzuiveringen, door verdunnende en verkoelende Geneesmiddelen, door Bloedzuigers in den omtrek van het Oor aangelegt, gelyk ook door dergelyke Plaatsmiddelen, als ik in de Zinkingächtige Oorpyn, § 2375. hebbe aangepreezen.

§ 2378.

Het *Heulsap*, het *Bevergeil*, en meer andere Middelen van gelyken aart, door sommige ter verzagting der Pyn, in deeze Ziekte, onder verschillende gedaanten gebragt in den Gehoorweg, zyn ten uitersten schadelyk, en hebben dikmaalen Doofheid, somwylen den Dood veröorzaakt.

Het Ettergezwel des Gehoorwegs.

§ 2379.

*Abscessus
meatus audi-
torii.*

Het ETTERGEZWEL DES GEHOORSWEGS, is byna altoos het gevolg van deszelfs verwaarloosde Ontsteking, en legt niet zeldzaam den grond tot een zeer verwoestend Beenbederf.

§ 2380.

Somwylen bepaalt zig hetzelfde geheel tot de uitgestrektheid van den Gehoorweg; somwylen overschryd het de paalen van deeze, en breid zig uit tot agter het Buitenöor.

§ 2381.

In beide gevallen, kan men in den eersten tyd niets doen dan gebruik maaken van sterk weekmaakende Pappen, ter bevordering der Veröttering. De sluiting van den Gehoorweg naamtyk, door het Ettergezwel zelve, belet volstrekt de inbrenging van allerlei Hulpmiddelen.

§ 2382.

§ 2382.

Het eerste foort van Ettergezwel § 2380, opent zig fomwylen van zelve met gevolg eener voorspoedige geneezing. Somtyds egter is men verpligt de opening te doen met het Snymes, en vooräl, wanneer de Ettermaaking traag voortgaat, of het binnenst Bekleedzel des Gehoorwegs zeer dik is. Het laaste, behoord nimmer aan eene van zelfs gebeurende doorbraak overgelaaten te worden, maar moet men altoos in zyne gantsche middellyn, en zoo vroeg zulks immer mooglyk is, opfnyden.

De Zweeren van den Gehoorweg.

*Ulcers meatus
auditorii.*
iii.

§ 2383.

Een geöpent of doorgebrooken Ettergezwel van den Gehoorweg, scherpe Vogten derwaards heen gevoerd, en deszelfs Wonden of Kneuzingen, zyn de gemeene oorzaken der Verzweeringen welke dit Deel aangrypen, en dikmaalen zoo nadeelig zyn voor den Lyder, zoo onäangenaam voor den Heelmeester.

§ 2384.

Deeze Zweeren, zeldzaam, genoeg bloot gesteld aan het onderzoek des Gezichts, moet men meestäl beoordeelen naar haare van elders bekende oorzaak, naar de reuk en hoeveelheid van het Vogt 't welk zy uitwerpen, naar haare blykbaare of vermoedelyke Plaatsing, en naar de hoegrootheid der Pyn welke de Lyder in den Gehoorweg zegt te gevoelen.

§ 2385.

Derzelver behandeling berust geheel op dezelfde byzonderheden, dat is te zeggen, datze naar het verschil van deezen, verschillend moet geregeld worden, en voor geene algemeene bepaalingen vatbaar is. Uit den inhoud der byzondere onderdeelingen van het *Leerstuk der Zweeren*, kan men alles wat hier toe vereischt wordt afleiden, mits egter dat men met oordeel te werk gaa; de natuur van het Deel wel in agt neeme; de hoedaanigheid en gedaante der Hulpmiddelen, overeenkomstig hier mede, inrigte; en vooräl geen gebruik

maake van dingen, welke uit hoofde hunner scherpte, het Trommelvlies, en hier door, het Gehoor, zouden kunnen benadeelen. In § 381 & 382. hebbe ik reeds eenige der eenvoudigste en beste Hulpmiddelen voorgedraagen; en moet hier nu nog byvoegen, het enkel *Garstenwater* vermengd met wat *Roozenboonig* als de *Zweer* pynlyk is, en een rottig Stinkvugt uitwerpt; de *Damp* van *Mastik*, *Roozen*, en wat *Suiker*, ingevalle de Gehoorweg natuurlyk zeer vogtig is; en die van *Vermillioen* als de *Zweer* van eene veneriesche scherpte der Vogten afhangt, of door deeze onderhouden wordt.

Fungus meatus auditorii.

Het Vleezig uitwas van den Gehoorweg.

§ 2386.

Onder deezen naam zou bepaaldelyk niets moeten verstaan worden, dan eene te weelderige Vleeschgroeiing uit eene *Zweer* van dit Deel, met of zonder *Beenbederf*. Het behartigen van alle mooglyke korthed egter, verplicht ons, om daar onder tevens te begrypen, deszelfs Vleeschgezwel, een Gebrek welks algemeene beschryving ik in het *eerste Deel* deezes Werks, van § 765. tot § 770. reeds gegeven hebbe.

§ 2387.

Dus beschouwd, is het Vleezig uitwas van den Gehoorweg van drierlei aart, en moet op even zo veele verschillende wyzen behandeld worden.

§ 2388.

Dat van het eerste soort is *eenvoudig*, afhankelijk van eene oppervlakkige *Zweer* des binnenste Bekleedzel van den Gehoorweg, en geneesbaar door eene gelyke opvulling van dit Deel met droog *Haarlemer Plukzel*, of door deeze, en het gebruik van saamentrekkende en droogende Hulpmiddelen. Men kent hetzelfde inzonderheid, uit de geringheid der voorgaande Oorzaak; uit de weinige Pyn die het aanbrengt; uit deszelfs kleine uitgestrektheid als het zichtbaar is; en uit de nauwlyks merkbaare, of immers niet aanmerklyke Vogtsöntlasting daar mede gepaart.

§ 2389.

§ 2389.

Dat van het tweede foort is *saamengefeld*, grooter, meer pynlyk, ontlast veel Stink-vogt, en volgt veelal op een zeer uitgebreid, en lang beslooten gebleeven Ettergezwel; of gaat verzeld van deeze of gene Vogtsverbastering. Deszelfs plaatslyke behandeling bestaat voornaamlyk in het voorzigtig verteeren des Uitwas door den *Onderaardschen Steen*, als zulks mooglyk is; en het bevorderen der afscheiding van het bedorven Been, door de een of ander dier Hulpmiddelen, welke ik in de naastvolgende Onderdeeling zal aanwyzen.

§ 2390.

Het laatste foort, dat dan eens natuurlyk gekleurd, dan eens rood is, bestaat lang zonder Pyn, zonder Ontvelling, en zonder eenigerlei vloeijing van Etter, etteragtig Vogt, of dergelyken. Door veroudering egter groot geworden, of getergt door scherpe Hulpmiddelen, verzweerd dikmaalen deszelfs Oppervlakte, wordt het Gezwel meer of minder pynlyk, en gebeurt 'er tevens eene etterige Vloeijing uit den Gehoorweg. De *scherpe Geest des Zeezouts*, voorzigtig en by herhaaling aangebragt; de *Afbinding*; en de *wittrekking op de wyze der Neusproppen*; zyn deszelfs eenige Geneeswyzen.

*Het Beenbederf des Gehoorwegs.**Caries meatus auditorii.*

§ 2391.

De stof eens Ettergezwels van den Gehoorweg, ontbloomt somwylen deszelfs Beenagtig gedeelte, en doet het hetzelfde bederven. Dit Bederf, in alles gelyk aan dat van andere Beenderen, moet naar de een of ander der algemeene Regelen, door ons voormaalen opgegeeven, behandeld worden; dog niet, dan met alle mooglyke oplettenheid voor het Trommelvlies, van welks geheelheid zeker, het Gehoor voor een groot gedeelte af hangt.

De

*Meatus au-
ditorius im-
perforatus.*

De gestooten Geboorweg.

§ 2392.

Deeze is of *aangebooren*, of *toevallig*, en betreklyk tot één deezer Wegen afzonderlyk, of tot beiden te gelyk.

§ 2393.

De *aangebooren* bestaat meestäl uit een tegennatuurlyk Vlies aan den ingang des Geoorwegs, of in eenig ander gedeelte zyner uitgestrektheid. De *toeval- lige* is doorgaans het gevolg eener Wonde of Verzweering van deszelfs binnenst Bekleedzel, en beslaat niet zelden een zeer aanmerklyk gedeelte van deezen Weg. De enkele, vernietigt slegts het Gehoor voor een gedeelte; de dubbele doet zulks geheellyk. Als de laatste behoord tot het soort der *aangeboorne*, gaatze tevens gepaart met Stomheid.

§ 2394.

De vliezige sluiting van den ingang des Geoorwegs, is geneesbaar door eene kruiswyze insnyding, en het opvolgend gebruik van zagtelyk verwydende Steekwieken. Hetzelfde is waar, als dergelyk eene sluiting plaats heeft in eenig gedeelte der nitgestrektheid van deezen weg, niet al te dicht by het Trommelvlies. De aanëengroeiing der vliezige Wand en van den Geoorweg, eenigzints aanmerklyk zynde, is ongeneeslyk; ten zy mischien het voorstel van L'ESCHEVIN, om dezelve met eene zeer kleine *Troisquart* te doorbooren, kan plaats hebben, 't gene egter by my vry wat bedenkykheid insluit.

De Verslopping des Geoorwegs door het Oorsmeer.

§ 2395.

Het Oorsmeer, afgescheiden in de Kliertjes van het binnenst Bekleedzel des Geoorwegs, is wel altoos in eene zekere maate in deezen Weg aanwezig; dog verzaameld somwylen in zulk eene groote veelheid, dat het den toegang des Geluids verhinderd tot het Trommelvlies, en zeer lastige Orruiszingen niet alleen, maar ook Hardhoorenheid veröorzaakt.

*Obstruäio
meatus audi-
torii ceru-
mine auris.*

§ 2396.

In sommige deezer Verzaamlingen, altyd op slordigheid gegrond, is het Oorsmeer nauwlyks verandert van zyne natuurlyke hoedaanigheid; in andere daarentegen is hetzelfde verdikt, of heeft de hardheid van Pleister. Deeze verscheidenheden bepaalen inzonderheid de verschillende trappen van Hardhoorenheid hier van afhankelijk, en regelen tevens de wyze op welke den Gehoorweg moet gezuiverd worden.

§ 2397.

Als het Oorsmeer, zonder eenige merklyke verandering ondergaan te hebben, in den Gehoorweg enkel is opgehoopt, kan men het gemaklyk opruimen, met eene dikmaal herhaalde inbrenging van eenige inëengedraaide Plukzeldraaden; met een Oorlepelje; of met het inspuiten van lauw Water. Van deeze zelfde behandeling bediend men zig wanneer het verdikt is, dog niet, dan na dat men het altoorens verdund heeft door het indruppen eener smelting van Zeezout en Spaansche Zeep, in dergelyk Water; of door het inbrengen van fyn Plukzel, Boomwol, en dergelyke, met hetzelfde Vogt doordrongen. Het pleisteragtig Oorsmeer, kan niet anders worden weggenoomen, dan door gebruik te maaken van de een of ander der handelwyzen, welke wy in de volgende Onderdeeling, ter opruiming van vreemde, vooral harde Lighaamen, in den Gehoorweg beslooten, zullen aanpryzen.

De Opluiking van vreemde Lighaamen in den Gehoorweg.

§ 2398.

Oneindig byna is het getal der vreemde Lighaamen, welke in den Gehoorweg kunnen huisvesten. Alle nogthans kunnen gevoeglyk gebragt worden tot twee soorten, tot de *Levende* naamlyk, en *Levenlooze*.

§ 2399.

De *Levende*, van welk eenen aart die ook zyn moogen, verwekken den Lyder doorgaans vry veel ongemak, door de geduurige beweeging waar in ze

Inclusio corporum alienorum in meatu auditorio.

zyn om zig te ontwikkelen, en kunnen dikmaalen niet dan met veel moeite worden weggenoomen. Onder de verschillende behandelingen, hier toe voorgeschreeven, moet men als de besten beschouwen, het gebruik van Niesmiddelen; het inspuiten of indruppen, van *Olie*, *Azyn*, of *Brandewyn*; gelyk ook de inbrenging van een Tentyzer aan deszelfs einde bekleed met Boomwol of Plukzel, met een weinig *Veneetsche Terpentyn* bestreeken.

§ 2400.

De *Levenlooze Lighaamen*, zig in den Gehoorweg ophoudende, zyn of *zagte* of *harde*, *puntige* of *ronde*.

§ 2401.

De *zagte*, vooräl die behooren tot het ryk der Gewasfen, als dezelve 'er droog zyn ingekoomen, ondergaan dikmaalen door het opgeslorpte uitwaasemend Vogt des Gehoorwegs, eene zeer merklyke vergrooting; drukken op eene zeer pynlyke wyze deszelfs Bekleedzel; doen dit in eenen meerderen of minderen graad opzwellen; en geraaken door het een en ander, dermaaten beklemd, dat het zeer bezwaarlyk is, haar uit te neemen.

§ 2402.

De *harde*, diep in den Gehoorweg gedrongen, byzonder alsze *puntig* zyn, veröorzaaken altoos eene ondraaglyke Pyn, en fomwylen zeer vreemde niet alleen, maar ook gevaarlyke Toevallen; als by voorbeeld, verscheurende Hoofdpynen, drooge Hoest, opstopping der Maandelyksche Zuiveringen, Verlamming en Uitdrooging van deeze of gene der Ledemaaten, Vallende Ziekte, en dergelyken.

§ 2403.

De opruiming van het eerste foort deezer Lighaamen, slaagd fomtyds vry gelukkig, door behulp van een dun Tangetje met eenigzints platte Bekken; dog eischt meermaalen, datze altoorens verdeeld worden door een Werktuig, dat en plat, en eenigzints puntig is. Die der *harde*, en tegelyk langwerpige Lighaamen, kan veeläl door een zelfde Tangetje bewerkt worden; maar tot die der *ronde*, bediend men zig met het meeste voordeel, van een Haakje dat zeer dun is, een flauwe en korte bogt heeft, en welks punt stomp en plat is. Voor
de

de inbrenging van elk deezer Werktuigen, moet men wel bedagt zyn, om den Gehoorweg glibberig te maaken, door de indrupping van een weinig Boomolie.

De Dragt der Ooren.

§ 2404.

Hier door verftaa ik niet anders, dan eene vloeijing uit den Gehoorweg, in fchyn etteragtig, maar inderdaad Wyeijg, en dikwyls waargenoomen by Kinderen, zeldzaam by Volwasfenen.

§ 2405.

Deeze Vloeijing is altoos gegrond op eene te groote veelheid van het wyeagtig gedeelte des Bloeds, onpynlyk, en meer heilzaam dan fchadelyk. Alsze onvoorzigtig te keer gegaan wordt, verwekt ze doorgaans eene opzwellling van het zydelyk gedeelte des Aangezichts, en Hoofds, die niet verdwynd dan met haare hernieuwing. Veelyds zelfs baardze alsdan verfcheiden, en meer of min gewigtige Ziekten, naar dat de natuur en het belang is der Deelen waar ze zig heenen wend. Een verftandig Geneeskundig beftier alleen, is in ftaat om haar op eene veilige wyze te geneezen.

De Vernauwing van den Gehoorweg.

§ 2406.

De Gehoorweg is te nauw, uit de Geboorte, of by Toeval. In beide omftandigheden wordt de vreeje toegang des Geluids tot het Trommelvlies verhinderd, en moet 'er dienvolgens een zwak Gehoor plaats grypen.

§ 2407.

Het *aangeboreen* foort deezes Gebreks is doorgaans ongeneeslyk, om dat het meestal gegrond is op eene kwaade vorming van den beenigen Gehoorweg. Het *toevallig* kan fomwylen geneezen worden, dog niet dan door eene behandeling, overëenkomftig met zyne oorzaak, die inderdaad niet altoos dezelfde is, en men met de grootfte zorgvuldigheid moet naarfpooren.

Fluxio aurium.

Coangustatio meatus auditorii.

*Laxitas &
tumiditas
membranae
internae meatus
auditorii.*

De Verslapping en Zwelling van het binnenst Bekleedzel des Gehoorwegs.

§ 2408.

Deeze berust altoos op eene zwakke en wateragtige Lighaamsgeffteltheid, of op eene te groote vogtigheid van den Dampkring. Zy beschaadigt het Gehoor om twee redenen; dat is te zeggen, en om de vernauwing des Gehoorwegs welke zy aanbrengt, en, om datze de veerkragt des gemelde Bekleedzels, en van het Trommelylies, vermindert.

§ 2409.

Haare geneezing wordt bewerkt; in het geval der eerste oorzaak, door liet gebruik, eerst van Ontlastende, naderhand van Versterkende Geneesmiddelen; en in dat der tweede, door zig zoo veel mooglyk zy op te houden in eene drooge Lucht, 't zy natuurlyke, 't zy kunstige; en door den Gehoorweg zagtelyk op te vullen met Boomwol, nat gemaakt in een *afstrekzel van Salie en Kruidnagelen* in zeer sterke *Brandewyn*. Van dit zelfde, of eenig ander foortgelyk Plaatsmiddel, kan men zig ook met veel voordeel bedienen in het eerste geval; en inzonderheid wanneer men tevens gebruik maakt van eene aanhoudende Blaardragt in den Nek, of tusschen de Schouderbladen.

Curfus innaturalis meatus auditorii.

De niet natuurlyke strekking van den Gehoorweg.

§ 2410.

De Gehoorweg, natuurlyk gesteld, heeft eenen schuinzen en eenigzints gedraaiden voortgang. Deeze gedaante is noodzaaklyk ter vermenigvuldiging van de buiging der Geluidstraalen, waar van een goed Gehoor zoo grootlyks afhangt; en kan niet veranderd worden, zonder dit, op eene merklyke wyze, te benadeelen.

§ 2411.

Eene te regte, en byna of geheel dwersche loop deezer Weg, is mischien de meest gemeenzaame dier veranderingen, welke allen onvatbaar zyn voor eeni-

ge

ge andere Konsthulp, dan die bestaat in het aanwenden van het Werktuig des Heeren DEKKER, welk wy ten einde des eerste Deels van dit Werk Plaat XII. Fig. 3. hebben afgebeeld.

III. H O O F T D E E L

De Ziekten van het Trommelvlies.

§ 2412.

Morbi mem-
branae tympe-
ni.

Het Trommelvlies is onderworpen aan verscheiden Ziekten, die elk op zig zelve eenen zeer nadeeligen invloed hebben op het Gehoor. De voornaamsten van deezen zyn deszelfs *Verslapping*, *Spanning*, *Ontsteking*, *Verdikking*, *Verharding*, en *Verbreeking*, de Onderwerpen van even zoo veele volgende Opschriften.

De Verslapping van het Trommelvlies.

§ 2413.

Laxitas
membranae
tympani.

Deeze verzeld dikmaalen de Verslapping en Zwellling des binnenste Bekleedzel van den Gehoorweg. § 2408, en 2409. beschreeven. Zeldzaam is ze onafhankelijk van deeze, en gegrond op eene verzaaming van Slym of Lucht in de Trommelholte. Haar foortonderscheidend kenmerk is, eene zeer verdrietige Hardhoorenheid, dog die zig inzonderhid regeld naar de gesteltheid van den Dampkring, en in vogtig Weër meerder, in droog Weër minder is. De Geneeswyze § 2409. aangepreezen, is tevens in deeze Ziekte, de beste.

*Rigiditas
membranae
tympani.*

De Spanning van het Trommelvlies.

§ 2414.

De te groote Spanning van het Trommelvlies, hangt af van oorzaken tegen-
gesteld aan die van deszelfs Verflapping, en verwekt een Gehoor zoo scherp,
dat de Lyders nauwlyks het minste geluid verdraagen kunnen. In heete koorts-
agtige Ziekten wordt dezelve zeer dikmaalen waargenoomen, en is als dan
geen der beste verschynzelen. Haare behandeling, eischt algemeene en plaats-
lyke verslappende Hulpmiddelen, welke laaste voornaamlyk, onder de gedaan-
te van Stovingen of Dampbaden moeten worden aangewend.

*Inflammati-
o membranae
tympani.*

De Ontsteking van het Trommelvlies.

§ 2415.

Deeze is zoo nauw verknogt met de Ontsteking van het binnenst Bekleedzel
des Gehoorwegs, dat de eene zeldzaam bestaat zonder de andere. De behan-
deling ook is in beide Ziekten dezelfde, zoo wel als haare oorzaken, kenmer-
ken, en gevolgen. Als deeze Ontsteking overflaat tot Verërtering, wordt het
Trommelvlies verbrooken, gaan de Gehoorbeentjes verlooren, en gebeurt 'er
eene volstrekte vernietiging van het Gehoor.

De Verdikking van het Trommelvlies.

§ 2416.

Dit Gebrek is doorgaans het gevolg eener voorgaande Ontsteking van het-
zelfde Vlies, geneezen langs den weg van Oplossing. Het vooroorzaakt altoos
eene zekere graad van Hardhoorenheid, en somwylen zelfs Doofheid. Alle
Heelkundige hulp is in dit geval nutloos.

*Crasitudo
membranae
tympani.*

De Verharding van het Trommelvlies.

*Induratio
membranae
tympani.*

§ 2417.

De verharding van het Trommelvlies, gebeurt mischien nimmer dan ingevolge van eenen zeer hoogen Ouderdom, die men weet dat zelfs de Slagaderen doet verbeenen; en kan door niets verholpen worden. De Doofheid van hoog bejaarde Menschen, is waarschynlyk veelmaalen hier van afhanglyk.

De Verbreeking van het Trommelvlies.

*Dilaceratio
membranae
tympani.*

§ 2418.

Het Trommelvlies wordt verbrooken door eene verëtterende Ontsteking van hetzelfde, gelyk wy § 2415. reeds hebben aangemerkt; door eenig hard of te gelyk scherp Werktuig, te diep in den Gehoorweg gebragt; en mischien ook, door eene perfsing der Lucht in de Buis van EUSTACHIUS, by eene sterke uitademing, de Neus en Mond geslooten zynde.

§ 2419.

Hoedaanig de oorzaak deezer Verbreeking ook zyn mooge, zy is nimmer eenigzints aanmerklyk, zonder gevolg van Doofheid, en moet als geheel ongeneeslyk beschouwt worden.

IV. H O O F T D E E L.

De Ziekten van het Binnenöör.

*Morbi auris
internae.*

§ 2420.

Het Binnenöör bestaat uit den Trommel, het Portaal, den Doolhof, de cellen van het Mamwyze Uitsteekzel, en de Buis van EUSTACHIUS. Tot de Ziek-

Ziekten deezer Deelen, voor zoo veel dezelve betrekking hebben tot myn Ontwerp, behooren inzonderheid, de *Ontsteking en Verzwearing des Bekleedzels van den Trommel, des Doolbofs, en der cellen van het Mamwyze Uitsteekzel des Slaapbeens*; de *stymige opvulling van den Trommel en der Eustachiaanse Buis*; de *Verstopping deezer Buis door eene zwelling van deszelfs Bekleedzel*; en het *Beenbederf van eenig gedeelte des Geboortuigs*. Zie hier eene, my meest mooglyk nauwkeurige Beschryving, van elk deezer Ziekten in het byzonder.

*Inflammati-
o Abscessus
membranae
internae tym-
pani, laby-
rinthi &c.*

De Ontsteking en Verzwearing des Bekleedzels van den Trommel, des Doolbofs, en der cellen van het Mamwyze uitsteekzel des Slaapbeens.

§ 2421.

Deeze Ziekten, zeldzaam tydig genoeg gekend, zeldzaamer nog, behoorlyk behandeld, ontspruiten meestentyds uit venerische Ontstekingen en Verzwearingen van de Keel; dog ook somwylen uit andere, en meer gewoone, vooräl ontstekenächtige, Ziekten.

§ 2422.

Onmooglyk byna is het, om ten haaren opzigte eenig, altoos doorgaand, en onbedrieglyk kenmerk, vast te stellen. Den meesten tyd is men verpligt om zig hierin te behelpen met gisingen, die, hoewel niet ontbloom van waarschynlykheid, geene stellige verzeekering altoos insluiten. Van deezen aart by voorbeeld zyn, de inwendige Oorpyen, eene koortsächtige Ongesteltheit, een Gehoor dat uitermaaten scherp en aandoenlyk is, scheele en zeer grievende Hoofdpynen, een scherpe en schelle Oorruizing, en eene Vloeying van Etter in den Mond, of langs den uitwendigen Gehoorweg.

§ 2423.

Haare gevolgen zyn ten uitersten verderfelyk, en bestaan inzonderheid in de vernieling des Gehoors, en een byna ongeneeslyk, somwylen zelfs doodelyk, Beenbederf van het Steenbeen.

§ 2424.

§ 2424.

De geneezing, algemeen genoomen, is zeer bezwaarlyk, zoo uit hoofde onzer gebreklyke kennis van den juisten staat dier Ziekten; als om de moeilykheid die 'er is, in het aanwenden der noodige Hulpmiddelen. Men weet naamlyk, hoe weinig men kan staat maaken op de algemeene Middelen, en hoe gering derzelve werking is, in plaatslyke Ziekten. Men weet daarënboven, dat de eenige weg om de gemelde Ziekten te behandelen door Plaatsmiddelen, de Buis is van EUSTACHIUS, en deeze niet toelaat dan inspuitingen, die zeker, waar mede ook gedaan, altoos op eene werktuiglyke wyze beleedigen, en hier door in deeze gevallen, mischien ruim zoo schadelyk zyn als voordelig.

§ 2425.

Gevallen egter van deezen aart, blykbaar gegrond op Venusmet, kunnen door een verstandig gebruik van Kwikmiddelen geholpen worden. Men kend dezelve inzonderheid uit het aanweezen van verscheiden andere verschynzelen der Venusziekte, en vooräl uit die van veneriesche Keelzweeren, welkers kenmerken wy § 389. beschreeven hebben.

De slymige opvuiling van den Trommel, en des Eustachiaanschen Buis.

§ 2426.

*Infarctus
mucosus
Tympani &
tubæ Eu-
stachianæ.*

Beide deeze Ziekten gaan doorgaans gepaart met elkander; zyn afhanglyk van eene te groote afscheiding van slym in de cellen van het Mamwyze uitsteeksel des Slaapbeens; verwekken eene geheel pynlooze Hardhoorenheid; en worden dikmaalen bespeurd in den Ouderdom, by dezulke die eene slymige ongesteltheit der Vogten hebben, en in de Venusziekte.

§ 2427.

Een der meest goedgekeurde Geneeswyzen derzelve, is het inspuiten van eenige ontbindende Vogten door den Buis van EUSTACHIUS. Gelyk dit egter zeer veel handigheid vorderd van den Heelmeester, en het Snotvlies van den Neus, door welk Deel het pypje der Spuit moet ingebracht worden, by

veel Menschen zoo teêrgevoelig is, dat zy deeze inbrenging by geene mooglykheid, of immers niet zonder geduurig te Niezen, verdraagen kunnen; is het beter, dat men den Lyder den Mond doe vullen met eene groote veelheid van den damp dier Vogten, en hem gebiede, deeze door eene sterke pooging tot uitademing, terwyl de Neus en Mond geslooten zyn, in de Eustachiaansche Buis of Buizen, te doen indringen.

§ 2428.

Dat deeze behandelingen intusfchen, alleen noodzaaklyk zyn in die gevallen welke niet gegrond zyn op Venusziekte; en men by dezulke die hier van afhangen, met het inwendig gebruik alleen van Kwikmiddelen, de geneezing bewerken kan, is eene byzonderheid welke ik niet voorby kan hier aan te merken.

Obstructio
tuba Eustac-
hiana tumi-
ditate mem-
branae illius
tuba.

*De Verstopping des Eustachiaanschen Buis, door eene zwelling van des-
zelfs Bekleedzel.*

§ 2429.

Dit Gebrek bestaat zo zeldzaam op zig zelfs, als het een gemeen toeval is der Keelontsteking, van Veneriesche Keelzweeren, van eene sterke Kwylvloed, en dergelyke.

§ 2430.

Deszelfs kenmerken, zyn Oorpyl, Oorruizingen, en Hardhoorenheid, gepaart met de bekende verschynzelen van deeze of gene der zoo even genoemde Ziekten.

§ 2431.

Ter geneezing wordt niets vereischt, en is ook niets voldoende, dan de geneezing deezer zelfde Ziekten, door haare eigen, en te vooren beschreeven behandelingen.

*Het Beenbederf van eenig gedeelte des Gehoortuigs.**Caries all-
cujus partis
organi audi-
terii.*

§ 2432.

De Ontstekingen en Verzweeringen van het vlieschächtig bekleedzel des Trommels, van den Doolhof, en der cellen van het Mamwyze Uitwas, worde dikmaalen gevolgt van het Beenbederf van de een of ander deezer Deelen, en niet zelden zelfs van die des Steenbeens.

§ 2433.

Dit Bederf, altoos vernielend voor het Gehoor, is zulks dikwerf ook voor het Leven, en inzonderheid als het eenige merklyke uitgebreidheid heeft, het Steenbeen zelve aantast, en eene verzaamling van Etter maakt onder de Voorhersfenen.

§ 2434.

Men besluit tot deszelfs aanwezen, uit eene stinkende Ettervloeiing langs den Gehoorweg en den Buis van EUSTACHIUS, of langs één deezer wegen afzonderlyk; uit de voorafgegaane kenmerken eener tot verzweering overgeslagen Ontsteking van het Binnenöor; uit het aanhouden der inwendige Oorpyl, in weêrwil eener vreeje ontlasting van den Etter langs een der gemelde wegen; uit de langzaame vorming van een Ettergezwel agter het Buitenöor, en de kwaade hoedaanigheid van deszelfs ingeslooten Vogt; uit de bekende verschynzelen eindelyk van een beleedigd Hersfengeftel, vergeleeken met alles wat te vooren gebeurd is, en als nog plaats grypt.

§ 2435.

Deszelfs behandeling is aan zeer veele moeilykheden onderworpen, en bestaat meestal eeniglyk in het inspuiten van zagtelyk zuiverende en bederfweevende middelen door den Buis van EUSTACHIUS, als het Trommelvlies geheel is, en, dit verbroomen zynde, door den Gehoorweg. In het geval egter eener byzynde verzweering agter het Buitenöor, moet men deeze openen door eene insnyding; en zig hier van bedienen ter aanbrenging der zoo even genoemde Hulpmiddelen.

V. H O O F T D E E L.

*Morbi nervi
auditorii.**De Ziekten der Gehoorzenuw.*

§ 2436.

De Gehoorzenuw, niet minder dan alle andere Zenuwen, is mischien onderworpen aan zeer veele Ziekten, van byzonderen aart, en welke wy nauwlyks meerder kennen dan het innig maakzel en de werking der Zenuwen. Alle onze kundigheden zelf ten deezen opzigte, bestaan enkel daarin, dat wy weten dat ieder Zenuw in 't algemeen, en de Gehoorzenuw in 't byzonder, in een staat kan vervallen van Werkeloosheid, die dezelve geheel of ten deele onbekwaam maakt tot den dienst haar door den wyzen Schepper der Natuur voorgeschreeven. Deeze *Werkeloosheid* derhalven, voor zoo veel naamlyk dezelve behoord tot de Gehoorzenuw, zal het eenig onderwerp zyn van dit Hooftdeel.

*Inactio nervi
auditorii.**De werkeloosheid der Gehoorzenuw.*

§ 2437.

DE WERKELOOSHEID DER GEHOORZENUW, sluit het denkbeeld in van derzelve onvermoogen, om den indruk des Geluids, haar door de Werktuigen van het Gehoor aangebragt, aan de Ziel over te brengen.

§ 2438.

Dit onvermoogen, waar van het noodzaaklyk gevolg is, *doofheid*, berust, voor zoo veel wy tot nog toe weten, op derzelve drukking door eenig nabyliggend Gezwel, uitgeftort Vogt, of opgevalde Bloedvaten van den omtrek; en

en op eene belette invloed van het Zenuwſap, zoo door eenig gebrek der Hersfenen, als door eene eigenlyk gezegde verſtopping van de Gehoorzenuw zelve.

§ 2439.

Van alle deeze Oorzaaken zyn 'er geene door de Konst overwinbaar, dan de uitſtorting van Vogten, en de te groote opvulling der Bloedvaten, die beide dikmaalen zyn weggenoomen, door het gebruik der algemeene ontlastende Hulpmiddelen, gelyk ook door Etterdragten, Blaardragten, en Brandmiddelen, in den Nek, of agter de Ooren aangelegt. De opening der Halsader, als wy sommige gelooven moogen, is ook in deeze gevallen van eene voortreflyke uitwerking.

§ 2440.

Uit hoedaanige verſchynzelen men van het beſtaan deezer twee oorzaaken kan oordeelen, en dezelve onderſcheiden van de overige, hebbe ik gedeeltelyk in de beſchryving der Hoofd wonden aangewezen, en moet gedeeltelyk uit die der Volbloedigheid, Beroerte, en dergelyke, welke by veele Geneeskundige Schryvers voorkoomen, ontleend worden.

§ 2441.

Ik hebbe § 2439. de tot hier toe beſchreeven ſoorten van werkeloosheid der Gehoorzenuw, beſchouwd als de eenige welke door de Konst geneesbaar waren. Ik moet 'er nu byvoegen, dat ik door het woord Konst, bepaaldelyk verſtaa de Heelkonst, het eenig voorwerp onzer beſpiegelingen; en, dat alle andere ſoorten, voor zoo veel dezelve geneeslyk zyn moogen, de hulp verdienen van een verſtandig Geneesheer.

D E R D E L I D.

De Ziekten van het Geboor.

§ 2442.

Alle, tot dus verre verklaarde Ziekten der saamenstellende Deelen van het Oor, of immers de meeste derzelve, beschaadigen wel, of vernietigen het Gehoor, en kunnen dienvolgens gevoeglyk als zoo veele Ziekten van het Gehoor zelve, de voornaame werking dier Deelen, beschouwd worden. Gelyk egter zeer veele dier Ziekten, zig in den beginne slegts door een geschonden Gehoor kenbaar maaken, en de eerste klagten des Lyders hier toe altoos betrekking hebben; zou een Heelmeester dikmaalen gevaar loopen van mis te tasten, indien hy niet, als in een kort begrip, zig alle die oorzaaken konde vertegenwoordigen, van dewelke deeze of gene soort van gebreklyk of vernietigd Gehoor kunnen afhangen; en uit deeze vertegenwoordiging, zoo wel als uit de Erinnerung der foortonderschydende verschynzelen van elk derzelve, een besluit kan opmaaken voor of tegen het bestaan van de een of ander deezer Ziekten in het afgetrokkene.

§ 2443.

Het is om deeze reeden dat wy ons verplicht agten, om het *gebreklyk Geboor*, het *scherp Geboor*, de *Hardhoorenheid*, en de *Doofheid*, schoon inderdaad niet zynde dan zoo veele gevolgen der voorbeschreeven Ziekten, hier ter plaatze te doen voorkoomen in eene andere dan haare waare gedaante, haar den naam te geeven van *Geboorziekten*, en als zoodaanig, in een verslag te treden van haaren aart, oorzaaken, en behandeling, hoewel niet verder dan volstrekt noodzaaklyk is ter geleiding van den jongen Heelmeester, en met terugwyzing op alles, wat ik hier en daar in den loop der voorige *Afdeeling*, daar van reeds hebbe aangemerkt.

*Het Wan-Geoor.**Deformis
auditus.*

§ 2444.

Hierdoor verftaa ik hetzelfde, 't gene van sommige een *bedorven Geoor* genoemd wordt, dat is te zeggen, het gewaar worden van eenigerhande Geluid hoedanig zulks ook zyn mooge, zonder dat wy dit, aan een buiten ons beftaand geluidgeevend Lighaam kunnen toefchryven.

§ 2445.

Dit Geoor is niet altoos hetzelfde, maar dan eens ruizend, dan eens klinkend, dan eens Brommend, en fomwylen piepend of wedergalmdend. Altoos hangt het af van oorzaaken, in het Gehoortuig zelve huisvestende, en regelt zig inzonderheid naar den verfchillenden aart van deczen.

§ 2446.

Sommige bepaalen deeze oorzaaken alleen en geheel tot den Gehoorweg; andere breiden dezelve tevens uit tot alle overige deelen van het Werktuig des Gehoors. De laaste hebben myns bedunkens, de waarheid meer aan hunne zyde dan de eerfte, dewyl ik dikmaalen hebbe waargenoomen, dat deeze of gene derzelve, behoudens alle mooglyke, althans blykbaare welgesteltheit van den Gehoorweg, plaats greepen.

§ 2447.

Wy betrekken derhalven tot de oorzaaken van het *Wangeoor*, en wel zonder eenige uitzondering, alle Gebreken van den Gehoorweg, des Trommelvlies, en van het Binnenoor, hoedaanig dezelve ook zyn moogen; en byzonder, de fluiting, vernauwing, en verftopping des Gehoorwegs; de te groote verflapping, verdikking, en verharding van het Trommelvlies; de wateragtige, flymige, of etteragtige opvullingen van den Trommel; de zwellling, zweering, en vleesagtige uitwasfen van deszelfs Bekleedzel; dezelve, of eenige andere Gebreken van dat des Voorportals, des Slakkenhuis, des Doolhofs, en van den Eustachiaanschen Buis; de verftopping, vernauwing, en toegroeijing van deezen zelfden Buis; de te groote opvulling der Bloedvaten verfpred door het vliezig Bekleedzel van alle deeze Deelen; het bederf van cenig gedeelte des

bee-

beenige Gehoortuigs, van het Mamwyze Uitsfeekzel, of van het Steenbeen; gelyk ook de Gebreken der Spieren van de Gehoorbeenderen, en dergelyken.

§ 2448.

De meeste deezer oorzaaken, bewerken het Wanvormig Gehoor door de opfluiting en hier van afhangende uitbreiding der Lucht, bevat in den Gehoorweg of het Binnenoor; anderen doen zulks, door dezelve eene beweging in te drukken, meer of min met haare eigen beweging overeenkoomende. De verschillende foorten van dit Gehoor, § 2445. opgeteld, zyn waarschylyk afhangelyk, van, of liever schynen inzonderheid bepaald te worden door, de verscheidenheden van de een en ander deezer ingedrukte bewegingen.

§ 2449.

Schoon het moeilyk zy te bepaalen, welk der opgenoemde oorzaaken in een gegeven geval plaats heeft, is deeze bepaaling egter volstrekt noodzaaklyk ter geneezing, als kunnende deeze niet geschieden zonder dat die oorzaak wordt weggenomen. De vergelyking der verschynzelen, eigen aan elk der Ziekten, hier als oorzaaken beschouwd, en van ons by verscheiden gelegenheden, maar vooräl, in het voorig *Lid* beschreeven, is hier in onze voornaamste wegwyzer, en moet derhalven gedaan worden met alle mooglyke nauwkeurigheid.

§ 2450.

Dat de behandeling niet vatbaar is voor algemeene Voorschriften, maar dan eens dus- dan eens zoodaanig, en altoos naar den eisch der byzondere oorzaaken moet geregeld worden, verdiend nauwlyks onze opmerking, om dat zulks uit alles wat we reeds gezegd hebben, als van zelve voortvloed. In hetzelfde gedeelte deezes Leerstuks, hebben we van stee tot stee, elk deezer behandelingen aangewezen.

*Het ſcherp Gehoor.**Oxycoia.*

§ 2451.

Dus noemd men een Gehoor, zoo aandoenlyk, dat het geringſte Geluid byna onverdraaglyk is voor den Lyder, of althans van denzelven niet vernoomen wordt, zonder Pyn, Ylhoofdigheid, Flauwten, Stuiptrekkingen, en dergelyke.

§ 2452.

Dit Gehoor is gegrond op eene te ſterke ſpanning der Vliezen, Vaten, en Zenuwen van het Trommelvlies; en miſchien ook op krampäartige beweegingen van zekere Spieren der Gehoorbeenderen. Hieröm is het een vry gewoon gevolg, van Oorpyen, Hoofdpyen, Ontſteking des Gehoorwegs of van het Binnenoor, heete Koortſen, Dolheid, Droefgeestigheid, Opſtyging, en van eene zeer groote verzwakking des Levens, inzonderheid als deeze afhangt van zeer zwaare Bloedvloeijingen, en dus als in weinig oogenblikken plaats grypt.

§ 2453.

De algemeene geneeswys deezer Ziekte, beſtaat in het aanwenden van alles wat verſlappend, verzagtend, verdoovend, en verkoelend is. De byzondere, in het gebruik der Aderlaating, van Purgantia, en van verdunnende en verkoelende Geneesmiddelen, als de Levensbeweeging, uit welk eene oorzaak ook, te groot, of 'er eene Ontſteking van eenig gedeelte des Gehoortuigs, tegenwoordig is; in dat van opwekkende en verſterkende, als deeze te gering is; en in het toedienen van zachte, voedende, dog niet verhittende Spyzen, in eene vloeibaare gedaante, in kleine hoeveelheden, en met geringe tuſſchentyden, als 'er eene aanmerklyke bloedsöntlating voor af gegaan, of het geſtel des Lyders op eenige andere wyze boven maate ontkragtigt is. Het aanbrenge van Plaatsmiddelen, in overëenkomst met deeze zelfde onderscheiding uitgekoozen, maakt intuſſchen een niet onverſchillig deel der behandeling.

*Baryecois.**De Hardhoorenheid.*

§ 2454.

De HARDHOORENHEID hebbe ik reeds in het eerste Deel deezes Werks, van § 1681, tot 1686, beschreeven. Het gene ik daarvan nu nog moet aanmerken, bestaat enkel daarin, dat als dezelve afhangt van eene slymige opvulling des Trommels, gelyk inderdaad niet zelden het geval is, de geneezing best kan verkreegen worden door deeze of gene der behandelingen in § 2427 en 2428, aangepreezen.

*Sardias.**De Doofheid.*

§ 2455.

Omtrent deeze, hebbe ik insgelyks, in hetzelfde Deel, van § 1687 tot 1690, alle meest noodzaaklyke byzonderheden voorgedraagen, en kan ik hier volstaan met te zeggen, dat als dezelve berust op eene aangebooren vliesagtige sluiting der Gehoorwegen, eene oorzaak, welke ik daar ter plaatze met stilzwygen ben voorbygegaan, de geneezing somwylen door de opsfyding van dit Vlies kan bewerkt worden. In § 2394. zyn de noodige voorwaarden tot het wel gelukken deezer Konstbewerking, aangewezen.

HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

VIERDE LEERSTUK.

VERHANDELING
DER
TANDZIEKTEN.

C c 2

IN.

I N H O U D.

De Tandziekten in het algemeen.

1. HOOFDDEEL. *De eigen Ziekten der Tand.*

De gebrekkige Tanding.

- *onregelmaatige stand der Tand.*
- *Kleursverandering der Tand.*
- *Veranderde vastheid der Tand.*
- *veranderde grootte der Tand.*
- *veranderde gedaante der Tand.*
- *onzuiverheid der Tand.*
- *ruwheid der Tand.*
- *te groote aandoenlykheid der Tand.*
- *Tandpyn.*
- *verbreeking der Tand.*
- *tegenatuurlyke veelheid der Tand.*

Het Tandbederf.

2. HOOFDDEEL. *De Ziekten der Tandkassen.*

De bloeding der Tandkassen.

- *breuk der Tandkassen.*
- *Pypzweer der Tandkassen.*
- *vernietiging der Tandkassen.*

Het bederf der Tandkassen.

3. HOOFDDEEL. *De Ziekten van het Tandvleesch.*

De Gezwellen van het Tandvleesch.

- *Verzweeringen van het Tandvleesch.*
- *Verëeltingen des Tandvleesch.*
- *Verteering des Tandvleesch.*

Het jeukend Tandvleesch.

- *bloedend Tandvleesch.*
- *Scheurbuikig Tandvleesch.*

H E D E N D A A G S C H E

BYZONDERE OEFFENENDE

H E E L K U N D E.

VIERDE LEERSTUK.

VERHANDELING DER TANDZIEKTEN.

De Tandziekten in het algemeen.

§ 2456.

TANDZIEKTEN noemd men alle gebreklyke gesteltheid, zoo van de Tan- *Morbi deti-*
den zelve, als der Deelen, met dewelke zy, meer of min onmiddelyk verbon- *tium.*
den zyn.

§ 2457.

Men onderscheid dezelve in *de eigenlyk dusgenoemde Tandziekten*, in de *Ziek-*
ten der Tandkasfen, en in die *van het Tandleesch*. De drie volgende Hooft-
deelen zullen de byzondere beschryving van een ieder dier Ziekten insluiten.

I. H O O F T D E E L.

*Morbi dentium proprii.**De eigen Ziekten der Tandē.*

§ 2458.

Door deeze verſtaa ik bepaaldelyk dezulke, welke de eigen zelfſtandigheid der Tandē inneemen, of derzelver natuurlyke ſtand, hoeveelheid, en verband, met de naastgelegen Deelen, op deeze of gene wyze veranderen.

§ 2559.

De gebrekkige Tanding, de onregelmaatige ſtand der Tandē, derzelver veranderde Kleur, Vastheid, Grootte en Gedaante; hunne Onzuiverheid, Ruuwheid, en te groote Aandoentlykheid; de Tandpyn, de Verbreeking der Tandē, de regennatuurlyke veelheid derzelver, en haar Bederf, moet men, als zoo veele ondergeſchikte ſoorten deezer Ziekten aanmerken.

De gebrekkige Tanding.

§ 2460.

Dentitio.

TANDING wordt genoemd, het verſchynen der verſchillende en bekende ſoorten van Tandē, in zekere gezette Tydperken des Levens; en op eene wyze, die geene merklyke inbreuk maakt, noch in de Gezonthed, noch in de orde, welke de Natuur by deeze werking zig zelve heeft voorgeſchreeven.

§ 2461.

Dentitio vitiosa.

GEBREKKIGE TANDING derhalven is, wanneer de Tandē of moeilyk, of te vroeg, of te laat, het Tandvleesch doorbooren; of dat zulks geſchied met verſchynzelen, niet eigen aan de natuurlyke Tanding.

§ 2462.

§ 2462.

De *moeilyke Tanding*, gaat doorgaans vergezeld van Pyn, Ontfleking, en Verzweering des Tandvleesch; van eene ontsteken roodheid der Oogen en Wangen; van eene zwelling der Amandelen, en Oorklieren; van Kwylvloed, Braking, Buikpyn, groenkleurige Afgangen, of Hardlyvigheid; van Kooits eindelyk, Hoest, Slaaploosheid, Stuiptrekkingen, Doofheid, zwelling der Kniegewrigten, en dergelyken. *Dentitio difficilis.*

§ 2463.

Schoon men meestal deze Tanding toeschryft, aan eene te groote taaiheid of dikheid van het Tandvleesch, zyn deeze egter, daarvan zeer zeldzaam de oorzaken. Meermaalen is dezelve gegrond op Volbloedigheid, een aandoenlyk Gestel, voorgeschiktheid tot Engelsche Ziekte, en eenigerlei scherpte der Vogten.

§ 2464.

Haare behandeling vorderd het nu en dan herhaald gebruik van zagte Purgemiddelen of Darmspuitingen; de aanleg van Bloedzuigers agter de Ooren; het toedienen van eenig verkoelend en pynstillend Geneesmiddel; het bestryken des ontsteken Tandvleesch met een mengzel van *Citroen sap* en *Hoonig*; gelyk ook, dog niet dan in de uiterste noodzaaklykheid, de klieving van het Tandvleesch met het *Snymes*, ter plaatze alleenlyk waar de Tand wil doorbreken.

§ 2465.

De *te vroege Tanding*, ondersteld altoos eene zeer sterke Gesteltheid; geschied of voor, of zeer kort na de Geboorte; is betreklyk tot alle, of slegts tot sommige Tanden; verwekt veelerhanden moeilykheden in het Zoogen; en erkend geenerlei Konsthulp. *Dentitio praematura.*

§ 2466.

De *te laate Tanding* is veel minder zeldzaam dan de voorgige; gebeurt meer of minder lang na het verloop van het eerste Jaar des Levens; en hangd af, dan eens van eene gesteltheid tot Engelsche Ziekte; dan eens, van eene onbekende. *Dentitio serotina.*

kende oorzaak. In het eerste geval dienen de Hulpmiddelen, by gelegenheid der Beschryving van deeze Ziekte § 1424. enz. aangepreezen. In het laaste is men verpligt, alles aan de werking der Natuur over te laten.

§ 2467.

Dat alles wat ik tot hier toe gezegd hebbe, alleen opzigtelyk is tot de eerste Tanding, en niet tot de tweede, of de verschyning der zogenaamde Wysheids Tandén, is iets, 't geene men wel moet aanmerken.

*Irregularis
positio den-
tium.*

De onregelmatige stand der Tandén.

§ 2468.

De natuurlyke stand der Tandén is dusdaanig, datze eene gelyke boog maaken met opzigt tot elk Kaakbeen, en elkander zydelings byna aanraaken. Alle andere standen deezer Deelen, hunne *te digte, te wyde, en scheeve stand* by voorbeeld; gelyk ook de *plaatsing van één of meer Tandén in het Verbemelte*, worden gelykelyk betrokken tot de onregelmatige stand der Tandén.

§ 2469.

*Nimis arcta
positio den-
tium.*

De *te digte stand der Tandén*, is die, waarin derzelve Kroonen geene tuschenruimten altoos hebben, maar elkanderen onmiddelyk aanraaken. Deeze stand is betreklyk, of tot sommige, of tot alle Tandén; gaat doorgaans gepaart met bederf der Zyrandén; is afhangtyk van te breede Tandkroonen, of van te korte Kaakbeenderén; en kan, behoudens den gezonden staat der Tandén, door niets veranderd worden.

§ 2470.

*Nimis later
positio den-
tium.*

De *te wyde stand der Tandén*, ondersteld eene te groote ruimte tuschen hunne Kroonen, door welk eene oorzaak ook voortgebragt; is zeer ongemaklyk by het gebruik van Vleeschspyzen, vooral wanneer dezelve gerookt, gezouten, of sterk gekruid zyn; verwekt dikmaalen hier door een zydelyk Tandbederf; en is insgelyks voor geene verbetering vatbaar.

§ 2471.

§ 2471.

De *Scheeve stand der Tand*, is zeldzaam betreklyk tot de eerste, dikmaalen *Positio obliqua dentium.* tot de tweede Tand; en wordt doorgaans veroorzaakt door te ruime Tandkassen, door het niet tydig genoeg afwizelen der Melktanden, door eenig uiterlyk aangebragt geweld, en dergelyke.

§ 2472.

Behalven de misstand hier van afhanglyk, hindert dezelve meer of min, in de Kauwing en den Spraak, en koomen 'er fomwylen verzwearingen van in den Tong, de Wangen, of de Lippen, naa datze of naar agteren, of naar vooren, geplaatst zyn.

§ 2473.

By Kinderen kan dit gebrek verbeterd, en zelfs geheel geholpen worden. By Bejaarden, wat ook de Kwakzalverye hier van mag voorwenden, is zulks onmooglyk. De behandelingen hier toe best geschikt, zyn het dikmaalig drukken der scheeve Tand, naar de zyde van welke zy is afgeweeken, de belemmerende Melktand alvorens uitgetrokken zynde; en de bepaaling deezer Tand naar dezelfde zyde, door een gouden draad, of eenig gewascht zyden Koordje, aan beide zyden om de naaste Tand en te brengen, en hetzelve van tyd tot tyd meerder aan te sluiten.

§ 2474.

Als deeze behandelingen vrugtloos beproefd worden, of, wanneer de aart der gebreken, door den scheeven Tand veroorzaakt, eene schieyke hulp vorderen, moet men die Tand uittrekken, en zig niet ophouden met verscheiden andere, inderdaad of nutlooze, of schadelyke behandelingen, van sommige Hendaagfche Schryvers aangepreezen.

§ 2475.

Omtrent de tegennatuurlyke plaatzing van één of meer Tand en in het Verhemelte, hebbe ik in het *Leerstuk der Wangestalten*, § 1608. alles wat noodig is, aangemerkt, en kan ik hier volstaan, met den Leezer derwaards te verwyzen.

*De kleursverandering der Tandem.**Mutatio coloris dentium.*

§ 2476.

De natuurlyke kleur der Tandem, veranderd veelmaalen in een zeer witte, geele, bruine, of zwarte. De eerste verandering tekend doorgaans, indien niet altoos, eene toringägrige Gesteltheit; de overige veranderingen zyn grond op flordigheid; op eenen ver gevorderden Ouderdom; op de Scheurbuik; op het gebruik van Kwiksilver; op dat van Mynstoffyke zuuren, of van het Zeezout; op het veelvuldig kauwen of rooken van Tabak; en op een innerlyk bederf der Tandem.

§ 2477.

Sommige deezer wankleurigheden zyn geneeslyk, andere niet. De eerste zyn zulks meerder door het wegneemen der oorzaaken waar van ze af hangen, dan door behulp van eenig zoogenaamd Tandzuiverend Geneesmiddel. Ter voorbehoeding diend inzonderheit, dat van jongs af, de Tandem alle Morgens, en na ieder Middagmaaltyd, door middel eener bekwaame schuijer, of der Vingeren, met gemeen Water gereinigt worden.

*Mutatio soliditatis dentium.**De veranderde vastheid der Tandem.*

§ 2478.

De zelfstandigheid der Tandem, hoe vast en hard dezelve natuurlyker wyze ook zyn mooge, wordt somwylen zoo broos, datze door het minste geweld verbrooken wordt; en somwylen dus week, dat men haar met de Vingeren, min of meer kan saamendrukken.

§ 2479.

De eerste verandering, wordt meestäl veröorzaakt door Scheurbuik, Engelsche Ziekte, Tandbederf, Ouderdom, of het gebruik van Mynstoffyk zuure Tandmiddelen. De laaste, die inderdaad zeer zeldzaam is, hangt af, dan eens van eene geheel onbekende oorzaak; dan eens van een vleeschächtig Beengezwel der Tandwortels. Beide veranderingen zonder onderscheid, zyn in een

een volstrekte zin ongeneeslyk, en eischen gelykelyk de uittrekking der ont-
 äarte Tandén. Zonderling, en ik mag wel zeggen, onbegrypelyk is het, dat
 men in de doode Lighaamen derzülken wier Beenderen alle verweekt waren,
 byna nimmer eene weekwording der Tandén heeft aangetroffen. Is dit alleen
 geen voldingend bewys ten voordeele der stelling, dat de Tandén iets anders
 zyn dan Beenderen, tot dewelke zy doorgaans betrokken worden?

De veranderde grootte der Tandén.

§ 2480.

*Mutatio
 magnitudi-
 nis dentium.*

De Tandén kunnen vergrooten, in een eenige haarer afmetingen, of in al-
 le te gelyk. De vermeerderde hoogte van één of meer Tandén, is doorgaans
 afhanglyk van het verlies derzülken welke daar regt tegenover staan, en kan
 door niets verholpen worden. De vermeerderde breedte wordt veelal veroor-
 zaakt door de zoogenaamde Tandkalk, en geneezen door de wegneeming van
 deeze. De vermeerderde dikte berust op dezelfde oorzaak, en eischt dezelfde
 Geneeswys. De vermeerdering eindelyk, van alle deeze afmetingen tevens,
 is het doorgaand gevolg van eene weekwording der Tandén; en eischt altoos
 de uittrekking.

§ 2481.

Gelyk de Tandén somwylen vergrooten, verkleinen dezelve ook dikmaalen;
 en zulks geschied voorál door Ouderdom; door het veelvuldig en onbedagt-
 zaam schuieren der Tandén; door het byten op zeer harde Lighaamen; door
 dikmaalige Tandknersingen in den slaap; gelyk ook, door het gebruik van kor-
 te, en tusfchen de Tandén als hangende Pypen, by het Tabaksrooken. Dee-
 ze verandering, alsze eens plaats grypt, erkend geenig hoegenaamd Hulpmid-
 del. In het tweede, derde, en vyfde geval, wordtze verhoed door het ver-
 myden der oorzaaken.

De veranderde gedaante der Tandén.

§ 2482.

*Mutatio
 formæ den-
 tium.*

De natuurlyke gedaante der byzondere foorten van Tandén, uit de Ontleed-
 kun-

kunde bekend, ontäart dikwyls in eene gedeeltelyk of geheel spitze, die de Wangen, de Tong, of de Lippen, beleedigd; en daarin, Ontstekingen, Zwellingen, of Zweeren, doen voortkoomen.

§ 2483.

Dit gebrek wordt veröorzaakt door eene kwaade Vorming; door een schuinze breuk, of door eene dergelyke afflyting der Tandën; en geholpen door het afvylen of affnyden der uitstekende punt, of, zoo dit niet genoeg is, door het uittrekken der Tand zelve.

*Impuritas
dentium.*

De onzuiverheid der Tandën.

§ 2484.

De Tandën worden gezegt onzuiver te zyn, als derzelve verglaasde Korst met eene geele, bruine, zwarte, en stinkende slymächtige stof, of met een kalkäartige zelfstandigheid, voor een gedeelte of geheel bedekt is.

§ 2485.

Het eerste soort van onzuiverheid is zoo gemeenzaam, dat men inderdaad zeer weinig Menschen aantreft, hieraan niet onderhevig. Ze kan meest altoos verhoed worden door eene dagelyksche zuivering der Tandën met schoon Water, vooräl des Morgens en na het Middagmaal, gedaan op eene wyze welke ik § 3477. hebbe aangewezen. Het spaarzaam en voorzigtig gebruik van eenig zagt Tandpoeijer, is tot deszelfs wegneeming voordeelig.

§ 2486.

Het tweede soort schynd meer afhanglyk van eene byzondere en niet wel verklaarbare Lighaamsgesteltheit, dan van eenigerlei andere oorzaaken. Zy gaat somwylen, hoewel zeldzaam, tot zoo verre, dat ze alle Tandën, van het een zoo wel als het ander Kaakbeen, van rondsomme bedekt; dezelve als ontrekt aan het Gezigt; en door het vernielen des Tandvleesch, Pyn, Ontsteking, Zweeren, Uitwassen, Tandbederf, losheid en uitvalling der Tandën, veröorzaakt. Deszelfs geneezing bestaat alleenlyk daarin, dat men of geheel, of ten deele, in eens, of by herhaaling, naar maate der verschillende omstandigheden,

den, met alle mooglyke voorzigtigheid, en als plaatswyze, de Kalkäärtige stof, zoo veel zulks zyn kan, met het een of ander bekwaam Werktuig weg neeme, en het overblyvende opruime door een zoo even gemeld Tandpoeijer, aangebragt door middel eener zagte schuijer, gedoopt in gemeen Water, waar mede eenige weinige droppelen *Lavendel Geest* vermengd zyn. Onder alle Poeijers van dien naam, van tyd tot tyd voorgesteld, schynd my toe dat men als een der besten beschouwen kan, 't welk bestaat uit gelyke deelen *Tabaks asfche*, *Myrbe*, en *Room van Wynsteen*.

De ruuwheid der Tandem.

Asperitas dentium.

§ 2487.

De Tandem worden ruuw, door een verlies van het Verglaasd, afhankelijk van Ouderdom, van eene inwendige Ongesteltheit, van zuure Vrugten en Suikergebak, en van het onvoorzigtig gebruik van scherpe Tandmiddelen.

§ 2488.

Deeze ruuwheid, die door het Oog ligtelyk ontdekt wordt, veröorzaakt veeltyds Tandpyn, en is in alle gevallen onherstelbaar; om dat het niet mooglyk is, het eens verlooren Verglaasd, weder te doen hergroeijen.

De te groote aandienlykheid der Tandem.

Nimia sensibilis dentium.

§ 2489.

Hier door verstaan ik hetzelfde 't gene men gewoonlyk noemdt *Stompheid der Tandem*; dat is te zeggen, eene gewaarwording in dezelve, zoo zonderling als onuitdrukbaar.

§ 2490.

Zy die daar aan onderhevig zyn, bespeuren haar meest by het gebruik van eenigzints wrange Vrugten; by het hooren van een krasfend Geluid; en by het inädemen eener koude Lucht.

§ 2491.

Eene aangebooren Gesteltheid, de voorbeschreeven ruuwheid der Tandén, het verblyf eener scherpe stof in de eerste Wegen, en de Engelsche ziekte, zyn derzelve meest gewoone oorzaaken.

§ 2492.

Het vermyden van alles, wat men by ondervinding weet dat deeze Gewaarwording by ons voortbrengt, is het eenige, althans het beste behoedmiddel voor dezelve. De geneezing is niet mooglyk dan in de twee laaste gevallen, en eischt in beiden, eene geheel Geneeskundige behandeling.

Odontalgia.

De Tandpyn.

§ 2493.

Meest alle ziekten der Tandén, zoo die tot hier toe beschreeven zyn, als die in het vervolg nog zullen beschreeven worden, zyn vergezeld van eene Pyn, die, om dat ze inzonderheid in één of meer Tandén gevoeldt wordt, den naam draagd van *Tandpyn*.

§ 2494.

Deeze Pyn, die dan eens ligt, dan eens zwaarder is, klimt somwylen tot die hoogte, datze Ontsteking, Verzwearing, Koorts, Slaaploosheid, Ylhoofdigheid, Stuiptrekking, Mondklem, en dergelyke veroorzaakt. Ze eindigd doorgaans met eene zwelling van het Aangezigt aan de ongestelde zyde; en met eene, meestál geringe Kwylvloed.

§ 2495.

Derzelve oorzaaken zyn menigvuldig, en ik mag wel zeggen, byna onbehaalbaar. Dezulke welke hier ter plaatze inzonderheid in aanmerking koomen, zyn eene *zinkingüchtige vloeijing*; eene *Ontsteking des Tandvleesch*; eene te groote *opvulling der Bloedvoaten*, zoo van dit vleesch, als der Tandén zelve; eene *verplaatste Jigtstof*; het *Scheurbuik*; de *Venusziekte*; een *plaatslyke Koorts*; de *Vrouwlyke opstyging*; eene *onzuiverheid der eerste Wegen*; de Zwan-

ger-

gerheid; het Zoogen; eene *schielyke verandering van Hitte en Koude*; en eene *verzaamling van stof in de Kaakboezem*, of in de veelhoolige deelen der Onderkaak.

§ 2496.

De geneezing der Tandpyn, beschouwd in overeenkomst met derzelver oorzaken, is aan even zoo veele verscheidenheden onderworpen. De volgende byzonderheden koomen hieromtrent voornaamlyk in aanmerking.

§ 2497.

In de *zinkingagtige Tandpyn*, die altoos ontspruit van eene geschoorde of belemmerde Doorwaaszeming, en gekendt wordt aan verscheiden andere nevensgaande verschynzelen der Verkoudheid; moet men vooräl gebruik maaken van verdunnende en doorwaaszemende Geneesmiddelen, van Blaardragten zoo in den Nek als aan de Slaapen, van de Aderlaating, van verkoelende Purgemiddelen, van verzagende en verdunnende Mondspoelingen, van gelykfoortige uiterlyke aanlegzels in de gedaante van Stovingen of Pappen, en eindelijk van het *Heulsap*, gegeven inzonderheid by het naderen van den Nagt.

§ 2498.

De *ontstekenagtige Tandpyn*, doorgaans gegrond op Bloedrykheid, en veeltyds gevolgt wordende van eene verzwearing des Tandvleesch; eischt in 't algemeen, allerlei Bloedsontlasting en van de stof des Afgangs, en tevens het gebruik van verdunnende en verkoelende Geneesmiddelen. Uitwendig daarenboven, moet de beleedigde zyde van het Aangezigt behandeld worden met verzagende en oplosfende Plaatsmiddelen.

§ 2499.

In de *Tandpyn, afhanglyk van eene te groote opvulling der Bloedvaten van het Tandvleesch, en der Tandem*, die zeldzaam voorkomt, dan ingevolge eener opgettopte natuurlyke Bloedsontlasting, moet men de veelheid deezer Vloeistof verminderen door de Aderlaating; en deszelfs toevallig vermeerderde omloop beteugelen, door eene koele Leefregel, rust van het Lighaam, en verkoelende Geneesmiddelen.

§ 2500.

§ 2500.

De *Tandpyn*, door eene verplaatste *Zigtstof* veröorzaakt, is voor geenerlei geneezing vatbaar, ten zy deeze stof, door de Natuur of Konst, weder afgevoerd wordt naar het Deel, welk zy eerst hadt ingenoomen.

§ 2501.

In de *Scheurbuikige* en *Pokkige Tandpynen*, moet men gelykelyk gebruik maaken van de in deeze Ziekten soortelyke Geneesmiddelen; en van Mondspoelingen, bereid in het eerste geval, uit den *Geest van Zeezout* of *Koperrood*, de *Roozenbonig*, en het *Wegebrée-Saly*- of *Wynruitwater*; in het laaste uit de *Kwikstym des Heeren PLENCK*, en dezelfde of eenige andere dergelyke Wateren.

§ 2502.

De *plaatslyk koorstige Tandpyn*, die alleen kenbaar is aan eene, op gezette Tyden koomende en afgaande pyn der Tandén, zonder eenige andere ongesteltheit der Deelen, of van het overige Lighaam, kan door niets dan den *Koortsbast* geholpen worden.

§ 2503.

De behandeling der *Tandpyn*, *oorspronglyk uit Opstyging*, is geheel Geneeskundig, en valdt derhalven buiten de paalen van ons bestek. De Tandén in dit geval, zyn volkoomen gezond; de Pyn is aanhoudend, weêrstaat zelfs de werking van het *Heulsap*, en gaat gepaart met verscheiden andere *Hysterique* toevallen.

§ 2504.

In de *Tandpyn veröorzaakt door eene onzuiverheid der eerste Wegen*, is insgelyks een Geneeskundig bestier noodzaaklyk, indien niet, gelyk somwylen gebeurd, de Natuur zelve, deeze Deelen zuiverd door van zelfs gebeurende *Brakingen* of *Afgangen*.

§ 2505.

De *Tandpyn*, *afhanglyk van Zwangerheid*, of van het *Zoogen*, eischt inzonderheid de *Aderlaating*; het gebruik van het *Heulsap*; en somwylen zelfs, de
Tand-

Tandtrekking. In het eerste geval egter moet men tot het laaste Hulpmiddel niet besluiten dan in de dringendste noodzaaklykheid, dat is, wanneer de Pyn alle andere Middelen weêrstand bied, en zoo hevig is, dat daar door eene Miskraam, of te vroegtydige Verlossing, gedreigd wordt.

§ 2506.

Dat voort van *Tandpyn*, welk door eene schieleke verandering van hitte en koude, wordt voortgebracht, is zeer gelyk aan de Zinkingagtige, en moet op dezelfde wyze behandeld worden. Doorgaans ondersteeld dezelve een zwak en ligt aandoenlyk Lighaamsgestel, dat men op alle mooglyke wyzen, moet trachten te verbeteren.

§ 2507.

De *Tandpyn* eindelyk, gegrond op eene verzaamling van stof in de Kaakboezem, of de veelboolige Deelen der Onderkaak, is doorgaans het gevolg eener Ontsteking en Verettering van het Vlies dat de Kaakboezems bekleed, of van het Mergvlies der Onderkaak, en het bederf der Tandkasfen. Derzelyver geneezing vorderd altoos de ontlasting van den ingeslooten Etter, die in het eerste geval geschied op eene wyze, als § 380. is aangewezen; en in het laaste, uit hoofde der menigvuldige verscheidenheden, daarin voorkoomende, aan het oordeel des Heelmeester moet onderworpen worden. Hetzelfde, te weeten het laaste, moet ook verstaan worden van het opvolgend gebruik der beste Plaatsmiddelen, als welke men by geene mooglykheid kan bepaalen, om dat dezelve, dan eens van deezen, dan eens van genen aart zyn moeten.

De verbreeking der Tandem.

§ 2508.

De Tandem breeken in de Loodlyn, schuins, dwersch, of in verscheiden deezer rigtingen tevens. Zy doen zulks somtyds alleen door Stuiptrekkingen, somtyds door vallen, stooten, het byten op harde Lighaamen, of by de Tandtrekking. Eene glasagtige broosheid, derzelyver, van my dikmaalen waargenomen, maakt haar voor alle deeze verbreekingen meer vatbaar.

§ 2509. In het eerste Geveel moet men tot het laatste Hoofdstuk

Van hoedaanig eenen aart de breuk der Tandén ook zyn mooge, altoos geeftze gelegenheid tot het kwetzen der Wangen, der Tong, of der Lippen; waar van veelmaalen moeilyke Zweeren voortkoomen. Dikwyls daarenboven, verwekt ze hevige Tandpyn en Stuiptrekkingen.

§ 2510.

Het afvylén der scherpe punten van het overgebleeven Tanddeel, of deszelfs geheele wegneeming door uittrekking, kan alleen alle zoo evengemelde uitwerkzelen voorkoomen, of doen ophouden.

*Multitudo
innaturalis,
dentium.*

De tegennatuurlyke veelheid der Tandén.

§ 2511.

Het gewoon getal der Tandén, de Volwasfenheid tot maat genoomen, is bekend uit de Ontleedkunde. Dit getal is gebrekkig, fomtyds in te veel, fomtyds in te min, zoo met opzigt tot alle Tandén zonder onderscheid, als met betrekking tot deeze of gene van derzelve foorten.

§ 2512.

Een Heelmeester heeft niets te doen met deeze Natuurspeelingen, of Gebreken, want het zyn dan eens deeze, dan eens gene, ten zy dezelve, of eene merklyke misftand maaken, of de faamenftellende Deelen van den Mond, op eenigerlei wyze beleedigen. In deeze omftandigheden, en hierin ook alleenlyk, moet hy de overtollige Tandén uittrekken, of de plaats der ontbreekende vervullen door Konftanden.

*Caries den-
tium.*

Het Tandbederf.

§ 2513.

Het *Tandbederf*, een foort van Verfterving der Tandén, is betreklyk tot één Tand afzonderlyk, tot verfcheiden, of tot alle Tandén tevens. Het is droog of vogtig, verhoolen of blykbaar, en afhanglyk van uitwendige of inwendige

oorzaaken. Alle deeze verscheidenheden, ieder van welke weder haare byzonderheden insluit, moeten met de grootste zorgvuldigheid in agt genoomen worden, om dat daar van, niet slegts de kennis, maar ook de behandeling deezes Gebreks afhangt.

§ 2514.

Het afzonderlyk Tandbederf is het gemeenzaamst, en minst moeilykst van allen. Het is meer eigen aan de Kiezen, dan aan de Sny- of Hondstonden, om dat deeze, by de Kauwing, den meesten tegenstand overwinnen moeten, en dus meerder bloot gesteld zyn aan beleediging. De bovenste oppervlakte van den Kroon deezer Tanden, is daar voor meerder vatbaar dan deszelfs zydele Deelen.

§ 2515.

Het meer of min algemeen Tandbederf, onderfeld altoos eene evenreedige, vooräl Scheurbuikige Vogtsverbastering; en gaat doorgaans gepaart met eene ziekyke gesteltheit van het Tandvleesch.

§ 2516.

Het droog Tandbederf behoord meestäl tot het afzonderlyk, maakt zeer langzaam vorderingen, is onpynlyk, en doet de aangedaane Tand, eerst geel worden, en vervolgens geheelyk uitdroogen.

§ 2517.

Het verhoolen Tandbederf, tast somwylen aan het binnenste gedeelte van den Tandkroon; somwylen de wortel van den Tand; vertoon uitwendig geenerlei zichtbaare ongesteltheit; maar verwekt een soort van Tandpyn, op het gevoel verspreid, en niet bepaalbaar tot deeze of gene Tand, ten zy men alle Tanden zagtelyk slaa met een hard werktuig, en nauwkeurig agt geeve op het gevoel welk den Lyder daar by waarneemt.

§ 2518.

Het blykbaar Tandbederf is vlekkelig, gestreept, of hoolächtig. Het behoord dan eens tot het droog, dan eens tot het vogtig soort, en bepaald zig altoos tot het zichtbaar gedeelte van den Tand

§ 2519.

Het Tandbederf afhanglyk van uiterlyke oorzaaken, is het gevolg eener Tandbreuk, der afflyting van het Verglaasd, der zoogenaamde Tandkalk, van eenig geleeden Geweld, van het menigvuldig Tabaksrooken of Kauwen, en van het sterk gebruik der Kwik, der Mynstoslyke zuuren, of van scherpe Tandpoeijers.

§ 2520.

Dat eindelyk, welk van inwendige oorzaaken afhangt, is meest gegrond op Scheurbuik, het Poksmet, het Koningszeer, de Engelsche ziekte, de Mazelen, of eene Zinkingägtige vloeijing; gelyk ook, dog zeldzaamer, op een, inderdaad zeer zonderling, en als noch niet genoeg verklaard medegevoel, tuschen de Tand en van de eene en andere zyde der beide Kaaken.

§ 2521.

De Heelkundige behandeling van alle deeze foorten van Tandbederf zonder onderscheid, bedoeld kortelyk, de wegneeming der Pyn daar door veröorzaakt, de stuiting des Bederfs, of de Tandtrekking. Geene deezer egter, zyn van eenig weezenlyk nut voor den Lyder, als het Bederf afhangt van inwendige oorzaaken, ten zy tevens die oorzaaken door een geregeld Geneeskundig bestier worden weggenoomen.

§ 2522.

Oneindig byna is het getal der Hulpmiddelen ter geneezing der Tandpyn; uit een bedorven Tand oorspronglyk, aangepreezen. Als de beste moet men beschouwen, de afleidende, de verzagtende, en de verdoovende. Men begrypt ligtelyk dat ik hier alleen spreek van de Geneezing dier Pyn op eene wyze die geen betrekking altoos heeft tot een der overige behandelingen van het Tandbederf, en waar door, noch de zelfstandigheid, noch het verband der Tand en, hoedaanig ook, veränderd of vernietigd worden.

§ 2523.

Ter stuiting van het Tandbederf, bediend men zig, als hetzelfde oppervlak. kig en bereikbaar is, van de afvlyng der verstorven Vlek; en diep zynde, van de

de Branding, 't zy door middel van een gloeiend Yzer, 't zy door het aanbrenge van den *Geest van Salpeter, Koperrood, of van Zeezout*. Is het be-
derf niet bereikbaar, dat is te zeggen, ontoeganglyk voor de hand des Heel-
meester, en schynd het nogthans niet heel zeer aanmerklyk te zyn, zoo kan
men de Tand uittrekken, kooken, weder inzetten, en haar verbinden met de
naastgelegen Tand; als wanneer zeker alle tegenwoordige Toevallen wegge-
noomen, en de toekomstende verhoed worden, terwyl men tevens allen mis-
stand wegneemt zonder den toevlugt te neemen tot het gebruik van Konsttan-
den.

§ 2524.

Hoedaanig de Tandtrekking geschieden moet, en aan welke veranderingen
dezelve onderworpen is, zal in het *Leerstuk der Heelkundige Konstbewerkingen*
aangetoond worden.

II. H O O F T D E E L .

De Ziekten der Tandkasfen.

*Morbi al-
veolorum
dentium.*

§ 2525.

Tot deze behooren inzonderheid de *Bloeding, Breuk, Pypzweer, ver-
nietiging*, en het *Bederf der Tandkasfen*, Ziekten allen, welke in de volgende
onderdeelingen nader moeten beschouwd worden.

De Bloeding der Tandkasfen.

*Hemorha-
gia alveole-
rum den-
tium.*

§ 2526.

Eene verbreeking, of doorknaaging der Bloedvaten, welke uit den grond
der Tandkasfen tot in de Tandwortels overgaan, veröorzaaken dikmaalen eene
Bloedvliet; die, hoe klein de doorsnede deezer Vaten ook zyn mooge, altoos

gevaarlyk is, en niet zelden Flauwten, Stuiptrekkingen, Ongedaantheid, Waterzugt, en den Dood zelve, heeft aangebragt.

§ 2527.

De Bloeding der Tandkasfen uit de eerste oorzaak, bespeurd men meest na de Tandtrekking, en wordt best te keer gegaan, door de Tandkas op te vullen met fyn Plukzel, met de Eiken zwam, of met de drooge Spons, gesteund door eenige opgelegde trapswyze drukdoekjes, en de aanëensluiting der Kaakbeenderen, met den Slingerband van SORANUS. Het laaste gedeelte deezer behandeling egter, ondersteeld het aanweezen der Tandten, tegen den uitgetrokken Tand overstaande, om dat dezelve van deeze, haare meeste kracht ontleenen moet. In het geval waar die Tandten ontbreeken, moet men de drukking bewerken door een stuk Kurk, dat nauwkeurig de holte vervuld der verloren Tand of Tandten, en den zelfden Slingerband; of door het werktuig van FOUCOU 't welk ik hier na zal beschryven en afbeelden.

§ 2528.

Die der tweede oorzaak, wordt somwylen beteugeld door zeer sterke, vooral overgehaalde Wynazyn, geduurig in den Mond te houden; maar nog beter, door het uittrekken der Tandwortels, welkers bederf de gemelde afknaaging veröorzaakt, en dezelfde, of eenige andere dergelyke handelwyze. Deeze Bloeding, dit moet ik hier in 't voorbygaan aanmerken, is wel minder aanmerklyk, dog langduuriger; en eischt hieröm geene mindere oplettenheid van de zyde des Heelmeesters.

§ 2529.

Wanneer eene dergelyke Bloeding als wy § 2517. beschreeven hebben, het gevolg is der trekking van twee naast elkander staande Tandten, gelyk inderdaad somwylen plaats heeft; en men reeden heeft om te onderstellen dat dezelve uit beide Tandkasfen tevens voortkomt, is het noodzaaklyk, dat men het beenig schar tusschen die Kasfen op deeze of gene wyze verbreeke, om te beter eene genoegzaame drukking te kunnen maaken op de einden der afgescheurde Vaten. Eene zelfde bewerking, is om gelyke reeden aanprysbaar in de Bloeding der Tandkasfen, afhanglyk van de trekking eener Maaltand die verschei-

den

den Wortels heeft, ieder van welke in eene byzondere holte huisvest, vermits men nauwlyks kan onderscheiden uit welk dier holten de Bloeding voortkomt, en de onkunde hier van, alle aangewende Konsthulp, of minder nuttig, of geheel vrugtloos maakt. De verbreking egter in dit geval, moet alleen opzigtelyk zyn tot de tusfchenfcheidzels der wortelholten van de kas, uit welke men de Tand heeft uitgetrokken.

De Breuk der Tandkasfen.

Fractura alveolorum dentium.

§ 2530.

De Tandkasfen worden zeldzaam verbroomen dan by gelegenheid der Tandtrekking, wanneer zulks geschied, dan eens door de ruuwe behandeling des Tandtrekkers, dan eens, doordien de Tand met deszelfs Kas aanëengeroeid is.

§ 2531.

Als deeze verbreking gering is, wordtze door de Natuur alleen dagelyks geneezen. In het tegengeftelde geval, verwektze doorgaans aanmerklyke Ontsteking, Verzweering, en Beenbederf; en vorderd ter verhoeding van deeze, de Aderlaating, en het gebruik, niet flegts van dunne Spyzen, maar ook, van verkoelende en verzagtende Mondspoelingen.

De Pypzweer der Tandkasfen.

Fistula alveolorum dentium.

§ 2532.

Deeze tekent doorgaans, door eene Etterige vloeijing uit het Tandvleesch by den wortel van eenen Tand; eene vloeijing, die dan eens weinig, dan eens veel is, en meestäl, uit eene byna onmerkbaare opening in het midden van een klein vleeschächtig Tepeltje voortkomt.

§ 2533.

Altoos is zulk een Pypzweer gegrond op een bederf van den Tandkas, en kan dezelve niet geneezen worden, dan door het uittrekken van den Tand, of der Tandwortel, in deeze Kas beslooten; en het opvolgend gebruik van zag-

te

telyk zuiverende Mondspoelingen, bereid inzonderheid uit een afkookzel van Myrrhe in Wyn, met byvoeging van een zeker gedeelte Roozenhoonig.

§ 2534.

Als dit gebrek, gelyk fomwylen het geval is, aan de Bovenkaak plaats grypt, en het gevolg is eener verzweering in den Kaakboezem, 't gene men uit de voorafgaande verschynzelen besluiten moet, behoord men insgelyks de Tand, met de Pypzweer strookend, uit te trekken, en de Kaakboezem te zuiveren door een afkookzel van Wynruit, Aftrekzel van Myrrhe, en Roozenhoonig by wyze van inspuiting aangebragt.

*Obliteratio
alveolarum
dentium.*

De vernietiging der Tandkasfen.

§ 2535.

De Tandkasfen worden vernietigt, dat is te zeggen, verliezen haare holten, of gedeeltelyk of geheel; en zulks geschied, dan eens ingevolge het uittrekken der Tandten by Bejaarden; dan eens door derzelve uitvalling in eenen hoogen Ouderdom. Hoedaanig ook de oorzaak zyn mooge, het geval zelve is altoos onherstelbaar, en erkend geen de minste hulp der Heelkunde.

*Caries alveo-
lorum den-
tium.*

Het Bederf der Tandkasfen.

§ 2536.

Het Bederf der Tandkasfen kan betreklyk zyn tot één Kas afzonderlyk, of tot verscheiden tegelyk. Het eerste geval is een vry gewoon gevolg eener onvoorzigtige Tandtrekking; het laaste ontspruit doorgaans uit eene moeilyke Tanding, uit Scheurbuik, uit Poksmet, of uit Verzweeringen van het Tandvleesch, gemaakt door nederzetting van de stof der Kinderziekte.

§ 2537.

Deszelfs algemeene behandeling bestaat in het vlytig gebruik van bederfwee- rende Hulpmiddelen, by wyze van Mondspoelingen. De byzondere wordt ge- regeld in overëenkomst met de van elders bekende oorzaak des Beenbederfs, en

en is fomtyds meer Genees- dan Heelkundig. Als een Ettergezwel des Tandvleesch daar van de oorzaak is, moet dit met het Mes worden opgesneden, om de noodige middelen te beter te kunnen aanbrengen op het bedorven Been zelve. Het uittrekken der Tand en daarënboven, voor zoo veel deeze aan het bederf der Tandkasfen beantwoorden, is in verscheiden omstandigheden van dit Gebrek, onvermydelyk.

III. H O O F T D E E L

*De Ziekten van het Tandvleesch.*Morbi gin-
giva.

§ 2538.

De Ziekten van het Tandvleesch bestaan zeldzaam op zig zelfs, maar zyn meestäl verbonden met eenigerlei ongesteldheden der Tand en, of van de Tandkasfen. Wy zyn egter, om verscheiden redenen verpligt, haar te beschouwen als of ze doorgaans een afzonderlyk bestaan hadden, en onder anderen, om dat 'er zig anders geene bekwaame gelegenheid opdoet om daarvan te spreekken op eene wyze, voldoende genoeg, om dezelve in alle haare byzonderheden te kennen, en te behandelen.

§ 2539.

Gelyk men als de voornaamsten deezer Ziekten moet aanmerken, de *Gezwellen*, de *Verzweeringen*, en de *Verteering des Tandvleesch*; zoo wel als deszelfs *Jeuking*, *Bloeding*, en *Scheurbuikige ongesteldheid*, zullen we ons bepaalen by deezen, en derzelver beschryving voordraagen onder de volgende Opschriften.

*Tumores
gingivæ.*

De Gezwellen van het Tandvleesch.

§ 2540.

De Gezwellen van het Tandvleesch, zyn somtyds van den aart der Ontfeking; somtyds van dien der Vleeschgezwellen. Van de eersten is gesproken van § 492. tot § 495.; Van de laasten van § 785, tot § 789. Wy kunnen derhalven, ten deezen opzigte volstaan, met den Leezer derwaards te verwijzen.

*Ulcera gin-
giva.*

De Verzweeringen van het Tandvleesch.

§ 2541.

De meeste Zweeren van het Tandvleesch zyn afhankelijk van een bedorven Tandkas of Tandwortel, en moeten behandeld worden met middelen welke van eenen bederfweerenden aart zyn, na dat men alvorens de bedorven Tand heeft uitgetrokken.

§ 2542.

Sommige deezer Zweeren egter, zyn oorspronglyk uit Scheurbuik, andere uit Poksmet, en eischen eene behandeling, meer opzigtelyk tot de heerschende Vogtsverbastering, dan wel tot die Zweeren zelve. Het beste Plaatsmiddel in die der eerste oorzaak, is een mengzel van den scherpen Zoutgeest en Roozenboonig; in die der laaste, van denzelfden Hoonig en de Kwikstym, of van eenig ander zagt Kwikbereidzel.

*Consumtio
gingivæ.*

De verteering des Tandvleesch.

§ 2543.

Hier door verstaat men deszelfs vermindering tot zoo verre, dat somtyds een gedeelte van den wortel der Tandden ontbloomt, en de Tandden zelve, meer of min los worden.

§ 2544.

§ 2544.

Gemeenlyk is dit Gebrek het gevolg eener aangroeiing van Kalkäartige stof aan de Tandén, of van het Scheurbuik. In het eerste geval moet die stof weggenoomen worden op eene wyze § 1486. beschreeven, als wanneer zig doorgaans het Tandvleesch van zelve hersteld; in het laaste worden kleine inkervingen met de punt van het Lancet, en het bestryken deezer met den *Peruviaanschen Balzem* aangepreezen.

*De Jeuking des Tandvleesch.**Pruritus gingivæ.*

§ 2545.

Deeze is een gewoon verschynzel van het begin der Tanding in de Kindheid; men bespeurd ze ook in den aanvang der Scheurbuik, en als 'er Wormen in den Darmbuis huisvesten. In de eerste omstandigheid wordtze te hulp gekoomen door het Tandvleesch te bestryken met een mengzel van *Citroensap en Hoonig*; in de tweede eischt ze eene Mondspoeling, bereid uit den *Geest van Zeezout*, of van *Koperrood*, *Wegebree Water*, en *Roozenhoonig*; in de laaste moet men den toevlugt neemen tot de hulp der Geneeskunde.

*De bloeding van het Tandvleesch.**Hæmorrhagia gingivæ.*

§ 2546.

Het Tandvleesch bloed op de minste aanraaking, als het van eenen te zeer sponsägtigen aart is; by Scheurbuikigen; en wanneer zekere natuurlyke Bloedsöntlastingen zyn opgestopt. In het eerste geval dienen saamentrekkende en versterkende Mondspoelingen; in het tweede de gewoone Middelen tegen de Scheurbuik; in het derde moeten de geschoorde Bloedsöntlastingen door een Geneeskundig bestier hersteld worden.

*Gingiva
scorbutica.*

Het Scheurbaikig Tandvleesch.

§ 2547.

Het Scheurbaikig Tandvleesch, is zagt, sponsagtig, gezwollen, pynlyk, ligt bloedend, rottig, miskleurig, niet zeer verëenigd met de Tanden, en doorgaans verzeld van eenen stinkenden Adem.

§ 2548.

Men geneesd hetzelfde best, met den *Geest van Zeezout* en *Roozenhonig*, dikmaalen daags door een Pinseel of plukzelkwastje aangebragt; door het tusschen-gesteld gebruik eener Mondspoeling, bestaande uit een afkookzel van *Wynruit* of *Saly* in witte Wyn, vermengd met denzelfden Geest, of het zuur van *Kopperrood*, en voorgemelden Hoonig; gelyk ook door eene nevensgaande toediening der bekende tegenscheurbaikige Geneesmiddelen; inzonderheid, als de Tyd zulks toelaat, der uitgeperste sappen van de dusgenaamde Planten, van de *Lepelbladen* by voorbeeld, de *Waterkers*, en dergelyken.

DE UNO H A O N U E D.
De Ziekten van den Pisweg in 't algemeen.
HEDENDAAGSCHE
BYZONDERE OEFFENENDE
HEELKUNDE.

— Zwellung en Verharding des Voorslands.
— Zwellung en Verharding van den Spansel, en der Kist.
VTFDE LEERSTUK.

3. Hoortitel. De Verstoffingen van den Pisweg.
VERHANDLING

door Steen.
VAN DE
ZIEKTEN DES PISWEGS.

I N H O U D.

De Ziekten van den Pisweg in 't algemeen.

1. HOOFDDEEL. *De vloeijingen uit den Pisweg.*

De eenvoudige Druiper.

— *De kwaadaartige Druiper by Mannen.*

— *kwaadaartige Druiper by Vrouwen.*

— *hebbelyke Druiper.*

— *uitwendige Druiper.*

2. HOOFDDEEL. *De vernauwingen van den Pisweg.*

De Vleeschagtige uitwasfen des Piswegs.

— *verheven, harde, en eeltagtige Lidtekens deezer Buis.*

— *Ontsteking, Zwelling, en Verharding van het Haanen-
hoofd.*

— *Zwelling en Verharding des Voorstaanders.*

— *Zwelling en Verharding van den Sponsbol, en der Klie-
ren van den Pisweg.*

— *Verzweering van het binnenst bekleedzel des Piswegs.*

3. HOOFDDEEL. *De Verstoppingen van den Pisweg.*

De Verstopping des Piswegs door Bloed.

— — — — — *door Slym.*

— — — — — *door Steen.*

— — — — — *door aanëengroeiing van deszelfs
Wanden.*

4. HOOFDDEEL. *Beschryving van het maakzel en gebruik der ver-
wydende, en geneeskrachtige Kaarsjes.*

H E D E N D A A G S C H E

BYZONDERE OEFFENENDE

H E E L K U N D E.

VYFDE LEERSTUK.

VERHANDELING VAN DE ZIEKTEN DES PISWEGS.

De Ziekten des Piswegs in 't algemeen.

§ 2549.

De gemeenzaamheid der Ziekten van den Pisweg; de moeilykheid welke men somwylen ontmoet om derzelver waare zitplaats en oorzaaken te ontdekken; het gevaar welk zy insluiten; en haare verregaande weêrstreevigheid dikmaalen tegen de beste Geneeswyze; alle deeze omstandigheden zegge ik, verplichten ons om die Ziekten te beschouwen als een zeer weezenlyk gedeelte der Heelkundige Ziektekunde, en als zoodaanig, haar de oplettenheid des Heelmeesters aan te pryzen.

§ 2550.

§ 2550.

Veelvuldig zeker is het getal deezer Ziekten: alle nogthans kunnen gevoeglyk gebragt worden tot drie Klasfen, Klasfen door de Natuur zelve gesteld, en gegrond op haare weezenlyke en foortonderscheidende hoedaanigheden.

§ 2551.

Verplicht tot de beschryving dier Ziekten, zal ik deeze zelfde verdeeling opvolgen, en in even zoo veele Hooftdeelen, eene nauwkeurige verklaring geeven van de *Vloeiingen*, de *Vernauwingen*, en de *Verstoppingen des Piswegs*, de drie Klasfen van welke ik zoo even gesproken hebbe.

I. H O O F T D E E L

*Fluxiones
uretrae.*

De Vloeiingen uit den Pisweg.

§ 2552.

Hier door verstaan we bepaaldelyk alle niet vrywillige, 't zy aanhoudende, 't zy afwisselende ontlastingen van eenig ander Vogt dan de Pis, uit den Pisweg; in welk eenen Leeftyd, by welk een Geslagt, en onder welk eene gedaante, dezelve ook plaats grypen.

§ 2553.

Deeze Vloeiingen, hoedaanig ook sommige daar van gedacht hebben, zyn niet anders dan het gevolg eener vermeerderde afscheiding van het vogt dat natuurlyker wyze, de Pisweg, en eenige andere der uiterlyke Teeldeelen van beide Sexen besproeid, afhanglyk van deeze of gene prikkelende vermoogens, van buiten aangebragt, of in onze Vogten verhoolen.

§ 2554.

Conorrhoea. De DRUIPER, want dit is den Naam by welke elk deezer Vloeiingen best be-

bekend is, is niet altyd gelyk aan zig zelve, maar dan eens *Eenvoudig*, dan eens *Kwaadäartig*, dan eens *Hebbelyk*. By alle deeze verscheidenheden zelfs moet nog gevoegd worden, datze somwylen voortkomt uit den Pisweg, somwylen uit het Hoofd der Manlyke Roede, of de Vrouwlyke Schaamlippen, en dus of *inwendig* is, of *uitwendig*.

§ 2555.

Het laatste soort van *Druiper* wel is waar, behoord strikt genoomen, niet tot de Ziekten van den Pisweg. Het heeft egter om meer dan eene reeden daar toe zulk eene nauwe betrekking, dat men het gevoeglyk tot de rangschikking van deeze brengen kan, en zelfs gehouden is om het gemeenschaplyk daar mede, te beschryven.

§ 2556.

In de volgende Onderdeelingen zullen we de meest gewigtige byzonderheden van elk der aangewezen soorten van *Druipers*, met alle mooglyke nauwkeurigheid voordraagen.

De eenvoudige Druiper.

§ 2557.

Een *DRUIPER* wordt eenvoudig genoemd, alsze bestaat op zig zelve, en niet afhankelijk is van Venusmet.

*Gonorrhoea
simplex.*

§ 2558.

Zulk een *Druiper*, zoo by Mannen als by Vrouwen, ontspruit meestäl uit dezelfde Deelen, welke wy, by gelegenheid van de beschryving der *Kwaadäartige*, als de oorsprong van deeze zullen aanwyzan. Deszelfs Stof, eerst dun en wyeächtig, wordt naderhand veelyds wit en dikker, dog zelden geel, groen, of op eene andere wyze miskleurig. Doorgaans wordt ze voorgegaan van een ligt kitttelend gevoel in de Roede of de *Vulva*; zeldzaam egter, verwektze eenige merklyke brand in het Watermaaken.

§ 2559.

Haare meest gewoone oorzaaken zyn, eene verregaande agteloosheid in het zuiver houden der Teeldeelen; eene al te driftige Byflaap; eenig geleden geweld staande dezelve, door eene onëvenreedige uitgebreidheid der weërzydsche Teeldeelen; en eindelyk, de hernieuwing van eenige oude dog geneezen Zweren van den Pisweg, of der Schede, door verbreking van derzelve Lidteken, by gelegenheid eener zelfde Byflaap als wy straks gemeld hebben.

§ 2560.

Dit Gebrek, waar van ik in 't voorbygaan moet zeggen, dat by de onschuldigste en gezondste Menschen kan voortkoomen, wordt doorgaans gemaklyk geneezen; en inzonderheid, als het afhangt van deeze of gene der vier eerstgenoemde oorzaaken. Zelden zelfs, heeft men in deeze gevallen iets noodig bekend onder den naam van Geneesmiddel: meestäl is het genoeg, de Teeldeelen dikmaalen te zuiveren met lauw Water, zig voor een tyd te onthouden van den Byflaap, en eene koele Leefregel in agt te neemen. Dat der laatste oorzaak egter, bevindt zig geenzints in dezelve omstandigheden; maar moet by Mannen door *geneeskragtige Kaarsjes*, by Vrouwen op gelyke wyze als de Sjankers geneezen worden.

§ 2561.

Is deeze Druiper verdagt? Is ze besmettelyk? Kan men een Voorwerp, daaraan onderhevig, altoos regtmatig beschuldigen van wangedrag? Bewyst eindelyk deszelfs geneezing na eenig toegediend Hulpmiddel, het vermoogen van dit middel, in alle Druipers zonder onderscheid? Elk deezer Vraagen schynd my toe, dat op eene ontkennende wyze kan beäntwoord worden.

*Gonorrhoea
maligna vi-
toriosa.*

De kwaadaartige Druiper by Mannen.

§ 2562.

Het binnenst Bekleedzel van den manlyken Pisweg, vooräl van onmiddelyk agter de Glans tot aan den boog der Schaambeenderen, is van stee tot stee doorboord met ontallyk veele kleine openingen, de mondjes der loosbuizen van
even

even zoo veele Klieren, geplaatst in het sponsagtig weefzel des Piswegs, en verordend ter afscheiding van een slymagtig Vogt, door hetwelke de Pisweg voor de nadeelige werking van de scherpte der Pis, beveiligd wordt.

§ 2563.

Deeze Openingen, Loosbuisjes, en Klieren, staande een onzuivere Byslaap besproeid met Venusmet, verhoolen in deeze of gene der verschillende Vogten welke by dezelfde gelegenheid, in eene merklyke hoeveelheid, door de Vrouwlyke Teeldeel en wordt uitgeworpen, geraaken hier door in hetzelfde geval als de Klieren en Loosbuisjes van het Snotvlies des Neus in de Verkoudheid; dat is te zeggen, ze storten meerder Vogt uit dan natuurlyk, en veroorzaaken eene vloeijing uit den Pisweg, aan dewelke men, uit hoofde van voorgemeld Smet, en ter onderscheiding van de voorige, den naam van *kwaadaartige en Venerische Druiper* heeft toegeëigend.

§ 2564.

De verschynzelen deezer Ziekte zyn verschillend, naar dat de Ziekte zelve zig bevindt in deeze of gene van derzelve drie Tydperken, het Begin naamlyk, den Staat, of de Vermindering.

§ 2565.

In het eerste Tydperk, dat somtyds op den Dag zelve eener onzuivere Byslaap, somtyds vier, zes, tien, vyftien en meer Dagen daar na, zyn aanvang neemt, wordt de Roede, zonder eenige zwelling; op het gevoel zwaarder dan natuurlyk, men gevoeld eene ligte kitteling in en om de opening van den Pisweg, de rand deezer Opening, een weinig opzwellende, verbreedt zig tevens en word roodkleurig, deeze roodheid vermeerderd van den eenen Dag tot den anderen, de voorgemelde kitteling wordt hoe langs hoe gevoeliger, inzonderheid by de ontlasting van het Water, eindelyk bespeurd men eene droppelwyze vogtvloeijing uit den Pisweg, van eenen Wyeagtigen aart, en veranderen meergemelde kittelingen in eene meer of min aanhoudende, en lastige Jeukten.

§ 2566.

In het tweede Tydperk gaat de zo evengemelde Jeukte verloren, en wordt

vervangen door eene brandende hitte by de Pisöntlating, vooral voelbaar ter plaatze van de Schuitwyze holte: in deezen zelfden tyd, zwellen alle deelen van de Roede, en wordt het Roedenhoofd en de Voorhuid rood dog zonder Ontsteking; de brandende Pisloozing vervolgens, klimt by sommige tot eene ondraaglyke hoogte; de oprigtingen der Roede worden veelvuldig en pynlyk, inzonderheid des Nagts; ditzeffde Deel kromt zig, als of het met eene koorde gebonden was; de Pyn en Hitte verspreiden zig somwylen tot aan den Aars, en de uitvloeiende stof wordt scherp, lymig, dik, grauw, geel, groen, of bloedig. en meer of minder stinkend. Dit tydperk duurd doorgaans zeven, veertien, of een en twintig Dagen: somwylen egter heeft het eene grooter, en zelfs onbepaalde uitgebreidheid, vooral met opzigt tot de duuring der laast beschreeven verschynzelen.

§ 2567.

In het derde of laaste Tydperk, verminderen allengskens de hitte, pyn, en spanning van de Roede, zoo wel als alle overige Toevallen; en wordt het uitvloeiend Vogt minder, dik, wit, slymig, en van alle scherpte verstooken. De uitgebreidheid van dit Tydperk is onbepaald, en bevat somwylen verscheiden Weeken of Maanden.

§ 2568.

De meeste deezer Druipers, wel behandeld, worden taamlyk voorspoedig, en zonder eenig nablyvend ongemak geneezen, inzonderheid als de Lyder zig staande de behandeling niet schuldig maakt aan eenige merklyke mislagen in de Levenswys. Sommige egter, 't zy hierom, 't zy om eenige andere redenen, blyven van tyd tot tyd aanhouden; of veröorzaaken, 't gene nog erger is, Lieschbuiten; Ontstekingen, Zwellingen en Verhardingen der Ballen; vernauwingen of verzweringen van den Pisweg; ontsteken Gezwellen en Pypzweeren van den Bilnaad; Zwellingen, Verzweringen, of Verhardingen van den Voorstaander; moeilyke, of geheel belette Pisloozingen; zeer zwaare en hardnekkige Oogöntstekingen; en zelfs, eene algemeene, en zeer zwaare Venusziekte.

§ 2569.

§ 2569.

Haare geneezing, van een iegelyk byna ondernoomen, van weinige goed aangelegt, wordt het best verkreegen, door eene zorgvuldige onderscheiding der byzondere omstandigheden in dewelke dezelve zig bevind, en het regelen der Hulpmiddelen, overëenkomstig met deeze.

§ 2570.

In den eersten graad der Ziekte, dezelfde welke ik § 2565. beschreeven hebbe, is de voornaame aanwyzing, het verhoeden eener te groote prikkeling, en het bevorderen der Vloeiing. Niets voldoet beter aan dit oogmerk, dan het gebruik van verzagtende, bevogtigende, en eenigzints salpeterige Dranken; het houden eener meer strenge dan ruime Leefregel; het doen van inspuitingen in den Pisweg met slymige en weekmaakende Hulpmiddelen; het aanwenden van dergelyke Baden of Stovingen; en de toediening van eenig Kwikbereidzel, vooräl van eene sterke *oplossing der levendige Kwik, in het Salpeterzuur*. vermengd in de hoeveelheid van twee of drie Druppelen, met vier of zes Oncen van een zeer slymig *afkookzel der Heemstwortel*, voor elken dag.

§ 2571.

In den tweeden graad, § 2566. inzonderheid als dezelve tot eene merklyke hoogte is opgeklommen, moet men zich bedienen van de Aderlaating, van zagte Buiköpenende Middelen, van eene hoogst verkoelende en dunne Eetregel, en van verkoelende Zaadmelken bedeed met de *Syroop van Slaapbollen*. Het Kwikbereidzel, § 2570. aangepreezen, kan ook in dit geval gegeven worden, dog niet, dan na dat de meest dringende Toevallen geweeken, of althans grootelyks verminderd zyn. Uitwendig gebruikt men dezelfde Plaatsmiddelen als in het voorig geval; waar sommige nog, ik weet niet om welk eene reden, de altoos weinig beslissende inspuitingen van eenig vloeibaar Kwikbereidzel, byvoegen.

§ 2572.

In den derden graad, zie § 2567. als dezelve, gelyk dikmaalen gebeurd, door de Natuur alleen niet geëindigd word; of wanneer men reeden heeft om

te denken, dat dezelve eenigerlei plaatslyke gebreken van eenen anderen aart, in den Pisweg zal agterlaaten; bediene ik my altoos van *geneeskragtige Kaarsjes*, gebragt tot in de holte van de Pisblaas, en in dikte evenreedig aan de wydte van den Pisweg; op dat dezelve de Wanden deezes Buis, gelykelyk in alle punten zouden kunnen aanraaken, en daarin eenen indruk maaken, overeenkomstig met het algemeene oogmerk der behandeling in deezen graad, dat naamlyk, der versterking van de klieren en loosbuisjes des Piswegs, en het verhoeden van sponsagtige Uitwasjes, verheven randen der Slymgroeven, en van dergelyke Lidtekens in dezelve, door dewelke altoos de ontlasting der Pis in vervolg van Tyd belemmerd wordt, en niet zelden, zeer gevaarlyke gebreken, zoo van den Pisbuis, als van de Pisblaas, veroorzaakt worden. Versterkende Geneesmiddelen, door den Mond ingenoomen, koomen in dit geval insgelyks in aanmerking, dog zyn altoos minder kragtig dan voorgemelde Kaarsjes.

§ 2573.

Uit alles wat ik van § 2562. tot hier toe, van den kwaadäärtigen Druiper by Mannen gezegd hebbe, bespeurd men ligtelyk, dat ik geenzints in het gevoelen ben derzulke, welke beweeren, dat deszelfs stof, geenig Venusfmet altoos insluit, of immers, dat hy zulks aan het overige Lighaam niet mededeeld. Inderdaad, na alles geleezen te hebben wat men ooit ter staving van dit Gevoelen heeft bygebragt; verpligt my eene uitgebreide ondervinding om het tegendeel vast te stellen, en dus ook, om het gebruik der Kwik, van sommige in deeze Ziekte afgekeurd, indien niet als volstrekt noodzaaklyk, ten minsten als zeer heilzaam aan te merken.

§ 2574.

Gelyk ik § 2572. ter geneezing van den beschreeven Druiper in het derde Tydperk, het gebruik hebbe aangepreezen van *geneeskragtige Kaarsjes*, en deeze behandeling aan veele, die weten dat door dergelyke Kaarsjes in een gezonde Pisweg zelfs eene vloeijing verwekt wordt, zeer vreemd zal toefchynen; ben ik genoodzaakt hier aan te merken, dat deeze aanpryizing berust op menigvuldige Proefneemingen, en den goeden uitslag deezer in zulke gevallen zelfs, waarin men zig langen tyd, te vergeefs hadt afgemat, met het aanwenden

den van allerlei andere, 't zy Balzemächtige, 't zy faamentrekkende, 't zy versterkende Hulpmiddelen.

De kwaadaartige Druiper by Vrouwen.

§ 2575.

Gonorrhoea
maligna
mulierum.

De *kwaadaartige Druiper* by Vrouwen, is byna in alles gelyk aan die der Mannen. De Deelen welke hy inneemt, zyn de klieren des Piswegs, die der *Vulva*, de Voorstaander, de Klieren van COWPER, gelyk ook dezulke welke zig bevinden aan den ingang der Schede. De klieren der Schede zelfs, door de meeste hier toe ook betrokken, hebben geenig, of ten minsten weinig aandeel aan denzelven.

§ 2576.

De kenmerken van dit gebrek, zyn deezem. De Voorstaander ondergaat een gevoel van vermaak, dat de Vrouwen op dien tyd wellustiger doet zyn dan anders, en tevens eene ligte zwelling, die zig veelal mededeeld aan den omtrek van den ingang der Schede. Voorgemeld gevoel, eenen korten tyd hebbende plaats gehadt, verschynd 'er eene wyeächtige Vloeiing, grooter dan in den staat der Gezonthed. Op deeze vloeiing volgt eerst eene allengskens toeneemende Jeukte, en naderhand eene brandende Pyn, by de ontlasting van het Water. Alle Deelen vervolgens der *Vulva* opzwellende, wordt de Byslaap pynlyk, en veelal zelfs onverdraaglyk. Deeze zwelling, zig mededeelende aan het sponsächtig weefzel des Piswegs, maakt deszelfs Slymgroeven voor het Oog zichtbaar. Het vogt, uit die Slymgroeven, gelyk ook uit alle voorgemelde Klieren, voortkoomende, wordt nu geel, of groen, en zeer stinkend. De Pisöntlating eindelyk, die we gezegd hebben, dat eerst eene brandende Pyn veröorzaakte, verwekt deeze zelfde Pyn by aanhoudenheid, of wordt geheel afgebrooken.

§ 2577.

Alle deeze verschynzelen, karakterizeeren dit Gebrek in zyn eerste en tweede Tydperk; want men moet aanmerken, dat het even zoo veele Tydperken heeft als de Druiper by Mannen. Wat deszelfs kenmerken betreft in het laaste Tydperk,

perk, deeze zyn geheel gelyk aan die des Manlyke Druiper in hetzelfde Tydvak, en kunnen uit § 2567. ontleend worden.

§ 2578.

Zyn deeze kenmerken, altoos, en in alle gevallen, genoeg, om ons over het bestaan eens kwaadiartige Vrouwlyke Druiper, te doen oordeelen, zonder gevaar te loopen, van dezelve te verwarren met den Witten vloed, die men weet, dat in veele opzigten, dezelve verschynzelen aanbied? Zie daar eene Vraag, welke men niet anders dan ontkennend kan beantwoorden; en egter gewigtig genoeg, om dezelve niet met stilzwygen voorby te gaan.

§ 2579.

Verscheiden Heelkundigen, hoe bedreeven anderzints, vinden zig dikmaalen niet weinig verlegen in het onderscheiden deezer beiden Ziekten; en weten ten dien opzigte geen ander kenmerk aan de hand te geeven, dan het aanhouden der Vloeiing, staande den tyd der Maandelyksche zuiveringen, die in den Druiper al, in de Witte vloed, niet, bespeurd wordt. Dit kenmerk, schoon niet te veragten, voldoet niet altoos; en vind daarënboven geene plaats by Vrouwen, in wien deeze Zuiveringen, door deeze of gene oorzaak, zyn opgestopt. Men moet derhalven, wil men zig niet aan geduurige mistastingen bloot stellen, tot andere, en meer beslissende voortonderscheidende Verschynzelen, den toevlugt neemen.

§ 2580.

Alle klagten, zegt zeker beroemd Heelmeester, van eene Vrouw met een Druiper besmet, bepaalen zig altyd tot de *Vulva*, en den ingang der Schede, nooit tot deszelfs binnenste gedeelte; en dit is het eerste kenmerk door welke dit Gebrek van den Witten vloed onderscheiden wordt. Een tweede is, dat, als men de Vinger brengt in de Schede, men derzelver ingang alleen gezwollen en pynlyk vind; en dat de aanbrengeing van zuuren in dit Deel, geene prikkeling maakt, dan aan deszelfs zoo even genoemden ingang. Als een derde Kenmerk moet men beschouwen, het gevoel eener brandende hitte by de Pisöntlasting: als een vierde, de uitvloeiing van een verbasterd vogt uit den Voorstaander, deeze Klier met den ingebragten Vinger gedrukt, en als buitenwaards getrok-

trokken wordende. Een vyfde Kenmerk is, dat de Druiper Nagt en Dag doorvloed, en de Witte vloed des Nagts niet bespeurd wordt, doordien dezelve zig alsdan verzaameld in de holte der Schede. Een zesde, en laaste eindelyk, wordt ontleend uit de natuur der vlekken, welke men waarneemt in Linnen of Plukzel, gebragt in de Schede en *Vulva*; als welke in den Druiper, al, in de Witte vloed, niet, of nauwlyks merkbaar zyn. Het is egter in het tweede Tydperk des Druipers inzonderheid, gelyk voorbedoelde Heelmeester zeer wel aanmerkt, dat men uit de vergelyking der verschynzelen, tot hier toe gemeld, eenig stellig, en onbedrieglyk besluit kan opmaaken.

§ 2581.

De behandeling van deezen Druiper, moet naar die der Mannen, in de vorige Onderdeeling beschreeven, worden ingerigt. Het gebruik nogthans van geneeskragtige Kaarsjes, in het derde Tydperk des laaste aangepreezen, kan men daarin ontbeeren, en is zelfs noodcloos, doordien de wydte en rekbaarheid van den Vrouwlyken Pisweg, grooter is dan der Manlyke, en men derhalven, by gene, die gevolgen niet te vreezen heeft, als by deeze.

*De hebbelyke Druiper.**Gonorrhoea habituais.*

§ 2582.

De *hebbelyke Druiper*, 't zy dezelve by Mannen of by Vrouwen plaats grypt, is doorgaans het gevolg van deeze of gene der andere soorten van Druipers, maar inzonderheid van de Kwaadäärtige. Deszelfs stof, dan eens wit, dan eens grauw, en dan eens helder; is somwylen ook geel, groen, of op eene andere wyze miskleurig. By de meeste geschied haare ontlasting onafgebrooken; by sommige egter met tuschenpoozingen van eenige Dagen, Weeken, of Maanden. Van welk een soort egter, deeze ontlasting ook zyn mooge, ze is zeldzaam pynlyk, zeldzaamer nog verzeld van eene brandende hitte by de Pisöntlasting. Alsze of veronägtzaamd, of verkeerdelyk behandeld wordt, blyft ze niet slegts zeer lang aanhouden, maar eindigt zelfs bezwaarlyk dan met het Leeven tevens van den Lyder.

§ 2583.

Wy hebben zoo even aangemerkt, dat deeze Ziekte doorgaans het gevolg was van deeze of gene der overige soorten van Druipers; en moeten 'er nu byvoegen, dat ze zulks is, of uit hoofde eener nagebleeven verflapping der Klieren daar door aangedaan; of doordien die Druipers, eenigerlei Zweeren in den Pisweg of eenig ander Deel, hebben nagelaaten.

§ 2584.

Welk egter deezer twee gevallen in een gegeven *hebbelyken Druiper* ook mooge plaats hebben, zyne geneezing berust altoos voornaamlyk op het gebruik van *geneeskrachtige Kaarsjes*, en ondergeschikt, op dat van versterkende Geneesmiddelen. Eene zorgvuldige naarspooring derhalven deezer oorzaaken, door sommige zoo hooglyk aangepreezen, is meer overboudig dan noodzaaklyk, om datze geen den minsten invloed heeft op de behandeling.

§ 2585.

Wanneer deeze Druiper, gelyk somtyds gebeurd, enkel gegrond is op eene verregaande verzwakking der Teeldeelen, afhankelijk van eene te veelvuldige Byflaap, Zelfbesmetting, of iets anders; moet men zig bedienen van dezelfde Hulpmiddelen; en daar nevens, het vermeiden dier oorzaaken, zoo wel als eene voedende en versterkende Leefregel, aanpnyzen.

Genorrhoea
externa.

De uitwendige Druiper.

§ 2586.

De *uitwendige Druiper* hebben we reeds § 2554. in het voorbygaan aangemerkt, dat by Mannen voortkwam uit het hoofdje der Roede, by Vrouwen, uit de lippen der Schamelheid. De Deelen welke wy hier nu noch moeten byvoegen, zyn by de eersten de Voorhuid, by de laasten de Watervleugels.

§ 2587.

By Mannen, begint dezelve doorgaans met eene aangename Kitteling in de genoemde Deelen, dog die wel haast overslaat tot eene zeer lastige Jeukte.

Hier

Hier op volgt, eerst eene ligte zwelling van den Voorhuid, van het Roedenhoofd, of van beiden te gelyk; en naderhand eene ontlasting van Vogt, dan eens dik, wit, en eenigzints Kaasagtig; dan eens dun, geel, groen, en stinkend. Uit de verschillende veelheid en hoedaanigheid van dit Vogt, besluit men op eene vry onbedrieglyke wyze, tot het verschillend gewigt, de verschillende kwaadaartigheid der Ziekte.

§ 2588.

By Vrouwen bespeurd men in alle opzigten dezelfde verschynzelen. De Kitteling en Jeukte egter, doen zig by deeze gevoelen, in de Kittelaar, de Watervleugels, en de Schaamlippen.

§ 2589.

By Mannen en Vrouwen beiden, is hy meestäl oorspronglyk; dog ook somwylen het gevolg van één der voorbeschreeven Druipers. In het eerste geval ontspruit hy somtyds uit onzuiverheid, somtyds uit Venusfmet. In het laaste heeft men doorgaans reeden om een dergelyk fmet, als deszelfs oorzaak te onderstellen.

§ 2590.

De eenvoudige uitwendige Druiper, die naamlyk, welke alleen op onzuiverheid gegrond is, hoe gering dezelve ook aan veele mooge toefchynen, kan in een ongezond Gestel veelerlei nadeelige gevolgen hebben; en heeft meer dan eens het verlies bewerkt der Roede, en van de lippen der Schamelheid. By anderzints gezonde Menschen egter, is hy van weinig aanbelang, en wordt ligtelyk geneezen, alleen door dikmaal herhaalde wasfingen der aangedaane Deelen met eenig versterkend en ontbindend Hulpmiddel.

§ 2591.

De venerifche uitwendige Druiper by Mannen, 't zy dezelve oorspronglyk is of opvolgend, eischt dezelfde geneeswys welke wy in de kwaadaartige Manlyke Druiper, hebben aangepreezen; met uitzondering flegts der *geneeskrachtige Kaarsjes*, als welke hierin, niets kunnen uitrigten. Een mengzel van één deel zeer fyn gewreeven *roode neergeslagen Kwik*; en agt, tien, of twaalf deelen

verse Boter, of Varkensreuzel, is op het laast der behandeling van dit Gebrek, een voortreflyk Hulpmiddel.

§ 2592.

Dezelfde Druiper by Vrouwen, vorderd altoos de algemeene behandeling des kwaadäartigen Druiper § 2581. beschreeven. De beleedigde Deelen daarenboven, willen sommige, dat met de zoogenaamde oogschuijer van WOOLHOUZEN verscheiden reizen moeten rauw gemaakt, en met een *Kwikzalf* bestreken worden.

II. H O O F T D E E L.

De vernauwingen van den Pisweg.

§ 2593.

De vernauwingen van den Pisweg, altoos kenbaar uit eene gebreklyke Pisontlasting, zyn doorgaans afhanglyk van *Vleeschägtige uitwasfen*; van *verbeven, harde, en eeltägtige Lidtekens*; van *Ontsteking, Zwelling, en Verharding van het Haanenboofd*; van eene *Zwelling en Verharding des Voorstaanders*; van gelyke *ontäartingen des Sponsbol en der Klieren van den Pisweg*; gelyk ook, van *Verzweeringen des binnenste Bekleedzel van deezen zelfden Buis*. De volgende Onderdeelingen, zullen de byzondere Beschryving van elk deezer Gebreken insluiten.

De Vleeschägtige uitwasfen van den Pisweg.

§ 2594.

Deeze, hoewel van sommige ontkend, bestaan nogthans weezenlyk, en verschillen misfchien onderling heel zeer in gedaante, grootte, zelfstandigheid, en dergelyken. Het gene zy gemeen hebben met elkanderen, bestaat kortelyk daar.

Coangustationes ure.
uræ.

Caruncula
uretræ.

daarin, dat men ze niet kan kennen dan door het inbrengen van een *verwydend* of *geneeskragtig Kaarsje*; datze afhangen van eene belediging des Piswegs door Steen, Scheurbuik, of Venusfmet; en datze de ontlasting der Pis, dan eens op deeze, dan eens op gene wyze, verhinderen.

§ 2595.

Wy zeggen, dat men dezelve niet kan kennen dan door het inbrengen van een *verwydend* of *geneeskragtig Kaarsje*, om dat de overige verschynzelen insgelyks bespeurd worden by verscheiden andere gebreken van den Pisweg, geen de minste overëenkomst hebbende met deezen. Deeze kennis berust inzonderheid daar op, dat voorgemelde Kaarsjes, by hunne inbrenging eene bepaalde, plaatslyke, niet zeer weêrstreevende, en ligt bloedende, tegenstand ontmoeten, en eene meer of min gevoelige Pyn veröorzaaken.

§ 2596.

Haare gevolgen zyn den meesten tyd zeer verdrietig, en somwylen zelfs doodelyk. Als de gemeenzaamste moet men aanmerken, eene pynlyke, afgebrooken, of geheel belette Pisloozing; en eene vermeerderde afscheiding van het Slym, dat natuurlyker wyze de binnenste oppervlakte van de Blaas besproeid om dezelve voor den indruk der Pis te beveiligen.

§ 2597.

Hoedaanig den aart deezer Gebreken zyn mooge, en van welk eene oorzaak zy afhangen, haare geneezing berust eeniglyk en altoos, op het gebruik, eerst van *verwydende*, en vervolgens van *geneeskragtige Kaarsjes*. Allerlei andere Hulpmiddelen, door den Mond ingenoomen, uiterlyk aangelegd, of by wyze van inspuiting gebragt in den Pisweg, doen niet anders, dan den tyd vrugtelooos verlooren gaan, inmiddels het Gebrek van trap tot trap toeneemd.

*De Lidtekens van den Pisweg.*Cicatrices
urebrae.

§ 2598.

De venerische Zweeren van den Pisweg, op de meest gewoone wyze, en inzonderheid door saamentrekkende Inspuitingen geneezen, laten dikwyls na,

zekere verheven, harde, en eeltägtige Lidtekens, door dewelke voorgemelde Weg vernauwd, en de vreijs ontlasting van de Pis verhinderd wordt.

§ 2599.

Als zoo veele kenmerken van haar bestaan moet men beschouwen, de langzaame, moeilyke, en als in twee of meer stralen verdeelde Pisontlasting, gevolgd na eene kwalyk behandelde Druiper, of na verscheiden pynlyke ontlastingen van Steentjes uit den Pisblaas; gelyk ook, het gevoel van één of meer, plaatslyke, onpynlyke, niet ligt bloedende, harde, en zeer veel weêrstand biedende verhevenheden, by het inbrengen van een verwydend of geneeskragtig Kaarsje.

§ 2600.

Deeze Lidtekens, al het overige gelyk staande, zyn bezwaarlyker te geneezen dan de zoo straks beschreeven Vleeschägtige uitwasfen van den Pisweg; en vorderen altoos een lang aanhoudend gebruik van sterk fineltende Kaarsjes, na dat men alvorens den weg om zoo te spreken gebaand heeft, voor deeze, door Verwydende.

De Ontsteken Zwelling, en verharding van het Haanenhoofd.

§ 2601

*Tumor inflammatus
& induratus
capitis gal-
linaginis,
seu Verumontanis.*

Het Haanenhoofd, 't gene men weet, dat in den staat der Natuur zelve een vierde gedeelte der middellyn van den Pisweg inneemt, ondergaat somwylen, vooräl in zyn grootste deel, als hier toe meerder geschikt zynde, eene ontsteken Zwelling, van verharding gevolgd, die een aanmerklyke beletzel maakt in de Pisloozing, en den meestentyd, niet dan met veel moeite overwonnen wordt.

§ 2602.

Het eenig foortönderscheidend kenmerk van dit Gebrek, is de gewaarwording eener zeer pynlyke of harde tegenstand, kort agter den Sponsbol des Piswegs, als men den staat van dien weg onderzoekt met het een of ander Kaarsje.

§ 2603.

§ 2603.

Deszelfs geneezing wordt verkreegen, in het eerste geval door het aanwenden van ontlastende, verdunnende, verkoelende, en verslappende Hulpmidde-
len, zoo in als uitwendig; in het laatste door het geregeld en aanhoudend ge-
bruik van *geneeskrachtige Kaarsjes*. In ditzelfde geval daarënboven, als het
oorspronglyk is uit *Venusfmet*, is het goed dat men den Lyder eenig beproefd
Kwikkbereidzel toediene.

De Zwelling en Verharding van den Voorstaander.

Tumor
induratio
prostatica.

§ 2604.

De Voorstaander kan zwellen, verzweeren en verharden. Elk deezer Ge-
breken is van het uiterst aanbelang: het laatste egter, is het langduurigst en
minst geneesbaar van allen.

§ 2605.

De eenvoudige Zwelling van den Voorstaander, is meestäl afhanglyk van ee-
ne ophooping en verdikking van het Vogt dat in denzelven wordt afgeschei-
den; en geen ongewoon gevolg van een kwalyk behandelde venerische Druiper.
Deszelfs Verzweering berust altoos op eene voorgaande Ontsteking, die dan
eens wordt voortgebracht door deeze, dan eens door gene oorzaken. Zyne
verharding is verschillend, en of knoestächtig, of kalkäartig, of kraakbeenig.

§ 2606.

Het inbrengen van een Kaarsje in den Pisweg, en vooräl van den Vinger in
den Endeldarm, zyn de voornaamste hulpmiddelen van welke men zig bedie-
nen kan, om den waaren staat deezer Klier te onderzoeken. De verschillende
trappen naamlyk van hardheid, op die wyze daarin waargenoomen, geleiden
ons ter waarschylyke of zekere bepaaling van zyne veränderingen. In het
geval van Verzweering daarënboven, wordt ons oordeel insgelyks bestierd,
door de vooräfgegaane verschynzelen eener Ontsteking.

§ 2607.

§ 2607.

De algemeene verschynzelen van de ongesteltheden deezer Klier, zyn of eene tegenwillige en droppelwyze, of eene geheel belette Pisloozing. De eerste ondervinden de Lyders dikmaalen alleen by Nagt, dog ook somwylen des Daags; de laaste bespeurd men niet, dan als die ongesteltheden tot zulk eene hoogte geklommen zyn, datze de hals der Blaas geheellyk toefluiten.

§ 2608.

Zeldzaam, schoon niet onmooglyk, is het, dat dezelve van iets anders, dan van eene venerifche oorzaak afhangen. De kwaadäartige Druiper verwekt haar dikmaalen; en, als ik uit weinig voorbeelden een besluit mag opmaaken, inzonderheid in de Oostindiën. Moet men zulks, myne aanmerking als gegrond onderfeld zynde, aan de Lugtgesteltheit in die Landen, aan de Levenswys, of aan iets anders, toefchryven? Ik bekenne ten deezen opzigte, zeer gaarne myne onkunde.

§ 2609.

Eene byzonderheid, van my somwylen waargenoomen, en die ik vinde dat ook door den Heer GOULARD is aangemerkt, bestaat daar in, dat de hals der Blaas in deeze Ziekten niet zelden zoodaanig veränderd van gedaante, dat, welk een moeite men ook aanwende, geenig Werktuig, hoe genaamd, door dezelve in de Blaas kan gebragt worden.

§ 2610.

De *verwydende* en *geneeskragtige Kaarsjes*, van ons reeds zoo dikmaalen aangepreezen, zyn in alle deeze Gebreken zonder onderscheid, de voornaamste Hulpmiddelen, dog beäntwoorden niet altoos aan het oogmerk. In het eerste geval § 2605. beschreeven, hebbe ik my nimmer daar van bediend dan met den besten uitflag, dat is met gevolg van geneezing. Het tweede, dat my maar eens, dog in eenen zeer hoogen graad ontmoet is, doorboorde ik inwendig met den *Catheter*, en genas ik vervolgens door een lang aanhoudend gebruik van de laaste deezer zelfde Hulpmiddelen. Het laaste geval, van hoe daanig eenen aart zulks ook zyn mooge, dat is te zeggen, knoestächtig, kalk-
aar.

äartig, of kraakbeenig, is ongeneeslyk, en vorderd, ter verlenging van het Leven des Lyders, eene Konstbewerking, van dewelke het hier de plaats niet is, te spreken.

§ 2611.

Ik kan van dit Onderwerp niet aflappen, zonder alvorens te hebben aangemerkt, dat by de algemeene verschynzelen van de gebreken des Voorstaanders, zie § 2607. nog moet gevoegd worden, de ontlasting van een zeer taai en aanëenhangend Slym, gelyk aan dat, welk men waarneemt by dezulke die een Steen hebben in de Pisblaas. Deeze ontlasting waarlyk, dikmaalen verkeerdelyk beschouwd als etterächtig, is onäffcheidelyk eigen aan dezelve, en geschied somtyds zoo moeilyk, en met zoo veel persingen, dat ze gelegenheid geeft tot eene uitzakking des Endeldarms, Breuken, en dergelyken.

De Zwellingen en Verhardingen van den Sponsbol, en der Klieren van den Pisweg.

§ 2612.

*Tumores &
indurationes
bulbi &
glandulae
vulvae uretrae.*

Deeze, algemeen genoomen, zyn meestäl afhanglyk van Venusfmet. De eerste zyn somwylen kenbaar door het gevoel, de laaste zyn zulks niet dan door het inbrengen van een Kaarsje. Beide verwekken zy eene moeilyke Pisloozing, en worden veelyds gevolgt van eene verwyding, en openbarsting van het vliezig gedeelte des Piswegs, begreepen tusfchen den Sponsbol en den Voorstaander; en hier door, van Ontstekingen, Gezwellen, en Pypzweeren van den Bilnaad; van eenë indringing der Pis in het celwys weefzel der Roede, en van den Balzak; van verschriklyke vernauwingen en Zwellingen der Voorhuid; en van meer andere, zoo zonderlinge als gevaarlyke Toevallen.

§ 2613.

Het aanhoudend gebruik van *Geneeskragtige Kaarsjes*, is ter geneezing der meest eenvoudige Gebreken van deezen aart, doorgaans genoegzaam. Somwylen egter moet men besluiten tot het opsfnyden der Zwelling, tot de verwyding der Pypzweeren, of tot het klieven der Voorhuid, voor en alëer men deeze Hulpmiddelen, die altoos noodzaaklyk zyn, kan aanwenden.

§ 2614.

Een gewoon verschynzel deezer Ziekten, gelyk ook der Lidtekens en vleeschagtige uitwasfen van den Pisweg, is de ontlasting eener Pis waarin verscheiden witte, en als draadagtige Lighaamtjes gezien worden, met een min of meer slymig doorzinkzel. Uit het gezigt alleen van zulk eene Pis, zonder eenig onderzoek te doen naar den staat des Piswegs, hebbe ik dikmaalen beslooten tot het bestaan van deeze of gene der gemelde Ziekten, en de uitkomst altoos heeft dit besluit bevestigd. Ik meende deeze schynbaar geringe byzonderheid niet onaangemerkt te moeten voorbygaan, daar ik dezelve als een zeer beslissend Kenteken der vernauwingen van den Pisweg, aanmerke.

*Ulcera mem-
branae inter-
nae Uretrae.*

De Zweeren van het binnenst bekleedzel des Piswegs.

§ 2615.

De Slymgroeven van den Pisweg, door de stof eens kwaadaartigen Druiper eenigen tyd geknaagd, vervallen eindelyk in een staat van Verzweering; kenbaar inzonderheid uit de ontlasting van een weinig waare Etter, by ieder Pisloozing.

§ 2616.

Als deeze Zweeren op de meest gewoone wyze behandeld worden, geschied zulks nimmer dan met gevolg eener weelderige vleeschgroeiing, en hier van afhangende vernauwing van den Pisweg; 't zy op eene plaats afzonderlyk, 't zy op verscheiden plaatzen tevens, naar dat die Zweeren in een kleiner of grooter aantal tegenwoordig, en min of meer verspreid geweest zyn.

§ 2617.

Het gebruik alleen van *geneeskragtige Kaarsjes*, geneest deeze Zweeren en Vernauwing dikmaalen zeer voorspoedig. Somtyds egter, zyn de laaste zoo aanmerklyk, dat men zig verplicht vind om den weg voor die Kaarsjes te baanen, door verwydende.

III. H O O F T D E E L.

*De Verstoppingen van den Pisweg.*Obstructio
nes uretrae.

§ 2618.

De Pisweg wordt verstopt door *Bloed*, door *Slym*, door *Steen*, of door *aanëengroeiing zyner Wanden*. Elk deezer Verstoppingen verhinderd of belet de vreije ontlasting van de Pis, en verdiend hierom, en om de gevolgen welke daar uit kunnen voortkoomen, eene byzondere opmerking.

*De Verstopping des Piswegs door Bloed.*Obstructio
sanguinea
uretrae.

§ 2619.

Deeze wordt meestal veroorzaakt door eene eigenlyk dusgenaamde *Bloedwatering*, dat is, door eene ontlasting van Bloed uit de Nieren, of de Pisblaas; dog ook somwylen, door Ambyen van den Hals des zoo even genoemden Pisblaas; door eenigerlei belediging van den Pisweg; en door eene verwyding der Bloedvaten, verspreid door het binnenst bekleedzel van die Buis, vooräl aan deszelfs agterite gedeelte.

§ 2620.

De belette Pisloozing, van zulk eene Verstopping afhanglyk, wordt den meesten tyd gemaklyk gered door het inbrengen eener gemeene *Blaassonde*. Somtyds egter, vorderdze het gebruik van die welkers Stylet geknopt is, en die geene openingen ter zyden heeft; of van het *bolle Kaarsje*, en de buigbaare *Catheter*, door den beroemden *DARAN*, door *THEDEN*, of door *BERNARD* en *My*, uitgedagt. Veelmaalen zelfs, en vooräl in het geval der eigen bloedingen van den Pisweg, kan men noch het een noch het ander deezer Werktuigen inbrengen, om dat de Verstopping gepaart gaat met Vernauwing.

In deeze omftandigheden is het gebruik van *verwydende Kaarsjes* aangewezen, en hebben wy geene andere Hulpmiddelen.

Obstructio
mucosa ure-
trae.

De Verftopping van den Pisweg door Slym.

§ 2621.

Het Slymgraveel, de Steen, de byzondere Slymziekte des Pisblaas door GRASHUIS beschreeven, en de verharde zwellingen van den Voorftaander, veroorzaaken inzonderheid dit foort van Verftopping, van welks aanweezen men oordeeld uit de voorafgegaane verschynzelen, en dat in de drie eerste gevallen, door de Blaasfonde kan overwonnen worden, maar in het laaste geval het inbrengen vordert van een *verwydend Kaarsje*.

Obstructio
lapidea ure-
trae.

De Verftopping van den Pisweg door Steen.

§ 2622.

Een Steen, uit den Blaas in den Pisweg gedreeven, en deeze verftoppende, doet zulks, of van agteren, of in het midden, of van vooren. De plaats der Pyn doorgaans, het gevoel van den Steen fomwylen, doet ons voornaamlyk oordeelen van deeze byzonderheden.

§ 2623.

In het eerste geval moet men een *verwydend Kaarsje*, in dikte evenreedig aan de wydte van den Pisweg, tot aan den steen toe inbrengen; hetzelve voor het minst een half uur daarin laten; en alsdan door een ander, dat even zoo dik is als het voorige by de uithaaling, afwizelen; dit laaste na verloop van eenen zelfden Tyd, insgelyks uitneemen; den Lyder inmiddels veel doen drinken; en eindelyk gebieden, dat hy de ontlasting der Pis, en met deeze, de uitdryving van den Steen beproeve in eene knielende gestalte, en met een voorwaards geboogen Lighaam.

§ 2624.

Van dezelfde behandeling bediend men zig in de twee laaste gevallen; of men

men tragt de Steen te doen uitkoomen, door een ingebragt dun Steenlepeltje, ter zelfder tyd dat men den Pisweg agter dezelve, met den Vinger toedrukt.

§ 2625.

In alle deeze gevallen zonder onderscheid, gesteld dat de uithaaling of uitwerping van den Steen, op geene der voorbeschreeven wyzen kan bewerkt worden, moet men den toevlugt neemen tot een dier Konstbewerkingen, van welke wy by eene andere gelegenheid, dat is in het laatste Leerstuk dezes Werks, spreken zullen.

De Verstopping des Piswegs door aaneengroeiing zyner Wanden.

Obstruētio
uretræ con-
glutinationum
ejus laterum.

§ 2626.

Dit Gebrek, gelukkig zeer zeldzaam, beslaat doorgaans slegts een bepaald gedeelte van den Pisweg, en hebbe ik nimmer gezien dan in het geval eener Pypzweer van dit Deel; 't zy dezelve door eene opening in den Bilnaad de Pis liet uitvloeijen, 't zy daar door, eene indringing van dit vogt, in het celwys weefzel der Roede en van den Balzak, veröorzaakt werdt.

§ 2627.

Deszelfs geneezing is altoos zeer moeilyk, somwylen zelfs onmooglyk, en volstrekt onvatbaar voor algemeene Voorschriften. In twee gevallen, my in den loop myner Konstoeffening voorgekoomen, was het my onmooglyk die saamengroeiing te overwinnen door het gebruik van Kaarsjes, en moest ik dezelve klieven met het Snymes. Een deezer gevallen, in alle opzigten gewigtig, hebbe ik medegedeeld aan de *Hollandsche Maatschappye der Weetenschappen*, en verwagte ik geplaatst te zien in het *eersvolgend Deel haarer Verhandelingen*. Een ander, van my behandeld onder het oog der zeer kundige Geneesheeren VAN RHYN, en WILLET, zal ik by eene andere gelegenheid gemeen maaken.

IV. H O O F T D E E L.

Beschryving van het maakzel en gebruik der Verwydende en Geneeskragtige Kaarsjes.

§ 2628.

Ik hebbe, in byna alle Gebreken welke het onderwerp van dit Leerstuk uitmaaken, het gebruik van *Verwydende*, of van *Geneeskragtige Kaarsjes*, of van die beiden tevens, aangepreezen. Ik moet nu spreken van derzelve faamenstelling, en wyze van aanwending; zoo om dat ik merke, dat men hierömtrent, algemeen genoomen, noch weinig onderrigt is; als om dat zig elders geene zoo bekwaame gelegenheid hier toe zal aanbieden.

§ 2629.

Candellula dilatativa.

DE VERWYDENDE KAARSJES, meest in gebruik, zyn de Darmfnaaren; door den beroemden LE DRAN zo zeer aangepreezen. Deeze, schoon in geringe gevallen voldoende, laaten ons dikmaalen verlegen, om datze niet gemaklyk genoeg worden ingebragt, en te weinig stevigheid hebben om eenen aanmerklyken wederstand te overwinnen.

§ 2630.

ARNAUD, een vermaard Heelmeester, eerst te *Parys*, en naderhand te *Londen*, heeft hieröm een ander soort uitgedagt, welks faamenstelling egter, hy geheim houd. De hoedaanigheden van deeze, door hem eeniglyk beschreeven, zyn van dien aart, dat men die geheimhouding zoude moeten beschouwen als eene onvergeeflyke misdaad tegen het belang van het Algemeen; indien hy zelve zig hierömtrent niet verſchoond hadt met de Wysbegeerte van *DIOGENES*, en de niet zeer voordeelige omſtandigheden, waarin hy zig bevond.

§ 2631.

§ 2631.

In den Jaare 1771. hebbe ik aan het *Zeeuwsch Genootschap der Weetenschappen te Vlissingen*, de Beschryving medegedeeld van een *verwydend Kaarsje*, door my zelve, in navolging van dat van ARNAUD, uitgedagt; dog niet geheel gelyk aan hetzelfde, doordien het niet tevens een Geneeskragtig vermoogen influit.

§ 2632.

Dit Kaarsje, zoo van my, als van verscheiden myner Heelkundige Vrienden, in oneindig veele gevallen met den besten uitslag beproefd, is niet anders dan een vaste Cylinder van Maagden perkement, met een zeer fyn vliezig Bekleedzel omwonden. Ter vervaardiging deezer Cylinder verkieze ik een stuk dergelyk Perkement, dat dun en zeer gelyk is, eene willekeurige breedte heeft, en tien Rynlandsche Duimen lang is. Ik bevogtige deeze of gene langste zyde van dit Perkement met Speekzel, dezelve ten dien einde tusschen de Lippen doende doorgaan; en rolle die zyde, van het eene tot het andere einde, al krieland op tot deeze of gene dikte, door de noodzaaklykheid in gegeeven gevallen bepaald; en gaande van die eener middenmaatige Brainsaalde, tot de minste dikte van een *Geneeskragtig Kaarsje*, dat ik in het vervolg zal aanwyzan. Ik snyde vervolgens, dit opgerolde gedeelte, regtlynig af van het overige, en geeve aan hetzelfde nog meerder stevigheid, door het tot droog worden toe, op eene zelfde wyze, en naar eene gelyke zyde als men begonnen heeft, tusschen de Vingeren op te rollen, en omwinde alles met het voorgesemd Bekleedzel, waar toe ik my altoos bediene van het zoogenaamd *Goudvlies der Bladgoudslagers*, by deezen best bekend onder den naam van *Liezen*. Ik bereide dit Bekleedzel zelve, en doe zulks, om reeden, dat men het by voorgesemde Werklieden, niet anders dan in kleine vierkante stukken, zoo als zy hetzelfde uit *Engeland* ontfangen, bekoomen kan, en deeze hier toe, niet voldoende zyn. Ik gebruike hier toe, even als de *Engelschen*, het buitenste Bekleedzel des Blinden Darms, van een Os, of eener Koe, 't welk door eene zekere handgreep, dat is, door dien Darm in eene platte schotel met Water gevuld te leggen, met de Vingeren, van de overige Vliezen wordt afgescheiden. Van dit Vlies, in lengte en breedte gelyk aan de nitgestrektheid van den
zelf.

zelfden Darm, overlans doorgesneden, en gedroogd op een Raam met deeze afmeetingen na genoeg overëenkomstig, knippe ik eene langwerpige strook, ter breedte van één of twee Lynen, en omwinde daar mede alles, van het eene tot het andere einde, eerst met twee of drie kringwyze, en vervolgens met krulwyze, elkander voor de helft bedekkende, omgangen. De beide einden van het Kaarsje eindelyk, doope ik in eene waschägrige stof, gelyk aan die, welke gewoonlyk tot het indompelen van de poppen der Kinder-breukbanden gebruikt wordt, om daaraan eene knopwyze gedaante te geeven, ter vermyding der beschadigingen van den Pisweg by de inbrenging.

§ 2633.

*Candellula
medicinales.*

De GENEESKRAGTIGE KAARSJES, niet onbekend aan de Ouden, zyn door DARAN het allereerst gebragt tot eenen zekeren trap van volmaaktheid. Deeze vermaarde Heelmeester beschreef in den Jaare 1742, een groot aantal geneezingen, door hem daar mede bewerkt. Hy heeft egter niet, dan voor twee of drie Jaaren, derzelve saamenstelling gemeen gemaakt.

§ 2634.

Verscheiden andere Heelmeesters, door de gelukkige, en zo veel gerugtmakende Geneezingen van DARAN aangemoedigd, hebben staande dit tydverloop, zig toegelegd op de verbetering van het van ouds bekende soort dezer Hulpmiddelen; en inzonderheid LA FAYE, SHARP, GOULARD, ARNAUD, en dergelyken.

§ 2635.

Om niet te treden in een langwylig en onnoodig verslag van zoo veele alzints onderscheiden saamenstellingen, zal ik my enkel bepaalen tot die der onzen, verzeckerd door veelvuldige ondervindingen, van haare goede uitwerking.

§ 2636.

Een Once *Goudglit*, en twee Oncen *Loodwit*, beiden tot een zeer fyn poeijer gebragt, kooke ik in een half Pond beste *Olyf olie*, tot zoo lang dat alles zwart wordt, en de vastheid krygt eener Pleister. Deeze Pleister vermenge ik
in

in de hoeveelheid van vier Dragmen, met even zoo veele Oncen *geele Was*, en vyftien, twintig, dertig, of meerder Greinen, zeer fyn gewreeven *roode neêr-geflagen Kwik*, na dat deeze of gene omftandigheden der Gebreken welke ik behandle, my toefchynen te vorderen.

§ 2637.

In dit Mengzel, op een klein vuur zoo heet gemaakt dat het wel vloeibaar is, dog niet kookt, dompele ik eenige ftrooken zeer fyn Linnen of Batist, lang tien, breed één, of één en een halve Duimen. Om deeze indompeling te doen, houde ik het eene einde dier ftrookjes tufchen den Duim en Wysvinger van myne regter of linker Hand; werpe het overige in het Mengzel; drukke hetzelve daarin onder met eene Spatel, door de Hand die vry is vastgehouden; en doe, door eene fchielyke en loodlynige uithaaling, gevolgt van eene dergelyke houding voor eenige weinige oogenblikken, de te veel daar aanhangende ftof afdruppen. Ik knippe vervolgens, elk der dus bereide ftrookjes, aan de eene zyde regt, aan de andere fchuins af, ter wegneeming der altoos ongelyke randen, en om aan het geheel de gedaante te geeven eens regthoekigen driehoek, wiens toppunt men heeft afgefmeden. Het fmalste einde van dit ftrookje, geeve ik aan dezelfs fchuinze zyde eene kleine boogwyze affnyding, aan de regte laate ik hetzelve geheel onveränderd. Ik verkieze tot dit einde altoos dat gene, 't welk by de indompeling het laagfte was, om dat hetzelve door het afdruppen der ftof, daar langs gefchiedende, dikker is dan het andere, en de punt van het Kaarsje, door dit zelfde einde gemaakt, anderzints al te dik zyn zoude. Ter bereiding eindelyk der Kaarsjes zelve, rolle ik deeze ftrookjes langs haare lengte, wel dicht in elkander; eerst naamlyk tufchen de Vingeren, en vervolgens tufchen twee marmeren Platen, of zeer glad gefchaafde Eiken-Maghonie- of Brazielien-houten plankjes, lang twaalf, en breed agt Duimen.

§ 2638.

By het gebruik der Kaarsjes, van welk eene foort dezelve ook zyn moogen, koomen verfcheiden zeer gewigtige byzonderheden in aanmerking; byzonderheden, betreklyk vooräl tot haare inbrenging, bepaaling, en verblyf in den Pisweg; gelyk ook tot het gene haare inbrenging moet vooräfgaan, en de Levenswys welke den Lyder behoord in agt te neemen.

§ 2639.

Geenig Kaarsje moet immer in den Pisweg gebragt worden, dan na dat men alvorens de te groote veelheid des Bloeds, indien deeze plaats heeft, vermindert heeft door eene Aderlaating; en de Darmbuis ontleedigt is door eenige, by herhaaling toegediende, zagte Buikzuiverende Hulpmiddelen. Het geval egter eener volstrekte opstopping van Pis, door een Steen in den Pisweg befloaten, of door eenige andere oorzaak, als ten uiterst dringend zynde, is hier van uitgezondert, althans voor zoo veel betreft de aangepreezen Buikzuiveringen. Geenig dergelyk Werktuig daarënboven, moet men inbrengen, dan dat in dikte overëenstemt met die der sraal van de Pis welke de Lyder maakt by de ontlasting deezer vloeistof; en na alvorens bestreken te zyn met zeer zagte Olyf- of zoete Amandel-olie.

§ 2640.

Ter inbrenging zelve, doet men den Lyder staan, zitten, of liggen, na dat zulks met zyne verkiezing, of met eenige andere omstandigheden, best overëenkomt. Men vat het Kaarsje tuschen den Duim en voorsten Vinger der regter Hand, op de helft zyner lengte; intuschen men, met dezelfde Deelen der linker Hand, de Roede, beneden het Hoofdje, vast houd. Men brengt hetzelve allengskens, en met eene gelykmatige beweging, in den Pisweg, deeze Buis, door eene ligte uitrekking der Roede, meer over dat Werktuig voorwaards schuivende, dan men hetzelve daarin, door drukking doet voortgaan. Zoo haast deszelfs punt omtrent den wortel der Roede gekoomen is, ligt men dit Deel byna loodlynig opwaards, zoo dat de Glans, niet meer dan één of twee Duimen van den Buik afstaat. In deezen stand drukt men meergemeld Kaarsje tot onder den boog der Schaambeenderen; verwyderd de Roede eenigzints meerder van den Buik; plaatst het einde van één der Vingeren van de linker Hand, tegen den Bilnaad in de nabyheid van den Aars, en drukt daar mede dat van het Kaarsje indervoegen, dat het eene bogt maakt die met de kromte van het agterste gedeelte des Piswegs overëenkomt; waar na men eindelyk, de voortstuwung zagtelyk vervolgende, als op eene onmerkbaare wyze, tot in de holte van den Pisblaas doordringt.

§ 2641.

§ 2641.

Tot hier toe hebbe ik van deeze inbrenging gesproken op eene wyze, overeenkomstig met de onderstelling, dat dezelve van stonden aan, haar volkomen beslag hebben konde. Wy moeten nu aanmerken, dat dit zeer zelden het geval is, en 'er doorgaans verscheiden Dagen verloopen, voor en alêer men tot in den Pisblaas kan doordringen; uit hoofde inzonderheid van den weêrstand welke de vernauwing van den Pisweg aanbied. In deeze omstandigheid, zoo onâangenaam voor den Heelmeester, als verdrietig voor den Lyder, moet men zig vergenoegen, met het Kaarsje tot aan het stuitpunt toe in te brengen, en het daar tegen op alle mooglyke wyzen, te bevestigen. Een verwydend Kaarsje is in deeze zelfde omstandigheid meerder nuttig dan een Geneeskragtig; en bediene ik my om die reeden, altoos van hetzelfde.

§ 2642.

Om een Kaarsje te bepaalen in den Pisweg, zoo dat het daar niet uitschiete, of geheelyk indringe, bevestigt men aan deszelfs uitstekend einde, het midden van drie of vier gewaste Draaden, die elk de lengte hebben van ten minsten twee Voeten, en aan hunne weêrzydsche einden inzonderheid, wel aan een kleeven. Op eenen afstand van het Kaarsje, zoo groot als de lengte is van het Roedenhoofd, by het lydend Voorwerp, knoopt men de beide helften dier draadbundels aan elkanderen, en legt dezelve agterwaards over voorge-meld Roedenhoofd en de Voorhuid. Men spreid hier ter plaatze, dat is agter het Roedenhoofd, de een en ander der zelfde Draadbundels zydwaards; doet daar mede in eene tegengestelde strekking eenige omgangen om de Roede; en verzekerd alles door de einden der draaden na het leggen eener halve knoop aan een te strikken.

§ 2643.

Omtrent het verblyf der Kaarsjes in den Pisweg, kunnen niet wel eenige algemeene regelen worden vastgesteld. Ik ben gewoon, my hierin te doen beftieren door het gevoel zelve van den Lyder, en laateze dan eens zes, dan eens agt, dan eens tien Uuren, in ieder Etmaal, daarin agter blyven. Menschen wier Pisweg zeer gevoelig, of wier Blaas zeer saamengetrokken is, verdraagen

dezelve zeldzaam langer dan twee of drie Uuren; en moet men hierom, tweemaal Daags een Kaarsje inbrengen. De verwydende Kaarsjes kan men altoos langer binnen houden dan de geneeskragtige, wyl dezelve geenerlei prikkelend vermoogen insluiten, en in den tyd van weinig Minuuten zoo zagt worden, datze nauwlyks merkbaar zyn voor den Lyder. By ieder Pisontlasting is men veelal gewoon, het Kaarsje weg te neemen, in de verbeelding dat hetzelve deeze, met min of meer nadeelige gevolgen verhinderen zoude. Dit egter niet altoos waar zynde, raade ik myne Lyders bestendig, de binnenhouding deszelve te beproeven; en gedraage my voor het overige, hierin, naar bevinding van zaaken. Kan hetzelve, staande dien Tyd worden ingehouden, gelyk inderdaad zeer dikmaalen het geval is, zoo verkort zulks altoos de geneezing grootelyks, door de meerdere verwyding van den Pisweg, hier van afhanglyk.

§ 2644.

De Levenswys, geduurende het gebruik der Kaarsjes, moet meer streng, dan ruim zyn. Sterke Lighaamsbeweegingen van allerlei aart, en den By-slaap, moeten strikt verboden worden, inzonderheid in het begin der behandeling. Het gebruik van zwaar verteerbaare Spyzen is nadeelig; gelyk ook dat van verhittende Dranken; van Koffy by voorbeeld, van zwaare of oude Bieren, van Wyn, en dergelyken. Versche Groentens, door kooking of stoving, zonder byvoeging van Speceryen bereid; wit Vleesch- en zoo wel zagte als verkoelende Dranken, kunnen veilig gegeven worden. Pisdryvende dingen, onder welk eene gedaante toegediend, zyn altoos schadelyk, en moet men dienvolgens, hoe zeer ook het vooroordeel voor dezelve pleit, nimmer toelaaten.

§ 2645.

Gelyk niet altoos de vernauwingen van den Pisweg bestaan op zig zelve, maar dan eens verzeld zyn van eene Venerische, dan eens van eene Scheurbuikige, of andere scherpte der Vogten, is het dikwyls noodzaaklyk, dat men de werking der Kaarsjes ondersteune, door het toedienen van de in deeze scherptens soortelyke Geneesmiddelen, en de aanbeveeling eener hier mede overeenkomstige Eetregel.

§ 2646.

§ 2646.

Als zoo veele andere gewigtige byzonderheden, tot het behandelen van de vernauwingen des Piswegs betreklyk, moet men nog aanmerken; dat de dikte der Kaarsjes, naar maate de ruimte van den Pisweg toeneemt, allengskens niet vermeerderd worden, op dat dezelve altoos de wanden dier Buis in haare natuurlijke uitgestrektheid kunnen aanraaken: dat deeze vermeerdering tot zooring en niet langer moet plaats hebben, dat de straal der Pis by het Watermaaten, behoorlyk gebonden is, en haare natuurlyke dikte heeft: dat men in zeer aanmerklyke vernauwingen van voorgemelden Weg, zig altoos eerst van zeer dunne verwydende, en vervolgens van geneeskragtige Kaarsjes bedienen moet; dat de Lyder zelve, nimmer moet toegelaaten worden een Kaarsje in te brengen, voor en alëer de Pisweg tot zoo verre verwyd is, dat de inbrenging zonder eenige de minste belemmering geschieden kan: dat, als het gebruik der Kaarsjes eene pynlyke en moeilyke Waterloozing, Roedenstand, of zwellings der Ballen veröorzaakt, dezelve voor eenige weinige Dagen moeten agtergelaaten, en inmiddels den Lyder zagteylyk gepurgeerd worden: dat men niet langer het dagelyks gebruik der Kaarsjes agtervolge, dan tot de natuurlyke wydte van den Pisbuis hersteld is, geenig beletzel daarin bespeurd wordt, de zieklyke vloeijing derzelve ophoud, en de Pisloozing geschied als in den staat der Gezondheid: dat eindelyk, de Geneezing geheel voltrokken zynde, de neiging van den Pisweg tot vernauwing, moet te keer gegaan worden, door alle agt, veertien, of meerder Dagen, een verwydend Kaarsje, in dikte gelyk aan deszelfs wydte, daarin te brengen.

§ 2647.

De holle Kaarsjes van DARAN, de buigbaare *Catheter* van THEDEN, deeze zelfde werktuigen, gemaakt in de smaak van die van BERNARD, en van de Myne, zijn ten opzigte van haar gebruik voor het meeste gedeelte aan dezelfde regelen onderworpen, als de verwydende en geneeskragtige Kaarsjes. Het saamenstel der eersten, is van den uitvinder zelve, beschreeven in zeker Fransch Tydschrift; en hier na, in de *uitgezogte Verhandelingen IX Deel. Bl: 556. en vervolgens*. Dat der tweede, hebbe ik medegedeeld in myne Heelkundige Mengelstoffen van Bladzyde 384. tot 389. Het saamenstel der derde, is als noch een geheim,
en

en zal waarschynlyk voor eerst zoodaanig blyven, uit aanmerking der zeer groote voordeelen, welke dezelve den uitvinder opleveren. Dat der laasten, in alle opzigten gelyk aan deezem, indien niet even dezelfde, ben ik bereid gemeen te maaken, zoo haast eene byzondere aanmoediging hiertoe plaats grypt, en ik dienvolgens kan staat maaken, dat eene vinding van zoo veel waarde, niet met een onverschillig oog zal beschouwd worden.

De hollandsche Kaas van DARA, de purste Goud van T. H. B. G. de
 ze zelve werkingen, gemist in de zaak van die van BARNARD, en van
 de Myne, die ten opzichte van het gebruik voor het meest gedeelte aan de
 xelke voort te zetten, als de verwysende en respectievelijke Kaas van
 samenstel der kaas, te vinden in de hand, behalven in de zaak van
 T. H. B. G. en hier in de zaak van T. H. B. G. en hier in de zaak van
 T. H. B. G. Dat der tweede, hebbe ik niet vergeten te vermelden, dat de
 van de zaak van T. H. B. G. Het samenstel der kaas, als die noch een gedeelte

HEDENDAAGSCHE

BYZONDERE OEFFENENDE

HEELKUNDE.

ZESDE LEERSTUK.

VERHANDLING

DER

GEREGTELYKE HEELKUNDE.

II. DEEL.

LI

IN-

I N H O U D.

De Geregteleyke Heelkunde in 't algemeen.

I. HOOFDDEEL. *Beäntwoording der Vraagstukken, tot het Burgerlyk regt betreklyk.*

- 1 VRAAGSTUK. *Is een gegeeven Vrouwspersoon, al, dan niet, in het geval eener Maagd?*
- 2 VRAAGSTUK. *Is eene gestelde Zwangerheid, verdigt, of weezenlyk?*
- 3 VRAAGSTUK. *Hoe ver is eene Vrouw, welbeweezen zwanger, in haare Zwangerheid gevorderd?*
- 4 VRAAGSTUK. *Heeft eene Vrouw, daar mede beschuldigt, al, of niet, in het geval geweest der Verlossing, 't zy kort te vooren, 't zy eenigen Tyd geleeden?*
- 5 VRAAGSTUK. *Is eene Kinderlooze Vrouw, aangeklaagd als onvrugthaar, waarlyk zoodaanig?*
- 6 VRAAGSTUK. *Kan een Man, van onvermoogen beschuldigt, al of niet, voldoen aan den plicht des Huwlyks?*
- 7 VRAAGSTUK. *Is van twee gegeeven Egtgenooten, één derzeker in het geval eener onlangs verkreegen Venusziekte?*
- 8 VRAAGSTUK. *Is zeker eerstgebooren Kind, al of niet, voldraagen?*
- 9 VRAAGSTUK. *Beboord de geboorte eens gegeeven Kind, al, dan niet, tot de in Regten bestaanbaare geboortens?*
- 10 VRAAGSTUK. *Is de geboorte van zeker Kind, uit deeze of gene, onderstelde Moeder, al, of niet, weezenlyk?*
- 11 VRAAGSTUK. *Is de geboorte van een Kind, één of meer Maanden na die van een ander Kind, uit eene en dezelfde Moeder, zonder dat deeze, staande den gantschen loop haarer Zwangerheid, met haare Man gemeenschap gebadt heeft, wettig?*
- 12 VRAAGSTUK. *Kan zeker ontydig gebooren Kind, al of niet blyven Leven?*

13 VRAAG-

I N H O U D.

- 13 VRAAGSTUK. *Beoord een gegeven Kind, tot de Manlyke, of tot de Vrouwelyke Kunne?*
- 14 VRAAGSTUK. *Is een gegeven Kind, als een Wanschepzel beschouwd, waarlyk zoodaanig?*
- 15 VRAAGSTUK. *Is een Kind, in Regten gesteld en betwist, levend geboren te zyn, zoodaanig, al of niet ter wereld gekoomen?*
- 16 VRAAGSTUK. *Is zekere gestelde Ziekte, verdigt of wezenlyk?*
- 17 VRAAGSTUK. *Is eene gegeevene Ziekte, al of niet, besmetlyk?*
- 18 VRAAGSTUK. *Kan eenig gesteld Voorwerp, zig aanbiedende tot zekeren dienst, al dan niet, daar toe gebruikt worden?*
- 19 VRAAGSTUK. *Is eene gegeevene Ziekte, al of niet, van zekere gestelde oorzaak afhanglyk?*
- 20 VRAAGSTUK. *Hoedaanig is het beklag van eenen zekeren Lyder, over de behandeling zyns Heelmeester, met betrekking tot eene gegeevene Ziekte?*
- 21 VRAAGSTUK. *Is de betaaling, door een Heelmeester voor de behandeling van zynen Lyder gevordert, billyk, of onbillyk?*
2. HOOFDDEEL. *Beäntwoording der Vraagstukken, tot het Lyfstraslyk Regt behoorende.*
- 1 VRAAGSTUK. *Is eene Vrouw, betigt van haare Vrugt ontydig te hebben afgedreeven, waarlyk schuldig aan deeze misdaad?*
- 2 VRAAGSTUK. *Is een dood gevonden Kind, willekeurig om het Leven gebragt, dan niet?*
- 3 VRAAGSTUK. *Is een Mensch, dood in het Water gevonden, al of niet, levend daar in geworpen?*
- 4 VRAAGSTUK. *Is iemand, hangend gevonden, waarlyk den Dood gestorven eens Gebangene; en indien ja, heeft by zig zelve verhangen, of is zulks geschied door een ander?*

- 5 VRAAGSTUK. *Moet de Dood van een gegeven Voorwerp, aan eenig gebruikt Vergif worden toegeschreeven?*
- 6 VRAAGSTUK. *Is eene gegeevene Wonde, doodelyk?*
- 7 VRAAGSTUK. *By hoedaanige Voorwerpen, is het gebruik van den Pynbank, ongeoorloofd?*
- 8 VRAAGSTUK. *Welke zyn de gevallen, waarin iemand, niet aan den Lyve mag gestraft worden?*
- 9 VRAAGSTUK. *Hoedaanige omzigtigheden, moeten 'er in de Tugtigheden in agt genoomen worden?*

3. HOOFDDEEL. *De Geregtelyke beschouwing van een dood Lighaam.*

De Gevallen, welken eene Geregtelyke beschouwinge vorderen.

— *soorten der Geregtelyke beschouwing.*

— *Persoonen, door dewelke de Geregtelyke schouwing moet gedaan worden.*

— *———— welke daar by moeten, of moogen tegenwoordig zyn.*

— *Voorwaarden, welken ten opzichte der Schouwing ondersteld worden.*

— *Wondschouwing.*

— *Schouwing van een dood gevonden Kind.*

— *———— eens Vergzevene.*

— *———— eens Gebangene.*

— *———— van een Drenkiling.*

4. HOOFDDEEL. *De Geregtelyke getuigschriften.*

5. HOOFDDEEL. *Geregtelyke Maatregelen, ter bewaaring en berstelling van 's Volks Leven, en Gezondheid.*

H E D E N D A A G S C H E

BYZONDERE OEFFENENDE

H E E L K U N D E.

Z E S D E L E E R S T U K.

VERHANDELING DER GEREGTELYKE HEELKUNDE.

De Geregteelyke Heelkunde in 't algemeen.

§ 2647.

Veele gevallen gebeuren 'er in de Saamenleving, welke, daarze het onderzoek vorderen van den Regter, om door deeze beoordeeld of gestraft te worden, van zulk eenen aart zyn, datze door de Wetten alleen niet kunnen beflist worden, maar eene nevensgaande beoordeeling vorderen van den Geneesheer of Heelmeester. De Weetenschap, hier toe betreklyk, voor zo veel dezelve meer een Deel is der Heel- als Geneeskunde, geeven wy den naam van GEREGTELYKE HEELKUNDE.

*Chirurgia
legalis.*

L 1 3

§ 2648.

§ 2648.

De beginzelen deezer, rusten op elk der Deelen van de Heelkundige Wetenschap in het byzonder; maar vooräl op de *Ontleedkunde*, op de *Natuurkundige beschouwing des Ligbaams*, en op de *Ziektekundige Waarneemingen*.

§ 2649.

Een Heelmeester derhalven, waar van de Regter zig bediend tot het geeven van de des noodige verklaaringen, behoord eene meer dan gemeene kunde te hebben van ieder deezer Deelen. Hy moet daarënboven, zal hy in alles voldoen aan het vertrouwen in hem gesteld, wel geoeffend zyn in de behandeling van het Ontleedmes; een oordeelkundig, zeedig, en gemoedelyk Man zyn; en voor het minst, een algemeen denkbeeld van het Burgerlyk en Lyfstraflyk Regt hebben, gelyk ook van sommige deelen der Geneeskunde.

§ 2650.

Men kan de gantsche Geregelyke Heelkunde, beschouwd van de zyde haarer Onderwerpen, gevoeglyk onderscheiden in twee Deelen. Het eerste Deel is betreklyk tot het Burgerlyk Regt; het tweede, tot het Lyfstraflyk.

§ 2651.

Het *Burgerlyk Regt*, steld eene verzaamling van wettelyke instellingen en verördeningen, betreklyk, voor zöo veel ons Ontwerp aangaat, tot het behoud des Levens en der Gezondheid, gelyk ook van den goeden naam van elk Lid der Saamenleving; en der Orde, der Liefde, en van het Vertrouwen, welke in het gezellig Leven, dit Woord in zyne striktste betekenis genoomen, behoord plaats te hebben.

§ 2652.

Het *Lyfstraflyk Regt*, beschouwd in overëenkomst met hetzelfde Ontwerp, besluit de bepaaling en uitvoering, van Lighaamlyke, 't zy slegts Pynlyke, 't zy Doodstraffen, ingevolge van zekere, der Maatschappye meer of min beledigende, of vernielende euveldaaden.

§ 2653.

§ 2653.

Tot de Heelkundige onderwerpen van het Burgerlyk Regt, behooren inzonderheid de volgende Vraagstukken. Is een gegeven Vrouwsperfoon, al dan niet, in het geval eener Maagd? Is eene gestelde Zwangerheid verdigt of weezenlyk? Hoe ver is eene Vrouw, welbewezen zwanger, in haare Zwangerheid gevorderd? Heeft eene Vrouw, daar mede beschuldigd, al of niet, in het geval geweest der Verlosfing, 't zy kort te vooren, 't zy eenigen Tyd geleeden? Is eene kinderlooze Vrouw, aangeklaagd als Onvrugtbaar, waarlyk zoodaanig? Kan een Man, van Onvermoogen beschuldigd, al of niet voldoen aan den plicht des Huwlyks? Is van twee gegeven Egtgenooten, één derzelve in het geval eener onlangs verkreegen Venusziekte? Is zeker eerstgebooren Kind, al of niet, voldraagen? Behoord de geboorte eens gegeven Kind, al dan niet, tot de in Regten bestaambaare Geboortens? Is de geboorte van zeker Kind, uit deeze of gene onderstelde Moeder, al of niet, weezenlyk? Is de geboorte van een Kind, één of meer Maanden na die van een ander Kind, uit eene en dezelve Moeder, zonder dat deeze, staande den gantschen loop haarer Zwangerheid, met haare Man gemeenschap gehad heeft, wettig? Kan zeker ontydig gebooren Kind, al of niet, blyven leeven? Behoord een gegeven Kind, tot de Manlyke of Vrouwelyke Kunne? Is zeker Kind, als een Wanschepzel beschouwd, waarlyk zoodaanig? Is een Kind, in Regten gesteld en betwist, levend gebooren te zyn, dusdaanig al of niet, ter Wereld gekoomen? Is zekere gestelde Ziekte verdigt of weezenlyk? Is eene gegeevene Ziekte, al of niet besmetlyk? Kan enig gesteld Voorwerp, zig aanbiedende tot zekeren dienst, al dan niet daar toe gebruikt worden? Is eene gegeevene Ziekte, al of niet, van zekere gestelde Oorzaak afhanglyk? Hoedaanig is het beklag van eenen Lyder, over de behandeling zyns Heelmeester, met betrekking tot eene gegeevene Ziekte? Is de betaaling eindelyk, door een Heelmeester, voor de behandeling van zynen Lyder gevorderd, billyk, of onbillyk?

§ 2654.

De voornaamste Vraagstukken, tot het Lyffstraflyk Regt betreklyk, zyn deezem. Is eene Vrouw, betigt van haare Vrugt ontydig te hebben afgedreeven, waar-

waarlyk schuldig aan deeze misdaad? Is een dood gevonden Kind willekeurig om het Leven gebragt dan niet? Is een Mensch, dood in het Water gevonden, al of niet, Levend daarin geworpen? Is iemand, hangend gevonden, waarlyk den Dood gestorven eens Gehangene; en indien ja, heeft hy zig zelve verhangen, of is zulks geschied door een ander? Moet de Dood van een gegeven Voorwerp, aan eenig gebruikt Vergif worden toegeschreeven? Is eene gegeevene Wonde doodelyk? By hoedaanige Voorwerpen is het gebruik van den Pynbank ongeoorloofd? Welke zyn de gevallen waarin iemand niet aan den Lyve mag gestraft worden? Hoedaanige omzigtigheden moet men in de Tugtingen in agt neemen?

§ 2655.

Spreekende derhalven van de *Geregtelyke Heelkunde*, moeten wy elk deezer Vraagstukken beantwoorden. Wy moeten daarenboven verklaaren, welk, en van hoeveelerlei aart, de Geregtelyke beschouwing zy van een dood Lighaam? In welke Gevallen dezelve byzonderlyk moet plaats grypen? Door hoedaanige Perfoonen deeze moet gedaan worden; en wie daar by al of niet, moeten, of mogen tegenwoordig zyn? Welke voorwaarden ten opzigte derzelve onderfeld worden? Op hoedaanig eene wyze, men die, opzigtelyk tot elk byzonder Geval, moet inrigten? En welke byzonderheden men moet in agt neemen, in het stellen zyner altoos schriftelyke verklaringen aan den Regter?

§ 2656.

De vier volgende Hooftdeelen, zullen eene, my meest mooglyk nauwkeurige oplossing, van elk der voorgemelde Vraagstukken insluiten. In een vyfde, zal ik by wyze van Aanhangel onderzoeken, welke Maatregelen 'er, ter bewaaring en herstelling van 's Volks Leven en Gezondheid, moeten genoomen worden.

I. H O O F T D E E L.

Beantwoording der Vraagstukken, tot het Burgerlyk Regt betreklyk.

I. V R A A G S T U K.

Is een gegeven Vrouwsperfoon, al, dan niet, in het geval eener Maagd?

§ 2657.

Eene *Maagd*, algemeen genoomen, betekend een vrouwlyk Voorwerp, onverschillig van welk eenen Ouderdom, dat nimmer den Byflaap geoëffent heeft, en welks Teeldeelen allen zig bevinden in den staat der Natuur. *Vrgt.*

§ 2658.

Zulk eene *Maagd* zeeker, gezogt in eenen eenigzints gevorderden Leeftyd, is een verschynzel, niet zoo zeer onmooglyk, als zeldzaam; uit hoofde zoo wel, van de algemeen in zwang zynde weelderige Levenswys der Menschen, als van zeer veele andere, inderdaad onschuldige oorzaaken.

§ 2659.

Meer byzonder, en vooral in eenen Geregtelyken zin, is een zoo even genoemd voorwerp dusdaanig, of *Natuurkundig*, of *Zedelyk*.

§ 2660.

Eene *Natuurkundige Maagd* noemt men die gene, wier Teeldeelen, in 't geheel genoomen, onveränderd zyn; 't zy dezelve al of niet, een ingetoogen Leven geleid heeft.

§ 2661.

Eene *Zedekundige Maagd*, is zulk eene, by wie de Teeldeelen, op deeze of gene wyze, van hunne natuurlyke gedaante afwyken; schoon dezelve zig nimmer heeft schuldig gemaakt aan eenen ongeoorloofden Byflaap, of aan eenige andere ongeregeldheden, in staat om het verlies des Maagdoms, hoedaanig ook, te bewerken.

§ 2662.

De *Natuurkundige Maagdom*, derhalven, stelt men dat plaats heeft, als de lippen der Schamelheid dik, vast, en niet ver van een verwydert zyn: als de *Watervleugels* klein zyn, eene ligt roode kleur hebben, en niet buiten de Schaamlippen uitsteeken: wanneer het hoofdje des Kittelaars niet gedekt wordt van de Voorhuid: als de opening van den Pisweg verhoolen is, en niet dan met eenige moeite kan ontdekt worden: als het toomtje van de lippen der Schamelheid, en het zoogenaamde Maagdenvlies, ongeschonden zyn: wanneer de Schede der Lyfmoeder, van binnen bezet is met veele dwersche, dikke, en verheeven rimpels: als de middellyn van dit Deel, niet zeer groot is, en men daarin de Vinger niet brengen kan zonder eenige merklyke pyn te veroorzaaken: wanneer eindelyk de Hals der Lyfmoeder vast is, eene kegelwyze gedaante heeft, in de Schede maatiglyk uitsteekt, eene dwersche opening aanbied, en zoo eng is, datze nauwlyks de inbrenging van een dun Styler toelaat.

§ 2663.

Het aanweezen eener *Zedekundige Maagdom*, is zeer bezwaarlyk te bepalen, om dat men hierin grootelyks moet afgaan op ingenoomen berigten aangaande de voormalige Levenswys van het verdagte Voorwerp; die niet altoos eene genoegzaame zekerheid insluiten. Men oordeeld hier van, egter, met eene taamyke graad van waarschylykheid, zoo uit deeze Berigten, als uit zekere voorgaande of nog bestaande byzonderheden, van welken de veranderde gesteltheit der Teeldeelen kan afhangen; en vooräl uit eene toevallige kwetzing deezer Deelen, uit eene uitzakking der Lyfmoeder of van de Schede, uit eene kwaade gesteltheit der Vogten, uit eene algemeene ziecklyke slapheid der vaste Deelen, uit zeer sterke bloedvloeijingen der Lyfmoeder, uit eene aanhoudende witte Vloed, en dergelyken.

§ 2664.

§ 2664.

Het willekeurig verlies des Maagdoms wordt inzonderheid daar uit beoordeeld, dat het Voorwerp in geschil, blykbaar gezond is; de verschynzelen van eenen Natuurkundigen Maagdom, § 2662. opgeteld, geheel, of voor het meeste gedeelte, geen bestaan hebben; de lippen der Schamelheid dun, slap, en van elkander verwyderd zyn; de Kittelaar vergroot, en van de Voorhuid niet gedekt is; de Watervleugels buiten de Schaamlippen uitpuilen, en eene bruin roode kleur hebben; de opening des Piswegs zeer blykbaar is; het Maagdenvlies niet meer gezien wordt; de Schede der Lyfmoeder verwyd is, en deszelfs plooijen merendeels verdweenen zyn; gelyk ook, dat de Myrtwyze Vleeschheuveltjes duidelyk gezien worden, en de Mond der Lyfmoeder laag in de Schede nederhangt.

§ 2665.

Ik zegge, dat uit deeze kenmerken het willekeurig verlies des Maagdoms kan beoordeeld worden, om dat ik zeker ben, dat dezelve zig niet zullen aanbieden dan na eenen dikmaal herhaalden Byslaap, die men wel zal willen toestaan, dat niet zonder bewustheid, en vrywillige keuze, kan plaats hebben. Voor het overige is het waar, dat men in de beantwoording van dit Vraagstuk, altoos met zeer veel behoedzaamheid moet te werk gaan, en zyn besluit nimmer vestigen op eene enkele, hoe ook beslissend schynende byzonderheid.

II. V R A A G S T U K.

Is eene gestelde Zwangerheid verdigt, of weezenlyk?

§ 2666.

De ZWANGERHEID, hier bedoeld, stelt het verblyf eener *Mensche-Graviditas* lyke Vrugt in de holte der Vrouwlyke Lyfmoeder, 't zy wettig, 't zy onwettig.

§ 2667.

Zulk een Zwangerheid, fomwylen voorgewend, fomwylen verheeld, en om deeze of gene reeden ter kennisfe gebracht van den Regter, kan men in de vier eerfte Maanden na eenen geoeffenden Byflaap, niet dan waarfchynlyker wyze beoordeelen; om dat alle verfchynzelen, daar mede in dien Tyd doorgaans gepaart, ook buiten dezelve kunnen plaats hebben, en dus geene volkoomen zeekerheid aanbieden.

§ 2668.

Na dit Tydverloop, en inzonderheid, van de vyfde Maand tot aan het einde der Zwangerheid, wordt dezelve vryftellig aangewezen, door eene fteeds toenemende, en naar vooren eenigzints gefpitfte zwelling van den Buik, eerst onder, naderhand om den Navel, en eindelyk tot by het onderfte einde van het Borstbeen; door het gevoel van zekere, niet wel befchryfbaare beweegingen in den uitgezetten Buik, als men denzelven nu en dan betast met de Vingers; door eene meerdere zagtheid, dikte, en fponsächtigheid van den Hals der Lyfmoeder; door eene verkorting deezes Deels, evenreedig aan de uitgebreidheid der zwelling van den Buik; door de zwelling der Borsten, de vergrooting des Tepels, en de kleursverändering van den Tepelring; door de droppelwyze of andere ontlasting van een Melkägtig Water uit de Tepels, als de Borsten op eenigerlei wyze gedrukt worden; door het gevoel eindelyk eener op en nedergaande beweging der Vrugt in de Lyfmoeder, als men het onderfte fnyfluk deezes Deels, beurtelings drukt met eenen in de Schede gebragten Vinger.

§ 2669.

Men moet egter, omtrent alle deeze Verfchynzelen aanmerken, dat geene derzelve, in het afgetrokkene befchouwd, een volleedig kenmerk is der Zwangerheid; maar datze, of geheel, of althans voor het meerder gedeelte, moeten faamenloopen, zal men daar uit eenftellig en onbedriegelyk befluit opmaaken.

§ 2670.

Men moet tevens aanmerken, dat, hoe zeer het aanzyn deezer zelfde Verfchyn-

schynzelen, het bestaan eener waare Zwangerheid aanwyzen; derzelver gedeeltelyke of geheele afwezigheid, hierom geenig bewys is van het tegendeel, dat is, van eene verdigte Zwangerheid.

§ 2671.

De Bevrugting naamlyk, schoon zeer zeldzaam, geschied somwylen in het Eijernest, somwylen in de Trompet van FALLOPPIUS. De Zwangerheid in deeze gevallen, is weezenlyk, en heeft intusfchen weinig der voorbeschreeven Kenmerken, of eenige andere, waar op men met genoegzaame zekerheid kan staat maaken.

§ 2672.

Men ziet uit het een en ander, dat men, ten aanzien der oplossing van het voorgestelde Vraagstuk, niet te voorzigtig zyn kan; en het, algemeen genoomen best is, het Voorwerp in geschil, zoo lang in verzeekering te doen stellen, tot de Verlossing zyn beslag heeft, of de Tyd der Zwangerheid, deeze ten ruimsten genoomen voorby is.

III. V R A A G S T U K.

Hoe ver is eene Vrouw, welbeweezen zwanger, in baare Zwangerheid gevorderd?

§ 2673.

Eene welbeweezen Zwangerheid, onderfeld de zekerheid eens voorgaanden Byslaap, langs deezen of genen weg verkreegen; en daar nevens het aanzyn der Verschynzelen, § 2668, opgeteld.

— § 2674.

De verschillende Tydperken deezer, na het verloop van den vierden Maand, (want voor dien Tyd is alles onzeker) worden inzonderheid bepaald door eene zeer zorgvuldige onderscheiding der volgende Kenmerken.

M m 3

§ 2677.

§ 2675.

In de vyfde Maand, begint de Buik, te vooren eenigzints platter, merkbaar uit te zetten van vooren, en wel bepaaldelyk tusfchen den Navel en de Schaambeenderen; de Hals der Lyfmoeder, waarin men tot hier toe, nauwlyks eenige verandering ontdekken konde, wordt nu zagter, dikker, en eenigermaaten sponsagtig; deeze zelfde Hals, te gelyk met het Lighaam der Lyfmoeder, opwaards ryzende, maakt eene mindere uitpuiling in de Schede, en fchynd op het gevoel korter dan natuurlyk; de Vrouw eindelyk, zegt, omtrent de helft deezer Maand, de eerste bewegingen van de Vrugt gevoeld te hebben.

§ 2676.

In de zesde Maand, bereikt de uitzetting des Buiks, die zig tevens wat meerder zydwaards uitbreid, de hoogte van den Navel; de Mond der Lyfmoeder, eenigzints naar agteren gekeerd, kan men niet ontdekken, dan met den Vinger vry hoog in de Schede opwaards te brengen; en de bewegingen der Vrugt, berekend naar het gevoel der Zwangere, zyn nu fterker en menigvuldiger.

§ 2677.

Tegen het einde der zevende Maand, vind men het onderste deel der Lyfmoeder verwyd; de Moedermond wordt dun, zagt, en verdwynd in de breedte; de zwelling des Buiks fluit den omtrek in van den Navel; de Navel zelve puild meer naar buiten; en eenen in de Schede gebragten Vinger, op zekere wyze bewoogen, onderscheid zeer duidelyk, de op en nedergaande bewegingen van het Hoofd der Vrugt, in de Lyfmoeder.

§ 2678.

In de agtste Maand, klimt de zwelling van den Buik tot boven den Navel; de breedte van het eerstgemelde Deel is grootlyks vermeerderd; de Zwangere, om het evenwigt te vinden, gaat veelal met eene inwaards geboogen Lenden; de Ademhaaling wordt eenigzints bezwaarlyk; de bewegingen der Vrugt, als ze plaats grypen, zyn zoo levendig, datze dikmaalen eene aandoening van Flauwten veroorzaaken; de omtrek eindelyk van den Mond der Lyfmoeder, is nog zagter en dunner dan te vooren; en men kan door denzelven heen, en ook fomtyds, door de eenigzints geöpende Moedermond, het Hoofd, of eenig

nig ander Deel der Vrugt, van de Vliezen bedekt, zeer onderscheiden waarneemen.

§ 2679.

In de negende, dat is, in de laatste Maand, bereikt de zwelling des Buiks, eerst de nabylheid van het onderste gedeelte des Borstbeens, dog zakt vervolgens meer en meer naar beneden; een wit en dik Slym, vloeit in eene kleinere of grootere veelheid, uit de Schede; de Vrouw gevoeld zekere korte, kleine, en afwiszelende Pynen, welken zig van de Lenden tot de Schaamdeelen uitsprekken, eene neiging tot Afgang of Waterloozing veroorzaaken, en door haar, nauwkeurig waargenoomen zynde, niet kunnen ontveinst worden; eene opstopping, of onwillige ontlasting der Pis, voegen zig by dit alles; de Mond der Lyfmoeder wordt allengskens meerder verwyd en geöpent; het onderste snystuk deezes Deels, verdund grootelyks; en men bespeurd by het naderen der Verlossing, die doorgaans ten einde dezer Maand invald, de zoogenaamde waare Geboorte weën.

§ 2680.

Gelyk zeer veele der zeekerste dezer Kenmerken, gegrond zyn op het onderzoek van den staat der inwendige Theeldeelen, vooräl van de Lyfmoeder; en sommige Vrouwen uit eene weezenlyke, anderen uit eene voorgewende Schaamte, dit onderzoek niet willen toelaaten; moet men zig wel in agt neemen, om voormeld Vraagstuk te beantwoorden, ten zy de Zwangere hier toe op deeze of gene wyze genoodzaakt worde, en wy hetzelfde doen kunnen met alle vereischte nauwkeurigheid.

IV. V R A A G S T U K.

*Heeft eene Vrouw, daar mede beschuldigd, al of niet, in het geval ge-
weest der Verlossing, 't zy kort te vooren, 't zy eenigen tyd
geleeden?*

§ 2681.

Partus.

De VERLOSSING, dit Woord in zyne strikttle beteekenis genoomen, steld de uitdryving eener levendige of doode, voldraagen of byna voldraagen Vrugt, en van de Nageboorte, uit de Lyfmoeder; 't zy alleen door de werking der Natuur, 't zy door deeze, en eenige daar nevens aangewende Konsthulp.

§ 2682.

Zulk eene Verlossing kan men met zeer veel zekerheid verklaaren dat kortelings is voorgegaan, wanneer men van elders onderrigt is, dat de Vrouw in getchil, gedurende den tyd van zeven, agt, of negen Maanden, zig in de gewoone omftandigheden bevonden heeft der Zwangerheid, en een deezer Tydperken, eerst onlangs ten einde gelooopen is; wanneer derzelve uiterlyke Teeldeelen, dik, slap, en zagt zyn, en de Schede merklyk verwyd is; als de Mond der Lyfmoeder slap, zagt, dik, sponsächtig, en eenigzints geöpent, zig aanbied; wanneer de Borsten vol zog, de Tepels dik en verheven, en de Tepelringen met veele kleine verhevenheden bezet zyn; als de Buik breed, zagt, hangend, en rimpelig is; wanneer de Kraamzuiveringen nog aanhouden, de Vrouw eene zekere byzondere reuk van zig afgeeft, en de zoogenaamde Na-weën of als noch aanhouden, of sedert eenen korten Tyd zyn opgehouden; als eindelyk, de Vrouw dood zynde, de Lyfmoeder verdikt, en aanmerklyk vergroot bevonden wordt, zonder dat men zulks, aan enig ander plaatslyk, en onschuldig gebrek, kan toeschryven.

§ 2683.

§ 2683.

De Kenmerken eener lang voorleedene Verlossing, zyn inzonderheid, de veranderde gedaante van den Mond der Lyfmoeder; de slapheid, verbreeding, en rimpeligheid, van den Buik; zekere kleine, witte, en glanzige streepen in de Huid van dit Deel; de vernieling van het toontje der Schaamlippen; de zeer slappe en nederhangende Borsten; de vergrooting der Tepels; eene donker bruine kleur der Tepelringen; de uitpuiling van het bovenste gedeelte des binnenste bekleedzel van de Schede; de opscheuring van den Bilnaad; eene omkeering der Lyfmoeder; en dergelyken.

§ 2684.

In het naspooren deezer Kenmerken, moet men met zeer veel nauwkeurigheid te werk gaan; men moet dezelve, voor zoo veelze worden waargenoomen, met de meest mooglyke omzigtigheid, vergelyken met elkanderen, en met de van elders bekende Levensgevallen des verdagte voorwerps, tot de Zwangerheid betreklyk; men moet eindelyk, noch voor, noch tegen, de eene of andere Verlossing besluiten, ten zy men verscheiden der gemelde verschynzelen tevens waarneemt; en daar by genoegzaam zeker is, dat deeze al of niet, aan eenige andere, volstrekt toevallige Oorzaak, kunnen worden toegeëigend.

V. V R A A G S T U K.

Is eene kinderlooze Vrouw, aangeklaagd als Onvrugtbaar, waarlyk zodaanig?

§ 2685.

De ONVRUGTBAARHEID, stelt eene volstrekte onvatbaarheid tot *Sterilitas* Zwangerwording, dat is, ter *Ontfanging*.

§ 2686.

Deeze kan men veilig verzeekeren dat plaats heeft, als de Jaaren van het beklagde Voorwerp tot merkelyk boven de 50 of 60 gevordert zyn; als de Maande-

lyksche zuiveringen doorgaans zoo sterk zyn, datze min of meer gelyken, naar eene zeer verzwakkende of dooddreigende Bloedvliet der Lyfmoeder; als eene hebbelyke, en zeer sterke witte Vloed, uit de Lyfmoeder zelve voortkoomende, aanwezig is, en deeze, door geenerlei Hulpmiddelen kan beteugeld worden; als de Schede door eenig ongeneeslyk gebrek dermaaten verstoppt of geslooten is, datze de inbrenging van het Manlyk Lid, op geenerlei wyze toelaat; als 'er eene volkoomen fluiting of verstopping plaats heeft van den Mond der Lyfmoeder; als eindelyk, het Lighaam der Lyfmoeder, in zyne eigen zelfstandigheid ontäart is, door een Knoestgezwel, of Kanker.

§ 2687.

Minder veilig, of laat ik liever zeggen, geheel niet, kan men daar van oordeelen, alsgeene der zoo evengemelde byzonderheden bespeurd worden; of de Onvrugtbaarheid afhangt van Oorzaaken, niet bloot gesteld aan het onderzoek der Zintuigen. In deeze gevallen zelfs, inzonderheid als de Vrouw schynbaar gezond is, moet men altoos besluiten ten haaren voordeele, en de voorgestelde Vraag, op eene ontkennende wyze beantwoorden.

VI. V R A A G S T U K.

Kan een Man, van Onvermoogen beschuldigd, al of niet voldoen aan den pligt des Huwlyks?

§ 2688.

De *Huwlykspligt*, hier bedoeld, is de *Voortteeling*, die, voor zo veel dezelve van den Man afhangt, hoofdzaklyk bestaat, in de uitschieting van een welgesteld Zaad, langs den Manlyken Pisweg, in de Vrouwlyke Lyfmoeder.

§ 2689.

*Penitentia.
Tribis.*

Het **MANLYK ONVERMOOGEN** stelt eene onbekwaamheid ter uitschieting van dit Vogt in het zoo even gemeld Vrouwlyke Teeldeel, hoedaanig ook dezelve zyn mooge.

§ 2690.

§ 2690.

Daar dit Onvermoogen plaats heeft, kan aan de Huwlyks pligt niet voldaan worden, om dat de laaste berust op de eerste, en het Vrouwlyk Ei niet kan bevrugt worden, zonder dat hetzelfde met het Manlyk Zaad besproeid worde.

§ 2691.

Het Manlyk Onvermoogen is of blykbaar, of verhoolen. Het laaste is onvatbaar voor eene stellige beoordeeling, en moet men als niet bestaande, aanmerken.

§ 2692.

Het blykbaar onvermoogen stelt men dat plaats heeft, als de Ballen door zekere Kunstbewerking weggenoomen, of door eenig gebrek, in haar geheel saamenstel ontäart zyn; als 'er eene ontbeering is der Roede, of dit Deel, door het een of ander Toeval, dermaaten verkort is, dat het nauwlyks buitenwaards uitsteekt; als het Roedenhoofd ondoorboord is, en de Pis uitvloed door eene opening in het agterste gedeelte van den Pisweg; als de Voorhuid door eenig ongeneeslyk gebrek, door een Knoestgezwel by voorbeeld, door een Kanker, indervoegen vergroot is, datze nauwlyks eenige opening heeft, of het inbrengen der Roede belet in de Schede; als de Roede zelve, door eenig natuurlyk of toevallig Gebrek, zoo dik is, datze deeze zelfde inbrenging niet toelaat; alsze zig bevind buiten de mooglykheid van oprigting, hoedaanig ook de oorzaken hier van zyn moogen, derzelve ongeneeslykheid egter, ondersteld zynde; als de Pisweg dermaate vernauwd is, dat het Zaad by de *Ejaculatio*, daar niet door kan, en deeze vernauwing, gelyk somwylen gebeurd, door geenerlei Konsthulp kan overwonnen worden; als eindelyk, by de minste trek tot Byslaap, by de geringste styfwording der Roede, het zoo even genoemd Vogt onwillig afvloed, voor en alëer de mooglykheid daar is, om de Roede te brengen in de Schede.

§ 2693.

Hetzelfde onvermoogen wordt ontkend, door de afwezigheid van alle voorbeschreeven Verschynzelen, dat is door de volstrekt natuurlyke gesteltheid der Teeldeelen, zoo ten aanzien van hun saamenstel, als werking. Men be-

schouwd hetzelfde als twyffelächtig, in alle gevallen waar deeze of gene dergelyke Verschynzelen gezien worden, en men niet volkoomen zeker is van haare ongeneeslykheid. Ontkennen kan men het ook, ten opzichte derzulken by wie maar ééne Bal in den Balzak aanwezig is; van hun die drie Ballen hebben; van de genen wier beide Ballen nimmer in den Balzak ontdekt zyn; en insgelyks van die meer Manlyke dan Vrouwlyke Teeldeelen hebben; of wier Roede eenigzints korter, of langer is dan natuurlyk.

VII. V R A A G S T U K.

Is van twee Egtgenooten, één derzelver in het geval eener onlangs verkreegen Venusziekte?

§ 2694.

Quæ venerea.

Het woord VENUSZIEKTE, wordt hier genoomen in zyne ruimste betekenis, en met insluiting van allerlei Gebreken, door eenen onzuiveren By-slaap verkreegen.

§ 2695.

Deeze ziekte onderfeld men, dat onlangs, dat is, staande het Huwlyk, heeft plaats gegreepen, om daar uit af te leiden een beslissend bewys van Overspel, in Regten voorgewend, ter billyking eens gedaanen eisch tot Egtscheiding.

§ 2696.

Niets is moeilyker, en eischt meerder voorzigtigheid, dan het beantwoorden deezer Vraagstuks; om reeden vooräl, dat een Druiper, de Sjankers, de *Phymosis*, de *Paraphymosis*, de Barsten en Uitwasfen der Teeldeelen, de Lieschbullen, de Krystalblaazen, en de haastige gezwellen der Ballen, door veele als de eerste Toevallen beschouwd der Venusziekte, niet altoos deeze aanwyzen, maar somwylen afhangen van gantsch andere, en geheel onschuldige oorzaaken.

§ 2698.

§ 2697.

Algemeen genoomen, doet men derhalven best, als men deeze zelfde Vraag, geheel onbeslist laate; of althans, niet dan twyffelächtig beäntwoorde. De zeer nadeelige gevolgen naamlyk, welke uit een bevestigend besluit kunnen voortspuiten, wettigen in alle opzigten deeze handelwyze, en wel inzonderheid, als het beschuldigd Voorwerp geen openbaar ergerlyk Leven leid, en Vader of Moeder is, van één, of meer, Kind, of Kinderen.

VIII. V R A A G S T U K.

Is zeker eerstgebooren Kind, al, of niet, voldraagen?

§ 2698.

Een Kind wordt gezegd *Voldraagen* te zyn, als het ten einde van den negenden Maand der Zwangerheid, gebooren wordt; en *Onvoldraagen*, wanneer het voor het verloop van dit Tydperk, ter Wereld komt.

§ 2699.

Een *voldraagen Kind*, wordt inzonderheid daar aan gekend, dat het voor het minst, één Voet en zes Duimen lang, en zes Ponden zwaar is; dat deszelfs Navelstreng meer dik dan dun is; dat het onmiddelyk na de Geboorte, zyne plaatsverändering, door een schreijend geluid te kennen geeft; dat alle deszelfs Ledemaaten welgesteld zyn, en het deeze, vrijelyk beweegen kan; dat het zyne opene Oogen, naar alle zyden heenen wend; dat het de Pis, en de stof des Afgangs, met, of zonder behulp der Konst, uitwerpt; dat het, aan de Borst der Moeder gelegd, meer of min sterke poogingen tot Zuiging aanwend; dat eindelyk, deszelfs Opperhuid, Nagelen, en Hoofdharen, volkoomen zyn, en de breedte van deszelfs Hoofd, vier, de lengte vyf, en de uitgestrektheid des Aangezigts, vyf en een halve Duimen, na genoeg berekend, uitmaaken.

§ 2700.

Als meest beslissende Kentekenen van een *onvoldraagen Kind* moet men beschouwen; dat het nauwlyks één Voet lang, en vyf Ponden zwaar is; dat de maaten van het Hoofd, merklyk minder zyn, dan wy zoo even bepaald hebben; dat het Lighaam mager, de Huid rimpelig, zagt, en rood, is; dat de Hoofdharen wit, de Nagels week en kort zyn; dat de Fontenel groot is, de Ooren dun, en de Oogleden geslooten zyn; dat het meer slaapt dan wakker is, zyne Ledemaaten niet behoorlyk beweegen kan, en geene neiging toond tot Zuigen; gelyk ook, dat het geenerlei ontlasting heeft, en de Navelstreng buiten gemeen dun is.

§ 2701.

Behalven alle deeze Kenmerken, die alleen de uitwendige beschouwing van het Lighaam des Kinds betreffen; deszelfs Leven onderstellen; en voor een gedeelte, niet geheel vry te pleiten zyn van dubbelzinnigheid; zyn 'er anderen, van geen minder aanbelang, en immer zoo zeeker, gegrond op het ontleedkundig onderzoek des Beengestel van het doode Lighaam. Het groot aantal deezer Kenmerken, verpligt ons, om den Leezer te verwijzen, naar de *Osteogenia* van KERCKRING, en vooräl, naar die van ALBINUS, alwaarze allen, en wel van Maand tot Maand, met alle mooglyke nauwkeurigheid, worden aangewezen.

§ 2702.

Daar de voorgestelde Vraag, zeldzaam anders gedaan wordt, dan in gevolge eener beschuldiging van wangedrag, aan de zyde eener Vrouw, minder dan negen Maanden gehuwd, of, bevallen, binnen, of ten einde van dit Tydperk, zonder dat, om deeze of gene reeden, in Regten ingebracht, eenigerlei wettige Byslaap, staande dien Tyd heeft plaats gehadt; is het van de uiterste noodzaaklykheid, aantemeiken, dat men in derzelver beäntwoording, met de grootste behoedzaamheid moet te werk gaan, om geene gelegenheid te geeven tot eene zoogenaamde wettige, dog inderdaad, onregtvaardige Egt-scheiding.

IX. V R A A G S T U K .

Beoord de Geboorte eens gegeven Kind, al, dan niet, tot de in Regten bestaanbaare Geboortens?

§ 2703.

De *Geboortens in Regten bestaanbaar*, zyn of *Tydige*, of *Vroegtydige*, of *Laate*.

§ 2704.

Eene *Tydige Geboorte* is, die ten einde van den negenden Maand der Zwangerheid invald: eene *Vroegtydige*, die plaats grypt in den zevenden of agtsten Maand: en eene *Laate*, die op het einde van den tienden Maand voorvald.

§ 2705.

De bewyzen eener *Tydige Geboorte*, worden inzonderheid ontleend uit de kenmerken eener voldraagen Vrugt, § 2699, aangewezen. Die eener *Vroegtydige*, berusten geheellyk op het agterblyven der Maandelyksche zuiveringen, zonder eenige blykbaare zieklyke Oorzaak, geduurende niet meer dan zeven of agt Maanden; op de van elders bekende hoogte der zwelling van den Buik der Vrouw, kort voor de Verlosfing, tot aan den Navel, of tusfchen deeze en het onderfte einde des Borstbeens; op de grootte, welgesteltheid, en kragten des Kinds, niet zeer veel minder, dan die van een tydig gebooren; op de grootte der Nageboorte, en de dikte der Navelstreng, beide niet veel van die eener voldraagen Vrugt verschillende; gelyk ook, het Kind dood zynde, op de overeenkomst van deszelfs Beengestel, althans na genoeg, met die eener Vrugt van negen Maanden. De bewyzen eener *Laate Geboorte*, zyn ten besten genoomen, niet meer dan waarschylyk, om dat dezelve voornaamlyk grond zyn op de agterblyving der Maandftonden, staande den tyd van tien Maanden; op zekere ongesteltheden der Kraamvrouw, doorgaans als kenmerken beschouwd der Zwangerheid, en van haar, welbeweezen, in deezen zelfden Tyd waargenoomen; op de volkoomenheid van het Lighaam des Kinds,

in alle zyne Deelen; en eindelyk, op de van Tyd tot Tyd gebeurde veranderingen aan den Mond der Lyfmoeder, indien daaromtrent eenig onderzoek heeft plaats gehad, en men een getrouw berigt daar van bekoomen kan.

§ 2706.

Wy hebben § 2704. onder de in Regten bestaانبare Geboortens, ook die gefeld, welke ten einde der tiende Maand invallen. Wy moeten hieromtrent thans aanmerken, dat wy zulks doen, niet flegts in navolging van *Lex 6. Digestorum de his, qui sui &c.* maar ook, om dat zeer getrouwe Waarneemingen de mooglykheid deezer Geboortens, op eene overtuigende wyze bevestigen.

X. V R A A G S T U K.

Is de Geboorte van zeker Kind, uit deeze of gene onderfelde Moeder, al, of niet, weezenlyk?

§ 2707.

Het verheelen eens ongeoorloofden Minnehandel, het verkrygen eener aanzienlyke Erfenisse, en verscheiden andere meer of min gewigtige beweegredenen, bepaalen fomwylen eene gehuwde Vrouw, tot het ontkennen of verdigten der Geboorte van zeker Kind uit haaren schoot, terwyl zy, in het eerste geval al, in het laaste niet, daar van de waare Moeder is.

§ 2708.

Men kan, in beantwoording der voorgestelde Vraag, en ter beslissing van het gepleegd bedrog, met veel zekerheid eene ontkende Geboorte van een Kind, uit zekere bepaalde Moeder vast stellen, als men by de laaste, de kenmerken bespeurd eener kortelings voorgaande Verlofing, § 2682. beschreeven, en de Navelstreng van het eerste, nog niet afgevallen, de Navel niet geflooten is, en alle deelen en werkingen van hetzelfde, duidelyke blyken draagen van een pas begonnen Leven.

§ 2709.

§ 2709.

De Tegenwerping, ten deezen opzigte inbrengbaar, dat, naamlyk, door deeze kenmerken, wel eene onlangs gebeurde Verlofing van de Vrouw, en eene dergelyke Geboorte van het Kind, beweezen wordt; maar dat dezelve geenzints een bewys influiten voor de Geboorte van dit of dat Kind, uit deeze, of gene Moeder, de omftandigheden aan weêrzyden gelyk fttaande; behoort niet tot de zaak des Heelmeester, en moet hy, als men deszelfs oplossing van hem vordert, beleefdelyk van de Hand wyzen.

§ 2710.

Eene *verdigte Geboorte*, kan men met geene mindere zekerheid ftellen dat plaats heeft, als by de voorgewende Moeder, geene verfhynzelen hoe genaamd, eener Verlofing befpeurd worden; of, als deeze verfhynzelen, zoo 'er eenige mogten gevonden worden, geheel niet overëenkoomen met den blykbaaren Ouderdom van het onderftelde Kind; en wanneer daarenboven, diezelfde Moeder, welbeweezen Onvrugtbaar, of de zoogenaamde Vader, onvermoo- gend is, onverschillig ook uit hoofde van welke voormaaen opgegeeven oor- zaaken.

§ 2711.

Het fchynd zeker eenigzints twyffelächtig, of men de Geboorte uit eene Vrouw, meer dan 50 of 60 Jaaren Oud, onder de mooglyke, dan onmoogly- ke Geboortens, ftellen moet. Verfcheiden Schryvers van een algemeen erkend gezag, verklaaren zig voor het eerfte, en onder anderen, de gezaamentlyke Le- den van de *Koninglyke Academie der Heelkunde te Parys*, Heelmeesters allen, welke wy alle vertrouwen fchuldig zyn. In een voorkoomend gefchil van dien aart, derhalven, zal het voorzigtig zyn, zig daar tegen niet te fterk te ver- zetten.

XI. V R A A G S T U K.

Is de Geboorte van een Kind; één, of meer Maanden, na die van een ander Kind, uit eene en dezelfde Moeder, zonder dat deezee, staanden gantschen loop haarer Zwangerheid, met haare Man gemeenschap gehad heeft, wettig?

§ 2712.

Deze Vraag, hoe moeilyk zy ook in den eersten opslag mooge toefchy-
nen, kan men gerustelyk op eene ontkennende wyze beantwoorden; dewyl
twee Kinderen, op de gestelde wyze niet kunnen gebooren worden, zonder
dat 'er eene *Overbevrugting* plaats heeft, waartoe aan de zyde des wettigen
Mans, ondersteeld wordt, geene gelegenheid gegeven te zyn, en die derhal-
ven, eene andere, dat is, eene Onwettige Byslaap, te kennen geeft.

§ 2713.

Gelyk men egter, hier tegen kan inbrengen, de onmooglykheid der Over-
bevrugting, door verscheiden Schryvers beweerd; ben ik verplicht, hier nevens
aantemerken, dat dezelve, dit onaangezien, meer dan voldoende beweezen is
door een **PLINIUS**, een **GRAUEL**, een **EISEMAN**, een **HALLER**, en
veele andere, inderdaad zoo oplettende, als beroemde, Natuur- en Genees-
kundigen.

§ 2714.

De *Overbevrugting*, men vergeeve my deeze aanmerking, stelt de bezwan-
gering eener reeds Zwangere Vrouw, ingevolge van eenen Byslaap, geöef-
fent eenen zekeren Tyd na een voorige, dat is na die, welke tot de eerste Be-
zwangering gelegenheid gegeven heeft.

XII. V R A A G S T U K .

Kan zeker ontydig gebooren Kind, al, of niet, blyven leeven?

§ 2715.

Een Kind wordt gezegd, *Ontydig gebooren* te zyn, als het voor den zevenden Maand der Zwangerheid ter wereld komt, hoe veel of weinig, zulks ook zyn mooge. De loop der Zwangerheid wordt met betrekking tot dit geschilstuk berekend, van het oogenblik af, dat eene, 't zy wettige, 't zy onwettige Byflaap, welbewezen heeft plaats gehad, zonder eenige de minste agt te slaan, op iets anders.

§ 2716.

Zulk een Kind inderdaad, bezit zoo weinig volkoomenheid, dat men de onmooglykheid van deszelfs Leven, nimmer in twyffel getrokken heeft, en men deeze derhalven, als eene algemeen erkende waarheid mag aanmerken.

XIII. V R A A G S T U K .

Beoord een gegeven Kind, tot de Manlyke of Vrouwlyke Kunne?

§ 2717.

Deeze Vraag is opzigtelyk tot Kinderen, gebooren, met *Twyffelägtige*, of zoo als doorgaans gezegd wordt, met *Tweeflagtige Teeldeelen*; en geschied meestäl met oogmerk, om de kleeding, opvoeding, en dergelyke, van het onderfelde Kind, te regelen, ter billyke verhoeding van verscheiden ongeregeldheden in de Saamenleeving.

§ 2718.

Men kan met zekerheid vast stellen, dat zulk een Kind tot het Manlyk Geslagt

slagt behoord, als deszelfs uiterlyke Teeldeelen Manlyk zyn, schoon men tevens, tusfchen de Schaamte en den Aars, aan de Schaamte zelve, of aan den Balzak, eene Spleet gewaar wordt, niet ongelyk aan de Vrouwlyke. Het behoord, met geene mindere zekerheid, tot hetzelfde Geslagt, als de omgekeerde Blaas, buiten den Buik, onmiddelyk boven de Schaambeenderen zig aanbied; de Roede zig het onderst boven vertoond; de Pis, droppel- of Straalswyze, uit de zichtbaare mondjes der Pisleiders uitvloed; en 'er al, of geene Ballen, in den Balzak aanwezig zyn.

§ 2719.

Tot het Vrouwlyk Geslagt, moet men betrekken, alle zulke Kinderen, wier Vrouwlyke Teeldeelen volkoomen zyn, niettegenstaande de Kittelaar, by wyze eener ondoorboorde Roede, uitsteekt; of men, aan het bovenste gedeelte der Schaamte, een vleezig Uitwas, dat dezelve gedaante heeft, waarneemt.

§ 2720.

Wy hebben § 2717. aangemerkt, dat de voorgestelde Vraag betreklyk was tot Kinderen, gebooren, niet met *Tweeslagtige*, maar met *Twyffelägtige Teeldeelen*. Wy moeten nu, by wyze van opheldering, daar by voegen, dat wy zulks doen, om dat waarlyk *Tweeslagtige Teeldeelen*, wat ook sommige daar van beweerd hebben, nimmer gezien zyn; om dat de weezenlyke Teeldeelen, daar het immers voornaamlyk op aankomt, altoos en in alle gevallen, voltrekt Manlyk of Vrouwlyk zyn; en, om dat wy derhalven, op de Vraag. *Is eene Hermaphrodiet bekwaam tot de Voortteeling; en moet dezelve dienvolgens, het Huwlyk al of niet worden toegestaan?* algemeen genoomen, geregtigt meenen te zyn, een bevestigend Antwoord uit te brengen.

XIV. V R A A G S T U K .

Is een gegeven Kind, als een Wanschepzel beschouwd, waarlyk zoodaanig?

§ 2721.

Een *Wanschepzel*, strikt genoomen, betekend eene Menschelyke Vrugt, die geheel geene Menschelyke gedaante heeft, en waar in men met grond mag onderstellen, dat geene Redelyke Ziel huisvest.

§ 2722.

In een ruimer zin wordt daardoor verstaan, ieder zoodanige Vrugt, welks gedaante merklyk afwykt van de gewoone, om welk eene reeden zulks ook zyn mooge. Een aangebooren Waterhoofd, de ontbeering van het bovenste gedeelte des Bekkeneels, het schynbaar gemis van het Hoofd, het afzyn der Armen of Beenen, de Dubbellyvigheid, en meer andere dergelyke Wangestalten, bepaalen inzonderheid deeze Wanschepzels.

§ 2723.

Een volstrekt Wanschepfel § 2721. bestaat meer in de Boeken van ligtgeloo- vige, of bedrogliovende Schryvers, dan in de Natuur; dog kan niet geheellyk ontkend worden. Eene weezenlyke ontbeering van het Hoofd, of van dit, en het grootste gedeelte van den Romp, gelyk ik zelve 'er een gezien hebbe, karakteriseeren zulk een voornaamlyk.

§ 2724.

Wanschepzels, in den zin van § 2722. zyn zeer dikmaalen waargenoomen. Hoedaanig een naam daar aan door het blind Gemeen, ook gegeven wordt, en welke onverstandige vergelykingen met deeze of gene Dieren, of deelen van Dieren, daarömtrent plaats grypen, behooren dezelve daadelyk tot het Geslacht der Menschen, en moeten, even als deezen, voor zoo veel en zoo lang zy leeven, worden aangemerkt als eenen wettigen eisch te hebben, op even dezelfde, 't zy Kerkelyke, 't zy Burgerlyke Voorregten.

XV. V R A A G S T U K.

Is een Kind, in Regten gesteld, en betwist, levend gebooren te zyn, zoodaanig al of niet, ter wereld gekoomen?

§ 2725.

Deeze Vraag, gestelt datze bepaaldelyk eene Volkoomen, dat is, eene geheel voltooide Geboorte van een Voldraagen, byna Voldraagen, of meer dan Voldraagen Vrugt, bedoeld, is zeer moeilyk, en somwylen zelfs, geheel onmooglyk te beantwoorden. Wanneerze daarëntegen, zig uitstrekt tot de Onvolkoomen, dat is te zeggen, tot de gedeeltelyke Geboorte van eenige dergelyke Vrugt tevens, kan men dezelve stellig beantwoorden, als de uit de Borst genoomen Longen, in het Water geworpen, op deszelfs oppervlakte dryven; en ontkennend, wanneer deeze daarin nederzinken. Men moet nogthans, in het neemen deezer Proef, die inderdaad zeer beslissend is, wel bedagt zyn, dat dezelve geschiede kort na de Geboorte, en voor men nog eenig beginzel van Verrotting onderstellen kan, of eenig bewys hoe genaamd, daar van bespeurd wordt.

§ 2726.

Daar dit Antwoord, geen ander bewys voor de levende Geboorte van een gegeven Kind, insluit, dan het dryven der Longen op de oppervlakte van het Water, en zulk eene Geboorte ook voor andere bewyzen vatbaar is; ben ik verplicht aan te merken, dat wy het voorgestelde Vraagstuk, hier ter plaatze beschouwen van zyne neteligste zyde, en in de onderstelling, dat de Geboorte in geschil, geschied is met mede hulp, en in het byzyn derzulken, welke men om deeze of gene reeden, in Regten geloof weigerd; of geheel in het verborgene; en dus op eene wyze, welke geenerlei stellige zekerheid, hoedaanig ook, aanbied. Als we spreken van het Lyfstraffyk Regt, waarin deeze zelfde Vraag, schoon eenigzints veranderd, voorkomt, zullenwe de overige bewyzen van eene dergelyke Geboorte, met alle vereischte nauwkeurigheid aanwyzen.

XVI. VRAAG.

XVI. V R A A G S T U K .

Is zekere gestelde Ziekte verdigt of weezenlyk?

§ 2727.

Werklieden in dienst van het Land, van de Stad, of van eenige byzondere Maatschappyën; Krygslieden, Zeevaarende, Behoeftige, Bedelaars, Gevangene, en veele andere, beklagen zig dikmaalen, of in Regten, of voor dit of dat, 't zy Burgerlyk, 't zy Kerkelyk Gezelschap, van zekere, by hen gestelde Ziekten; dan eens met oogmerk om eenige daar aan gehegte voordeelen te genieten, of ontslagen te worden van hunnen dienst; dan eens, ter verschooning van een gepleegd misbedryf, of ter verzagting eener Straf, by de Wetten daarömtrent bepaald.

§ 2728.

Deeze Ziekten, voor zoo veel ze behooren tot de Heelkunde, en even daarom ter beslissing staan van den Heelmeester, betreffen meestäl de verschillende soorten van Verminkingen, de Blindheid by voorbeeld, de Doofheid, de Stomheid, de algemeene of byzondere Verlamming der Ledemaaten, de styfheid der Gewrigten, de kwalyk herstelde of geheel ongeneezen gebleeven Beenbreuken of Ontwrigtingen, de Mankheid, de Bogchelwording, en dergelyken. Somwylen egter, zyn dezelve betreklyk tot de klasse der ongeneeslyke, en tevens besmetlyke, gevaarlyke, of doodelyke Ziekten, tot de Lazarije inzonderheid, töt Breuken in eenen gevorderden Ouderdom gekreegen, en al of niet inbrengbaar, tot verouderde en zeer zwaare uitzakkingen des Endeldarms en der Lyfmoeder, tot de Kanker, de Vleeschbreuk, het Waterhoofd, het Buikwater, eene algmeene Waterzugt, en veele andere.

§ 2729.

Zoo gemaklyk het somwylen is, over het al of niet bestaan der voorgewende Ziekten, te oordeelen; zoo moeilyk inderdaad is zulks somwylen. De duistere of dubbelzinnige Kenmerken van veele derzelve aan de eene zyde, en de

vat-

vatbaarheid van sommige voor eene bedriegelyke nabootzing, aan de andere, misleiden niet zelden den bekwaamsten Heelmeester, als deeze, in zyn onderzoek niet met de strengste nauwkeurigheid te werk gaat, het gegeeven geval niet beschouwd uit allerlei oogpunten, of niet genoeg gevat is op zekere Kunstgreepen, bekwaam om aan enkel verdigte Ziekten den schyn te geeven van weezenlyke.

§ 2730.

Deeze zelfde zwaarigheid vermeerdert nog grootelyks daar door, dat hy, aan wien de beoordeeling der gestelde Ziekte doorgaans wordt toevertrouwd, dezelve niet gezien heeft van den beginne, en derhalven zyn besluit moet opmaaken uit de tegenwoordig zynde verschynzelen, welke niet altoos beslissend zyn; uit de gezegdens van den Lyder, wiens belang medebrengt, alles aan te wenden, wat tot bewys zyns gevals, dienen kan; en uit het berigt van den Heelmeester die deeze behandeld heeft, en dikmaalen te weinig kunde bezit om daar op te vertrouwen, of doorflaande blyken geeft zyn onweetenheid, indien niet in alles, ten minsten, in het gestelde gedeelte van zyn Beroep.

§ 2731.

Men moet derhalven, ter beantwoording van het voorgestelde Vraagstuk, altoos, en in alle gevallen, derzelve voortonderscheidende Verschynzelen, van stee tot stee, in den loop dezes Werks beschreeven, met de uiterste nauwkeurigheid, naspooren, en dezelve vergelyken met de verschynzelen, welke by het Gebrek in geschil, bespeurd worden; men moet daarënboven, met geene mindere gezetheid, onderzoek doen naar deszelfs voorgewende oorzaak, en in dit onderzoek, de meest schynbaare kleinigheid zelfs, niet agteloos voorby gaan; de gesteltheid eindelyk van den Klager, moet ten opzigte van veele deezer zelfde Ziekten, met alle mooglyke zorgvuldigheid worden naargespoord, ten einde men zeeker zy, dat hierin al of niet, eene voorbeschikking ligt opgeslooten tot deeze, en men derzelve bestaan, voor het minst waarschynlyker wyze, daar uit kan vast stellen, of ontkennen.

§ 2732.

§ 2732.

Deeze Regelen van beoordeeling intusfchen, zyn algemeen, en dienvolgens vatbaar voor verandering, zoo wel, als om of kwalyk begreepen, of verkeerdelyk gebruikt te worden. Wy agten ons hierom verplicht tot derzelver opheldering door eenige weinige Voorbeelden, genoomen inzonderheid van gevallen welke dikmaalen voorkoomen, en verscheiden gewigtige zwaarigheden insluiten.

§ 2733.

I. VOORBEELD. *Is de Arm van zeker Man, in Regten beweerd beweegloos te zyn, uit hoofde eener Ontwrigting van den Schouder, niet meer herstelbaar, waarlyk zoodaanig, en buiten de mooglykheid van Geneezing?*

Om deeze Vraag, gestelt dat het geval in geschil, gelyk somwylen plaats heeft, niet zeer blykbaar is, te beantwoorden; moet men onderzoeken, of den Lyder eenig geweld geoeffent, of ondergaan heeft, in staat om eene dergelyke Ontwrigting te veroorzaaken: of de stand van zynen Arm, by gelegenheid van dat geweld, zoodaanig geweest zy, datze eene Ontwrigting toelaat: welke verschynzelen men zegt, dat onmiddelyk na de voorgewende Ontwrigting hebben plaats gehadt: of 'er vervolgens, eenige merklyke byzonderheden gebeurd, en zoo ja, van hoedaanig eenen aart deeze geweest zyn: of de gedaante des Schouders, en de stand van den Arm, al, of niet, gelyk is aan de natuurlyke: of de Arm behoorlyk gevoed, en zoo dik is als de andere: voor welke bewegingen dezelve vatbaar is, en met welk gemak, of hoedaanige moeite, deeze gedaan worden: of eindelyk, de Tyd, sedert de werking der beleedigende Oorzaak verlopen, of eenige andere gewigtige omstandigheden, de herstelling der Ontwrigting, deeze gesteld inderdaad plaats te hebben, al, of niet, toelaat.

§ 2734.

Wanneer, in gevolge van zulk een onderzoek, welbeweezen blykt, dat de klaager gevallen is, zynen Arm van de Borst verwydert zynde; of dit Deel, de Arm naamlyk, door een schieelyk, sterk, en tevens uittrekkend vermoogen,

meer dan regthoekig is opgeligt: dat 'er eene holte gevoeld of gezien wordt onder den Schouder top; de driepuntige Armspier, door eene loodlynige sleuf, als in twee helften verdeeld schynd; de Schouder zyne natuurlyke rondte verlooren heeft; het *Acromium* buitenwaards uitsteekt; de randen van voorgemelde Spier, gespannen zyn; het Ravenbekswyze uitsteekzel des Schouderblads, buiten gemeen klaar bespeurd wordt; en eene harde verhevenheid plaats heeft in den Oxel, agter het Armeinde der groote Borstspier, of op eenige andere plaats van den omtrek des Gewrigts; dat eindelyk, de Arm van de Ribben afwykt; daar vlak tegen aan ligt; de Elboog geboogen, of naar agteren gekeerd is; de Arm niet behoorlyk opgeligt, in het rond gedraaid, en of over de Borst, of op den Rug kan gebragt worden, 't zy dezelve, al, of niet, merklyk verandert is in lengte, en dikte; alsdan zegge ik, kan men zeeker vaststellen, de Schouder ontwrigt te zyn, naar welk eenen kant zulks ook zyn mooge.

§ 2735.

Men verklaard zig insgelyks voor de ongeneeslykheid dier Ontwrigting, als dezelve reeds langen Tyd, by voorbeeld eenige Maanden, bestaan heeft; alle toevallige Pyn en Zwelling verdweenen zyn; en men reeden heeft om te onderstellen, dat het uitgeweeken hoofd des Armbeens, voor zig reeds eene nieuwe Gewrigtsvlakte gevormd heeft.

§ 2736.

De Ontwrigting daarentegen, stelt men verdigt te zyn, wanneer of geheel geene, of slegts eene enkele der voorgemelde Verschynzelen aanwezig zyn; en het beleedigend vermoogen blykt bepaaldelyk gewerkt te hebben op eenig gedeelte van den omtrek des Schouders, de Arm niet van de Borst verwyderd zynde.

§ 2737.

Gelyk het egter niet onmooglyk is, dat men in gevallen van deezen aart, alleenlyk dwaald in het vast stellen der Oorzaak; en den Regter byzonderlyk begeerd te weten, of het Gebrek zelve 't welk men voorwend, al dan niet plaats hebbe; is het niet genoeg, dat men ten opzigte van het tegenwoordig Geschiltuk, het aanzyn eener Ontwrigting van den Schouder, of stelle, of

ont-

ontkenne; maar men moet tevens, en wel voornaamlyk bepaalen, of de Arm al dan niet in het geval is eener Beweegloosheid en Onvermoogen, groot genoeg om den naam te draagen van Verminking, en onvatbaar voor eenigerlei Geneezing.

§ 2738.

Men verzeekerd zulks, als 'er een Val, of eenig ander Geweld, gewerkt heeft op den Schouder; als dit Deel, onmiddelyk na dien Val, of dit Geweld, zyne natuurlyke gedaante en bewegingen, hoedaanig ook, in eenen merklyken graad verlooren heeft; als de Arm minder gevoed is dan ze zyn moet; als men de kenmerken bespeurd eener Breuk van den hals des Schouderblads, van den rand der Gewrigtsvlakte deezes Beens, of van het hoofd des Armbeens; en, wanneer men de Arm in zulk eenen stand geplaatst hebbende, dat alle deszelfs Spieren gelykelyk verflapt zyn, dit Deel, naar deeze of gene zyde, of naar alle zyden tevens, geheel niet, of met geene genoegzaame vryheid, beweegen kan.

§ 2739.

De ontkenning berust inzonderheid op het afzyn deezer gebeurtenissen, van deeze verschynzelen; en ook daar op, dat 'er geenerlei andere oorzaak, hoe genaamd, heeft plaats gehad, van dewelke de voorgewende beweegloosheid kan afhangen.

§ 2740.

2. VOORBEELD. *Is eene Vrouw, onder het vermoeden liggende van Zwangerheid, en zig beroepende op het Buikwater, al dan niet, in het geval deezer Ziekte?*

Gelyk in dit Vraagstuk, het woord *Buikwater*, genoomen wordt in zyne ruimste betekenis, kan men hetzelfde niet beantwoorden, dan door eene zeer zorgvuldige vergelyking van alle Verschynzelen welke doorgaans plaats hebben in het eigenlyk dus genaamd Buikwater, in de Zakwaterzugt, in de Waterzugt van het Eijernest, en in die der Lyfmoeder, met de gewoone kenteekenen der Zwangerheid, deeze beschouwd in alle haare verschillende Tydperken.

In deeze vergelyking zelfs, moet men wel bedagt zyn, om nog van de eene, nog van de andere zyde, eenige verschynzelen te betrekken, welke aan beide gemeen zyn, of slegts op eene twyffelagtige wyze, het bestaan der vergeleeken gevallen, te kennen geeven, of wederspreken.

§ 2741.

Met hoe veel nauwkeurigheid intusfchen, dezelfde vergelyking ook gedaan wordt, is men nog somwylen buiten de mooglykheid om eenig stellig besluit voor of tegen het onderstelde Buikwater uit te brengen, om reeden vooräl, dat deszelfs anderzints meest bewyzende verschynzelen, in het gegeeven geval duister zyn, het verzaameld Water zig ophoud in de holte zelve der Lyfmoeder, of 'er ter gelyker tyd, en Zwangerheid, en Waterzugt plaats hebben. In deeze omstandigheden derhalven, vorderen de regelen van Voorzigtigheid, dat men zyn oordeel opschorte, en de beslissing des geschils aan den Tyd overlaate.

§ 2742.

3. VOORBEELD. *Is een gegeeven Voorwerp gebrooken, en wel zoodaartig, dat het zyne Beroepsbezigheden, niet, of niet zonder blykbaar gevaar kan waarneemen?*

Zal deeze Vraag behoorlyk worden opgelost, zoo moet men in de eerste plaats onderzoeken, of 'er al dan niet, eene Breuk tegenwoordig is? en vervolgens, of dezelve vatbaar of onvatbaar is voor binnenbrenging? of eene welgemaakte Band haar kan weêrhouden, zoo, dat den Lyder zig bevind in genoegzaame veiligheid? of eindelyk, de Beroepsbezigheden van denzelven, van dien aart zyn, datze eenen merklyken invloed kunnen hebben op de Breuk, en het gevaar van deeze vermeerderen?

§ 2743.

Wanneer we by zulk een onderzoek bespeuren, dat 'er eene zwellung is in de Liesfchen, in den Balzak, by den Navel, in eenig ander gedeelte van den omtrek der Buikholte, aan den binnenkant der Dyën, in de nabyheid des Bilnaads, in de Lenden, aan eenig gedeelte der Vrouwlyke Teeldeelen, of

op

op eenige andere plaats vatbaar voor Breuken; als men by deeze zwelling waarneemt de algemeene kenmerken der Breuken, § 917. en de byzondere, van stee tot stee in het *derde Hoofddeel van de Verhandeling der Uitzakkingen*, aangewezen; in deeze gevallen zegge ik, besluit men ten voordeele van den Klager, en stelt het aanweezen des Gebreks welk hy voorwend, onbetwistbaar.

§ 2744.

Als deeze Breuk, in weêrwil van alle aangewende poogingen ter inbrenging, bestendig buiten blyft, en zoo groot is, dat men ze niet door de uitgeholde pop eener Breukband omvatten kan; gelyk ook, alsze om deeze reeden, schoon ingebracht, niet kan binnen gehouden worden zonder eenigerlei Toevallen te veroorzaaken; verklaard men dezelve, en als onherstelbaar, en als ten hoogsten gevaarlyk, inzonderheid in het geval eener zeer werkzaame Levenswys.

§ 2745.

Men stelt de bezigheden van den Lyder eindelyk, nadeelig te zyn voor zyne Breuk, wanneer dezelve eene groote inspanning van Kragten vorderen, vooral bovens hands; hem verplichten tot veelvuldige en sterke Lighaamsbeweegingen, voor zoo veel deeze behooren tot het Gaan, het Paardryden, en het Danszen; of bestaan, in het blaazen op zekere Speeltuigen, in het Zingen, Spreeken, en dergelyken.

§ 2746.

De Breuk wordt ontkend, als men op geene der plaatzen, § 2743, opgeteld, eenige Zwelling, hoe genaamd, waarneemd; of als de Zwelling die 'er gevonden wordt, niet beantwoord aan de algemeene hoedaanigheden der Breuken, door ons voormaalen beschreeven. Zy wordt gesteld, niet zoodaanig te zyn dat den Lyder daarom zyne Beroepsbezigheden behoeft na te laten, wanneerze door een welgemaakte Band kan weêrhouden worden, en die bezigheden, of geheel geene, of immers, eene zeer geringe inspanning van Kragten vorderen.

XVII. V R A A G S T U K.

Is eene gegeven Ziekte, al of niet besmetlyk?

§ 2747.

Eene Ziekte wordt *besmetlyk* genoemd, als dezelve, op welk eene wyze zulks ook zyn mooge, zig van het eene Lighaam mededeeld aan het andere.

§ 2748.

De voornaamste Heelkundige Ziekten van deezen aart, zyn de Schurft, het Hoofdzeer, de Venusziekte met alle derzelver voorgaande en opvolgende plaatslyke Verschynzelen, de verschillende soorten van Lazarye, de dollé Hondsbet, en dergelyken.

§ 2749.

Men beantwoord het voorgestelde Vraagstuk ligtelyk, als men kundig is in de kenmerken deezer Ziekten, van ons by verscheiden gelegenheden aangewezen; en, wanneer men daar mede vergelykt die Verschynzelen welke by de Ziekte in geschil plaats hebben. Indien deeze naamlyk, of geheel, of voor het meeste gedeelte, overëenkoomen, stelt men de besmetlykheid dier Ziekten: men ontkend dezelve daarëntegen, als de eene en andere merklyk verschillen; of ten minsten, als ze niet genoeg beslissend, en meer loogchenend dan bevestigend zyn.

XVIII. V R A A G S T U K .

Kan eenig gesteld Voorwerp, zig aanbiedende tot zekeren dienst, al dan niet, daar toe gebruikt worden?

§ 2750.

Deeze Vraag bedoeld voornaamlyk, het Genees- en Heelkundig onderzoek derzulken, welke zig begeeven willen in den dienst van den Lande, of van eenige der Maatschappyyen, het bewind hebbende over zekere buitenlandsehe Bezittingen. De welgemaaktheid van het Lighaam, deszelfs Kragten, en de Gezonthed, zyn de gewigtigste byzonderheden welke daar by in aanmerking moeten genoomen worden.

§ 2751.

Het Lighaam selt men Welgemaakt te zyn, als alle deszelfs Deelen, over eenkomstig met den opgegeven Ouderdom, eene juiste evenreedigheid tot elkanderen hebben, of ten minsten, hierin, zeer weinig onderling verschillen.

§ 2752.

De Kragten van hetzelfde worden geschat, niet naar de vetheid, maar naar de vleezigheid; en verzeekerd men dat goed zyn, wanneer de meest blykbare Spieren, dat zyn dezulke welke onmiddelyk onder de Huid liggen, duidelyk tekenen, en eerder te veel dan te weinig dikte hebben, deeze vergeleeken zynde met de geheele lengte en dikte des Lighaams.

§ 2753.

De Gezonthed berekend men inzonderheid, naar het gemak, de vryheid, en de kragt der Werkingen van het Lighaam, 't zy Levende, Dierlyke, of Willekeurige; en ook daar na, dat de natuurlyke gedaante der Deelen, al of niet veranderd is, en 'er eenige of geene plaatslyke verschynzelen van eenig gebrek bespeurd worden.

§ 2754.

§ 2754.

Men moet in het onderzoek naar alle deeze byzonderheden, met de meest mooglyke nauwkeurigheid te werk gaan; geenig Deel, geenerlei Werking van het Lighaam, daar van uitzonderen; en vooral bedagt zyn op zekere Kunst-greepen, dikmaalen aangewend ter verheeling van Ziekten.

§ 2755.

Met deeze voorzorgen, met deeze bepalingen, beäntwoord men het voor- gestelde Vraagstuk ontkennend, als de kleur des Aangezigts, der Oogen, der Lippen, en van de Keel, niet natuurlyk is; als het Aangezicht alleen, of meer Deelen tevens, bol, bleek, en als waterächtig gezwollen zyn; als 'er eene groote vermagering is van het Lighaam, of en deeze, en eene bolle zwelling der Handen en Voeten, plaats heeft; als de Ademhaaling, by de geringste Lighaamsbeweeging moeilyk, kort, en afgebrooken is; als men by deeze zelf. de Beweeging, of zonder dezelve, eene kleine en eenigzints trillende Polsslag waarneemt; als 'er eenige kenmerken bespeurd worden van Ziekten, hoedaa- nig deeze ook zyn moogen; als 'er eindelyk Wanstaltigheden, Verminkingen, of dergelyke plaats hebben, niet door de Konst geneesbaar, en van eenen merk- lyk nadeeligen invloed op den begeerden Levensstand, en de noodzaaklyke ver- rigtingen welke deeze influit.

XIX. V R A A G S T U K.

Is eene gegeeven Ziekte, al of niet, van zekere gestelde Oorzaak af- hanglyk?

§ 2756.

Dikmaalen gebeurd het, dat zy, die eenige Lands-Stads- of andere Diensten waarneemen, waaraan in het geval van daar door verkreegen Ziekten, eenigerlei vergoeding gehegt is, zig beklagen van deeze of gene derzelve, en uit dien hoofde vorderen dat men hen deeze vergoeding, hoedaanig ook, doe toekoomen.

§ 2757.

§ 2757.

Als dergelyke Ziekten behooren tot de Klasse der Heelkundigen, en hierom ter beoordeeling van den Heelmeester gesteld worden, moet deeze met de meest mooglyke nauwkeurigheid onderzoeken, of de voorgewende Oorzaak waarlyk van dien aart is, datze de gestelde Ziekte kan voortbrengen; of de Tyd, sedert haare werking verloopen, al, dan niet, overëenkomt met den blykbaaren staat der Ziekte; of eindelyk, de gesteltheit van het Lighaam in 't algemeen, en van het lydend Deel in 't byzonder, eenige omstandigheden insluiten, van dewelke die Ziekte, even zoo wel, en zelfs meerder kan afgeleid worden, dan van dat gene, 't welk bepaaldelyk beweerd wordt, haar te hebben voortgebracht.

§ 2758.

Met deeze oplettenheden, is het zeldzaam moeilyk om de voorgestelde vraag te beantwoorden; gesteld zelfs zynde, gelyk veelyds het geval is, dat men geenerlei andere beslissende Ophelderingen bekoomen konde, of men gegronde redenen hadt van te denken, dat de Ophelderingen welke ons gegeven werden, te weinig goede trouw, te veel partydigheid, of geene genoegzaame kunde, te kennen gaven.

XX. V R A A G S T U K .

Hoedaanig is het beklag van eenen zekeren Lyder, over de behandeling zyns Heelmeester, met betrekking tot eene gegeven Ziekte?

§ 2759.

De onderstelling, in dit Vraagstuk opgeslooten, is *Misbandeling*; het geëischte, de *bevestiging*, of *ontkenning*, van deeze.

§ 2760.

De *Misbandeling*, in Regten meestal beweerd, is betreklyk, dan eens, tot het agterblyven der Geneezing; dan eens, tot eene wanstaltige Geneezing; en

formylen zelfs, tot het stellen eener Ziekte, welke geheel geen bestaan heeft. Elk deezer gevallen, gelyke onderling zeer veel verschillen, vorderen, ten aanzien hunner beoordeeling, verscheiden byzondere oplettenheden.

§ 2761.

In het eerste geval, een der gemeenzaamste van allen, kan men geenerlei stellig besluit uitbrengen, zonder altoorens onderzocht te hebben, of de Ziekte in geschil, uit haaren eigen aart geneeslyk zy dan niet; en of dezelve, ongeenezen gebleeven zynde, daarze geneeslyk was, zulks doet ingevolge eener verkeerde behandeling, dan, om dat den Lyder zelve zig niet behoorlyk gedraagen heeft; of 'er in deszelfs gestel omstandigheden plaats hebben, welke het agterblyven der Geneezing bepaalen, althans voor dien Tyd, welke de Loop der behandeling insluit.

§ 2762.

Het tweede en derde geval is onbessisbaar, ten zy men met de grootste zorgvuldigheid naarspoore, of de gegeeven Ziekte, op eene noodwendige wyze, al of niet, van eene Wangestalte of Verminking moet gevolgd worden? Of de Heelmeester, gesteld het laaste waar te zyn, van zynen kant, alles heeft toegebragt wat de beste Konstregelen aanwyzen, de geschiktste middelen te zyn, om die Wangestalte, deeze Verminking, te verhoeden? Of eindelyk, in het levensgedrag van den Klaager, staande den loop der Geneezing, eenige, of geene ongeregeldheden gebeurd zyn, aan dewelke men, welbeweezen, deeze zelfde Wangestalte of Verminking, hoedaanig ook, kan toefchryven?

§ 2763.

Het laaste geval, algemeen genoomen, is zeer moeilyk te beantwoorden, en eischt al de oplettenheid des Heelmeester; inzonderheid, wanneer de gestelde Ziekte behoord tot de Klasse derzulke, welke door een onzuiveren Byflaap verkreegen worden. De byzonderheden uit welken men in dit geval, bepaaldelyk zyn besluit moet opmaaken, zyn de beweerde oorzaak, of oorzaaken der Ziekte; derzelve Verschynzelen en Toevallen; de Geneeswyze daarin gehouden; de veranderingen door dezelve bewerkt; de tegenwoordige staat der Ziekte, indienze als nog aanwezig is; de meer of min blykbaare overblyfselen.

len derzelver, haare geneezing onderfeld zynde; en de Tyd, staande de behandeling verloopen, vergeleeken met de gestelde natuur der Ziekte, en haare bekende vatbaarheid of onvatbaarheid voor eene spoedige geneezing.

XXI. V R A A G S T U K.

Is de Betaaling, door een Heelmeester voor de behandeling van zynen Lyder gevorderd, billyk of onbillyk?

§ 2764.

De geschillen over de betaalingsvorderingen der Heelmeesters, zyn zeer gemeenzaam. Het onvermoogen, of de gierigheid, van veele herstelde Lyders, aan de eene; de spoorlooze hebzucht van sommige Heelmeesters, aan de andere zyde; en de onmooglykheid die 'er is, om de verdiensten der lasten, langs den weg der Wetten, tot eene algemeene bepaaling te brengen, geeven hier toe, wel voornaamlyk aanleiding.

§ 2765.

Hier ter Stede, worden deeze geschillen, van den Regter meestal gesteld ter beslissing van het *Collegium Chirurgicum*, of liever, van deszelfs beëdigde Bestierderen. Somwylen egter, verblyft men dezelve aan het oordeel van twee of meer byzondere Heelmeesters, met goedvinden des Regters, ter keuze staande van de twistende Partyen.

§ 2766.

De algemeene regelmaat hunner beoordeeling, moet deeze zyn. Zy moeten naamlyk onderzoeken.

1. Of de Klaager, ryk, middelbaar vermoogend, dan meer of min behoeftig is.

2. Of de Beklaagde, al, dan niet, deeze rangschikking heeft in agt genomen, en zynen eisch hier na geregeld.
3. Of de Ziekte behoord tot de Klasse der willekeurig verkreegene, dan tot die der genen, voor dewelke men zig, of niet, of bezwaarlyk, hoeden kan.
4. Of dezelve, hoedaanig ook, van den Beklaagden wel gekend, goed behandeld is, en kort of lang geduurd heeft.
5. Of de aangewende Hulpmiddelen, veel of weinig, en kostbaar, of onkostbaar geweest zyn.
6. Of de Verbanden, over het geheel gerekend, al dan niet werkelyk geweest zyn, en veel of weinig Tyd verëischt hebben.
7. Of dezelve, en eenig gebruikt Hulpmiddel, eene byzondere, en niet algemeen bekende Kunst, wel beweezen nuttig, influiten; dan of de een en ander, onder het bereik zyn van elk kundig Heelmeester.
8. Of 'er eenige of gene Konstbewerking gedaan is, en indien ja, of deeze Konstbewerking noodzaaklyk, nuttig, en van veel of weinig belang geweest zy.
9. Of de Klaager gedeeltelyk of geheel, wanftaltig of volkoomen geneezen is.
10. En eindelyk: Of dezelve, het eerste of derde geval ondersteld zynde, zulks is, uit hoofde zyner onagtzaamheid, of van de natuur der Ziekte, dan door toedoen des Heelmeesters.

§ 2767.

Hoedaanig na zulk een onderzoek, de beäntwoording der voorgestelde Vraag moet ingerigt worden, met betrekking tot elk voorkoomend geval in 't byzonder, is gemaklyk te begrypen, en eischt geene nadere ophelderingen. Meer noodzaaklyk mischien is het, aan te merken, dat men als en de Klaager, en de Beklaagde, elk voor een gedeelte het regt aan hunne zyde hebben; dat men zegge ik, alsdan den Weg moet inslaan van bemiddeling, en tragten, de twistende partyen te brengen tot een vrywillig, en minzaam vergelyk.

II. HOOFT-

 II. H O O F T D E E L.

Beantwoording der Vraagstukken tot het Lyfstraflyk Regt behoorende.

I. V R A A G S T U K.

*Is eene Vrouw, betigt van haare Vrugt ontydig te hebben afgedreeven,
waarlyk schuldig aan deeze misdaad?*

§ 2768.

De beantwoording van dit Vraagstuk, is zeer moeilyk, zoo om dat de Middelen, doorgaans als Vrughtafdryvende beschouwd, zulks niet zyn dan onder voorwaarde eener tot Miskraam geschikte Lighaamsgefteltheid, die niet altoos stellig genoeg beweerd of ontkend kan worden; als om dat men zeldzaam kan zeker zyn, dat van die Middelen gebruik gemaakt is, voorbedagtelijk, of onschuldig.

§ 2769.

Algemeen genoomen, handeld men derhalven voorzigtig, als men, ten opzichte van dit Geschilftuk, openhartig zyne onzekerheid belyde, en hetzelfde geheellyk laate ter besliffing van den Regter.

II. V R A A G S T U K.

Is een dood gevonden Kind, willekeurig om het Leven gebragt, dan niet?

§ 2770.

De voornaame eisch van dit Vraagstuk, is het bewys, of de ontkenning eens bedreeven Kindermoord; dat is, der gewelddadige ombrenging van een eerstgebooren Kind, 't zy in, 't zy na de Verlosfing; voor zoo veel naamlyk dit bewys, die ontkenning, onder de beoordeeling kan vallen van een Heelmeester.

§ 2771.

Men kan aan dien eisch by geene mooglykheid voldoen, zonder verzeekerd te zyn, dat het gegeven Kind levend of dood gebooren is; en zonder dat men weete, of deszelfs Dood, al dan niet, afhangt van eenigerlei willekeurige oorzaak, geene betrekking altoos hebbende tot de Verlosfing.

§ 2772.

Een Kind stelt men, dood gebooren te zyn, als men welbeweezen weet, dat de Moeder staande den loop der Zwangerheid, verscheiden zwaare Ziekten heeft doorgestaan, en een geruimen Tyd voor de Verlosfing, geenerlei Leven gevoeld heeft: als men aan het Lighaam des Kinds, zekere veerkragtlooze en niet miskleurige indrukzels bespeurd: als deszelfs Huid week, en te gelyk bruin rood is: als de Spieren slap, en saamengevallen zyn: als de Opperhuid, geheel, of voor het meeste gedeelte, van de Huid gescheiden is: als de Navelftreng dun, gerimpeld, en als uitgedroogd, schynd: als de Beenderen van het Bekkeneel, buitengewoon zagt zyn, en zeer weinig onderling aan een hangen: als de Hersenen ontbonden, het Hart en de Bloedvaten, met geronnen of ontbonden Bloed opgevuld, en de dikke Darmen, en Pisblaas, leedig zyn: als men in eenige der Ingewanden, duidelyke blyken ontdekt van Verrotting: als de Longen vast zyn, eene donkerroode Kleur hebben, en ne-

derzinken in het Water: als eindelyk de Fontenel zeer ingedrukt is, zonder dat men eenige verschynzelen waarneemt eener uiterlyke beleediging; en alle Deelen van het Lighaam, of by uitstek schraal, of gezwollen zyn.

§ 2773.

Men stelt hetzelfde, levend gebooren te zyn, wanneer het zyne behoorlyke lengte, dikte, en volkoomenheid heeft: als deszelfs Bloedvaten niet bovenmaaten opgevuld zyn met Bloed: als de Navelstreng eene genoegzaame dikte en zagtheid heeft: als de Mond opgevuld is met schuim, en men hier of daar eenige Bloedvlekken waarneemt: gelyk ook, en wel voornaamlyk, als de Longen bleek en sponsagtig zyn, en dryven op de oppervlakte van het Water.

§ 2774.

Dat het eene gewelddaadige Dood gestorven is, besluit men inzonderheid uit het aanweezen van zulke Kwetzingen, welke ook by Volwasfene, de Dood veroorzaaken, mits dat daar nevens byzonderheden plaats hebben, welke bewyzen, dat die Kwetzingen, niet na den Dood, en toevallig, zyn aangebragt: uit de byzynde en zeer blykbaare verschynzelen eener Verftikking, van hoe daanig eenen aart deeze ook zyn moogen: uit eene verzuimde binding, of de affcheuring der Navelstreng, gepaart met eene ontleediging der Bloedvaten: uit eene ontwrigting eindelyk van het Hoofd, of verdraaijing der Halswervelen, met nevensgaande kenmerken eener zwaare, vooräl diepe Kneuzing.

§ 2775.

Om egter uit de opgetelde Verschynzelen van elk der gevallen § 2774. gemeld, een besliffend besluit te trekken voor eene onderfelde Kindermoord, moeten 'er verscheide derzelve faamenloopen, en behoord men tevens, zooveel mooglyk zy, zig te verzeekeren, van den aart zelve der Verlofing, en der toevallige omftandigheden, welke daarby hebben plaats gehad.

§ 2776.

De ontkenning eener zelfde Moord, berust voornaamlyk op het afzyn der Tekenen § 2774. beschreeven; en ook daarop, dat de Verlofing gefchied is onder eene toevallige faamenloop van byzonderheden, in staat om den Dood des Kinds te veroorzaaken.

III. V R A A G S T U K.

*Is een Mensch, dood in het Water gevonden, al of niet, levend daarin
geworpen?*

§ 2777.

Deeze Vraag moet men zig wel wagten, van immer bevestigend te beantwoorden; om dat, schoon de opvulling der Longen met een wit schuimend Vogt, het uitsteken der Tong, de opvulling van den Neus en Mond met Schuim, het overeind staan van het Strotklepje, de opvulling van de Aderlyke Boezems der Hersenen, de sluiting der Kaakbeenderen, de styfheid der Ledemaaten, en eene zeer sterke kromming der Vingeren, bewyzen mogten dat 'er waarlyk verdrinking hadt plaats gegreepen; en eenige nevensgaande Wonden een sterk vermoeden gaven van Moord: om dat men zegge ik, altoos egter in het onzoekere blyft, of de Drenkeling zelve, zig willekeurig gewond, en in het Water gestort heeft, dan of zulks geschied zy door een ander.

§ 2778.

Ontkennend kan men dezelve beantwoorden, als voorgemelde Verschynzelen geheel niet gezien worden, en men geene Kenmerken bespeurd van eenigerlei gewelddadige beleediging. In dit geval naamlyk is het waarschynlyk, dat men het gevonden Lighaam in het Water geworpen heeft na den Dood, alleen om zig te ontheffen van de kosten der Begraaffenisfe, of om eenige andere niet zeer wraakbaare reeden; of, dat het daar is ingevallen, na een onvoorzien, onbekend, toevallig, en volstrekt onschuldig, Sterf geval.

IV. VRAAG.

IV. V R A A G S T U K.

Is iemand, hangend gevonden, waarlyk den dood gestorven eens Gehangene, en indien ja, heeft by zig zelve verhangen, of is zulks geschied door een ander?

§ 2779.

De Dood der Gehangenen is afhankelijk, of van eene enkele toedrukking der Luchtpyp, of van eene verbreeking der Kraakbeenderen van het Strottenhoofd, of van eene Ontwrigting der Halswervelen.

§ 2780.

Het eerste geval heeft doorgaans plaats by dezulke die zig zelve verhangen hebben: het tweede bespeurd men, en by deeze, en by hen die door een ander zyn opgehangen: Het laaste gebeurt mischien nimmer, dan ingevolge eener tegenwillige, en gewelddaadige ophanging.

§ 2781.

Men kan derhalven, algemeen genoomen, vast stellen, dat iemand hangend gevonden, waarlyk den Dood eens Gehangene gestorven is, wanneer men uitwendig aan den Hals, en inwendig, aan de Luchtpyp, het indrukzel ontdekt van een wurgend Touw, Koord, Lind, of dergelyke, sterk genoeg om de zwaarte van het Lighaam op te weegen; en als men tevens waarneemt, dat het Aangezicht paarsch is, de Oogen sterk uitpuilen, de Tong en Lippen zeer gezwollen zyn, en 'er eene groote ophooping van Bloed is in de Vaten der Longen.

§ 2782.

In het byzonder, moet men zig twyffelächtig verklaaren omtrent het tweede gedeelte van het Vraagstuk, als men by voorgemelde Kenmerken, niets anders bespeurd dan eene verbreeking der Kraakbeenderen van het Strottenhoofd; ee-

ne gewelddadige Ophanging ontkennen, als deeze zelfde Verschynzelen geheel alleen plaats hebben; en dezelve bevestigen, wanneer men eene verbreeking of ontwrigting der Halswervelen waarneemt.

V. V R A A G S T U K.

Moet de Dood van een gegeven Voorwerp, aan eenig gebruikt Vergif worden toegeschreeven?

§ 2783.

Het Woord *Vergif*, betekend hier ter plaatze bepaaldelyk dat gene, welk, door eene daarin opgeslooten kragt, hoedaanig deeze ook zyn mooge, het Leven vernield van hem die daar van gebruik maakt,

§ 2784.

Oneindig byna, is het getal deezer Vergiften. De meest gemeenzaame egter, zyn het Loodwit, het wit Rottekruid, de opgeheeven bytende Kwik, het sterk Water, het Koningswater, de verschillende foorten van Kopperrood, het Spaansch groen, de dulle Kervel, de Nagtschade, het Heulsap, zekere foorten van Paddestoelen, de Doornäppel, het Bilzenkruid, en dergelyken.

§ 2785.

Sommige derzelve, bewerken den Dood, op eene schielyke en zeer pynlyke wyze; andere doen zulks langzaam en ongevoelig. De verschillende Natuur van deeze, en de meerdere of mindere hoeveelheid waarinze gebruikt zyn, bepalen inzonderheid het een en ander.

§ 2786.

Deeze zelfde verscheidenheden, en de veel of weinig blykbaare veranderingen, welke in het doode en vermoedelyk vergeeven Lighaam bespeurd worden, maaken, dat men dan eens stellig, dan eens twyffelächtig, en somwylen geheel niet, de voorgestelde Vraag kan beantwoorden.

§ 2787.

§ 2787.

Algemeen genoomen, wordt eene Vergeeving daar door aangewezen, dat iemand, te vooren gezond, en zonder eenige gemeenschap gehad te hebben met een ander die aan eene besmetlyke Ziekte onderhevig is, na eenig gebruikt Voedzel, of Geneesmiddel, plotslings overvallen wordt van Buikpyn, Dorst, Walging, Braaking, Buikloop, Flauwte, Stuiptrekkingen, en dergelyke: dat deeze Toevallen, 't zy 'er eenige of geene Hulpmiddelen tegen gegeven zyn, niet dan met den Dood hebben opgehouden: dat men in het doode Lighaam bespeurd, loodverwige Huidvlekken, zwelling van den Buik en van het Aangezicht, opblaazing, inkrimping, ontsteking, versterving, doorknaaging, of onthuiding van de Luchtpyp, den Slokdarm, des Maags, of der Darmen: dat men eindelyk, in de een of ander der gemelde Ingewanden, of in verscheiden tegelyk, eenig overblyfzel ontdekt van de genoemde, of van eenige andere Vergiften, kenbaar vooräl uit derzelve onderwerping aan zekere Proeven, welke wy in het vervolg zullen aanwyzen.

§ 2788.

Twyffelächtig beschouwd men dezelve, als een schynbaar gezond Mensch, schielyk gestorven is in één of meer der voorbeschreeven toevallen; als 'er wettige redenen zyn om te vermoeden, dat 'er eene Vergiftiging heeft plaats gehad; en, wanneer de ontleeding van het doode Lighaam, of dubbelzinnige, of geheel geene kenmerken van een gebruikt Vergif, opleverd.

§ 2789.

Men ontkend allerlei Vergiftiging, als men de spysverteerende Werktuigen, ongeschonden vind; als 'er geene overblyfzelen van eenig Vergif ontdekt worden in de stof daarin beslooten; als 'er aan de oppervlakte des Lighaams, geenerlei Verwonding plaats heeft, door dewelke men eenig Vergif heeft kunnen aanbrengen; als de Luchtpyp, deszelfs takken, en de zelfstandigheid der Longen, geene kenmerken draagen van Verschroeiing, Ontsteking, of Versterving; en, als deeze Kenmerken, haare aanwezigheid onderfeld zynde, ingevolge van zekere omstandigheid, of omstandigheden, aan eene andere, en geheel onschuldige oorzaak kunnen worden toegeschreeven.

VI. V R A A G S T U K.

Is eene gegevene Wonde doodelyk?

§ 2790.

Eene Wond, algemeen genoomen, wordt Doodelyk genoemd, alsze op welke eene wyze zulks ook zyn mooge, van den dood agtervolgt wordt.

§ 2791.

In het byzonder, en wel in een Geregtelyken zin, wordt dien Naam niet gegeven dan aan eene Wonde, welke altyd, in alle gevallen, op eene noodzaaklyke wyze, en zonder eenige uitzondering, het Leven van den Lyder doet verlooren gaan.

§ 2792.

Als zoodaanige Wonden moet men aanmerken.

Aan het Hoofd.

1. De verpletteringen, en geheele of gedeeltelyke dwersfche Affnydingen der Voorhersfenen.

2. De Wonden van het Weerächtig Lighaam.

3. Alle beledigingen van het Hersfengeftel zonder onderscheid, vergezeld van zulk eene groote uitftorting van Bloed in de holligheden der Hersfenen, of op den grond van het Bekkeneel, dat noch de Natuur, noch de Kunst, zig in staat bevinden om dezelve op te ruimen.

4. De diepe Kwetzingen, en aanmerklyke faamendrukkingen, of verscheuringen der Agterhersfenen, en van het verlengde Merg.

5. De

5. De Wonden der aderlyke Boezems, en van de groote Slagaderen der Hersenen, op plaatzen voor geene Heelkundige hulp vatbaar.

Aan den Hals.

1. De Wonden van het bovenste gedeelte des Rugmergs, en die van deszelfs gantsche uitgestrektheid zonder onderscheid, voornaamlyk als deeze diep in zyne zelfstandigheid indringen.

2. De gantsche affnyding der Hart- of Middenrifts-zenuwen, gelyk ook die der Zenuwen van het agtste Paar, en der Tusschenribbige zenuwen.

3. De Wonden der Hals- en Wervel-slagaderen.

4. De geheele affnyding, of verscheuring, der Luchtpyp, des Slokdarms, of van beide deeze Deelen tevens.

5. De Ontwrigting of verbreeking, van deeze of gene der Halswervelen.

Aan de Borst.

1. De wonden der Longen, met kwetzing van derzelver voornaamste Bloedvaten.

2. De doorgaande Wonden van het Hart, deszelfs Oortjes, Aderlyke Boezems, en Kroonslagaderen.

3. De kwetzing der Groote slagader, Longslagader, Holle ader, en Longaderen, als mede die der ongepaarde Ader.

4. De Wonden van den Borstbuis, en deszelfs groote Watervaten.

5. De kwetzing der Onderfleutelbeensche Slagader, ter plaatze waar dezelve over de eerste Rib, en beneden het Sleutelbeen, doorgaat.

6. Alle Wonden, die tegelyk de beide holligheden der Borst doorbooren, en zoo groot zyn, datze plotslings de Ademhaaling onderdrukken, door eene Luchtkolom in te laten, merklyk meerder, dan die door de Strotspleet indringt.

7. De opening van één of meer, der Tusschenribbige slagaderen, in de nabijheid van den Ruggraat.

8. Alle zeer zwaare kneuzingen van de Borst, met verbreeking deezer zelfde Vaten, en zulk eene groote zwelling, dat men by geene mooglykheid het juiste punt dier verbreeking, bepaalen kan.

9. De kwetzing der inwendige Mamslagader, met omstandigheden vergezeld, welke dezelve meer of min onkenbaar maaken.

Aan den Buik, en de Borst beiden.

De groote Wonden van het Middenrif, 't zy in deszelfs Spier- of Peesagtig gedeelte.

Aan den Buik zelve.

1. De Wonden der Lever, met kwetzing van derzelve groote Bloedvaten.

2. De diepe Wonden van de Milt, onder dezelfde voorwaarde.

3. De verpletteringen van den Maag, en de geheele affnyding deezer Deels in de *Cardia*, of den *Pylorus*; gelyk ook, de zeer groote Wonden van dit Ingewand, op plaatzen welke den toegang aan de Hand des Heelmeester, verbieden.

4. De Wonden der groote Bloedvaten van het Net, welke men niet ontdekken kan by het Leven, 't zy om deeze of gene reeden, en die aanhoudend hun Bloed hebben uitgestort in de Buiksholte.

5. Gelyke Wonden van het Darmschyl.

6. De geheele, of byna geheele affnyding, van het begin der dunne Darmen.

7. De Wonden van het Alvleesch, met kwetzing van deszelfs voornaame Bloedvaten, of Loosbuis.

8. Die der Galblaas, Galbuis, Leverbuis, gemeene Galleider, en Pisleiders.

9. De

9. De kwetzing van de groote Bloedvaten der Nieren, en de verplettering deezer Ingewanden.

10. De diepe Wonden, en verpletteringen van de Milt; gelyk ook de Wonden van derzelver groote Bloedvaten, en die der *Vasa brevia*.

11. De kwetzing der groote Slagäder, Holleäder, en van alle derzelver oorspronglyke Takken.

12. De Wonden der Zaad-slagäderen op het Schaambeene, als het Bloed wordt uitgestort in het Bekken, doordien het afgesneden vat zig naar denzelfden kant intrekt.

Aan de Ledemaaten.

De kwetzing der Dyeflagäder, in haaren loop over het Darmbeene, met intrekking van het Vat binnenwaards, en uitstorting van deszelfs Bloed in het Bekken.

§ 2793.

Ik zegge dat alle deeze Wonden op eene noodzaaklyke wyze, en zonder eenige uitzondering, doodelyk zyn, om dat my niet bewust is, dat 'er tot nog toe, eenige bewyzen van het tegendeel, waar op men eenigzints kan sfaat maaken, voorhanden zyn; en, zoowel de Natuur als werking der gewonde Deelen, alle mooglykheid tot herstel uitsluiten.

§ 2794.

Zeer veel andere Wonden, door de Schryvers gesteld op de lyst der Doodelyke, zyn zulks geenzints, worden somwylen geneezen, en kunnen ten meesten, als *Toevallig doodelyk* beschouwd worden.

§ 2795.

Eene *Toevallig doodelyke Wonde*, men vergunne my deeze uitslap, is zulk eenne, welke op zig zelve gelaaten doodelyk, maar door de Konst geneesbaar is; en ook die, welke uit haaren eigen aart niet doodelyk zynde, door deeze of gene bykoomende oorzaak, doodelyk worden.

§ 2796.

Tot de rangschikking van deeze, behooren voornaamlyk.

1. Alle Hoofdwonden, waarin het buitengevaate Bloed zoo gering is, dat het door de Natuur kan opgenoomen worden, of dus gelegen, dat men het door de Panbooring kan opruimen.
2. De niet diep indringende schoon uitgebreide Wonden der Voorhersfenen.
3. De kwetzing des langwerpigen Boezems van het harde Hersfenvlies.
4. De Wonden der Slaap - Kaak - en Tong - slagäderen.
5. De kwetzing der uitwendige Halsäderen, en die van alle niet zeer grootte Slagäderen aan den Hals.
6. Alle Wonden der Luchtpyp en van den Slokdarm, anders dan derzelve geheele affnyding.
7. De Wonden der Longen, zonder kwetzing van derzelve groote Vaten.
8. De geringe Wonden van het Hartenzakje, en des Middenrifts.
9. De Wonden der Tuschribbige slagäderen, en van de uitwendige Mamslagäder.
10. De oppervlakkige Wonden der Lever, Milt, van het Alvleesch, en der Nieren.
11. Zulke Maagwonden, welke den toegang niet verbieden aan de Hand des Heelmeester, of die zeer klein zyn.
12. Alle Darmwonden, buiten de geheele affnyding van het beginzel deezes Buis.
13. De Wonden der Pisblaas en van de Lyfmoeder.
14. De Wonden van het Net.
15. De

15. De kwetzing der *Arteria Epigastrica*, in haaren loop langs de regte Buikspier.

16. De Wonden der Oxel, Arm, Speek, en Ellepyps slagäderen; gelyk ook die van alle derzelve Takmaakingen.

17. De kwetzing der Dyeslagäder langs de gantsche lengte van den Dye, en van derzelve verdeelingen in het Been en den Voet.

18. Alle Zenuwwonden eindelyk der Ledemaaten, hoedaanig deeze ook zyn moogen.

§ 2797.

Uit alles wat ik tot hier toe omtrent de bepaaling der Doodelyke Wonden hebbe aangemerkt, zal het niet moeilyk zyn het voorgestelde Vraagstuk te beantwoorden, zoo haast de ontleeding van het doode Lighaam, ons de natuur der Wonde heeft doen kennen, en ons tevens verzeekerd heeft van alle andere byzonderheden, welke in dit Lighaam plaats grypen, en van eenigen invloed kunnen zyn, op de wonde.

§ 2798.

Altoos egter moet men in zyne beoordeeling met zeer veel behoedzaamheid te werk gaan; en in twyffelägtige gevallen zig bestendig erinneren, dat het beter is vyftig schuldige vry te spreken, dan één onschuldige te veroordeelen.

VII. V R A A G S T U K.

By hoedaanige Voorwerpen is het gebruik van den Pynbank ongeoorloofd?

§ 2799.

De Pynbank, schoon in ons Land, en vooräl in onze Stad, nimmer gebruikt wordende dan om een Misdaadiger te doen bekennen, van wiens Wanbedryf men reeds alle mooglyke zekerheid heeft, zoude men egter niet kun-

nen vry pleiten van misbruik, indien daaraan ook dezulke onderworpen werden, welke uit hoofde van zekere Natuurlyke, of Geneeskundige reedenen, of voor altoos, of althans voor eenen bepaalden Tyd, van dezelve moesten bevryd blyven.

§ 2800.

Men ziet hier uit, de noodzaaklykheid van het voorgestelde Vraagstuk, en tevens die, van de bepaaling der gevallen, welke voornaamlyk het gebruik des Pynbanks verbieden. De volgende Aanmerkingen zullen, denke ik, dit stuk voldingen.

§ 2801.

1. AANMERKING. *De Pynbank wordt enkel gebruikt ter bekentenis der Waarheid, en ondersteld derhalven in hem die gepynigd wordt, het gebruik zynner redelyke vermoogens.* Alle Misdadigers derhalven, welke, welbeweezen, 't zy veel 't zy weinig blyken geeven van een gekrenkt Verstand, moeten daarvan bevryd blyven.

§ 2802.

2. AANMERKING. *Hy die gepynigd zal worden, moet voor het minst dus gesteld zyn, dat noch zyne Gezontheid, noch zyn Leven, door de Pyniging in een blykbaar gevaar gesteld worden.* Men moet dus van den Pynbank verchoonen, zeer jonge, Zwakke, of stoupe oude Menschen; dezulke welke in het geval zyn van Ziekte, of die Gebreken hebben, uit haaren eigen aart gevaarlyk; gelyk ook Vrysters en Vrouwen, ten tyde haarer Maandelykche zuiveringen. Pas geneezen Ziekten, en dergelyke Heelkundige gebreken daarenboven, die door de Pyniging zouden kunnen hernieuwd worden, zyn eene andere reeden tot verschooning.

§ 2803.

3. AANMERKING. *Het gevaar dat de Pynbank, zelfs voor het gezondste Mensch insluit, moet alleenlyk bepaald blyven tot den Misdadiger.* Zwangere Vrouwen derhalven, moeten nimmer gepynigd worden; wyl men daar door het Leven van de Vrugt zoude kunnen vernietigen. Of zoogende Vrouwen
een

een gelyk regt hebben tot uitzondering, is by my noch twyffelächtig, althans wanneer men andere Zoogsters bekoomen, of het Kind zonder eenig nadeel, de Borst ontbeeren kan.

VIII. V R A A G S T U K.

Welk zyn de gevallen waarin iemand niet aan den Lyve mag gestraft worden?

§ 2804.

De *Lyfstraffen* zyn of Pynlyke, of Doodstraffen. Aan beiden mag men niet onderwerpen, die niet moogen gepynigd worden. De Doodstraf egter, behoeft men geenzints by eene Vrouw, die in 't geval is haarer zuiveringen, te doen uitstellen.

IX. V R A A G S T U K.

Hoedaanige omzigtigheden moeten 'er in de Tugtgingen in agt genoomen worden?

§ 2805.

Een Misdadiger wordt getugtigt, 't zy voor altoos, 't zy voor eenen bepaalden Tyd, of alleen door hem op te sluiten in eene Gevangenisfe, of tevens, door hem te onderwerpen aan eenigen Arbeid.

§ 2806.

In het eene niet minder, als in het andere deezer gevallen, moet men zorg draagen, dat zyn verblyf rein, lugtig, en gezond is; dat hy eene ordentelyke legplaats heeft; dat zyne Voedzelen, schoon eenvoudig, in genoegzaame hoeveelheid, en goed in hun foort zyn; dat hy des Winters, genoeg beveiligd is

voor de Koude; en dat hy, in het geval zynde van Ziekten, niet verftooken zy van de noodige Genees- en Heelkundige Hulpmiddelen.

§ 2807.

In het laaste geval moet de arbeid, zoo na doenlyk, evenreedig gemaakt worden aan de blykbaare kragten van den Tugteling, en eerder te ligt dan te zwaar zyn, inzonderheid als denzelfven voor eenen langen Tyd, of geduurende zyn gantsche Leven ter gevangenisfe veröordeeld is. Slepemde Ziekten daaröbven, en ongeneeslyke Gebreken van eenig merklyk aanbelang, vorderen eene verzagting van den gewoonen arbeid, of eene andere, die met zynen toestand beter overöenkoomt.

§ 2808.

Wenschelyk ware het, men vergeeve my deeze aanmerking, dat de voorbeschreeven oplettenheden in alle Tugthuizen wat meerder in agt genoomen werden; en de Tugtelingen in veele Landen, en op veele Plaatzen, minder reeden hadden om zig te beklagen over de wreedheid van hun Noodlot.

III. H O O F T D E E L

De Geregtelyke beschouwing van een dood Lighaam.

§ 2809.

Geregtelyke beschouwing van een dood Lighaam, wordt genoemd, het Ontleedkundig onderzoek van zulk een Lighaam, gedaan op orde van den Regter, met oogmerk, om deeze te onderrigten van verscheiden byzonderheden, by de Wetten bepaald, en vallende buiten den kring zyner Kundigheden, of voor geene andere ontzwagteling vatbaar.

§ 2810.

§ 2810.

Als zoo veele voornaame byzonderheden derzelve moet men aanmerken.

1. De Gevallen waarin ze inzonderheid moet plaats grypen.
2. Derzelve foorten.
3. De Perfoonen door wien ze moet gedaan worden.
4. De Perfoonen die daar by moeten, of moogen, tegenwoordig zyn.
5. De voorwaarden, welke ten opzichte der Schouwing onderfeld worden.
6. De Wondfchouwing.
7. De Schouwing van een dood gevonden Kind.
8. De Schouwing eens Vergevene.
9. De Schouwing eens Gehangene.
10. De Schouwing van een Drenkeling.

Wy zullen alle deeze byzonderheden, onder even zoo veele Opschriften voordraagen.

De Gevallen welke eene Geregteijke beschouwing vorderen.

§ 2811.

Geregteijk moeten beschouwd worden; alle die onvoorziën, en op eene ongewoone wyze, gestorven zyn, mits dat daarömtrent, eenigerhande nadeelig vermoeden plaats grypt: dezulke die op 's Heeren Wegen zyn dood gevonden: zy, die gestorven zyn, ingevolge eener gewelddadige belediging, welke men niet zeker weet, waaraan toe te fchryven: die genen, welke meerder of minder blykbaar, gestorven zyn na eene hun aangebragte Wonde: dezulke, die waarfchyndlyk, zig zelve, op deeze op gene wyze, om het Leven gebragt hebben: de Drenkelingen: en zy allen die vermoedelyk vergeeven zyn.

De foorten der Geregelyke befchouwing.

§ 2812.

De Geregelyke Schouwing van een dood Lighaam, betreft alleen deszelfs buitenfte oppervlakte, of breid zig tevens uit tot de inwendige Deelen. Het eerfte foort kan men den naam geeven van *Geregelyke bezigtiging*, en is in alle opgetelde gevallen, altoos noodzaaklyk. Het laaste voerd den naam van *Geregelyke ontleeding*, en kan in fommige gevallen worden nagelaaten.

De Perfoonen door wien de Geregelyke Schouwing moet gedaan worden.

§ 2813.

De Wet van KEIZER KAREL vordert hier toe, niet meer dan één Heelmeester. Op meest alle plaatzen egter, gefchied dezelve, en door deeze, en door een Geneesheer. In onze Stad zelfs, waar men in het ftuk der Regten, altoos gewoon is met de uiterfte voorzigtigheid te werk te gaan, beftaat het Gefelfchap der Wondfchouwers, uit den tydelyken Hoogleeraar der Ontleeden Heelkunde, de Geneesheer, en de twee Heelmeesters van den Geregte. Hoedaanig eene fchikking daarömtrent ook plaats grype, altoos moeten het lieden zyn van eene beproefde Kunde, een goed Oordeel, eene meer dan gemeene handigheid in het Ontleeden, en fttaande onder de verpligting van eenen byzonderen Eed. In gevallen naamlyk van zoo veel aanbelang, is alle onöplettenheid ten deezen opzigte, onverschoonlyk.

De Perfoonen, welke daar by moeten, of moogen, tegenwoordig zyn.

§ 2814.

Zy, die by eene Geregelyke Schouwing van een dood Lighaam, voornaamlyk van een neêrgeflagene, moeten tegenwoordig weezen, zyn volgens de Wet van denzelfden Keizer, de Regter, twee Schepenen, en een Geheimschryver. Of daar by, gelyk veeläl gefchied, ook dezulke zyn moogen, die onder geene de minfte Geregelyke verpligting ftaan, fchynd my voor het minst toe,
als

als zeer twyffelagtig, vermits 'er fomwylen gevallen voorkoomen, welke of uit deeze of uit gene hoofde, geheimhouding eifchen, en men die van hun, noch verwagten, noch strikt genoomen, vorderen kan.

De Voorwaarden welke ten opzigte der Schouwing, onderfeld worden.

§ 2815.

Geenerlei Schouwing moet ondernoomen worden, ten zy het doode Lighaam zig bevind in eenen ftaat, welke niet verbied hetzelve in alle of immers de meeste Deelen, nauwkeurig te onderzoeken. Zoo dra derhalven de Verrorring hetzelve tot eenen merklyken trap heeft doen ontäarten, moet men zig beleefdelyk van alle Schouwing verfchoonen. De plaats daarënboven, waar de Schouwing gefchieden zal, en de Werktuigen daar toe noodig, moeten elk in hun foort goed zyn, op dat men niet door het een of ander, in zyn onderzoek belemmerd worde, of zig genoodzaakt vinde tot het maaken van veranderingen.

De Wondfchouwing.

§ 2816.

De *Wondfchouwing* moet altoos in zig besluiten de beide deelen der Geregte-lyke Schouwing van een dood Lighaam, § 2812. befchreeven; dat is te zeggen, men moet nimmer overgaan tot de Geregte-lyke ontleeding, dan na dat men alvoorens, de Geregte-lyke Bezigtiging, met alle mooglyke oplettenheid heeft aangewend.

§ 2817.

Als zoo veele voornaamfte byzonderheden deezer bezigtiging moet men aanmerken.

1. Dat de gantsche oppervlakte van het Lighaam, niets uitgezonderd, nauwkeurig befchouwd worde, en men alles wat daar aan als tegennatuurlyk ontdekt wordt, en eenige de minfte betrekking tot het geval heeft, of kan hebben, aantekene.

2. Dat

2. Dat men geen onderzoek yzer, noch eenig ander Werktuig, 't gene toevallig zoude kunnen beleedigen, in de Wonde brenge, om den staat daar van te onderzoeken.

3. Dat 'er zorgvuldig worde toegezien, of 'er uit eenige natuurlyke openingen van het Lighaam, of uit de Wonde, deeze of gene vogten, 't zy Bloed, Etter, Pis, Drekstof, en dergelyke, uitvloeije.

4. Dat men de uiterlyke grootte, gedaante, en plaats der Wonde, nauwkeurig in opmerking neeme; en de eersten, als zulks mooglyk is, met de gedaante van het wondend Werktuig vergelyke.

5. En eindelyk. Dat men de algemeene hoedaanigheid van het doode Lighaam, deszelfs magerheid, opblaazing, en kleur inzonderheid, wel in aanmerking neeme.

§ 2818.

De meest hoofdzaakelyke byzonderheden der Geregteleyke ontleeding zyn deezen.

1. Men moet altoos, en in alle gevallen van veel aanbelang, de drie voornaame Holligheden des Lighaams openen.

2. Het allerëerst opent men die Holte, waar aan de Wonde is toegebracht.

3. De Deelen, om de Wonde gelegen, moet men met het Mes niet aanraaken, dan na dat men bereids deszelfs voortgang ontdekt heeft.

4. De Ingewanden van ieder Holte, moeten nauwkeurig onderzocht worden.

5. Men moet oplettend toezien, of 'er in deeze Holten ook eenigerlei vreemde Lighaamen, 't zy vaste, 't zy vloeibaare, aanwezig zyn; en in beide gevallen, derzelve aart, en hoeveelheid, byzonder in aanmerking neemen.

6. Alle Bloedvaten in dezelfde Holte begreepen, en van eenig aanbelang, moeten met de meest mooglyke nauwkeurigheid, onderzocht worden.

7. Aan

7. Aan een zelfde onderzoek moet men onderwerpen, alle aanzienlyke Zenuwen niet alleen, maar ook allerlei vogtvoerende Vaten, van aart by voorbeeld, als de Borstbuis, de groote Melkvaten, en dergelyken.

8. By de opening van het Hoofd, moet het bovenste gedeelte des Bekkeneels, behoedzaam met de zaag worden weggenoomen; en behoord men vervolgens wel toe te zien, of de Hersfenen, derzelver Bloedvaten, en de Aderlyke Boezems van het harde Hersfenvlies, geheel, of gekwetst zyn: of 'er eene uitstorting van Bloed of van eenig ander Vogt plaats heeft op de Hersfenen zelve, op den grond des Bekkeneels, of in eenige holligheid der eersten: of die uitstorting, indien 'er een ontdekt wordt, veel of weinig is: of eindelyk, de Bekkeneelsbeenderen, dezelve onderfeld gebrooken te zyn, al dan niet, hunne gewoone dikte en vastheid hebben.

9. Het openen der Borst, vordert eene zeer voorzigtige afzondering van het Borstbeen met de Ribben en Sleutelbeenderen; op dat de Onderfleutelbeensche, of eenige andere aanmerklyke Bloedvaten, niet beschadigt worden. Na dezelve moet men onderzoeken; of 'er eenig Ingewand gekwetst is, en zoo ja, welk, en hoedaanig? Of 'er uitstorting plaats heeft, en waar, van welk eene Natuur, waar uit, of in welk eene maate? Op welk eene plaats de Wonde is aangebragt, en hoedaanig haare loopstreek zy? Of 'er in de Holligheden van het Hart, of de daar mede overeenstemmende groote Bloedvaten, *Polypi* gevonden worden? Of de Longen, over het geheel genoomen, welgesteld zyn, dan zig bevinden in eenen staat van Ontsteking of Verzwearing? En eindelyk; Of de Ribben, het Borstbeen, of de Rugwervelen, eene verbreeking ondergaan hebben, en van hoe veel belang deeze verbreeking toeschynd?

10. By de opening van den Buik gaat men te werk op de wyze der Ontleedkundigen, mits egter dat de Wond niet gemaakt is in de rigtlyn zelve der gewoone insnydingen, en men onderzoekt alle deszelfs Ingewanden en voornaame Vaten met de grootste zorgvuldigheid.

11. Alle Kwetzingen eindelyk welke men waarneemt, alle tegennatuurlyke veranderingen der Deelen, of wat anders zulks zyn mooge, dat of regtstreeks of van ter zyden, eenigen invloed kan hebben op den staat des geschils, moet

men staande de Ontleeding doen aantekenen, om daar van vervolgens gebruik te maaken in het Bericht 't welk den Regter moet gegeven worden.

De Schouwing van een dood gevonden Kind.

§ 2819.

In de Schouwing van een dood gevonden Kind, moet men, als hetzelfde gewond is, alle oplettenheden gebruiken van de Wondschouwing; en niet gewond zynde, zynen aandagt byzonderlyk vestigen op den staat van het Hart, der grootte Bloedvaten, en van de Longen.

§ 2820.

Men opent naamlyk op de gewoone wyze, de Borstholte, en geeft nauwkeurig agt, of de gelykelyk uitgespannen Longen, het voorste gedeelte van de Borst vervullen, en het Hart als naar gewoonte bedekken: gelyk ook, of dezelve bleek rood, en sponsächtig, dan van eenen anderen aart zyn.

§ 2821.

Men opent vervolgens het Hart, met de daar uit voortkoomende grootte Bloedvaten, en doet zulks met oogmerk, om te zien of ze leedig of vol zyn, en welk eene dikte en kleur het Bloed heeft.

§ 2822.

Men neemt hier na, het Hart, met de Longen en de Borstklier, alles aan een verbonden, uit de Borstholte, werpt dezelve in eenig vat met lauw Water, en geeve oplettend agt, of de Longen op het Water dryven, dan of ze daar in nederzinken.

§ 2823.

Men scheid eindelyk de Longen af van de overige Deelen, en de eene van derzelver kwabben van de andere, om gelyke proef te hervatten met elk afzonderlyk. Somwylen zelfs is het goed, dat men de Longen snyd in kleine stukken, en die allen de een naa de ander aan de Waterproef onderwerpt.

De Schouwing eens Vergevene.

§ 2824.

Het Schouwen eens Vergevene, moet inzonderheid betreklyk gemaakt worden tot de Spysverteerende werktuigen, zoo ten aanzien van derzelve gesteltheid, als ten opzigte van het gene daarin is opgeslooten.

§ 2825.

Omtrent de gesteltheid dier Werktuigen komt voornaamlyk in aanmerking; derzelve opgeblaazenheid en inkrumping; hunne ontsteking en versterving; de roodheid, loodkeurigheid, en zwartheid van derzelve oppervlakte; de openingen, daarin door doorknaaging gemaakt; de opvulling van derzelve Bloedvaten; de onthuiding van hun binnenst Bekleedzel; en zekere geele, of zwarte Korsten in hetzelfde.

§ 2826.

In het onderzoek van het gene in voorgemelde Werktuigen is opgehouden, dienen vooräl de volgende oplettenheden.

1. Men droogd een gedeelte der gevonden dingen, inzonderheid als het Poeijers zyn, op een klein Koolen vuur, in een yzeren vertinden Lepel; en, na hetzelfde nauwkeurig te hebben afgewoogen, strooije men daar van een weinig in het Vuur, en geeve het overige aan eenig Dier, aan een Hond by voorbeeld, eene Hen, of dergelyke. Indien in het eerste geval, eene Hemelsblauwe Damp opwaards klimt, die de Reuk heeft van Knoplook; en in het laaste, de dood van het Dier veröorzaakt wordr; heeft men reeden om te besluiten dat 'er Vergif in plaats heeft, en dat dit Vergif, van den aart is van het Rottekruid.

2. Als het gevondene behoord tot de klasfe der Vloeistoffen, moet men een gedeelte derzelve vermengen met eenige droppelen *neérgedrupte Wynsteen olie*, en nauwkeurig agt geeven op de veränderingen welke het Mengzel ondergaat. Wanneer naamlyk hetzelfde geel word, geeft zulks het aan.

weezen eener scherpe Kwik; en als het opbruist, dat van een Zuur zout, te kennen. In gevallen, waarin deeze Proef niets aanwyst, en alles onveranderd blyft, vermene men een ander gedeelte, met eenigerlei Zuure Geest, en besluite uit eene alsdan gebeurende opbruizing, tot het aanweezen van een Loogzout.

3. Men moet de kleur der gevonden Dingen wel in aanmerking neemen, als welke somwylen alleen, of met eenige nevensgaande Proeven, bewyst, dat 'er eenig Vergif in huisvest, en hoedaanig deszelfs natuur is.

4. Altoos eindelyk, moet een gedeelte van het ontdekt vergif, in handen van den Regter gesteld worden, op dat deeze, zulks noodig vindende, hetzelfde kan onderwerpen, aan het onderzoek van een Geneeskundig Genootschap.

De Schouwing eens Gehangene.

§ 2827.

De verschillende oorzaken van den dood der Gehangenen, zyn § 2779. aangewezen. De kentekenen der Verhanging zyn bepaald in het algemeen § 2782. en in het byzonder, § 2785.

§ 2828.

By de Schouwing der Gehangenen, komt het inzonderheid daar op aan, dat men alle deeze kenmerken, wel in agt neeme; in de ontleding der saamenstellende Deelen van den Hals, met de meest mooglyke nauwkeurigheid te werk gaa; en tevens agt geeve, op alle andere, bezwaarlyk bepaalbare, en van ter zyden bykoomende byzonderheden.

De Schouwing van een Drenkeling.

§ 2829.

Het Schouwen van een Lighaam, dood in het Water gevonden, geschied voornaamlyk om te weten, of 'er waarlyk verdrinking heeft plaats gehad, en of daar nevens ook eenige blyken gezien worden van Moord.

§ 2830.

§ 2830.

Men kan uit § 2777. daar we de kentekenen der Verdrinking opgegeeven hebben, afleiden, wat men van deeze Schouwing denken moete; en hoe weinig dezelve in staat zy om de laaste byzonderheid stelliger wyze te besliffen, indien 'er niet van elders, omftandigheden bykoomen, welke daarömtrent, alle twyffeling uit den weg ruimen,

§ 2831.

Dezelfde oplettenheden, voor het overige, welke in de Wondfchouwing zyn aangepreezen, moeten ook hier by plaats grypen; vooräl, wanneer 'er eenige aanmerklyke Verwonding ontdekt wordt.

IV. H O O F T D E E L.

De Geregteyke Getuigfchriften.

§ 2832.

Een *Geregteyke Getuigfchrift*, is eene fchriftelyke Verklaaring van één of meer Geneesheeren en Heelmeesters, aan den Regter gegeeven op uitdruklyke last van denzelven, in gevallen welke behooren tot de Genees- of Heelkunde, en het Burgerlyk, of Lyfftraflyk Regt betreffen.

§ 2833.

Als zoo veele algemeene verëifchten derzelve, moet men befchouwen.

1. Datze in de heerschende Taal van het Land, zonder inmengzel van eenige uit andere Taalen ontleende Woorden, duidelyk, klaar, kort, en beleefdelyk, geschreeven zyn.

T t 3

2. Dat

2. Dat men 'er invoege, den Naam, Ouderdom, en de Woonplaats van hem omtrent wien hetzelfde verkeerd: de Naam en Kwaliteit des Regters, van wien men het bevel tot onderzoek, ontfangen heeft: de Plaats, waar, en de Tyd, wanneer, dit onderzoek gedaan is: de Naamen der genen, welke van Regtswegen daar by tegenwoordig geweest zyn: en de byzonderheden, daar by waargenoomen; voor zoo veel naamlyk deeze, of regtstreeks, of van ter zyden, eenige betrekking hebben tot den staat des geschils.

3. Dat men in blykbaare gevallen, een stellig, in dubbelzinnige, een twyfelagtig Besluit uitbrengt; en altoos, zoo veel de natuur der zaake, behoudens eene strikte waarheid, maar eenigzints toelaat, zig verklaare ten voordeele van den Beklaagden, inzonderheid in geschillen tusfchen Gehuwden, en in gevallen, welke het Lyftrafkyk Regt betreffen.

4. En eindelyk: Dat menze eerbiedig ondertekend, verzegeld, en onder een behoorlyk adres, in handen stelle, of doe stellen, van den Regter.

§ 2834.

De byzondere vereischten, zyn voor geenerlei bepalingen vatbaar, vermits dezelve even zeer verschillen, als den aart der gevallen welke ter onzer beoordeeling gestelt worden. Eene meer dan gemeene beleezenheid, een gezond Oordeel, eene groote ervarenheid, eene geoeffenheid in het Schryven, en een nauw Geweten, worden ten deezen opzichte, voornaamlyk gevordert van de zyde des Berigtgeevers.

§ 2835.

Om egter, eenig Licht te verspreiden over dit Onderwerp, en niet alles over te laten aan het eigenzelfs bestier van den jongen Heelmeester, die ik by ondervinding weete, dat hierin dikmaalen zig schuldig maakt aan zeer merklyke, en voor de Konst ontëerende misflagen; zullen misfchien de volgende Voorbeelden, en de Aanmerkingen, daar toe betreklyk, van eenigen dienst zyn kunnen.

§ 2836.

I. VOORBEELD.

De ondergetekenden, verëerd door met het onderzoek
 des gevals van oud woonächtig
 hebben dit onderzoek gedaan met alle mooglyke nauwkeurigheid; en neemen
 ingevolge van dien de vryheid, om te berigten, dat bo-
 vengemelde zig waarlyk heeft schuldig gemaakt aan een ontug-
 tig Leven, vermits zy daar by, alle kenmerken gevonden hebben van eenen
 dikmaalen herhaalden Byflaap.

Gegeeven in den
 des Jaars

§ 2837.

2. VOORBEELD.

Ingevolge de orders van hebben de ondergetekenden geëxa-
 mineert oud woonächtig
 en moeten betuigen, by haar geene besliffende verschynzelen bespeurd te heb-
 ben eener verdigte of weezenlyke Zwangerheid; weshalven zy eerbiedig, en
 met alle onderwerping aan. goeddunken, vermeenen, dat bo-
 vengemelde aan een verzeekert toezigt moet onderworpen
 worden, tot tyd en wyle dat de uiterfte wettelyke bepaling der Zwangerheid
 verstreken is.

Gegeeven in den
 des Jaars

§ 2838.

§ 2838.

3. VOORB.

Door gelast tot het onderzoek van
 hier ter Stede gevangen, hebben zy den deezer voldaan aan
 orders, en by dit onderzoek gevonden, dat voorgemelde zig
 waarschynlyk bevind in de Maand haarer Zwangerheid.

Gegeeven in den
 des Jaars

§ 2839.

4. VOORB.

In voldoening aan de orders van hebben de ondergete-
 kenden geëxamineert, het eerstgebooren Kind van en
 Echte lieden, woonächtig en neemen zy de vryheid
 van te berigten, dat zy dit Kind, voor zoo veel men daar van
 by het Leven kan oordeelen, als waarlyk voldraagen aanmerken.

Gegeeven in den
 des Jaars

5. VOORB.

§ 2840.

De ondergeschreevenen, door bevoelen het onderzoek van
 en van derzelver, in Regten voorgewend eerstgeboo-
 ren Kind; verklaaren by deezen, dat zy dit onderzoek, heden den
 gedaan hebben, met alle zorgvuldigheid die het gewigt der zaake vordert; dat
 'er noch by de eerste, noch by het laaste, eenigerlei overëenstemmende, en
 beslissende verschynzelen bespeurd zyn; en wy dienshalven, ons verpligt vin-
 den, om eerbiedig verschooning te verzoeken, voor dat wy het gegeven Vraag-
 stuk, niet op eene stellige wyze, beantwoorden.

Gegeeven in den

§ 2841.

§ 2841.

6. VOORB.

Op orde van heeft de ondergetekende geëxamineert den regter Arm van woonächtig en den-
zelve inderdaad gevonden in den staat van een volstrekt onvermoogen tot de meest noodzaaklyke bewegingen, uit hoofde eener verouderde, en thans geheel onherstelbaare Ontwrigting van den Schouder.

Gegeeven in den
des Jaars

§ 2842.

7. VOORB.

Verëerd met orders, tot het onderzoek van
neemen de ondergetekenden de vryheid van te berigten,
dat zy denzelve, na een nauwkeurig examen, tot zyne gewoone beroeps bezigheden geheel ongeschikt bevonden hebben, uit hoofde inzonderheid, eener zeer aanmerklyke, en oninbrengbaare Darmbreuk.

Gegeeven in den
des Jaars

§ 2843.

8. VOORB.

Op last van en in het byzyn van hebben de ondergetekenden ten zynen huize geschouwd, het doode Lighaam van en daar aan ontdekt eene gestooken Wonde aan de regter zyde van de Borst, op de helft der afstand tusfchen het Borstbeen en de Rugwervelen, groot uitwendig en doorgaande tusfchen de tweede en derde Ribben tot diep in de zelfstandigheid der Long van

dezelfde zyde, met kwetzing van derzelve voornaame Bloedvaten, en eene zeer groote uitstorting van Bloed in de Borstholte; weshalven zy zig verplicht bevinden, om te relateeren, dat zy deeze Wonde als volstrekt doodelyk aanmerken.

Gegeeven in den
des Jaars

§ 2844.

9 VOORE.

De ondergetekende heeft by deezen de eer van kennisfe te geeven, dat door hem, deezen ten Uuren, oud woonächtig verbonden is van eene gekneusde Wonde aan de regter zyde des Hoofds, met verbreeking van het Wandbeen, en alle tekenen van een beleedigd Hersfengestel, hem zoo men zegt, toegebracht door hier ter Stede in de woonächtig.

Gegeeven in den
des Jaars

§ 2845.

Het hoofd van elk deezer Voorbeelden, door de eerste gestippelde Lyn aangewezen, bevat inzonderheid de Tytel van hem, of hun, op wiens bevel het getuigfschrift gegeeven wordt, en waar aan men hetzelfde moet ter hand stellen. *Weledel Gestrenge Heer! Edele Grootagthaare Heeren! Edele Achthbare Heeren! Weledele Heeren!* en dergelyken, zyn in ons Land, de meest gewoone deezer Tytels.

§ 2846.

In ieder der ledige vakken van dezelfde Voorbeelden, moet men invullen, in de eerste plaats, *Uweled. Gestr. Ued. Agtb. Ued. Grootagtb. Uweledus.* of iets anders, overëenkomstig met de waardigheid, en den gewoonen Tytel van den

den lastgeever : en vervolgens , den Naam , de Ouderdom , en de Woonplaats van hem tot wien het Getuigſchrift betreklyk is ; gelyk ook den Tyd wanneer het onderzoek gedaan is ; de Plaats waar men hetzelfde verrigt heeft ; de Stad en Tyd , waar en wanneer het Getuigſchrift gegeven is ; de Naam of Naamen van den Berigtgeever , of der Berigtgeevers ; en dergelyken .

§ 2847.

Alle Geregelyke Getuigſchriften , moeten nauwkeurig verzegeld in handen geſteld worden van den Regter , op dat niemand anders derzelve inhoud kan te weten koomen . Het adres voor zoo veel onze Stad betreft , moet zyn aan den Hoofd-Officier ; *Weledelen Geſtrengen Heere , den Heere Hoofd-Officier deezer Stede* : aan Burgemeesteren , *Edele Groot-Achtbaare Heeren , de Heeren Burgemeesteren deezer Stad* : aan Schepenen , *Edele Achtbaare Heeren , de Heeren Schepenen deezer Stad* : aan het Admiraliteits Collegie , *Edel Mogende Heeren , de Heeren Raaden ter Admiraliteit te Amsterdam* : aan Bewindhebberen der Oost- en Westindische Compagniën , *Edele Achtbaare Heeren , de Heeren Bewindhebberen der Oost- of Westindische Compagnie ter Kamere Amsterdam* : en aan de Regenten der byzondere Gods- of Gasthuizen , *Weledele Heeren , de Heeren Regenten van het Wees- of Gasthuis , deezer Stede* . Op plaatsen waar men aan gelyke Clasfen van Regenten , gewoon is andere Tytels te geeven , moet dit gebruik zorgvuldig in agt genoomen worden . Hetzelfde moet geschieden omtrent de hoogere rangen van Regenten , hoedaanige deeze ook zyn moogen .

V. H O O F T D E E L.

Geregtelyke Maatregelen, ter bewaaring en herstelling van 's Volks Leven en Gezondheid.

§ 2848.

De welvaart van een Land, en van een Stad, hangt voor een groot gedeelte af, van het getal, en de gezondheid haarer Inwooners. Deeze beiden derhalven, op alle mooglyke wyze te bevorderen, is één der hoofdpligten van Hun, die het roer der Regeering in handen hebben.

§ 2849.

Veelvuldig zyn de Maatregelen, hier toe, in verscheiden Landen en Steden genoomen. Niet alle egter zyn even zeer geschikt ter bereiking dier Oogmerken, of worden genoeg gehandhaaft, om al het nut, voor hetwelke zy vatbaar zyn, uit te werken. Sommige zelfs, schoon van het uiterst aanbelang, worden op veele plaatzen, agteloos voorbygegaan, onder het bestier gestelt derzulken die daar van de minste kennis hebben, of ondergeschikt aan byzonderheden, onëindig minder nuttig, indien niet zelfs schadelyk voor de Saamenleving.

§ 2850.

Het zy ons vergund, eene korte aanwyzing te doen van de voornaamste deezer Maatregelen, voor zoo veel dezelve naamlyk betrekking hebben tot de Heelkunde, en dienvolgens, als zoo veele weezenlyke deelen van ons algemeen Ontwerp, kunnen beschouwd worden.

§ 2851.

I. MAATREGEL. De gemeene Buitenwegen, de Straaten, de Graften,
en

en dergelyken, moeten, zoo veel zulks immer zyn kan, wel aangelegt, goed onderhouden, en behoorlyk beveiligd worden.

§ 2852.

2. MAATR. Alle Bruggen, Sluizen, Verlaaten, Overloopen, Poorten, en met één woord, alle gemeene en byzondere Gebouwen, behoord men zorge te draagen, dat altoos hegt, sterk, of voor het minst, niet bouwvallig zyn.

§ 2853.

3. MAATR. Allerlei Wegen, hoegenaamd, regtstreeks, en van naby, op eenig Water uitlopende, moet men op eene welverzeekerde wyze afluiten.

§ 2854.

4. MAATR. De Graffen, Straaten, doorlopende Stegen, Markten, Bruggen, en Sluizen, eener Stad, moeten 's Avonds, en des Nagts, behoorlyk verligt worden.

§ 2855.

5. MAATR. Geene derzelve, moet men toelaaten, dat voor een gedeelte of geheel, onbruikbaar, of gevaarlyk gemaakt worden, zonder eenig behoorlyk geplaatst kenmerk, door Puinhoopen, Houtstapels, Uitgraavingen of dergelyken.

§ 2856.

6. MAATR. Alle bewooners van Huizen, vooräl op de Graffen, moet men verpligten, om by zeer mistig weder, eenen wel verligten Lantaarn buitens Huis te plaatzen.

§ 2857.

7. MAATR. Geenerlei gevaarlyke Fabrieken, noch Trafieken, behooren in de Steden, Dorpen, of in derzelve nabyheid, gedoogd te worden.

§ 2858.

8. MAATR. Het Buskruid voor algemeen gebruik geschikt, moet in wel verzeekerde bewaarplaatzen gelegd, en nooit, dan met de uiterste voorzigtigheid, of zonder een kundig toezigt, bewerkt, of daar uit genoomen worden.

§ 2859.

9 MAATR. Alle verkoopers van dit vernielend Poeijer, behooren onder een streng verband te staan, om hetzelfde zorgvuldig te bewaaren, en slegts in eene maate, dat het geene merklyke verwoesting kan aanrigten, in Huis te houden.

§ 2860.

10. MAATR. Allerlei, ligt gelegenheid geevende oorzaaken tot Brand, moeten voorzigtig geweerd, en 'er nauwkeurige ordes op de Brandblusfing gesteld worden.

§ 2861.

11. MAATR. Niemand moet het geoorloofd zyn, eenig Schietgeweer te verkoopen, dan dat alvoreens, door daar toe aangestelde Proefmeesters, is goed bevonden, en als zoodaanig gemerkt.

§ 2862.

12. MAATR. Het gebruik van allerlei Schietgeweer, met of zonder Scherp gelaaden, in de openbaare Straaten, Graffen, of Markten, eener Stad, buiten expresse orde van den Regter, moet aan een iegelyk, maar vooräl aan Kinderen, scherpelyk verboden zyn.

§ 2863.

13. MAATR. Niemand behoort het vergund te zyn, om eenig, met scherp gelaaden Schietgeweer, in Huis te houden, anders dan in Tyden van gevaar, en met voorkennis van den Regter.

§ 2864.

14. MAATR. Het afsteeken van Vuurwerken, moet niet onverschillig toegelaaten, maar aan zekere voorzigtige bepalingen onderworpen worden.

§ 2865.

15. MAATR. Alle openbaare, en gevaarlyke Spellen, vertooningen, of dergelyken, moeten scherpelyk verboden worden; of voor het minst, niet toegelaaten, dan na het neemen van genoegzaame voorzorgen ter verhoeding van ongelukken, en onder een Geregtelyk toezigt.

§ 2866.

§ 2866.

16. M A A T R. De gemeene Rytuigen , Veerschepen , Jaagschuiren , en dergelyken , moeten onder een kundig en nauwkeurig toezigt gesteld worden , op datze altoos hegt en sterk zyn.

§ 2867.

17. M A A T R. Een gelyk toezigt moet daarömtrent plaats hebben , dat 'er voor de cerften , in volkryke Steden , geene ongeoeffende , schiftige , of holzieke Paarden gereden ; en de laasten , niet dan door kundige Schippers bevaaren worden.

§ 2868.

18. M A A T R. Alle daadelyke beslissing van persoonlyke Twistgedingen , moet men scherpelyk verbieden ; en dezulken die zig daar aan schuldig maaken , op eene nadruklyke wyze straffen.

§ 2869.

19. M A A T R. Het opheisfen , of aflaatfen van zwaare lasten , langs de gevels der Huizen , moet men niet toelaaten te geschieden , dan onder voorwaarde , dat de voorbygaanden , door iemand , op de Straat staande , daar van by Tyds gewaarfchouwt worden.

§ 2870.

20. M A A T R. Alle Timmerlieden , Metselaars , en Schilders , maar vooräl de laaste , als die zig het meest schuldig maaken aan onvoorzigtigheid ten deezzen opzigte , moet men nadruklyk verbieden , om zig niet buiten de Vengsters , Raamen , of dergelyken , te vertrouwen , anders dan op een welverzeekerd steunzel.

§ 2871.

21. M A A T R. Menschen , die in het Verstand gekrenkt , of dol zyn , moeten niet aan hun eigen zelfs beüier overgelaaten , of op de gemeene Wegen gedoogd , maar in eene verzeekerde plaats , opgeslooten worden.

§ 2872.

§ 2872.

22. MAATR. Staande den loop der Zomer-maanden, moet het niemand vergund zyn, om zyne Hond, of Honden, te laten loopen langs de openbaare Wegen.

§ 2873.

23. MAATR. Men moet overal, in de Dorpen zoo wel als in de Steden, nauwkeurige ordes, en aanmoedigende belooningen vast stellen, ter redding der Drenkelingen, en ongelukkig Gehangenen, of Verftikten.

§ 2874.

24. MAATR. De Kindermoord, behoord men zoo veel mooglyk zy, en inzonderheid in groote Steden, te verhoeden door het oprigten van Vondeling huizen; en dezulken, die zig als dan daar aan noch schuldig maaken, aan de uiterfte strengheid der Wetten te onderwerpen.

§ 2875.

25. MAATR. Alle openbaare Hoerhuizen moeten uitgeroeid, of zoo zulks om deeze of gene wettige reeden niet zyn kan, alle Bordeelhouders Geregte-lyk verpligt worden, om geene andere Vrouwlieden te huisvesten, dan die zig welbeweezen, vrywillig by hun aanbieden, en volftrekt vry zyn van alle Venusfmet.

§ 2876.

26. MAATR. Voorwerpen van deezen aart, aan de gemelde Ziekte onderhevig, moeten op kosten der genen by wien zy wonen, of, als deeze behoef-
tig zyn, voor rekening der Stad, in welke zy oogluikend zyn toegelaaten, daar van, op eene afzonderlyke plaats, geneezen worden.

§ 2877.

27. MAATR. Geenerlei bekende Voorwerpen, hoe genaamd, aan eenige zeer befmettende, of by uitstek wanfaltige Ziekte, onderworpen, moet men in de gemeene Saamenleeving gedoogen; maar dezelve verpligten hun Huis te houden tot ten tyde hunner Geneezing; of dezelve, even zoo lang, in een
open.

openbaar Gasthuis, waar hen alle noodige hulp, van Stads wege wordt toegediend, huisvesten.

§ 2878.

28. M A A T R. Alle Schoolhouders moet nadruklyk bevoolen worden, om de Kinderen, hun onderwys toevertrouwd, te onderzoeken, of te doen onderzoeken, op het stuk der besmetlyke Huidziekten, dat der Lazarye inzonderheid, van het Hoofdzeer, en van het Schurft; en om dezulken, by dewelken zy een deezer bespeuren, niet aan te neemen.

§ 2879.

29. M A A T R. Alle Steden zonder onderscheid, en insgelyks, alle voorname Dorpen, moeten voorzien zyn van een genoegzaam getal bekwaame Heelmeesters, Vroedmeesters, en Vroedvrouwen; en, men moet ieder van deezen, wanneer hun bestaan anderzints te bekrompen zyn mogte, op alle mooglyke wyze bevoordeelen.

§ 2880.

30. M A A T R. Heelkundige Kwakzalvers van allerlei aart, maar vooräl, zwervende Steensnyders, Breuksnyders, Oogmeesters, en geneezers van Venusziekten, moet men scherpelyk hunne zoogenaamde Konstoeffening, die toch meestäl verderfelyk is, verbieden; en, men moet niemand toestaan, eenig wezenlyk gedeelte der Heelkunst te behandelen, dan, na alvorens doorlaande blyken zyner bekwaamheden gegeven te hebben, aan een of meer wel kundige Heelmeesters, of in de Heelkunde ervaren Geneesheeren, tot deszelfs examen byzonderlyk gelast van den Regter.

§ 2881.

31. M A A T R. Naar maate het getal is der Armen in elken Stad, moet men één of meer Heelmeesters ten hunnen dienste aanstellen, deeze behoorlyk beloonen, en altoos verkiezen uit het getal derzulken, die de meeste blyken gegeven hebben hunner bekwaamheid, en tevens bekend staan als Mannen van een Menschlievend, werkzaam, en niet baatzugtig Character.

§ 2882.

32. MAATR. Voor de Legers en Vlooten eener Staat, in tyden van Vrede zoo wel als van Oorlog, moet een zeker getal geëffende Heelmeesters op 's Lands kosten onderhouden worden, op dat, de noodzaaklykheid hun vorderende, het niet mangle aan deeze.

§ 2883.

33. MAATR. Men moet op geenerlei wyze, nog onder geenig voorwenzel toelaaten, dat 'er op de handeldryvende Schepen, eenige andere Heelmeesters vaaren, dan die in een afgelegd examen, genoegzaame blyken gegeven hebben, van eene, voor het minst algemeene kennis, der Ontleed- en Heelkunde, en van de meest voorkoomende Scheepsziecten op de reize, en in het Land, waar naar toe de Vaart gerigt is.

§ 2884.

34. MAATR. In de voornaamste Steden van elk Land, moeten één of meer wel ingerigte Gasthuizen, voor behoeflige Ingezeetenen en Vreemdelingen, aan eenige Heelkundige ziekten onderhevig, gevonden worden. Hetzelve behoord plaats te hebben in de voornaamste Zeehavens, ter huisvesting en behandeling inzonderheid, van gekwetste en zieke Zeelieden.

§ 2885.

35. MAATR. Ieder deezer Gasthuizen, moet op eene lugtige plaats, ruim gebouwd, zindelyk onderhouden, van alle noodwendigheden wel voorzien, onder een kundig bestier gesteld, en door in hunne Kunst beproefde Genees- en Heelmeesters bediend worden. Het moet daarin byzonderlyk niet ontbreken, aan een goed Licht; behoorlyke en ligt verplaatsbaare Ligplaatzen; een genoegzaam getal van geschikte Oppassers; goede, en gezonde, schoon eenvoudige Voedzelen; eenen grooten voorraad van goed Scheurlinnen; eene goede doch beknopte Apotheek; de meest noodzaaklyke Werktuigen ter behandeling van Beenbreuken en Ontwrigtingen; een goed aantal van Verbanden voor de meest dringende gevallen; een bekwaam vertrek tot het doen van Konstbewerkingen, en afzonderlyke plaatsing van zeer zwaar Gekwetste, Geöpereerde, of

gevaarlyke Lyders; een dergelyk vertrek voor dezulken, die aan eenigerlei besmetlyke Ziekten onderhevig zyn; eene ruime plaats ter verschaffing van eenige Lighaamsbeweeging aan pas herstelden; en wat dergelyken meer zyn.

§ 2886.

36. M A A T R. In alle Hoofdsteden, en voornaame Zeehavens, moet door des kundige Lieden, een behoorlyk openbaar onderwijs gegeven worden in alle deelen der Heelkunde; en met betrekking tot de laasten, ook in de algemeene beginzelen der Geneeskunst, maar vooräl in de kennis en behandeling der Scheepsziekten, in ieder byzondere Luchtfreek.

§ 2887.

37. M A A T R. Geene Jonge Lieden, de Heelkunst leerende in eene Stad, waarin dergelyk onderwijs gegeven wordt, moet men toelaaten tot eenig Examen hoe genaamd, ten zy dezelve met voldoende bewyzen toonen kunnen, dat zy daar van een behoorlyk gebruik gemaakt hebben; dat is te zeggen, dat zy dit onderwijs bestendig hebben bygewoond.

§ 2888.

38. M A A T R. Alle Heelmeesters moet men verpligten, om hunne Leerlingen, zoo veel zulks immer zyn kan, tot het gebruik van dit onderwijs, den noodigen tyd te geeven; en men behoort dezulken die hen hierin zonder wettige redenen verhinderen, te onderwerpen aan eene boete, ten voordeele van den Leerling.

§ 2889.

39. M A A T R. De Examina eindelyk, moeten wettelyk geregelt; nauwkeurig gestelt; en overëenkomstig hier mede, zonder eenige oogluiking afgevoomen worden. Deeze daarënboven, behooren zoo wel, en zelfs meerder, de Oeffenende Heelkunde te betreffen, dan de Beschouwende; en niet slegts woordelyk, maar ook daadelyk te zyn, inzonderheid op plaatzen, waar hier toe, door middel van openbaare Gasthuizen, gelegenheid is. Wanneer dez.

zelve gelyk de gewoonte is op sommige plaatzen, altoos, en overäl, gedaan werden in het openbaar, of ten overstaan, en in het byzyn van eenige Leden der Regeering, daar toe byzonder gelast, zoude zulks veel kunnen toebrengen tot verbetering van den algemeenen staat der Heelkunde, en vergrooting van het aanzien des Heelmeester.

[Faint, mirrored text from the reverse side of the page is visible through the paper, including words like 'MATER', 'de Heelkunde', and 'vergrooting']

B E S C H R Y V I N G

D E R

N I E T A L G E M E E N B E K E N D E

I N D I T

D E E L

A A N G E P R E E Z E N

H U L P M I D D E L E N .

Handwritten text, mostly illegible due to fading and bleed-through.

B E S C H R Y V I N G

D E R

N I T A L G E M E I N S R E I N D E

I N D I T

D E F E L

A N G E F E R T

H U L P M I D D E L E N

B E S C H R Y V I N G

D E R

NIET ALGEMEEN BEKENDE

I N D I T

D E E L

A A N G E P R E E Z E N

H U L P M I D D E L E N .

Loodbalzem.

Neemt *Versche Raapolie.* anderhalf
Pond.

Geele Wasch. een half Pond.

Uittrekzel van Lood. drie On-
cen.

Kamfer, een Lood.

Balsamum Saturninum.

Rp. Olei rapar. rec. exp. Libr. i. ℥.

Cerae citrini. Libr. ℥.

Extracti saturni. Unc. iij.

Camphora. Unc. ℥.

Smelt de Olie en Wasch met elkanderen, en voegt 'er, koud geworden zynde, alles gestadig omroerende, by het uittrekzel van Lood, en de Kamfer.

A A N .

AANMERKING. Dit middel is verkoelend, oplosfend, en droogend. Men gebruikt hetzelfde met veel voordeel, in Ontvellingen, oppervlakkige Zweeren, en dergelyken, met, of zonder, eene roosagtige Ontsteking van den omtrek. Het wordt aangewend by wyze eens Smeerzel, of gestreeken op Plukzel, of fyn Linnen.

Lipbalzem.

Neemt *Olyf Olie.* twee Oncen.

Walschot. zes Dragmen.

Wit Wasch. twee Dragmen.

Balzam. ad Lab.

Rp. Olei olivarum. Unc. ij.

Spermatis Ceti. Dragm. vi.

Cerae albæ. Dragm. ij.

Smelt het saamen, op een klein Vuur, en doet 'er by tien druppelen Ceder-olie.

AANM. De verzagende kragt van dit Middel, doet hetzelfde by uitstek nuttig zyn in de pynlyke barsten der Lippen en Tepels; wanneer dezelve daar mede twee of meermaalen daags bestreeken worden. In plaats der Olyf-Olie, kan men zulks verkiezende, zig bedienen van de versch uitgerpste zoete Amandelolie.

Oogbalzem van de Saint Yves.

Neemt *Gezuiverde, versche, en ongezouten Boter.* drie Oncen.

Wit Wasch. drie Dragmen.

Balsam. Ophthalmic. St. Yves.

Rp. Butyr. recent. non salit. & ab omni Lact. sero liberati. Unc. iij.

Cerae albæ. Drachm. iij.

Smelt de Wasch in een schotel, doe 'er de Boter by, smelt het op nieuw, en vermengd daar mede in een Mortier.

Roodte neêrgeflagen Kwik, tot een zeer fyn Poeyjer gewreven, twee Dragmen, en vyftien Greinen.

Kamfer, twee Scrupels.

Oogniet, een Dagma.

Olyf-olie, een half Dagma.

Mercurii præcipit. rubr. in subill. pulver. triti, Drachm. ij. & Gr. xv.

Campboræ, Scrupul. ij.

Tunie, Drachm. i.

Olei olivarum, Drachm. ß.

AANM. Deeze Balzem is oplofend, en afveegend. In de Vlekken en verduisteringen van het Hoornvlies, heefte eene voortreflyke uitwerking, als menze tweemaal daags, in eene zeer kleine hoeveelheid brengt binnen de bepaaling der Oogleden, en deeze, geduurende eenige Minuuten, doet geflooten blyven.

Cacao-boter.

Butyrum Cacao.

Neemt. *Cacao boonen, een Pond.*

℞. *Fructuum Cacao. Libr. i.*

Braadze zagteglyk in eene Pan, zuivertze van haare Schillen, ftootze fyn in een warmen Mortier, kooftze in agt Pinten Water, tot de Olie boven dryft, doet alles koud worden, en neemt de geftolde Olie voorzigtiglyk af van de oppervlakte des Waters, dezelve bewaarende tot het gebruik.

AANM. Dit Middel, dat by uitftrek zagt is, geneest zeer wel de Bars-ten der Lippen en Tepels, en verdiend ten opzigte der laasten, te meerder aanpryding, om dat het onfchadelyk is voor Zuigelingen. Twee of driemaal daags, moet men het in eene kleine hoeveelheid, by wyze van beftreking aanbrengen. Niet ligt gelyk andere Olien bedervende, kan men het zonder nadeel, eenen geruimen Tyd bewaaren.

Schurftzalf van Pringle.

Ung. ad Scabiem Pringlii.

Neemt *Levendige Zwavel*, een Once.℞. *Sulphur. viv.* Unc. i.*Witte Nieswortel*, of *Rauw Ammoniak Zout*, twee Dragen.*Rad. hellebor. alb.* vel *Sal. ammon. crud.* Drachm. ij.*Varkens reuzel*, twee Oncen.*Axung. Porcinæ.* Unc. ij.

Dat het vermengd worde.

Miscatur.

AANM. Deeze Zalf mag men inderdaad aanmerken, als het waar foortelyk Plaatsmiddel der Schurft. De opgegeeven hoeveelheid daar van is genoeg voor vier bestrykingen, want op deeze wyze, moet ze altoos worden toegediend. Men gebruiktze niet meer dan twee maalen Daags, des Morgens naamlyk, en des Avonds. Slegts een vierde gedeelte van het Lighaam moet daar mede bestreken worden, en wel, dan het eene, dan het andere. Deszelfs gebruik moet men tot zoo lang agtervolgen, dat de geneezing zyn volkoomen beslag heeft, en 'er geene de minste blyken der Ziekte meer bespeurd worden.

Witte Kwikzalf.

Ung. Mercur. album.

Neemt. *Versche ongezouten Boter*, vier Oncen.℞. *Butyr. recent. non salit.* Unc. iv.*Witte neêrgeflagen Kwik*, tot een zeer fyn poeijer gebragt, een half Once.*Merc. præcip. alb. in subtil. pulver. triti.* Unc. ß.

Dat het vermengd worde.

Miscatur.

AANM. Van dit Mengzel bediend men zig meestal by wyze van een Smeerzel, twee of meermaalen Daags, ter geneezing der Venerische barsten en oppervlakkige zweeren van dien aart, aan de Teeldeelen of elders.

Roode Kwikzalf.

Ung. mercur. rubrum.

Neemt. *Versche ongezouten Varkens-reuzel*, twee Oncen.

R_o. *Axung. Porcin. rec. non salitis.*
Unc. ij.

Roode neêrgeflagen Kwik, zeer fyn gewreeven, twee Dragmen. Dat het vermengd worde.

Merc. præcip. rubr. subt. triti.
Drachm. ij.

Misceatur.

AANM. Het gebruik deezes Middels is gelyk aan het voorige. Als het gemaakt wordt, gelyk ik doorgaans gewoon ben te doen, met het *Unguentum nutritum*, en niet met de Varkens reuzel, is deszelfs vermoogen nog sterker, en breid zig uit tot verscheiden andere Huidziekten, vooral die verzeld zyn van Jeukte

Zalf voor de Zeerhoofdigheid.

Unguent. ad Tineam Capitis.

Neemt. *Mey boter*, vyf Ponden.

R_o. *Butyr. Majal.* Libr. v.

Veneetsche Terpentyn, veertien Oncen.

Terebinth. venet. Unc. xiv.

Wit Wasch, zes Oncen

Cera Albæ. Unc. vi.

Roode neêrgeflagen Kwik, een Once.

Merc. præcip. rubr. Unc. i.

Droog Keukenzout.

Salis comm. ficc.

Bytende opgebeven Kwik.

Merc. sublim corros. aâ Unc. ij.

Van elks twee Oncen.

Azyn geest, zoo veel genoeg is.

Spirit. aceti, quant. sufficit.

Dat het vermengd worde.

Misceatur.

AANM. Met deeze Zalf, die niet ligt veroudert, en hieröm in eene groote hoeveelheid kan bereid worden, besmeerd men om den tweeden Dag, het gantsche Hoofd, na altoorens, de daar opgroeiende Hairen, zoo veel zulks immer mooglyk is, met de schaar of het scheermes zyn wegge- noomen.

Roode Oogzalf.

Neemt. *Versche, ongezoute Boter*, een
Once.

Roode neêrgeflagen Kwik, tot
een zeer fyn poeijer gebragt, zoo
veel genoeg is.

Dat het vermengd worde.

Unguent. ophthalm. rubrum.

℞. *Butyr. rec. non. saliti. Unc. i.*

Merc. præcipit. rubr. subtilissim.
vrit. Quant. sufficit.

Misceatur.

AANM. Dit is het eenvoudigste, en zekerste Hulpmiddel, dat my bekend is, in allerlei Oogöntstekingen, de Chæmosis zelfs niet uitgezonderd. Ik hebbe 'er my nimmer van bediend zonder voordeel; dikmaalen met eene verbaazende, en alle verwagting te boven gaande, uitwerking. Zy, die hetzelfde beproeven willen, 't gene ik een iegelyk aanraade, moeten bedagt zyn het zeer nauwkeurig te bereiden, en de hoeveelheid der Kwik te regelen, naar de grootheid der Ontsteking. In ligte gevallen zyn agt, tien, of twaalf Greinen, voldoende. In zwaardere, moet men tot vyftien Greinen, een Scrupel, twee Scrupels, en zelfs, tot een Dragma, opklimmen. Altoos moet het worden gebragt, tusfchen de bepaaling der Oogleden, in eene hoeveelheid, gelyk aan den kop eener groote Spelde of iets meerder, 't zy met het einde van den Pink, die hier toe het best geschikt is, 't zy met een Pinfeel. De vermindering der Ziekte, eischt eene evenreedige verzagting van dit Hulpmiddel, om dat de alsdan toeneemende gevoeligheid van het Oog (eene byzonderheid die alle onze opmerking verdiend) hetzelfde anderszints ondraaglyk maakt voor den Lyder. Als 'er geene versche Boter te be- koomen is, kan men zig in derzelve plaats bedienen, van zeer versche en ongezouten Varkensreuzel.

<p>Bruine Oogzalf.</p> <p>Neemt. <i>Bereid Oogniet</i>, een Once.</p> <p><i>Bereide Bloedsteen</i>, twee Scrupels.</p> <p><i>Sokotoriner Aloe</i>, twaalf Greinen.</p> <p><i>Bereide Paarlen</i>, vier Greinen.</p> <p><i>Slangen vet</i>. Zoo veel genoeg is.</p> <p>Dat het vermengd worde.</p>	<p>Ung. ophthalm. fuscum.</p> <p>Rp. <i>Tutia preparata</i>. Unc. i.</p> <p><i>Lapid. hematit. præp.</i> Scrup. ij.</p> <p><i>Aloes socoterin.</i> Gr. xir.</p> <p><i>Margarita præp.</i> Gr. iv.</p> <p><i>Axung. viperar.</i> Quant. suff.</p> <p>Misceatur.</p>
---	--

AANM. Deeze Zalf, die aan den beroemden H. SLOANE, wordt toegeëigend, is van eene goede uitwerking in de versche, en niet zeer zwaare verduisteringen of vlekken van het Hoornvlies; gelyk ook in zekere soorten van Oogöntsteking. Zy moet nauwkeurig bereid, en twee of meermaalen daags, op gelyke wyze als de roode Oogzalf, gebruikt worden.

<p>Water van Goulard.</p> <p>Neemt. <i>Regenwater</i>, twee Ponden.</p> <p><i>Lood extract.</i></p> <p><i>Wyngest</i>, van elks een Once.</p> <p>Dat het vermengd worde.</p>	<p>Aqua Goulardii.</p> <p>Rp. <i>Aquæ puræ</i>. Lib. ij.</p> <p><i>Extracti saturni.</i></p> <p><i>Spirit vini.</i> àà Unc. i.</p> <p>Misceatur.</p>
--	--

AANM. Dit Water, schoon oneindig minder nuttig dan den uitvinder daar van opgeeft, is een goed Hulpmiddel, in de roosägtige ontsteking van het Huidweefzel, inzonderheid by Wonden, Beenbreuken, en dergelyken. Men moet het altoos lauw, by wyze eener Stoving, aanleggen.

De *Lood extract*, daar in, en in den *Loodbalzem*, voorgeschreeven, bestaat enkel uit een Pond *sijn gewreeven Goudglit*, gekookt in drie Ponden *Wyn azyn*, tot de helft verteerd is, en alsdan door filtreer papier doorgekleinsd, ter bewaaring alleen van het doorgekleinsde Vogt.

Kwikslym van Plenck.

Mucilago merc. Plenckii.

Neemt. *Gezuiverde levendige Kwik*,
een Dragma.

R_p. *Mercur. vivi depur.* Drachm. i.

Arabische Gom in Poeder,
drie Dragmen.

Gummi arab. pulveris. Drachm. iij.

Syroop van Maankeppen, een
half Once.

Syrupi dyacodii. Unc. ℞.

Wryf dit zoo lang in een marmeren Mortier, tot de Kwik geheel in Slym is overgegaan.

AANM. Van deeze Slym, op zig zelfs genoomen, kan men zig met vrugt bedienen ter behandeling van Venerifche zweeren die zeer pynlyk of in zeer gevoelige Deelen geplaatst zyn. Met Water, of Melk verdund, is ze nuttig in de Venerifche zweeren der Keel, Mond, en van den Pisweg, gebruikt by wyze van Gorgeldranken, Mondspoelingen, of Inspuitingen.

Kwikwasfching.

Lotio mercurialis.

Neemt. *Levendige Kwik ontbinding*,
een half Dragma.

Rp. *Solutionis mercurii vivi*. Drachm. ℥.

Aluin.

Aluminis crudi.

Loodfuiker, van elks twee
Dragmen.

Sacchari saturni. ââ Drachm. ij.

Wegebree Water, twaalf On
cen.

Aquæ plantaginis. Unc. xii.

Dat het vermengd worde.

Misceatur.

AANM. Dit Middel, van iny, byzonderlyk in de Zemel lazarye aangepreezen, kan ook in verfcheiden andere Huidziekten, van eenen korstigen aart, met voordeel gebruikt worden, zoo wel by wyze van een Omslag, als van Wasfching, fchoon ik deezen Naam daar aan gegeven hebbe. — De Kwikontbinding daar in begreepen, bestaat enkel uit één Once *gezuiverde levendige Kwik*, opgelost in een gelyk gedeelte van den *rookenden Salpetergeest*.

Hemelsche Steen.

Lapis Divinus.

Neemt. *zuiveren Salpeter*.

Rp. *Nitri puri.*

Aluin.

Aluminis crudi.

Blauw Koperrood, van elks
vier Oncen.

Vitrioli cerulei. ââ Unc. iv.

Gestampt en gemengd zynde, moet het in een Kroes gefmolten, en alsdan daar by gevoegd worden.

Eyn gewreeven Kamfer, twee
Dragmen.

Campboræ triti. Drachm. ij.

Wel

Wel omgeroerd, laat men het koud worden, breekt het aan kleine stukken, en bewaard het tot het gebruik.

AANM. Weinige Greinen van deezen Steen, vermengd met eene zekere hoeveelheid Roozen- of Wegebree Water, wordt gebruikt in verscheiden Oogzickten, in de Oogöntsteking by voorbeeld, in de beginnende vlekken van het Hoornvlies, en dergelyken.

Bytmiddel van Vogel.

Cauticum Vogelii.

Neemt. Spaansche Zeep.

Rp. Saponis veneti.

Ongebluschte Kalk, van elks
zoo veel gy wild.

Calcis vivæ. ââ Quantum vis.

Meng, en maakt het tot een Deeg.

AANM. Dit Middel diend inzonderheid ter vernieling der Moedervlekken, welke gezegt worden, daar door, in den tyd van twaalf Uuren, in eene Korst te veranderen, die vervolgens door de Verëtering wordt afscheiden. — Een stukje zoo groot als de Moedervlek zelve, legt men in de opening eener welklevende Pleister, aan, en bevestigd hetzelve op zyne plaats, door eene andere dergelyke Pleister daar over heen te leggen.

Snuifpoeijers van Kleber.

Pulver. sternutator. Kleberi.

No. 1.

Neemt. Zoete Kwik, tien Greinen.

Rp. Mercurii dulcis. Gr. x.

Kamfer.

Campore.

Pokbars, van elks vyf Greinen.

Resinæ Guajaci. ââ Gr. v.

Kandy suiker, een half Dragma.

Sacchar. cand. Drachm. ß.

Fyn gewreeven Koortsbast, een

Pulv. cort. Peruv. Scrup. i.

Scrupel.

Dat het gemengd worde.

Misceatur.

No. 2.

No. 2.

Neemt. *Zoete Kwik*, een Scrupel.
Kamfer.
Pokbars, van elks tien Greinen.
Kandy suiker, twee Scrupels.
Fyn gewreeven Koortsbast, een Scrupel.
Nagel olie, twee Droppelen.
 Dat het vermengd worde.

R_p. *Mercur. dulc.* Scrupul. i.
Camphoræ.
Resin. Guajaci. ââ Gr. x.
Sacchar. cand. Scrup. ij.
Pulv. cort. Peruv. Scrup. i.
Olei caryophyllor. Gtt. ij.
 Misceatur.

No. 3.

Neemt. *Zoete Kwik*, twee Scrupels.
Kamfer.
Pokbars, van elks tien Greinen.
Kandy suiker, twee Scrupels.
Fyn gewreeven Koorts bast.
Witte Nieswortel, van elks tien Greinen.
Cajaput olie, vyf Droppelen.
 Dat het vermengd worde.

R_p. *Mercur. dulcis.* Scrup. ij.
Camphoræ.
Resin. Guajac. ââ Gr. x.
Sacch. cand. Scrup. ij.
Pulv. cort. Peruv.
 — *rad. belleb. alb.* ââ Gr. x.
Olei. cajaputæ. Gtt. v.
 Misceatur.

Elk deezer bereidzels moet nauwkeurig in twintig gelyke deelen verdeeld, en dagelyks één derzelve gegeven worden, beginnende met die van No. 1. en met die van No. 3. eindigende.

AANM. De Heer KLEBER heeft deeze Poeders zeer sterk aangepreezen, ter geneezing eener beginnende Staar, en van de *Amaurosis*. De Heer KRAGTINGH, heeft derzelver vermoogen in de laaste Ziekte beweezen door eene zeer schoone Waarneeming, geplaatst in het *Vierde Deel der Handelingen van het Geneeskundig Genootschap onder de Zinspreuk Servandis Civibus, van Bladzijde 359 tot den einde*. Geene der Proeven, door my daar mede genoomen, hebben voldaan aan het oogmerk, of eenige blykbaare verandering gemaakt in den staat dier Gebreken. Dit niettegenstaande, verdienenze de oplettenheid van elk Heelmeester, en zoude ik niet gaarne zien, datze zonder verdere beproeving, verworpen werden. In Gebreken naamlyk van zoo veel aanbelang, bekragtigen eenige weinige welbeweezen goede uitflagen, op eene genoegzaame wyze, de waarde van eenig Geneesmiddel.

B E S C H R Y V I N G

E N

A F B E E L D I N G

D E R

IN DIT DEEL AANGEPREEZEN

WERKTUIGEN E N V E R B A N D E N .

B E S S O N R Y V I N G

A R B E I D I N G

D E R

IN DIT DEEL AANGEBREKEN

WERKTUIGEN EN VERBANDEN

B E S C H R Y V I N G

E N

A F B E E L D I N G

D E R

IN DIT DEEL AANGEPREEZEN

WERKTUIGEN EN VERBANDEN.

NEGENTIENDE PLAAT.

Het *Werktuig van Foucou*, ter stemping van den Bloedvliet, uit een Tandkas, volgende op de Tandtrekking.

Dit Werktuig bestaat uit twee Deelen, uit een Lichaam A. en twee daar aan gevoegde Takken B. b.

Het Lichaam bestaat uit een dwersche staalen plaat C, lang agt, breed vier Lynen; en uit twee regtstandige en vleugelwyze platen D D. Aan de buitenzyde van elk deezer Vleugels, is eene Veer E, bedekt door eene andere Plaat F, met de eerste vereenigd door twee Schroeven G G. Ieder bovenrand deezer zelfde Vleugels heeft eene sponningwyze uitranding H H, ter ontfanging dienende der beide Takken van het tweede deel deezes Werktuigs.

PLAAT.
19.

Dit tweede Deel is saamengefteld uit twee Takken B b, B b, vereenigt door een dwerfche Plaat I. Ieder Tak heeft twee einden, een inwendige naamlyk, en een uitwendige. De eerften, B B, treden in de Uitrandingen H H, en rusten daar in op de Veer E. De laaften, b b, zyn breeder, en hebben eene oorwyze gedaante.

By het gebruik deezes Werktuigs moet dezelfs Lighaam de tegengeftelde Kaak omvatten, juist tegen over de Kas uit welke de bloetvliet voortkomt. Als deeze Kaak, daar ter plaatze beroofd is van Tandén, en dus geen voldoende steunpunt geeven kan, voorziet men in dit gebrek door yvoore Konftanden, P, met hun worteleinde geplaatst in de openingen O, van de dwerfche Plaat C. De buitenfte Takken b b, omvatten in hetzelfde geval het Tandvleesch, dat de bloedende Kas bedekt. De Dwerfche Plaat I. die deeze Takken vereenigt, maakt eene loodlynige drukking, op de Zwam, de Spons, of het Plukzel r, waar mede de Tandkas is opgevuld. Beide deelen eindelyk van het Werktuig, overal daar ze het Tandvleesch aanraaken, met Leder bekleed zynde, maaken nergens eene ongemaklyke drukking; en spelen, door middel der Veeren, dermaaten op elkanderen, dat 'er altoos, eene bestendige en gelykreedige drukking gemaakt wordt op den aangelegden toefstel.

TWINTIGSTE PLAAT.

Fig. 1.

Het Druktuig voor de Breuk des Traanzaks.

Dit Werktuig is saamengefteld uit twee staalen Beugels, die ieder een Lyn dikte hebben; in A, door drie nagels, kruiswys op elkander zyn vast geklonken; en tot a bekleed zyn met Leder. Aan de einden B B, van den dwerfchen Beugel, zyn gehegt twee Linten, die onder de Kin worden toegeknoopt. Het gantsche kruis moet in de gedaante van het Hoofd geboogen zyn, en zoo veel veerkragt hebben, als vereischt wordt, om het naar genoegen een anderen stand te geeven. — Het einde D, dat tot aan den Nek moet nederdaalen, beantwoordt aan het drukkend gedeelte des werktuigs E, en begunstigt hier door des.

deszelfs werking. Dit Deel, is met den langwerpigen Beugel, in G, vereenigt door een Scharnier; heeft de gedaante van het Voorhoofd; wordt van H tot I, bekleed met Leder; en kan door middel der Schroef K, willekeurig worden aangeslooten. By b, moet men daar aan eene bogt geeven, overëenkomstig met het uitsteeken van den bovenrand des Oogkuils.

PLAAT.

20.

Fig. 2.

De *Engelsche Oogspiegel*, een zeer gemaklyk Werktuig, ter van een houding der Oogleden, by het doen van verscheiden Konstbewerkingen aan de Oogen.

Deeze wordt gemaakt uit een zilveren plaatje, lang 9 of 10 Duimen, dik één Lyn, en breed 4. of 5 Lynen. Deszelfs beide einden L L moeten eene halfronde gedaante hebben, en zeer effen en glad bewerkt worden. Het einde M wordt gemaakt door ombuiging van het midden der Plaat. De Takken N N, koud geslagen om dezelve veerkragtig te doen zyn, moeten ieder eene doorgaande Spleet hebben, in dewelke het gedeelte c van de Schroef O op en neder kan geschooven worden, ter verwyding of vernauwing der Takken zelve, en van haare einden N N.

E E N E N T W I N T I G S T E P L A A T .

Fig. 1.

De *Oogspiegel van PETIT*. — Dit Werktuig, doorgaans gemaakt van Zilver, bestaat uit twee boogwyze stukken a b, die van elkander kunnen verwydert worden door middel van de Knop g. — Deszelfs saamenstelling is deeze. Men neemt een zilveren staafje ter dikte eener Lyn A B C; men omvangt hetzelfde, en ter zyden, en van onderen, door het kookerwys deel E F G; men soudeert vervolgens aan de boven einden van elk deezer Deelen, regthoekig, de gedeeltelyk regte, gedeeltelyk boogwyze Takken e a, e b; men maakt eindelyk, aan het eerstbeschreeven Deel, de Knop g, en aan het tweede het plaatje h, welks midden moet doorboord zyn met eene opening, voor-
zien

PLAAT.
21.

zien met een Schroefdraad, ter ontfanging van een Schroefje, geschikt ter willekeurige bepaaling van het reizen en daalen des eerste deels van het Werktuig, in het tweede.

Gelyk dit Werktuig slegts voor één Oog dienen kan, is het noodig dat men van twee voorzien zy, welkers weérzydsche Takken eenen juist tegengeftelden stand hebben.

Fig. 2.

Een zeer gemaklyk en eenvoudig *Werktuig*, ter nederdrukking en befcherming van de Tong, by het doen van verscheiden Konstbewerkingen in den Mond; door mynen zeer schranderen Vriend, den Heere MARTENS uitgedagt.

Het Lighaam deezer *Werktuig*s heeft na genoeg eene cironde gedaante, is lang van A tot B, $2\frac{1}{4}$ Duimen, en breed, van C tot D, 2 Duimen. De Steel, regtlynig gemeeten van B tot E is lang $6\frac{1}{2}$ Duimen, en moet nauwkeurig aan de afgebeelde bogten beantwoorden. — Het geheel is gemaakt uit Staal, en moet zeer weinig dikte hebben.

Fig. 3.

Het *eenöogig Verband*, dat gemaakt wordt met een Windzel, op één Hoofd gerold, en lang drie en een half Ellen; breed twee Duimen. — Deszelfs aanleg is deeze. — Men doet het einde van het Windzel, ter lengte eener halve Elle, schuins over het beleedigd Oog, dat met een vierkanten drukdoek gedekt is, nederhangen, en hetzelve door een Knegt vast houden. Men leid vervolgens het Windzel, schuins over het eene Wandbeen a, naar den Nek; keert het om; doet de slag b, om het begin des Windzels, en daar hetzelve in den Nek is omgekeert, te bevestigen; en wend hier naa, het over het Oog nederhangend einde opwaards, brengt het over het andere Wandbeen c c, naar den Nek, schuins over het omgekeerde Deel. Men wind eindelyk, met kringwyze omgangen d, zoo lang om het Voorhoofd als het Windzel strekt, en verzeekert deszelfs einde met eene Spelde.

